BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVIII
A
14
NAPOLI

XXVIII
A
14

Digitized by Google

BI… NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Digitized by Google



AMSTELODAMI,
Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS
A°. cIↃ IↃc LXXXIII.

Digitized by Google

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX HISTORICIS LATINIS
EXCERPTÆ.

ARGUMENTA SINGULIS præfixa ſunt, quæ cauſam cujuſque & ſummam ex rei geſtæ occaſione explicant.

Opus recognitum recenſitumque in uſum Scholarum Hollandiæ & Weſtfriſiæ.

Ex decreto Illuſtriſſ. D.D. Ordinum ejuſdem Provinciæ.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

AMSTELODAMI,
Apud JANSSONIO-WAESBERGIOS.
cIɔ Iɔc LXXXIII.

Digitized by Google

AD
LECTOREM.

Quas pridem ex Latinis hiſtoricis excerpſerant Orationes *Ioachimus Perionius & Henricus Stephanus, iterum tibi damus, Lector, ſed recognitas recenſitaſque. Quaſdam enim addidimus, quæ ante perperam omiſſa erant; quaſdam vero expunximus etiam, ne quid hic extaret, niſi quod præſtantiſſimum luculentiſſimumque foret. Enimvero Saluſtii, Liviique, & Taciti ac Curtii* Orationes *in honorem hiſtoriarum leguntur. Adeo multum & civilis prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud Capitolinum, Lampridiumque & cæteros id genus ſcriptores occurrunt, eæ & ſequioris ævi ſunt, & fere genium non habent. Quare illas omittere ſatius fuit. Quin & ipſius Livii quaſdam expunximus quæ in poſtremis libris erant, in quibus ita friget jacetque ille autor & penitus ſibi diſſimilis eſt, ut nihil minus quam Livium agnoſcas. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos redundare poſſit, qui Reipublicæ regundæ ſcientiam conjungere eum ſuccincta quadam & efficaci vi dicendi cupiunt, oſtendet doctiſſimi viri Iobi Veratii diſſertatio, quam ſubjunximus. Vale.*

JOBUS VERATIUS
Studioſo Lectori S.

MIrifice me, Studioſe Lector, Homericus ille verſiculus delectat, Μύθων μὲν ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων. credo item omnes, qui, quæ vis ſubſit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi ſolertia conjungit, & utroque viros ampliſſimos inſtruit: quod nec induſtria ſola, ea maxime quæ in publicis rebus gerendis verſatur, dicendi uſu ſpoliata, ſatis munus ſuum tueri poſſit: Facundia vero quæ ſeſe à rerum adminiſtratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præſtet ſtultitiæ loquaci elinguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamento vel ſubſidio potius eſt deſtituta. Has dotes graviſſimi autores,& qui hiſtorias ſcripſerunt, in hominibus clariſſimis expreſſerunt, & qui fictarum narrationum involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipſis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Niciæ in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes ſunt habiti, & qui eloquentiam ſatis faſtidioſe contempſerunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto eſſet ad res magnas gerendas adjumento, intelligebant. Ergo Παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύ-

μυθος

μυθῶν Menelaus. Paulo uberior Thucydideus Archidamus, aliique ejuſdem civitatis: ut qua in urbe humaniores literæ prope jacebant, in ea tamen ſuum eloquentiæ eſſe habitum honorem conſtet. Ita Poëta: quum ſummum virum & regendæ multitudinis peritiſſimum deſcriberet, utriuſque rei laudem ei attribuit, rerum geſtarum gloriam, & dicendi peritiam; Tum pietate gravem & meritis, &c. Ille regit dictis animos, & temperat iras. Hæc eadem ſibi aſſumit apud Thucydidem Pericles, ὃς οὐδενὸς ἥσσων οἴομαι εἶναι γνῶναί τε τὰ δέοντα, καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα. Etenim ut impudentis eſt de iis quæ neſciat, verba temere fundere, ita turpe eſt, quæ ſcias, ea plane & apte explicare non poſſe. Nam illud quidem exploſum pridem eſt, quod contra afferri ſolet, in eo quenque quod norit, ſatis eſſe eloquentem. Quid enim ad commode dicendum exercitatio dicendi conducat, uſus ipſe jampridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum poſſe exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoſcendi quidem ars eſt multiplex, dicendi vero una. Res enim ipſæ quæ diſertæ orationi ſunt ſubſtratæ, vel militares fere ſunt, vel civiles. Ac civiles quidem vel è diſciplina conſtituendarum & regendarum civitatum petendæ ſunt, vel ex juriſdicundi ſcientia, quæ & ipſa pars eſt regendæ civitatis: dicendi vero præ-

cepta à rhetoribus traduntur. Verum ſi à nudis præceptis ad rerum ipſarum uſum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in hiſtoria eſſe repoſita videbimus. Sed eam hiſtoriam accipio quæ eſt orationibus adſperſa, directis potiſſimum. Nam & conſilia, cauſæ, eventus, res geſtæ (quæ omnia hiſtoricus ſtudioſe perſequitur) ad rerum adminiſtrationem pertinent : orationes vero ad dicendi facultatem referuntur. Sed ſi præclara quædam res eſt, poſſe mente & conſilio providere, non minoris profecto eſt ingenii & induſtriæ, recte proviſa, & conſulta , recte explicare : ut in utrunque ſummopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accedunt. Eæ enim fere in hominum ſocietate verſantur, ubi quum acceſſit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non eſt dubium quin is qui illis eſt præditus , plurimum faciendo dicendoque conſequatur. Id conſilii habuerunt hiſtorici quum quorum ſapientiam in rebus providendis & gerendis deſcripſerant , eorundem facundiam in illis communicandis expreſſerunt. Non quo omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem adæquarint , ſed quia quantum diſerta prudentia poſſet, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in ſuis civitatibus viri ſæpe ſuis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominum genus,

genus, ad Eccleſiam ſuam colligendam, incolume eſſe vellet, eos homines excitavit, qui graviſſimis temporibus ſuis civitatibus ſæpe ſalutem pepererunt. Per hos eſſe ſedatos maximos motus, concitatoſq́ ad ſalutem recuperandam homines deſperatione perculſos, defenſam æquitatem in ſenatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repreſſos, leges peſtiferas abrogatas, utiles vero confirmatas & conſtitutas videmus. Nam quod eadem hæc ſapientiæ inſtrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel ſingulorum hominum ſæpe converterunt, vitium hominum fuiſſe intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de ſapientia diſerta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore noſtris Rebuſpublicis eædem illæ animi dotes decus & præſidium afferre poſſint, maxime vero liberis? Neque enim hoc loco de cauſidicis & litigioſis dicimus, quorum ars, ſiqua eſt, aliis præceptis eſt munienda: ſed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoſcendarum atque dicendarum copiam hiſtoria, conjunctis orationibus, poteſt ſuppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à noſtris hominibus coli. Nam licet aliud ſit ſæpe Reipublicæ genus, alii mores & diſciplina civitatis: tamen multa ſunt quæ in ſenatu aut in concione populi conſimiliter agitanda ſint, ſeu leges ferendæ ſint,

ſint, ſeu referendum ſit de pace, deſocietate, de vectigalibus, de controverſiis, ſeu legationes mittendæ, vel obeundæ ſint. Quæ ſi quis aliquando ſuſcepit, qui dicendi eſſet imperitus, is, quantum ſit infantia ad publicas res bene adminiſtrandas impedimenti, graviſſimus teſtis eſſe poteſt. Neque vero intelligo, quamobrem minus hæc iis quoque ſacræ conciones habendæ ſunt, ſubſidio non ſint. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam ſuppeditant hiſtoricorum orationes, ſeu conciones ſint (id eſt δημηγορίαι) ſeu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem adminiſtrationem cadunt, & omne genus ipſamque dicendi vim ſumma varietate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi vero vis eſt generibus quidem comprehenſa, ſed tamen gradibus & diſſimilitudine infinita. In aliis brevitatem videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis ſuavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii preſſe, alii de re eadem uberius: alii ornate, rurſus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rurſus alii ſæpe de eadem re aſperius. Ut res pene nulla ſit, Studioſe Lector, quin ſi dicendo tibi explicanda ſit, ejus formulam ex his orationibus poſſis depromere. Quod ſi nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari poſſunt, (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) non eſt dubium quin nos conciunculæ ipſæ

cape-

capere debeant, quæ artem copioſam in breviſſimis orationibus exprimunt. Ac, ſi eſt Oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus eſt, poſſe facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varieque temperare, tum dilatare res anguſtas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas anim advertitur. Itaque ut orationum copioſe dictarum habemus exempla vel apud Demoſthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehenſi nobis exempla ex his orationibus petenda ſunt, quæ ex laudatiſſimis hiſtoricis excerptæ, & in unum corpus ſunt redactæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipſa, de qua dicitur, profecta eſſet, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. Eæ igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducant, poſtquam accurate legeris, melius, ut ſpero, æſtimabis. Vale.

TY-

TYPOGRAPHUS
BENEVOLO LECTORI
S.

V*Enuſte Symmachus : Supervacanei ,* inquit, *laboris eſt commendare conſpicua, ut ſi quis in Sole poſitis facem præferat , & acceſſu luminum claritudinem diei adjuvare geſtiat.* lib. 3. Ep. 48. *Cui etiam* ὁμόψηφος *eſt Ulpianus: Magna, aſſerens, commendatione non egent , quorum utilitas ipſa ſeſe oſtendit.* l. 1. ff. de in integr. reſt. Et in D. de I. P. *Monita Cl. horum virorum impræſentiarum ſecuti, noluimus huncce , quem denuo publicæ luci committimus , librum Orationes ex Latinis iiſque optimis Hiſtoricis, puta ex Salluſtio, Livio , Tacito & Curtio excerptas continentem , pompoſo verborum circuitu* πρὸς τὰ ἔσχατα *extollere multiſque ſermonum lenociniis ac fucis animum benevolentiamque cujuſdam aucupari , cum opus ipſum ſe commendet ſatis, nec vino vendibili (ut vulgo dicitur) opus ſit ſuſpenſa hedera.*

Ut autem, Benevole Lector, ſcias , quid in hac nova noſtra Editione præſtitum ſit, quid additum , quid immutatum , paucis adaperire allubeſcit. Secuti ſumus optimos quoſque textus & editiones , quibus Viri præfuere laudatiſſimi , utpote in Saluſtio Thyſii , *in Livio* Gronovii ; *in Tacito* Berneggeri, *inque Curtio* Freinshemii , *editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus recte erant lotatæ, hortatu Doctiſſimi cujuſdam viri ingenuinum locum tranſtulimus , mutanda mutavimus & inluculentam quandam conſonantiam redegimus. Utere igitur hoc noſtro labore feliciter, porroque nobis fave. Vale.*

ORA.

ORATIONES
EX
SALLUSTIO
collectæ.

ORATIO CATILINÆ,
qua ſui de Conjuratione conſilii participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat ſui de conjuratione conſilii participes, *conveniſſe videt, tametſi cum ſingulis multa ſæpe egerat, tamen in rem fore credens univerſos appellare & cohortari, in abditam partem ædium ſecedit: atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuſcemodo habuit.*

NI virtus fidesque veſtra ſatis ſpectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidiſſet: ſpes maagna dominationis in manibus fruſtra fuiſſet: neque per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed, quia multis & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes, fidoſque mihi; eo animus auſus eſt maximum atque pulcherrimum facinus incipere; ſimul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona malaque eſſe intellexi. Nam, IDEM velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt. Sed ego quæ mente agitavi, omnes jam antea diverſi audiſtis.

Cæterum mihi in dies magis animus accenditur, cum conſidero, quæ conditio vitæ futura ſit, niſi noſmetipſos vindicamus in libertatem. nam, poſtquam Reſp. in paucorum potentium jus atque ditionem conceſſit, ſemper illis reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi, nationes, ſtipendia pendere: cæteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus, ſine gratia, ſine authoritate, his obnoxii, quibus, ſi Reſp. valeret, formidini eſſemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos ſunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. Quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſimi viri? Nonne emori per virtutem præſtat, quam vitam miſeram, atque inhoneſtam, ubi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verumenimvero, pro Deûm atque hominum fidem! victoria in manu nobis eſt: viget ætas: animus valet. contra illis, annis, atque divitiis, omnia conſenuerunt. Tantummodo incepto opus eſt: cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant, in exſtruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe; illos binas aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe; cum tabulas, ſigna, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant: poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſumma lubidine divitias ſuas vincere nequeunt. At nobis eſt domi inopia, foris æs alienum; mala res: ſpes multo aſperior. Denique quid reliqui habemus præter miſeram animam? Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa, quam ſæpe optaſtis, libertas; præterea divitiæ, decus, gloria in oculis ſita ſunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. Res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus

neque

neque corpus à vobis aberit. Hæc ipſa, ut ſpero, vobiſcum una Conſul agam: niſi forte me animus fallit, & vos ſervire magis, quam imperare, parati eſtis.

ORATIO ALIA
ejuſdem Catilinæ, qua ſuos milites adhortatur.

Salluſt. Conjur. Catil.

Sed Catilina, poſtquam videt montibus atque copiis hoſtium ſeſe clauſum, in urbe res adverſas, neque fuga neque præſidii ullam ſpem, optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quam primum confligere. Itaque concione advocata, hujuſcemodi orationem habuit.

COMPERTUM ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. QUANTA cujuſque animo audacia natura aut moribus ineſt, tanta in bello patere ſolet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: timor animi auribus officit. Sed ego vos, quo pauca monerem, advocavi; ſimul uti cauſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, ſocordia, atque ignavia Lentuli, quantum ipſi nobiſque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præſidia opperior, in Galliam proficiſci nequiverim. Nunc vero, quo in loco res noſtræ ſint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obſtant. Diutius in his locis eſſe, ſi maxime animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti atque parato animo ſitis; & quum prælium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem, atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus; omnia

mnia nobis tuta erunt: commeatus abunde, municipia atque coloniæ patebunt: ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient: neque locus neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint. Præterea, milites, non eadem nobis, & illis neceſſitudo impendet: nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis ſupervacaneum eſt, pro potentia paucorum pugnare. Quo audacius aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit vobis cum ſumma turpitudine in exilio ætatem agere: potuiſtis nonnulli Romæ, amiſſis bonis, alienas opes ſpectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audacia opus eſt. NEMO, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam in fuga ſalutem ſperare, quum arma, quis corpus tegitur, ab hoſtibus averteris, ea vero dementia eſt. SEMPER in prælio iis maxumum eſt periculum, qui maxime timent: Audacia pro muro habetur. Quum vos conſidero, milites, & quum facta veſtra æſtumo: magna me ſpes victoriæ tenet, animus, ætas, virtus veſtra me hortantur: præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hoſtium ne circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis: neu capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quam virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

ORATIO

LEGATORUM C. MANLII ad Q. Martium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, ſed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunis parare:

rare : pecuniam ſua aut amicorum fide ſumptam mutuam Feſulas ad Manlium quendam portare, qui poſtea princepsfuit belli faciundi. Aliquanto poſt : *Interea Manlius in Hetruria plebem ſollicitare, egeſtate ſimul ac dolore injuriæ novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiſerat: præterea latr.&c.* Paulo poſt: *In quibus* literis *ſcriptum erat C. Manlium arma cepiſſe cum magna multitudine, ante diem* VI *Kal. Novembr.* Aliquanto poſt : *Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex ſuo numero legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis hujuſcemodi.*

DEos homineſque teſtamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepiſſe, neque quo periculum aliis faceremus, ſed uti corpora noſtra ab injuria tuta forent : qui miſeri, egentes, violentia atque crudelitate fœneratorum, plerique patria, ſed omnes fama atque fortunis expertes ſumus. Neque cuiquam noſtrum licuit, more majorum, lege uti : neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere: tanta ſævitia fœneratorum atque Prætoris fuit. Sæpe majores veſtrum miſeriti plebis Romanæ, decretis ſuis inopiæ ejus opitulati ſunt : Ac noviſſime memoria noſtra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis argentum ære ſolutum eſt. Sæpe ipſa plebes, aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia magiſtratuum armata, à patribus ſeceſſit. At nos non imperium, neque divitias petimus : quarum rerum cauſa, bella, atque certamina omnia inter mortales ſunt : ſed libertatem, quam nemo bonus, niſi cum anima ſimul, amittit. Te, atque Senatum obteſtamur, conſulatis miſeris civibus, legis præſidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, reſtituatis: neve nobis eam neceſſitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti ſanguinem noſtrum, pereamus.

ORATIO
C. CÆSARIS,
Suam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Junius Syllanus, primus ſententiam rogatus (quod eo tempore Conſul deſignatus erat) de iis qui in cuſtodiis tenebantur, & præterea de L. Caſſio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, ſi deprehenſi forent, ſupplicium ſumendum decreverat. Iſque poſtea permotus oratione C. Cæſaris, pedibus in ſententiam Tiberii Neronis iturum ſe dixerat: quod de ea re præſidiis additis, referendum eſſe cenſuerat. Sed Cæſar, ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam, hujuſcemodi verba loquutus eſt.

OMNIS homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira atque miſericordia vacuos eſſe decet. HAUD facile animus verum providet, ubi illa officiunt; neque quiſquam omnium lubidini ſimul & uſui paruit. UBI intenderis ingenium, valet. ſi lubido poſſidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia eſt memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, ira aut miſericordia impulſi, malè conſuluerint: ſed ea malo dicere, quæ majores noſtri contra lubidinem animi ſui, recte atque ordine fecere. Bello Macedonico quod cum rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas, magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adverſa nobis fuit: ſed poſtquam, bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, nequis divitiarum magis, quam injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimiſere. Item bellis Punicis omnibus, quum ſæpe Carthaginienſes & in pace, & per inducias

cias multa nefanda facinora feciſſent, nunquam ipſi per occaſionem talia fecere: magis quod ſe dignum foret, quam quod in illos jure fieri poſſet, quærebant. Hoc item vobis providendum eſt, P.C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli & cæterorum ſcelus, quam veſtra dignitas. neu magis iræ veſtræ, quam famæ, conſulatis. Nam ſi digna pœna pro factis eorum reperitur, novum conſilium approbo: ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exſuperat; iis utendum cenſeo, quæ legibus comparata ſunt. Plerique eorum, qui ante me ſententias dixerunt, compoſite atque magnifice caſum Reipub. miſerati ſunt: quæ belli ſævitia eſſet, quæ victis acciderent, enumeravere, rapi virgines, pueros; divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuiſſent; fana atque domos exſpoliari; cædem, incendia fieri; poſtremo armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortales, quo illa oratio pertinuit? an, uti vos infeſtos conjurationi faceret? ſcilicet quem res tanta atque tam atrox, non permovit, eum oratio accendet. Non ita eſt: neque cuiquam mortalium injuriæ ſuæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuere. Sed alia aliis licentia eſt, P.C. Qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundia deliquere, pauci ſciunt, fama atque fortuna eorum pares ſunt: qui, magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. ita in maxima fortuna minima licentia eſt: neq; ſtudere neque odiſſe, ſed minime iraſci decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio ſuperbia atque crudelitas appellatur. Equidem ego ſic exiſtumo. P.C. omnis cruciatus minores, quam facinora illorum, eſſe. Sed plerique mortales poſtrema meminere; & in hominibus impiis, ſceleris eorum obliti, de pœna diſſerunt, ſi ea paulo ſævior fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque ſtrenuum, certo ſcio, quæ dixerit, ſtudio Reipub. dixiſſe, neque

illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere. eos mores, eamque modeſtiam viri cognovi. Verum ſententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à Repub. noſtra videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te ſubegit, Syllane, Conſulem deſignatum, genus pene novum decernere. De timore, ſupervacaneum eſt diſſerere: quum præſenti diligentia clariſſimi viri Conſulis, tanta præſidia ſint in armis. De pœna poſſum equidem dicere id, quod res habet; in luctu atque miſeriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum eſſe; eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultra neque curæ, neque gaudio locum eſſe. ſed, per Deos immortalis! quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat, at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, ſed exilium permitti jubent? an quia gravius eſt verberari, quam necari? Quid autem acerbum, aut nimii grave eſt in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius eſt; qui convenit in minore negotio legem obſervare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus lubido gentibus moderatur. Illis merito accidet, quidquid evenerit. Cæterum vos, P.C. quid in alios ſtatuatis, conſiderate: *Omnia* mala exempla ex bonis initiis orta ſunt. ſed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, devictis Athenienſibus, triginta viros impoſuere, qui Rempubl. tractarent. Hi primi cœpere peſſumum quemque & omnibus inviſum indemnatum necare. Eo populus lætari, & merito dicere fieri. Poſt, ubi paulatim licentia crevit, juxta bonos & malos libidinoſe interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ gravis

pœnas

pœnas dedit. Noſtra memoria victor Sylla, quum Damaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus laudabat? homines ſceleſtos & factioſos, qui ſeditionibus Rempub. exagitaverant, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis dis fuit. Namque, uti quiſque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulo poſt ipſi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnis ſuos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. ſed in magna civitate multa & varia ingenia ſunt: poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi. nbi hoc exemplo, per Senatus decretum, Conſul gladium eduxerit; quis illi finem ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores noſtri, P.C. neque conſilii neque audaciæ unquam eguere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus inſtituta aliena, ſi modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, inſignia magiſtratuum à Tuſcis pleraque ſumpſerunt: Poſtremo, quod ubique apud ſocios aut hoſtis idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exſequebantur: Imitari, quam invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in civis, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam Reſpublica adolevit, & multitudine civium factiones valuere, circumveniri innocentes, alia hujuſcemodi fieri cœpere. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam, P.C. quominus conſilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profecto virtus atque ſapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quam in nobis, qui ea

bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti; & augeri exercitum Catilinæ? Minime: ſed ita cenſeo; publicandas eorum pecunias; ipſos in vinculis habendos per municipia, quæ maxime opibus valent: neu quis de his poſtea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum exiſtumare, eum contra Rempub. & ſalutem omnium facturum.

ORATIO
M. PORCII CATONIS
proxime præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Poſtquam Cæſar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alius alii varie aſſentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus ſententiam, hujuſcemodi orationem habuit.

LONGE mihi alia mens eſt, P.C. cum res, atque pericula noſtra conſidero, & cum ſententias non nullorum mecum ipſe reputo. Illi mihi diſſeruiſſe videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis ſuis bellum paravere. res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit, fruſtra judicia implores. Capta urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras pluris, quam Rempublicam feciſtis, ſi iſta cujuſcunque modi ſint, quæ amplexamini, retinere, ſi voluptatibus veſtris otium præbere vultis: expergiſcimini aliquando, & capeſſite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, non de ſociorum injuriis: libertas

& anima

anima noſtra in dubio eſt. Sæpenumero, P.C. multa verba in hoc ordine feci: ſæpe de luxuria atque avaritia noſtrorum civium queſtus ſum; multoſq; mortales ea cauſa adverſos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facile alterius lubidini malefacta condonabam. Sed, ea tametſi vos parvi pendebatis; tamen Reſpub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc vero non id agitur, boniſne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quam magnificum imperium populi Romani ſit: ſed, hæc cujuſcunque modi videntur, noſtra, an, nobiſcum una, hoſtium futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat. Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus, quia, bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Reſpub. in extremo ſita eſt. Sint ſane, quoniam ita ſe mores habent, liberales ex ſociorum fortunis; ſint miſericordes in furibus ærarii: ne illi ſanguinem noſtrum largiantur; &, dum paucis ſceleſtis parcunt, bonos omnis perditum eant. Bene & compoſite C. Cæſar paulo ante in hoc ordine de vita & morte diſſeruit: credo, falſa exiſtimans ea, quæ de inferis memorantur, diverſo itinere malos à binis loca tetra, inculta, fœda atque formidoloſa habere. Itaque cenſuit, pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in cuſtodiis habendos; videlicet, ne, ſi Romæ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta, per vim eripiantur. Quaſi vero mali atque ſceleſti tantummodo in urbe; & non per totam Italiam ſint; aut non ibi plus poſſit audacia ubi ad defendendum opes minores ſunt. Quare vanum equidem hoc conſilium eſt, ſi periculum ex illis metuit. ſin in tanto omnium metu ſolus non timet; eo magis refert, me mihi atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæteriſque ſtatuetis, pro certo habetote vos

ſimul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius ea agetis, tanto illis animus infirmior erit. ſi paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite exiſtimare, majores noſtros armis Rempub. ex parva magnam feciſſe. Si ita res eſſet, multo pulcherrimam eam nos haberemus. quippe ſociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis eſt. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla ſunt, domi induſtria, foris juſtum imperium; animus in conſulendo liber, neque delicto, neque lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publice egeſtatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, ſequimur inertiam: inter bonos & malos nullum diſcrimen eſt: omnia virtutis præmia ambitio poſſidet. Neque mirum; ubi vos ſeparatim ſibi quiſque conſilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ ſervitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobiliſſimi patriam incendere. Gallorum gentem, infeſtiſſimam nomini Romano ad bellum arceſſunt: dux hoſtium cum exercitu ſupra caput eſt. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid, intra mœnia deprehenſis hoſtibus, faciatis? Miſereamini, cenſeo. deliquere homines adoleſcentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Næ iſta vobis manſuetudo, & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet. Scilicet res ipſa aſpera eſt; ſed vos non timetis eam. Immo vero maxime; ſed inertia & mollitia animi. alius alium exſpectantes, cunctamini, videlicet diis immortalibus confiſi, qui hanc Remp. in maxumis ſæpe periculis ſervavere. Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur. vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt. ubi ſocordiæ tete atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores.

res: irati infeſtique ſunt. Apud majores noſtros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quod is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſſit, atque ille egregius adoleſcens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit. vos, de crudeliſſumis parricidis quid ſtatuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic ſceleri obſtat. Verum parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi diis aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ, niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus ſi quidquam penſi unquam fuiſſet, non ea conſilia de Rep. habuiſſent. Poſtremo, P. C. ſi mehercle peccato locus eſſet, facile paterer vos ipſa re corrigi, quoniam verba contemnitis; ſed undique circumventi ſumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia atque in ſinu urbis ſunt hoſtes. neque parari, neque conſuli quidquam occulte poteſt: quo magis properandum eſt. Quare ego ita cenſeo; quum nefario conſilio ſceleratorum civium, Reſpub. in maxuma pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii & legatorum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in civis, patriamque paraviſſe; de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum ſupplicium ſumendum.

ORATIO
MICIPSÆ REGIS
ad Jugurtham, qua eum officii ſui admonet, finem vitæ ſibi adeſſe intelligens.

Salluſt. in Bello Jugurth.

Igitur rex Micipſa, *ubi ea quæ fama acceperat,* Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem perveniſſe, ut Romanis vehementer carus eſſet,

ex literis imperatoris ita eſſe cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus, flexit animum ſuum, & Jugurtham beneficiis vincere aggreſſus eſt, ſtatimque eum adoptavit, & teſtamento pariter cum filiis heredem inſtituit: quum antea ſibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hiſpaniam mittebat, præfeciſſet, quod in eo bello facile occaſurum ſperaret. *Sed ipſe paucos poſt annos morbo atque ætate confectus, quum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempſale filiis, hujuſcemodi verba cum Jugurtha fertur habuiſſe.*

PARVUM ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus in meum regnum accepi, exiſtumans non minus me tibi, quam ſi genuiſſem, ob beneficia carum fore. Neque ea res falſum me habuit. nam ut alia magna & egregia tua omittam, noviſſume rediens Numantia, meque regnumque meum gloria honoraviſti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſumos feciſti: in Hiſpania nomen familiæ renovatum eſt: poſtremo, quod difficilumum inter mortales eſt, gloria invidiam viciſti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obteſtorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quam ſanguine conjunctos retinere. NON excercitus, neque theſauri, præſidia regni ſunt, verum amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris? Equidem ego regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis: ſin mali, imbecillum. NAM concordia res parvæ creſcunt, diſcordia maxumæ dilabuntur. Cæterum ante hos te, Jugurtha, quia ætate & ſapientia prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. NAM

in omni certamine, qui opulentior eſt, etiamſi accipit injuriam, tamen, quia plus poteſt, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Himpſal, colite, obſervate talem hunc virum: imitamini virtutem & enitimini, ne ego meliores liberos ſumpſiſſe videar, quam genuiſſe.

ORATIO
ADHERBALIS AD SENATUM Rom. qua ſe à Jugurtha regno fortuniſque omnibus expulſum queritur.

Salluſt. in Bello Jugurth.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam miſſi *ſatis confidunt, die conſtituto Senatus utriſque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

Patres conſcripti, Micipſa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtumarem meam; cæterum jus & imperium penes vos eſſe: ſimul eniterer domi militiæque quam maxumo uſui eſſe populo Romano: vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: ſi ea feciſſem, in veſtra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei cum agitarem; Jugurtha, homo omnium, quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſimus, contempto imperio veſtro, Maſiniſſæ me nepotem, utique à ſtirpe ſocium atque amicum pop. Rom. regno fortuniſque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eo miſeriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, poſſe me à vobis auxilium petere, ac maxume deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; ſecundum ea, ſi deſideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per ſe ipſa probitas eſt, neque mi-

hi in manu fuit, Jugurtha qualis foret: ad vos confugi, P. C. quibus, quod mihi miſerrimum eſt, cogor prius oneri, quam uſui eſſe. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti ſunt, aut in ſuis dubiis rebus ſocietatem veſtram appetiverunt. Familia noſtra cum pop. Rom. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit, quo tempore magis fides ejus quam fortuna petenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ fruſtra à vobis auxilium petere. Si ad impetrandum nihil cauſæ haberem, præter miſerandam fortunam; quod paulo ante rex genere, fama, atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exſpecto: tamen erat majeſtatis populi Romani prohibere injuriam; neque pati, cujusquam regnum per ſcelus creſcere. Verum ego iis finibus ejectus ſum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus una vobiſcum expulere Syphacem, & Carthaginienſes. Veſtra beneficia mihi erepta ſunt, P. C. vos in mea injuria deſpecti eſtis. Eheu me miſerum! Huccine, Micipſa pater, beneficia tua evaſere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem feciſti, is potiſſimum ſtirpis tuæ extinctor ſit? Nunquamne ergo familia noſtra quieta erit? ſemperne in ſanguine, ferro, fuga verſabimur? Dum Carthaginienſes incolumes fuere, jure omnia ſæva patiebamur. hoſtis ab latere: vos amici procul: ſpes omnis in armis erat. Poſtquam illa peſtis ex Africa ejecta eſt, læti pacem agitabamus: quippe quis hoſtis nullus erat, niſi forte quem vos juſſiſſetis. Ecce autem ex improviſo Jugurtha, intoleranda audacia, ſcelere, atque ſuperbia ſeſe efferens, fratre meo, atque eodem propinquo ſuo interfecto, primum, regnum ejus ſceleris ſui prædam fecit: poſt, ubi me iiſdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim aut bellum expectantem, in imperio veſtro, (ſicuti videtis) extorrem patria, domo, inopem, & coopertum miſe-

miſeriis effecit ut ubivis tutius quam in meo regno eſſem. Ego ſic exiſtimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum, qui veſtram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem ſuſcipere, cæterum ex omnibus maxume tutos eſſe. Quod in familia noſtra fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet vobis: nos uti per otium tuti ſimus, in manu veſtra eſt, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis ſuis ratus eſt nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipſe ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potiſſimum infelix accedam? generis præſidia omnia extincta ſunt: pater, uti neceſſe erat, naturæ conceſſit: fratri, quem minume decuit, propinquus per ſcelus vitam eripuit: affines, amicos, propinquos cæteros meos, alium alia clades oppreſſit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars beſtiis objecti ſunt: pauci, quibus relicta eſt anima, clauſi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia quæ aut amiſi, aut ex neceſſariis adverſa facta ſunt, incolumia manerent: tamen, ſi quid ex improviſo mali accidiſſet, vos implorarem, P. C quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnis curæ eſſe decet. Nunc vero exul patria, domo ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, accedam, aut quos appellem? nationeſne, an reges, qui omnes familiæ noſtræ ob veſtram amicitiam infeſti ſunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint? an quiſquam noſtri miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit? Poſtremo, Maſiniſſa nos ita inſtituit, P. C. ne quem coleremus, niſi pop. Rom.; ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus: abunde magna præſidia nobis in veſtra amicitia fore: ſi huic imperio fortuna mutaretur, una occidendum nobis eſſe. Virtute, ac diis volentibus, magni eſtis & opulenti: omnia ſecunda & obedientia ſunt: quo facilius ſociorum in-

injurias curare licet. Tantum illud vereor, ne quos privata amicitia Jugurthæ, parum cognita, tranſverſos agat: quos ego audio ſumma ope niti, ambire, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente, incognita cauſa, ſtatuatis: fingere me verba, & fugam ſimulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miſerias projectus ſum, eadem hæc ſimulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc ſceleribus ſuis ferox atque præclarus eſt, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem noſtrum, fratris mei necis, mearumque miſeriarum gravis pœnas reddat. Jamjam frater animo meo cariſſume, quanquam tibi immaturo, &, unde minume decuit, vita erepta eſt, tamen lætandum magis, quam dolendum puto caſum tuum. non enim regnum, ſed fugam, exilium, egeſtatem, & has omnes, quæ me premunt, ærumnas cum anima ſimul amiſiſti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulſus ex patrio regno, rerum humanarum ſpectaculum præbeo: incertus quid agam, tuaſne injurias perſequar, ipſe auxilii egens, an regno conſulam, cujus vitæ neciſque poteſtas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vivere contemptus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ conceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet ſine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque parentes veſtros, per majeſtatem populi Romani ſubvenite miſero mihi, ite obviam injuriæ, nolite pati regnum Numidiæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

ORA-

ORATIO
C. MEMMII AD QUIRITES,
qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur.

Sallust. In Bello Jugurth.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: movere ne Remp. ne libertatem ſuam deſererent: multa ſuperba & crudelia facinora nobilitatis oſtendere: prorſus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ Memmii facundia clara potenſque fuit, decere exiſtimavi unam ex tam multis orationem ejus perſcribere. Ac potiſſimum eam dicam, quam in concione poſt reditum Beſtiæ hujuſcemodi verbis diſſeruit.

MUTLA me dehortantur à nobis, Quirites, ni ſtudium Reſp. omnia ſuperet; opes factionis, veſtra patientia, jus nullum; ac maxime quod innocentiæ plus periculi quam honoris eſt. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quam ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum, quam fœde, quamque inulti perierint veſtri defenſores; uti vobis animus ab ignavia atque ſocordia corruptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxiis inimicis, exſurgitis. atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori eſſe. Sed quanquam hæc talia ſunt: tamen, obviam ire factionis potentiæ, animus ſubigit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita eſt, experiar: verum id fruſtra, an ob rem faciam, in veſtra manu ſitum eſt, Quirites. Neque ego vos hortor, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti contra injurias armati eatis. nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præcipites eant. Occiſo Tib. Graccho, quem regnum parare

rare

rare aiebant, in plebem Romanam quæſtiones graves habitæ ſunt. Poſt C. Gracchi & M. Fulvii cædem, item ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt. Utriuſque cladis non lex, verum lubido eorum finem fecit. Sed ſane fuerit regni reparatio, plebi jura ſua reſtituere. quicquid ſine ſanguine civium ulciſci nequitur, jure factum ſit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eoſdem & ſummam gloriam, & maxumas divitias eſſe: tamen hæc talia facinora impune ſuſcepiſſe, parum habuere: itaque poſtremo leges, majeſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita ſunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet, aut pœnitet: ſed incedunt per ora veſtra magnifice, ſacerdotia, & conſulatus, pars triumphos ſuos oſtentantes: perinde quaſi ea honori, non prædæ, habeant. Servi ære parati injuſta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo ſervitutem toleratis? at qui ſunt hi, qui Rempub. occupavere? homines ſceleratiſſimi, cruentis manibus, immani avaritia, nocentiſſumi, idemque ſuperbiſſumi; quibus fides, decus, pietas, poſtremò honeſta atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt. Pars eorum, occidiſſe Tribunos plebis, alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe, pro munimento habent. Itaque quam quiſque peſſume fecit, tam maxume tutus eſt: metum à ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: quos omnis eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Quod ſi vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad dominationem accenſi ſunt; profecto neque Reſpub. ſicuti nunc, vaſtaretur, beneficia veſtra penes optumos, non audaciſſumos, forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratiæ, bis per ſeceſſionem armati Aventinum occupavere:
vos

vos pro libertate, quam ab illis accepiſtis, nonne ſumma ope nitemini? atque eo vehementius, quo majus dedecus eſt, parta amittere, quam omnino non paraviſſe? Dicet aliquis, Quid igitur cenſes? Vindicandum in eos, qui hoſti prodidere Rempub. non manu, neque vi; quod magis, vos feciſſe, quam illis accidiſſe, indignum eſt: verum quæſtionibus, & indicio ipſius Jugurthæ, qui ſi deditiтius eſt; profecto juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit; ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax, aut deditio ſit, ex qua ad Jugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentis maxumæ divitiæ, in Rempub. damna atque dedecora pervenerint. Niſi forte nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet, & illa, quam hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces, poſtremo divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, pop. Rom. invicti ab hoſtibus, imperatores omnium gentium, ſatis habebatis animam retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrum audebat recuſare? Atque ego tametſi virum flagitioſiſſumum exiſtumo impune injuriam accepiſſe; tamen, vos hominibus ſceleratiſſumis ignoſcere, quoniam cives ſunt, æquo animo paterer, ni miſericordia in perniciem caſura eſſet. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impune male feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripitur; & vobis æterna ſolicitudo remanebit, quum intelligetis aut ſerviendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ ſpes eſt? Dominari illi volunt, vos liberi eſſe: facere illi injurias, vos prohibere: poſtremo ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur. Poteſtne in tam diverſis mentibus pax, aut amicitia eſſe? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum ſcelus impunitum dimittatis. Non peculatus ærarii factus eſt, neque per vim ſociis ereptæ pecuniæ: quæ quanquam

quam gravia ſunt , tamen conſuetudine jam pro nihilo habentur. hoſti acerrumo prodita Senatus autoritas, proditum imperium veſtrum: domi militiæque Reſp.venalis fuit. Quæ niſi quæſita erunt, niſi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, niſi ut illis, qui ea fecere , obedientes vivamus ? NAM impune quælibet facere, id eſt regem eſſe. Neque ego vos, Quirites, hortor , uti jam malitis cives veſtros perperam , quam recte feciſſe : ſed ne, ignoſcendo malis bonos perditum eatis. Ad hoc, in Reppub. multo præſtat, beneficii , quam maleficii, immemorem eſſe. Bonus tantummodo ſegnior fit, ubi negligas : at malus improbior. Ad hoc , ſi injuriæ non ſint , haud ſæpe auxilii egeas.

ORATIO

MARII AD QUIRITES, de ſe & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, poſtquam , omnibus quæ poſtulaverat decretis, milites ſcribere vult, hortandi cauſa ſimul & nobilitatem; ut conſueverat , exagitandi, concionem populi advocavit : deinde hoc modo diſſeruit.

SCIO ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, & poſtquam adepti ſunt, gerere: primo induſtrios, ſupplices, modicos eſſe;deinde per ignaviam & ſuperbiam ætatem agere : ſed mihi contrà videtur. Nam quo univerſa Reſpub. pluris eſt , quam Conſulatus aut Prætura, eo majore cura illam adminiſtrari,quam hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum veſtro beneficio maxumo negotii ſuſtineam. Bellum parare , ſimul & ærario parcere , cogere ad militiam eos,quos nolis offendere; domi foriſque omnia

omnia curare, & ea agere inter invidos, occurſantes, factioſos, opinione, Quirites, aſperius eſt. Adhoc, alii, ſi deliquere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præſidio adſunt : mihi ſpes omnes in memet ſitæ: quas neceſſe eſt & virtute & innocentia tutari. nam alia infirma ſunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me converſa eſſe, æquos, bonoſque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt : nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum eſt, ut neque vos capiamini, & illi fruſtra ſint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula conſueta habeam. Quæ ante veſtra beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deſeram, non eſt conſilium, Quirites. Illis difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui per ambitionem ſeſe probos ſimulavere: mihi, qui omnem ætatem in optumis artibus egi, bene facere jam ex conſuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha juſſiſtis: quam rem nobilitas ægerrume tulit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num id mutari melius ſit, ſiquem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris proſapiæ, ac multarum imaginum, & nullius ſtipendii : ſcilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſumat aliquem ex populo monitorem officii ſui. Ita plerunque evenit; ut, quem vos imperare juſſiſtis, is ſibi imperatorem alium quærat. At ego ſcio, Quirites, qui, poſtquam Conſules facti ſunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint ; homines præpoſteri. nam gerere quam fieri, tempore poſterius, re atque uſu prius eſt. Comparate nunc, Quirites, cum illorum ſuperbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi. quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos exiſtimate, facta, an dicta pluris ſint. Contemnunt novitatem

meam

meam, ego illorum ignaviam : mihi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam,& communem omnium exiſtumo, ſed fortiſſumum quemque generoſiſſumum eſſe. Ac ſi jam ex patribus Albini aut Beſtiæ quæri poſſet, mene,an illos ex ſe gigni maluerint: quid reſponſuros creditis, niſi, ſeſe liberos quam optumos voluiſſe? Quod ſi jure deſpiciunt me, faciant idem majoribus ſuis; quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo : ergo invideant labori, innocentiæ,periculis etiam meis : quoniam per hæc illum cepi.Verum homines corrupti ſuperbia,ita ætatem agunt,quaſi honores veſtros contemnant : ita hos petunt, quaſi honeſte vixerint. Næ illi falſi ſunt, qui diverſiſſimas res pariter exſpectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt,pleraque oratione majores ſuos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant : quod contra eſt. nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior. Et profecto ita ſe res habet : MAJORUM gloria poſteris lumen eſt, neque mala eorum in occulto patitur. Hujuſce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius eſt, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui ſint. Quod ex aliena virtute ſibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt : ſcilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas eſt : quam certe peperiſſe melius eſt, quam acceptam corrupiſſe. Equidem ego non ignoro, ſi jam mihi reſpondere velint, abunde illis facundam & compoſitam orationem fore. Sed in maxumo veſtro beneficio, quum omnibus locis me voſque maledictis lacerent, non placuit reticere : nequis modeſtiam in conſcientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei ſententia lædere nulla oratio poteſt : quippe vera, neceſſe eſt bene prædicet : falſam vita moreſque mei ſuperant. Sed quoniam

veſtra

veſtra conſilia accuſantur, qui mihi ſummum honorem, & maxumum negotium impoſuiſtis : etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei cauſa, imagines neque triumphos, aut Conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæſivi. Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici. parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optuma Reipub. doctus ſum; hoſtes ferire, præſidia agitare, nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxta pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor : neque illos arcte colam, me opulenter : neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. Namque quum tu te per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, eſt hoc dominum, non imperatorem eſſe. Hæc atque alia majores veſtri faciendo, ſeque remque pub. celebravere. Queis nobilitas freta, ipſa diſſimilis motibus, nos illorum æmulos contemnit; & omnes honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit. Cæterum homines ſuperbiſſumi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram : virtutem non reliquere, neque poterant. Ea ſola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus aiunt : quia parum ſcite convivium exorno, neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum; quam villicum habeo. quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi,

cepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibuſque bonis oportere plus gloriæ quam divitiarum eſſe: arma, non ſupellectilem, decori eſſe. Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtimant, id ſemper faciant: ament, potent: ubi adoleſcentiam habuere, ibi ſenectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpiſſumæ parti corporis: ſudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verum non ita eſt. Nam ubi ſe flagitiis dedecoravere turpiſſumi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſume luxuria & ignavia, peſſumæ artes, illis qui coluere eas, nihil officiunt, Reipub. innoxiæ cladi ſunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi: pauca de Repub. loquar. Primum omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata ſunt, omnia removiſtis, avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Dein exercitus ibi eſt locorum ſciens, ſed mehercule magis ſtrenuus, quam felix. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem vos, quibus militaris ætas eſt: adnitimini mecum, & capeſſite Rempub. neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum ſuperbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in prælio conſultor idem & ſocius periculi vobiſcum adero: meque voſque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura ſunt, victoria, præda, laus: quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnis bonos Reipub. ſubvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, uti boni honeſtique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent. Nam ſtrenuis abunde dictum puto.

ORA-

ORATIO SYLLÆ AD BOCCHUM REGEM.

Salluſt. In Bello Jugurth.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidiſſimos ad eum mitteret: velle de ſuo & de populi Rom. commodo cum iis differere. Ille ſtatim L. Syllam & A. Manlium ire jubet. Qui quamquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus, aut adverſum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundiæ, non ætati à Manlio conceſſum eſt, pauca verba hujuſcemodi loquutus.

Rex Bocche, magna lætitia nobis eſt, quum te talem virum dii monuere, ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optumum cum peſſumo omnium Jugurtha miſcendo commaculares; ſimul nobis demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te errantem, & illum ſceleratiſſumnm perſequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi. melius viſum, amicos, quam ſervos, quærere, tutiuſque rati volentibus quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia noſtra: primum quod procul abſumus; in quo offenſæ minumum, gratia par, acſi prope adeſſemus: dein, quod parentes abunde habemus, Amicorum neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuiſſet: profecto ex pop. Rom. ad hoc tempus multo plura bona accepiſſes quam mala perpeſſus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuua pleraque regit, cui ſcilicet placuit & vim & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina; atque, uti cœpiſti perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errata officiis ſuperes. Poſtremo hoc in pectus tuum dimitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum eſſe. Nam bello quid valeat, tute ſcis.

ORATIO

BOCCHI AD SYLLAM,

qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum populo Rom. facere voluiſſe negat.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

NUNQUAM ego ratus ſum fore, uti rex maxumus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et hercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum mihi, quod cæteri dolere ſolent, ego lætor. Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ, qua apud animum meum nihil carius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremo quicquid animo libet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtumo, Regem armis, quam munificentia, vinci, minus flagitioſum. Cæterum de Repub. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui: fines meos adverſum armatos armis tutatus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar. neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea ſi quid meque vobiſque dignum petieris, haud repulſus abibis.

ORA-

ORATIO LEPIDI CONS, ad Popul. Roman.

Ex Libris Hiſt. Salluſt.

Clementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maxumi & clari eſtis: plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipſi, quæ nefanda æſtumatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præſertim quum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit; neque ſe aliter tutum putet, quam ſi pejor atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quo captivis libertatis curam miſeria eximat: aut, ſi provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciſcendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maxumi nominis, non minus optumis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos ſervitium ſuum mercedem dant: & utrumve per injuriam malunt, quam optumo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atq; Æmiliorum & Luctatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, ſubvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt alind, quam libertas & ſuæ cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? Quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque Coſs. & aliorum Principum, quos fortuna belli conſumpſerat, ſatiatus: ſed tum crudelior, quum pleroſque ſecundæ res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſt futuros compoſuit: queis prius injuria quam vita certa eſſet: praviſſumeque per ſceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris ſervitii, à repetenda libertate terremini. Agendum atq; obviam eundum eſt, Quirites: ne ſpolia veſtra penes illum ſint. Non pro-

prolatandum, neque votis paranda auxilia, niſi forte ſperatis per tædium jam aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata periculoſius dimiſſurum. At ille eo proceſſit, uti nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta exiſtumet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quæ multi probi potius quam laborem cum honoribus capeſſebant, nulla ſunt. Hac tempeſtate ſerviendum aut imperitandum: habendus metus eſt aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra, quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? Populus Romanus paulo ante gentium moderator, exutus imperio, gloria, jure, agitandi inops, deſpectuſque, ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occupavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſanguine civili. Eſtne viris reliqui aliud quam ſolvere injuriam, aut mori per virtutem? Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem, nihil auſus, niſi muliebri ingenio exſpectat. Verum ego ſeditioſus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum queror: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: niſi approbaveritis omnes proſcriptiones innoxiorum ob divitias: cruciatus virorum illuſtrium, vaſtam urbem fuga & cædibus, bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam, vænum, aut dono datam. At objectat mihi poſſeſſiones ex bonis poſcriptorum: quod quidem ſcelerum illius vel maximum eſt, non me, neque quenquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi

recte

iceremus. Atque illa, quæ tum formidine
us ſum, pretio ſoluto, jure, dominis tamen
): neque pati conſilium eſt, ullam ex civi-
edam eſſe. Satis illa fuerint, quæ, rabie
ta, toleravimus, manus conſerentes inter
anos exercitus, & arma ab externis in noſ-
rſa. Scelerum & contumeliarum omnium
: quorum adeo Sullam non pœnitet, ut
in gloria numeret, &, ſi liceat, avidius fe-
Neque jam, quid exiſtimetis de illo, ſed
m vos audeatis, vereor: ne, alius alium
em exſpectantes, ante capiamini, non opi-
s, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtra
a, quam captum iri licet, & quam audeat,
leri felicem. Nam præter ſatellites, comma-
quis eadem vult? aut quis non omnia mu-
ter victoriam? ſcilicet milites: quorum
ie, Tarulæ, Scyroque peſſumis ſervorum di-
rtæ ſunt: an, quibus prælatus in magiſtra-
pieudis Fufidius, ancilla turpis, honorum
n dehoneſtamentum? Itaque maxumam
duciam parit victor exercitus, cui per tot
& labores nihil, præter tyrannum, quæ-
ſt. Niſi forte Tribunitiam poteſtatem ever-
feĉti ſunt per arma, conditam à majoribus
q; jura & judicia ſibimet extorquerent: e-
c. mercede, quum relegati in paludes & ſyl-
contumeliam atque invidiam ſuam, præ-
es paucos intelligerent. Quare igitur tan-
ine atque animis incedit? Quia ſecundæ
e ſunt vitiis obtentui: quibus labefactatis,
ormidatus ante a eſt, tam contemnetur: ni-
ſpecie concordiæ & pacis, quæ ſceleri &
lio ſua nomina indidit. Neque aliter P. R.
li finem ait, niſi maneat expulſa agris ple-
æda civilis acerbiſſuma, jus, judiciumque
m rerum penes ſe, quod pop. Rom. fuit.
vobis pax & concordia intelliguntur, ma-
urbamenta Reip. atque exitia probate: an-

nuite legibus impoſitis; accipite otium cum ſervitio; & tradite exemplum poſteris ad pop. Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniendum. Mihi,quanquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio : tamen non fuit conſilium, privatas opes facere; potiorque viſa eſt periculoſa libertas quieto ſervitio. Quæ ſi probatis, adeſte Quirites, &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Conſulem, ducem & auctorem ſequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO C. COTTÆ CONSULIS ad Populum.

Ex iisdem Hist. Sallustii.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adverſa fuere : quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea : in quis omnibus neque animus negotio defuit, neque decretis labos. Malæ, ſecundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant: at contra in his miſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſenectus per ſe gravis, curam duplicat, cui miſero, ſenecta jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam, ſi parricida veſtri ſum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo : quis mihi vivo cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici? A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus, & in Magiſtratibus egi qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia voluere, uſi ſunt:neque ego callidam facundiam,neque ingenium ad male faciendum exercui : avidiſſumus privatæ gratiæ maxumas inimicitias pro Rep.ſuſcepi: qui victus cum illa ſimul, cum egens alienæ opis,plura mala exſpectarem; vos,Quirites,rurſus mihi

atriam, deos penates, cum ingenti dignitate is. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus, ſi is animam, quam nequeo, conceſſerim. Nam mors jura naturæ ſunt: ut ſinę dedecore ivibus, fama & fortunis integer agas, id datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis, ites, domi bellique impeditiſſima Repub. que Imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, mili- rma, frumentum poſcunt: & id res cogit: iiam poſt defectionem ſociorum, & Sertorii iontes fugam, neque manu certare poſſunt, e utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaq; ob ias opes Mithridatis aluntur: Macedonia ple- oſtium eſt: nec minus Italiæ maritima & pro- iarum: cum interim vectigalia parva, & bel- certa, vix partem ſumptuum ſuſtinent: ita ſe, qua commeatus vehebatur, minore quam a navigamus. hæc ſi dolo aut ſocordia noſtra tracta ſunt, agite, & uti libet, ita ſupplicium ſu- e: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare in- na vobis nobiſque & Repub. incipitis? At- e ego, cujus ætati mors propior eſt, non depre- r, ſiquid ea vobis incommodi demitur: neque ox ingenuo corpori honeſtius, quam pro veſtra lute finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Con- l, facio quod ſæpe majores aſperis bellis fecere; oveo, dedoque me pro Repub. quam deinde cui nandetis, circumſpicite. Nam talem honorem bo- us nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli b aliis acti ratio reddenda, aut turpiter morien- dum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum tolerate adverſa, & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequic- quam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque, aſpera aut feſſa bellis ſint.

ORATIONES
EX
LIVIO
collectæ.

PRECATIO ROMULI ad Jovem Statorem, ut Romanis adverſus Sabinos ferat opem.

Argumentum.

Sabini poſt Ceninenſes, Cruſtuminos, & Antennates, omnium noviſſimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam uſi, opera virginis cujuſdam auro à Tatio rege corrupta, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis ſtimulati Romani, poſtera die iniquo loco adverſus hoſtes ita infeliciter pugnant, ut Hoſtus Hoſtilius eorum dux tandem occubuerit. Ita cæſo duce acies Romana facile fuſa eſt ad portam veterem palatii: quo actus & ipſe Romulus turba fugientium, arma ad cælum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adeſſet propitius.

IUPITER, tuis juſſus avibus hic in Palatino prima Urbi fundamenta jeci, arcem jam ſcelere emptam Sabini habent, inde huc armati ſuperata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumque, hinc ſaltem arce hoſtes: deme Romanis terrorem fugamque fœdam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Jovi,

quod monumentum ſit poſteris, tua præſenti ſervatam Urbem eſſe, voveo.

VERBA
PROCULI JULII
ad pop. Rom. conſolationis plena.

ARGUMENTUM.

nit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ deſiderium Romuli, qui quum ad exercitum recenſendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, ſubito coorta tempeſtate cum magno fragore, tonitribuſque, denſo item nimbo, ita cœlo ſublatus eſt, ut in terris poſtea nunquam viſus ſit.

OMULUS, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cœlo repente delapſus, ſe mi- obvium dedit, quum perfuſus horrore venerandusque adſtitiſſem, petens precibus, ut contra tueri fas eſſet; abi, nuncia (inquit) Romanis, cœleſtes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum ſit: proinde rem militarem colant: ſciantue, & ita poſteris tradant; nullas opes humanas rmis Romanis reſiſtere poſſe.

ORATIO
METTII FUFFETII
ad Tullum Hoſtilium regem Romanorum de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGUMENTUM.

Cujus Cluilius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hoſtilius quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas miſſi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetraſſent quod repopoſcerant, bellum neganti Albano, ſicuti mandatum

tum erat, in trigeſimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res ſuas Albanis jubet, regi ſuo nuncient, ita ſe velle, uter prior populus res repetentes legatos aſpernatus dimiſiſſet, ut in eum Dii omnes hujuſce belli clades expetant His nunciatis, bellum utrinque ſumma vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incurſiones faciunt: caſtra non amplius quinque millia paſſuum ab urbe locant: in quibus Cluilius moritur. Albani comperta morte ad Mettium Fuffetium imperii ſummam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in hanc ſententiam de totius rei ſumma loquutus eſt.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ ſunt, & ego regem noſtrum Cluilium cauſſam hujuſce eſſe belli, audiſſe videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed ſi vera potius quam dictu ſpecioſa dicenda ſunt, cupido imperii duos cognatos vicinoſque populos ad arma ſtimulat. Neque recte, an perperam, interpretor: fuerit iſta ejus deliberatio qui bellum ſuſcepit. me Albani gerendo bello ducem creavere. Illud te, Tulle, monitum velim: Etruſca res, quanta circa nos teque maxime ſit, quo propior vos, hoc magis ſcis. multum illi terra, plurimum mari pollent. Memor eſto, jam quum ſignum pugnæ dabis, has duas acies ſpectaculo fore; ut feſſos confectoſque ſimul, victorem ac victum, aggrediantur. Itaque ſi nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii ſervitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, ſine magna clade, ſine multo ſanguine utriuſque populi decerni poſſit.

ORA-

ORATIO
P. HORATII AD POPULUM, pro filio perduellionis reo.

Argumentum.

Horatius, is qui ſolus ex tergeminis fratribus ſuperfuit, quum tergemina ſpolia victor gerens, obviam ſororem, cognita forte veſte Curiatii ſponſi, paſſis crinibus flebiliter ſponſum nomine appellare videret, motus comploratione intempeſtiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum quum raptus eſſet, à Tullo duumviri capitales, ſicut lex jubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem judicarent. Jam duumvir ei perduellionem judicarat, jam lictor juſſus laqueum injiciebat, quum auctore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum eſt: quo judicio abſolutus eſt magis admiratione virtutis quam jure cauſæ. Ac in eo quidem judicio maxime pater homines movit, qui præter alia, hac oratione uſus eſt.

HUNCCINE, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidiſtis, Quirites cum ſub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? quod vix Albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent. I, lictor, colliga manus, quæ paullo ante armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus: arbori infelici ſuſpende; verbera vel intra pomœrium, modo inter illa pila & ſpolia hoſtium: vel extra pomœrium, modo intra ſepulchra Curiatiorum. Quo enim ducere hunc juvenem poteſtis, ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?

ORATIO
TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Mettii Fuſſetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Mettius Fuſſetius dux Albanorum in fide Romanorum per ſpeciem ſimulationis manens, Fidenates concitabat ad bellum gerendum adverſus Romanos. Ii, aſſumptis ſociis conſilii Veientibus, jam diſponebant acies, quum adverſus Veientes Tullus ſuos dirigi, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, ſicuti hoſtibus receperat, clam, non auſus aperte, ac ſenſim ſubiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum eſt, ut fuſe hoſtes fugatique, victores Romani fuerint. Poſtero die vocat ad concionem Romanos Albanoſque Tullus: ibi proditionem Fuſſetii aperit.

ROMANI, ſi unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum Diis immortalibus gratias ageretis, deinde veſtræ ipſorum virtuti; heſternum id prælium fuit. Dimicatum eſt enim non magis cum hoſtibus, quam, quæ dimicatio major ac periculoſior eſt, cum proditione ac perfidia ſociorum. Nam, ne vos falſa opinio teneat, injuſſu meo Albani ſubiere ad montes, nec imperium illud meum, ſed conſilium, & imperii ſimulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deſeri vos, averteretur à certamine animus, & hoſtibus circumveniri ſe à tergo ratis terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum eſt, ducem ſecuti ſunt: ut & vos, ſi quo ego inde agmen declinare voluiſſem, feciſſetis. Mettius ille eſt ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, niſi in hunc inſigne jam documentum mortalibus dedero. *Centuriones armati*

circumſiſtunt : rex cætera, ut orſus erat, peragit.
.l bonum, fauſtum, felixque ſit populo Roma-
ac mihi vobiſque, Albani; populum omnem
num Romam traducere in animo eſt, Civita-
lare plebi, primores in Patres legere; unam
n, unam Rempub facere. Ut ex uno quon-
n duos populos diviſa Albana res eſt, ſic
in unum redeat. *Ad hæc, Albana pubes inermis*
atis ſepta, in variis voluntatibus, communi
metu cogente, ſilentium tenet. Tum Tullus:
Fuffeti, *inquit*, ſi ipſe diſcere poſſes fidem ac
a ſervare; vivo tibi ea diſciplina à me adhi-
ſet. Nunc quoniam tuum inſanabile ingeni-
:, tu tuo ſupplicio doce humanum genus ea
credere, quæ à te violata ſunt. Ut igitur
ante animum inter Fidenatem Romanam-
m ancipitem geſſiſti, ita jam corpus paſſim
ıendum dabis.

VERBA

EXHORTATIO TANAQUIL, ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

ſartii filii quo erant, qui quum pro indigniſſi-
haberent ſe per Tanquinium regni poſſeſſione
's, multo tamen indignius illud ferentes,
'ad Servium Tullium ſerva natum imperium
rum videbatur, regem per duos paſtores, quod
us delegerant, interficiunt. Tanaquil regina
ri ſalute prorſus deſperans, propere accitum
ium, ad imperium his verbis hortatur.

ı eſt Servi, ſi vir es, regnum; non eorum
alienis manibus peſſimum facinus fecere.
te, Deoſque duces ſequere, qui clarum
'e caput divino quondam circumfuſo igni
lerunt. Nunc te illa cæleſtis excitet flam-
ınc expergiſcere vere. Et nos peregrini re-
gnavi-

gnavimus. Qui ſis, non unde natus ſis, reputa. Si tua re ſubita conſilia torpent, at tu mea ſequere.

EXHORTATIO TULLIÆ AD L. TARQUINIUM maritum ſuum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Priſci Tarquinii ſibi pararentur inſidiæ, quemadmodum ipſi Priſco à filiis Anci nexæ fuerant : iis filias ſuas collocaverat : ita tamen , ut cum eſſent diſpares moribus , ferox mitis ingenii filio daretur , mitis feroci viro. Minor ægre paſſa cum impari ſe conjungi , ſic rem cum L Tarquinio ſororis marito tranſigit , ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haut ita multo poſt, maritum ipſum ad regni affectationem ſollicitat.

SI tu is es, cui nuptam eſſe me arbitror, & virum & regem appello : ſin minus, eo nunc pejus mutata eſt res , quod iſthic cum ignavia eſt ſcelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho , nec ab Tarquiniis , uti patri tuo , peregrina regna moliri neceſſe eſt. Dii te penates, patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale ſolium , & nomen Tarquinium creat vocatque regem. Aut ſi ad hæc parum eſt animi , quid fruſtaris civitatem? quid te ut regium juvenem conſpici ſinis? Faceſſe hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro ad ſtirpem, fratri ſimilior, quam patri.

LUCRETIÆ QUERELÆ ac lamentatio ad virum , patrem, & amicos , de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum forma mentio cœnantibus Tarquinii ſuperbi liberis apud Sextum Tarquinium fra-

em, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non laudaret, illud ipſum experiri placuit. Penes etiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certa- laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde s Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim inde captus, paucis interjectis diebus Collati- nit: acceptus benigne domum, ubi tempus ad- idet, ſtricto gladio ad eam dormientem acce- i cum mortua ſe jugulatum ſervum poſiturum remum dicens, obſtinatam pudicitiam vincit. o die mœſta patrem, maritum, ſingulosque a- celeriter venirent monet: rem enim atrocem ſſe. Rem ipſam præſentibus, ſicuti habebat, it.

RENTI viro, Satin' ſalvæ? minime, in- , quid enim ſalvi eſt mulieri amiſſa pudi- ſtigia viri alieni, Collatine, in lecto ſunt terum corpus eſt tantum violatum, ani- ns. mors teſtis erit. Sed date dextras fi- , haud impune adultero fore. Sextus eſt ius, qui hoſtis pro hoſpite priore nocte vi mihi ſibique, ſi vos viri eſtis, peſtiferum ulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: tur ægram animi, avertendo noxam ab auctorem delicti, mentem peccare, non : unde conſilium abfuerit, culpam abeſſe. ait, videritis quid illi debeatur: ego me, ito abſolvo, ſupplicio non libero. nec ulla npudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex ſecundo libro ab urbe condita.

ORATIO
LERII PUBLICOLÆ
populum de crimine ſibi objecto.

ARGUMENTUM.

ruto, regnum affectare P. Valerium Bruti col- ama tenebat, quot collegam in demortui locum non

non ſubſtituerat, in ſummaque Velia ædificaret. Is ea recognita, ſubmiſſis primum populo faſcibus in concione aſcendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, ſuſpicionem in hanc ſententiam ſuſtulit.

NUNQUAMNE ergo, ulla adeo à vobis ſpectata virtus erit, ut ſuſpicione violari nequeat? Ego me illum acerrimum regum hoſtem, ipſum cupiditatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego ſi in ipſa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem poſſe à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeóne eſt fundata leviter fides, ut ubi ſim P. Valerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: Deferam non in planum modo ædes, ſed colli etiam ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO
MUTII SCÆVOLÆ
ad Porſenam Cluſinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruſcis obſideri populum Romanum liberum, qui ſervus ſub regibus a nullis hoſtibus obſeſſus fuiſſet, impetrata venia à Senatu in hoſtium caſtra conſilio regis Porſenæ interficiendi penetrat. Ibi ad regium tribunal conſiſtens, quum inter duos, uter Proſena eſſet, diſtinguere non poſſet, ſcribam regis pro Porſena obtruncat. Comprehenſus per Satillites, regi conſilium voluntatemque ſuam exponit.

ROMANUS ſum civis: C. Mucium vocant. hoſtis hoſtem occidere volui. nec ad mortem minus animi eſt, quam fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: longus poſt me ordo eſt idem petentium

lecus. Proinde in hoc diſcrimen, ſi juvat, acre, ut in ſingulas horas capite dimices tuo: n hoſtemque in veſtibulo habeas regiæ. Hoc ıventus Romana indicimus bellum. Nullam ı, nullum prælium timueris. uni tibi, & cum lis, res erit.

ORATIO

ıARTII CORIOLANI

ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

ſſione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut ncultis agris magna eo anno annona caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti, adverſus plebem, præterquam quod jam ei infeſta eſſet magiſtratuum nomine, qui Patriciis non patebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis veniſſe tempus videretur recuperandi jura ſeceſſione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in Senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis ſententiam peregit.

Si annonam veterem volunt, jus priſtinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magiſtatus, cur Sicinium potentem pollentemque video, ſub jugum miſſus, tanquam à latronibus redemptus? Egone has indignitates diutius patiar, quam neceſſe eſt? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum mentem, alioſque colles. rapiant frumenta ex agris noſtris, quemadmodum tertio anno rapuere. fruantur, utantur annona quam furore ſuo fecere. Audeo dicere, hoc malo, domitos ipſos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per ſeceſſionem coli prohibeant.

ORA-

ORATIO
ACTII TULLII
Volſcorum Principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus abſens velut indicta cauſa, in Volſcos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volſcorum longe Principis utebatur hoſpitio. Jam conſuetudo ipſa ſocios eos amicoſque fecerat, quum de bello Romano conferunt Conſilia. Reſque jam tum eo deducta erat, ut Actius occaſionem modo ſuos adverſus Romanos concitandi quæreret. Tum forte ludi magni Romæ inſtaurabantur. Ad quos Actius Volſcique conveniunt. Is Actius ante nactus opportunitatem, quam ludi committerentur, Conſules, remotis arbitris, de ſuorum ingenio & natura alloquitur in hanc ſententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITUS, quod ſequius ſit, de meis civibus loquor. Non tamen admiſſum quicquam ab iis, criminatum venio, ſed cautum, ne admittant. Nimio plus quam velim noſtrorum ingenia ſunt mobilia, multis id cladibus ſenſimus. Quippe qui non noſtro merito, ſed veſtra patientia incolumes ſumus. Magna hic num Volſcorum multitudo eſt, ludi ſunt, ſpectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occaſionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commiſſum ſit, horret animus, nequid inconſulte ac temere fiat. Hæc noſtra veſtraque cauſa, prius dicenda vobis, Conſules, ratus ſum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo eſt, ne cujus facti dictive contagione præſens violer.

ORA-

ORATIO
. CTII TULLII
ad ſuos, qua eos in Romanos concitat.

ARGUMENTUM:

ınctum eſt inſequentis cum ſuperioris argumento. nſules, quæ ſine arbitris ab Actio acceperant, ·um detuliſſent, ſenatuſconſulto facto Volſci o-nes ante noctem ex urbe per præconem excedere ıbentur. Quum aliquantum itineris extra urbem ·ogreſſi eſſent, Actius, indignitate rei per ſe ſatis ncitatos, hac quoque oratione inflammavit.

ETERES populi Romani injurias, cladeſque gentis Volſcorum, ut omnia obliviſcamini alia, hernam hanc contumeliam quo tandem animo tis, qui per noſtram ignominiam ludos commi-e? An non ſenſiſtis triumphatum hodie de vo-s eſſe? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot fini-nis populis, ſpectaculo abeunte fuiſſe? veſtras njuges, veſtros liberos traductos per ora homi-am? Quid eos, qui audivere vocem præconis? nid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic gnominioſo agmini fuere obvii, exiſtimaſſe puta-is? niſi aliquod profecto nefas eſſe, quo, ſi interſi-nus ſpectaculo, violaturi ſimus ludos, piaculum-que merituri, ideo nos ab ſede piorum, cœtu, con-cilioque abigi. Quid, deinde, illud non ſuccurrit, vivere nos, quod maturavimus proficiſci? Si hæc profectio, & non fuga eſt: & hanc urbem vos non hoſtium ducitis, ubi ſi unum diem morari eſſetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum eſt: magno illorum malo, qui indixere, ſi viri eſtis.

Ex

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO
Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arſa tribunus Pleb. abſentibus conſulibus longa oratione plebi conſulare imperium invidioſum adeò effecerat, ut ipſi legem ſe promulgaturum profitenti, qua crearentur Quinqueviri legibus de imperio conſulari ſcribendis, vehementer aſſentiretur. Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invectus eſt primum, deinde his verbis tribunos de re ipſa convenit.

Vos cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, poteſtatem iſtam ad ſingulorum auxilium, non ad perniciem univerſorum comparatum eſſe; tribunos plebis vos creatos, non hoſtes Patribus. Nobis miſerum, invidioſum vobis eſt, deſertam Rempub. invadi, non jus veſtrum, ſed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum conſulum differat. ne Æqui quidem, ac Volſci, morbo abſumptis priore anno conſulibus, crudeli ſuperboque nobis bello inſtitere.

ORATIO
AULI VIRGINII TRIBUNI PLEB. ad plebem de Cæſonis arrogantia.

ARGUMENTUM.

Legem tulerat Terentillus tribunus pleb. ut, quod populus in ſe jus dediſſet, eo conſul uteretur: quam patres impediebant. Quæ cauſa fuit ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum ſeditio eſt, ac rixa: cumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent,

Caſo juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus fur ores ſuſtinebat. Aulus Virginius tribunus pleb. juvenis inſolentia permotus, ei legi obſtanti capitis die dicta, hac ſententia ſuperbiam plebi reddebat invidioſam.

ECQUID ſentitis, jam vos, Quirites, Cæſonem ſimul civem, & legem quam cupitis, habere non poſſe? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obſtat, omnes Tarquinios ſuperbia exſuperat. Exſpectate dum conſul aut dictator fiat, quem privatum viribus & audacia regnantem videtis.

ORATIO P. VALERII PUBLICOLÆ conſulis ad tribunos omnemque plebem.

AGRUMENTUM.

Exules ſervique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines quantuſque numerus hoſtium eſset. Poſtero die quum Herdonius conſilium voluntatemque ſuam declaraſſet, tum quoque tribuni pleb. non bellum illud, ſed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis cura plebis animos. Populos itaque ab armis diſcedere jubent. Quod cum patribus nunciatum eſſet, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe ſic egiſſe fertur.

QUID hoc rei eſt, tribuni? Appii Herdonii ductu & auſpicio Rempub. everſuri eſtis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui ſervitia veſtra non commovit auctor? Quum hoſtes ſupra caput ſint, diſcedi ab armis, legeſque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione verſa:* Si vos urbis, Quirites, ſi veſtri nulla cura tangit; at vos veremini, Deos Patrios ab hoſtibus captos. Jupiter optimus maximus Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obſidentur,

tur, caſtra ſervorum publicos veſtros penates tenent. Hæc vobis forma ſanæ civitatis videtur? Tantum hoſtium non ſolum intra muros eſt, ſed in arce ſupra forum, curiamque: comitia interim in foro ſunt: ſenatus in curia eſt: velut quum otium ſuperat, ſenator ſententiam dicit: alii Quirites ſuffragium ineunt. Non quicquid patrum plebiſque eſt conſules, tribunos, Deos homineſque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare auguſtiſſimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? Romule pater, tu mentem tuam, qua quondam arcem ab his iiſdem Sabinis auro captam recepiſti, da ſtirpi tuæ, jube hanc ingredi viam quam tu dux, quam tuus ingreſſus exercitus eſt. Primus en ego conſul, quantum mortalis Deum poſſum, te, ac tua veſtigia ſequar.

ORATIO
L. QUINTII CINCINNATI
ad populum adverſus A. Virginium.

ARGUMENTUM.

Cæſo, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuſcos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus inſequenti anno conſul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maxime invidia, in exilium relegatum eſſe, Quiritibus eum hac concione invidioſum faciebat.

Aulus ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus ſupplicii, quam Ap. Herdonius meruit? Plus hercule aliquanto, qui vere rem æſtimare velit. Herdonius, ſi nihil aliud, hoſtem ſe fatendo prope denunciavit, ut arma caperetis: hic negando bella eſſe, arma vobis ademit, nudoſque ſervis veſtris & exulibus objecit. Et vos (C. Claudii pace & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum ſigna intuliſtis, quam hos hoſtes de foro

foro tolleretis? Pudet Deorum hominumque. quum hoſtes in aree, in Capitolio eſſent, exſulum & ſervorum dux profanatis omnibus in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tuſculi ante quam Romæ ſumpta ſunt arma. In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tuſculanus dux, an P. Valerius; & C. Claudius conſules Romanam arcem liberarent, & qui ante Latinos, ne pro ſe quidem ipſis, quum in finibus hoſtem haberent, attingere arma paſſi ſumus; nunc, niſi Latini ſua ſponte arma ſumpſiſſent, capti & deleti eramus. Hoc eſt, tribuni, auxilium plebi ferre?inermem eam hoſti trucidandam objicere? Scilicet, ſi quis vobis humillimus homo de veſtra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo, veſtram patriam peculiaremque Remp. feciſtis,ſiquis ex his domum ſuam obſeſſam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exſulum atque ſervorum ſeptus armis, nulla humana ope dignus erat; & hi poſtulant, ut ſacroſancti habeantur,quibus ipſi dii neque ſacri neque ſancti ſunt. At enim divinis humaniſque obruti ſceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die quo ego conſul ſum creatus, male geſta Reſpub. eſt, pejus multo quam quum P. Valerius conſul periit, ſi tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volſcos & Æquos mihi atque collegæ legiones ducere, in animo eſt. Neſcio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, ſi Capitolium ab exſulibus obſeſſum ſciſſent, ſuſpicari de præterito, quam re ipſa experiri, eſt melius.

ORATIO
L. Q. CINCINNATI
ejuſdem adverſus patrum licentiam.

ARGUMENTUM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magiſtratibus, an exacto tempore iis deſtinato continuari, an comitia iiſdem creandis haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à conſulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus, quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum poſtulatis relatione Conſulum ſenatuſconſulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, conſules ab urbe copias non educerent. Magiſtratus continuari, & tribunos refici, judicant contra Remp. eſſe. Contra ſententiam eam ſenatus. tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum conſulem reficiebant, quum in patres hac oratione invectus eſt.

MIRER, ſi vana veſtra, P. C. ad plebem autoritas eſt? Vos elevatis eam, quippe quia plebs ſenatuſconſultum in continuandis magiſtratibus ſolvit, ipſi quoque ſolutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id ſit plus poſſe in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. levius enim, vaniuſque profectò eſt, ſua decreta & conſulta tollere, quam aliorum. Imitamini, P. C. turbam inconſultam: & qui exemplo aliis eſſe debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii veſtro rectè faciant; dum ego, ne imiter tribunos, nec me contra ſenatuſconſultum conſulem renunciari patiar. Te vero, C. Claudi, adhortor, ut & ipſe pop. Roman. hac licentia arceas: & de me hoc tibi perſuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, ſed gloriam ſpreti honoris auctam, invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORA-

ORATIO
ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut ſponſa extra domum paternam maneret.

ARGUMENTUM.

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam inſigni forma deſponderat. Ejus ſtuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci poſſe intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in ſervitutem aſſereret, nec cederet ſecundum libertatem vindicias dari poſtulantibus. Servam enim ſuam eam natam diceret. Comprehenſa ea, quum tandem ad tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius ſponſus interveniens, decreto Appii in hanc ſententiam reſiſtebat.

FERRO hinc tibi ſummovendus ſum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc ſum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expedire virgas & ſecures jube: non manebit extra domum patris ſponſa Icilii. Non, ſi tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ ademiſtis, ideo in liberos quoque noſtros conjugeſque regnum veſtræ libidini datum eſt. Sævite in tergum, & in cervices noſtras, pudicitia ſaltem in tuto ſit. Huic ſi vis afferetur; ego præſentium Quiritium pro ſponſa, Virginius militum pro unica filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fidem. neque tu iſtud unquam decretum ſine cæde noſtra referes. Poſtulo, Appi, etiam atque etiam conſideres, quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum ſciat, ſibi ſi hu-

jus vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe. me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citius deſeret, quam fides.

ORATIO
VIRGINII PATRIS
adverſus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad finem ſuperioris pertinet. Vindicatio Virginiæ in poſterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes propere acciri jubent ex caſtris: qui quum decretis vindiciis ſecundum ſervitutem, ab aſſertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum inceſſit.

ICILIO, Appi, non tibi filiam deſpondi: & ad nuptias, non ad ſtuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiſcue in concubitus ruere? Paſſurine hæc iſti ſint, neſcio. non ſpero eſſe paſſuros illos qui arma habent.

ORATIO
VIRGINII AD MILITES
qua honorem ſibi delatum recuſavit.

ARGUMENTUM.

Quum Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata eſſent, Virginius in caſtra quæ tum in monte Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut quidque geſtum erat, re expoſita, oſtentans ferrum quo Virginiam filiam transfixiſſet, omnia motu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiſcuntur: ubi Virginius, quum decem creari debere cenſeret qui ſummæ rerum præeſſent, conſilio ſententiaque approbata, omnes

omnes ad eum primam poteſtatem deferebant:quam ita recuſaſſe fertur.

Melioribus meis veſtriſque rebus reſervate iſta de me judicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum eſſe patitur:nec in perturbata Repub. eos utile eſt præeſſe vobis, qui proximi invidiæ ſint. ſi quis uſus mei eſt, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO
SENIORUM PATRUM
ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. inſtauratione.

Argumentum.

Hoc ad finem prioris pertinent. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo poſt tranſit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob idque maxime quod diutius paſſuri non eſſent tribunatum abrogatum. Quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in ſenatum patres conveniunt, ubi de re ipſa conſultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

Quid exſpectabitis P. C. ſi decemviri finem pertinaciæ non faciunt? ruere ac deflagrare omnia paſſuri eſtis?quod autem iſtud imperium eſt, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi eſtis.Non pudet lictorum veſtrorum majorem prope numerum in foro conſpici, quam togatorum aliorum?quid,ſi hoſtes ad urbem veniant,facturi eſtis? Quid ſi plebs mox,ubi parum ſeceſſione moveamur, armata veniat? Occaſione urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non eſt habenda, aut habendi ſunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magiſtratibus,quam illi ple-

plebeiis. Novam inexpertamque eam poteſtatem eripuere patribus noſtris, ne nunc dulcedine ſemel capti ferant deſiderium. quum præſertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO
LEGATORUM VALERII ET HORAT.
ad poſtulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maxime culpa plebs in Aventinum primum, deinde in Sacrum montem ſeceſſerat, quod finito imperii tempore abire magiſtratu nollent. Ii, ſeditionibus tumultibuſque coacti, quum ſe in patrum poteſtate futuros prædicarent, miſſi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur revocandam. Multitudo ipſa, quum tribunitiam poteſtatem & provocationem ſe repetere velle diceret, tum demum in hanc ſententiam de poſtulatis legati loquuti ſunt.

ADEO æqua poſtulaſtis, ut ultro nobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præſidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alios. Iræ veſtræ magis ignoſcendem quam indulgendum eſt. quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius pene quam ipſi liberi ſitis, dominari jam in adverſarios vultis. Nuuquamne quieſcet civitas noſtra à ſuppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quam gladio opus eſt. Satis ſuperque humilis eſt, qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo. etiam, ſi quando metuendos vos præbituri eſtis, quum recuperatis magiſtratibus legibuſque veſtris, judicia penes vos erunt, de capite noſtro fortuniſque tunc, ut quæque cauſa erit, ſtatuetis nunc libertatem repeti, ſatis eſt.

ORA-

ORATIO
APPII CUM MAGISTRATU ſe abdicare vellet.

Argumentum.

Legati mandata plebis quum patribus expoſuiſſent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magiſtratum deponerent. Unus itaque Appius perſtabat, qui tandem pudore coactus, in hæc verba, ſe velle abire decemviratu, profeſſus eſt.

Haud ignaro imminet fortuna. Video donec arma adverſariis tradantur, differri adverſus nos certamen. dandus invidiæ eſt ſanguis. Nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abeam.

ORATIO
LEGATORUM AD PLEBEM, ut in urbem rediret.

Argumentum.

Quum ingenti omnium lætitia magiſtratu abiiſſent decemviri, miſſi ſunt legati qui plebi omnia quæ geſta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc ſententiam egerunt.

Quod bonum, fauſtum felixque, ſit vobis reique publicæ; redite in patriam ad penates, conjuges, liberoſque veſtros. Sed qua hic modeſtia fuiſtis, ubi nullius ager in tot uſu rerum neceſſario tantæ multitudini eſt violatus. Eam modeſtiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti eſtis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoaſtis libertatis veſtræ, tribunos plebis creabitis. Præſto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO
A. VIRGINII
adverſus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmata lege de provocatione, ſingulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune auſi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accuſatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum. Accuſator ſic adverſus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa eſt. Itaque neque ego accuſando apud vos eum, tempus teram, à cujus crudelitate voſmet ipſi armis vindicaſtis: nec iſtum ad cætera ſcelera impudentiam in defendendo ſe adjicere patiar. Omninm igitur tibi, Appi Claudi, quæ impie nefarieque per biennium alia ſuper alia es auſus, gratiam facio. Unius tantum criminis, ni judicem dices, te ab libertate in ſervitutem contra leges vindicias non dediſſe, in vincula te duci jubeo.

ORATIO
M. DUILLII TRIBUNI PLEB.
Quum poteſtati tribunitiæ modum feciſſet.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculſi erant, quod tribuni pleb. in judiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exſilium miſerant, longe ſeveriores quam decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperiſſet, patres in hanc ſententiam ad ſpem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis noſtræ, & pœnarum ex inimicis ſatis eſt. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec

nec in vincula duci quenquam ſum paſſurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliterata placet, quum nova expiata ſint decemvirorum ſuppliciis: & nihil admiſſum iri, quod vim tribunitiam deſideret, ſpondet perpetua conſulum amborum in libertate veſtra tuenda cura.

ORATIO VALERII CONSULIS, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur.

Argumentum.

Valerius conſul adverſus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum & Volſcorum bellum ſuſtinebat. Caſtris jam tantiſper copias continuerat, dum pars hoſtium in Hernicos, pars in Latinos, jam prope de victoria certi ad prædam agendam contendiſſent: quum ſigna inferri jubet. Quo bello pedites multo ſermone adhortatus ad egregie pugnandum, equites his verbis incitavit.

Agite juvenes, præſtate virtute peditem, ut honore atque ordine præſtatis. Primo concurſu pedes movit hoſtem. pulſum vos immiſſis equis exigite è campo. Non ſuſtinebunt impetum. & nunc cunctantur magis, quam reſiſtunt.

ORATIO HORATII CONSULIS, qua ſuos cohortatur.

Argumentum.

De victoria Valerii contra Volſcos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc ſententiam milites ad ſtrenue pugnandum adverſus Sabinos adhortabatur.

Quemadmodum in Algido res geſta ſit, arbitror vos milites audiſſe. Qualem liberi populi

puli exercitum decuit eſſe, talis fuit. Conſultu collegæ, virtute militum victoria parta eſt. Quod ad me attinet, id conſilii animique habiturus ſum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum ſalubriter, & mature perfici poteſt. Si trahendum eſt: ego, ut in dies ſpes virtuſque veſtra creſcat, eadem qua inſtitui diſciplina efficiam. Si jam ſatis animi eſt, decernique placet, agite dum clamorem, qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic, indicem voluntatis virtutiſque veſtræ.

ORATIO
T. Q. CAPITOLINI
quartum Conſulis ad populum Romanum.

AGRUMENTUM.

Diſcordiis civium, quæ jam non ultra reprimi poterant, fiebat ut conciones etium de qualibet re fieri impedirentur. Quod poſteaquam Æquis Volſciſque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vaſtabant: deinde quum Romanos id etiam negligere vidiſſent, ad mœnia Urbis populabundi acceſſere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem expoſuit.

ETSI mihi nullius noxæ conſcius, Quirites, ſum, tamen cum pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi. Hoc vos ſcire, hoc poſteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volſcos vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum conſule ad mœnia urbis Romæ impune armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur; is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimum imminere anno ſciſſem, vel exilio, vel morte (ſi alia fuga honoris non eſſet) vitaſſem. Ergo ſi viri arma illa habuiſſent, quæ in portis fuere noſtris, capi Roma me conſule potuit?

potuit? ſatis honorum, ſatis ſuperque vitæ erat. mori conſulem tertium oportuit. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contempſere? nos conſules? an vos Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum ſit, qui veſtra puniat peccata, Quirites, voſmet tantum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contempſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt; quippe toties fuſi fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia ordinum eſt venenum urbis hujus: Patrum & plebis certamina; dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magiſtratuum, ſuſtulere illi animos. Pro Deum fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupiſtis. concordiæ cauſa conceſſimus. Decemviros deſideraſtis. creari paſſi ſumus. Decemvirorum vos pertæſum eſt. coëgimus abire magiſtratu. manente in eoſdem privatos ira veſtra, mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos plebis creare iterum voluiſtis, creaſtis. Conſules facere veſtrarum partium, etſi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magiſtratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, ſcita plebis injuncta patribus, ſub titulo æquandarum legum noſtra jura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam eſſe licebit? Victi nos æquiore animo quieſcimus, quam vos victores. Satiſne eſt, nobis vos metuendos eſſe? Adverſus nos Aventinum capitur, adverſus nos Sacer occupatur mons. Eſquilias quidem ab hoſte prope captas, & ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmovit. in nos viri, in nos armati eſtis. Agitedum, ubi hic curiam circumſederitis, & forum infeſtum feceritis, & carcerem impleveritis

principibus; iiſdem iſtis ferocibus animis egredimini extra portam Eſquilinam: aut ſi ne hoc quidem auderis, ex muris viſite agros veſtros, ferro igniq; vaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta. At enim communis res per hæc loco eſt pejore: ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem privatæ res veſtræ quo in ſtatu ſunt? Jam unicuique ex agris ſua damna nunciabuntur. Quid eſt tandem domi, unde ea expleatis? Sunt Tribuni. vobis amiſſa reddent ac reſtituent? Vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum ſuper alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam veſtrum quiſquam re fortunaque domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque? à quibus ſemper non veſtra virtute innocentiaque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At hercules, quum ſtipendia nobis conſulibus, non tribunis ducibus, & in caſtris, non in foro faciebatis: & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoſte capto, pleni fortunarum, gloriæque ſimul publicæ, ſimul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis. nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire ſinitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite, ſequitur vos neceſſitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volſcos proficiſci? ante portas eſt bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium ſcandet, & in domos veſtras vos perſequetur. Biennio ante ſenatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum juſſit. ſedemus deſides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præſenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia eſſe ſcio: ſed me vera pro gratis loqui, etſi meum ingenium non moneret, neceſſitas cogit. Vellem equi-

equidem vobis placere, Quirites: ſed multo malo vos ſalvos eſſe; qualicunque erga me animo futuri eſtis. Natura hoc ita comparatum eſt, qui apud multitudinem ſua cauſa loquitur, gratior eo ſit, cujus mens nihil præter publicum commodum videt, niſi forte aſſentatores publicos, plebicolas iſtos, qui vos nec in armis, nec in otio eſſe ſinunt, veſtra vos cauſa incitare & ſtimulare pu atis. Concitati, aut honori aut quæſtui illis eſtis: & quia in concordia ordinum nullos ſe uſquam eſſe vident, malæ rei ſe quam nullius, turbarum ac ſeditionum, duces eſſe volunt. Quarum rerum ſi vos tædium tandem capere poteſt, & patrum veſtroſque antiquos mores vultis pro his novis ſumere, nulla ſupplicia recuſo, niſi paucis diebus hos populatores agrorum noſtrorum fuſos fugatoſque caſtris exuero, & à portis noſtris mœnibuſque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti eſtis, transtulero.

Ex quarto libro ab Urbe condita.

ORATIO

C. CANULEII TRIBUNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGUMENTUM.

C. Canuleius tribunus pleb. cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter conſulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, ſi hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem ſummam imperii, illo contaminari ſanguinem ſuum, confundique jura gentium, verentur. Quum ita ſententiis variaretur, forte Veientes aliique populi arma ſumpſerant adverſus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret, Canuleius unus adverſus omnes delectum haberi ſe nunquam prius paſ-

ſurum pronunciabat, quam rata confirmataque eſſent quæ à ſe collegiſque fuiſſent promulgata. Qua de re conſules ad patres in ſenatu, adverſus tribunos pleb. maxime Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adverſus patres concitabat.

QUANTOPERE vos Quirites contemnerent Patres, quam indignos ducerent, qui una ſecum urbe intra eadem mœnia viveretis, ſæpe equidem & ante videor animadvertiſſe: nunc tamen maxime, quod adeo atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum eſſe? & ſi non eaſdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus, quod finitimis externiſque dari ſolet. nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium eſt, hoſtibus etiam victis dedimus. Altera nihil novi ferimus, ſed id, quod populi eſt, repetimus atque uſurpamus: ut quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem eſt, cur cœlum ac terras miſceant? cur in me impetus modo pene in ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos, violaturoſque denuncient ſacroſanctam poteſtatem? Si populo Romano liberum ſuffragium datur, ut quibus velit conſulatum mandet, & non præciditur ſpes plebeio quoque, ſi dignus ſummo honore erit, adipiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? Et perinde hoc valet, Plebejuſne conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum aliquis conſulem futurum dicat? Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, ſi liceat, adimant, quod ſpiratis, quod vocem mittitis, quod forman hominum habetis, indignantur. Quin etiam, (ſi Diis placeet,) nefas aiunt eſſe conſulem plebeium fieri. Obſecro vos; ſi non ad faſtos, non ad commentarios pontificum admittimuur; ne ea quidem ſcimus, quæ omnes

omnes peregrini etiam ſciunt, conſules in locum regum ſucceſſiſſe, nec aut juris aut majeſtatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? En umquam creditis fando auditum eſſe, Numam Pompilium, non modo non patritium, ſed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum populi juſſu, patribus auctoribus Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modo Romanæ, ſed nec Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis: vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium poſt hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre ſerva, ingenio & virtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipſe Romulus parens urbis in ſocietatem regni accepit. Ergo dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebeii conſulis, quum majores noſtri advenas reges non faſtidierint: & ne regibus quidem exactis clauſa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certe gentem, poſt reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, ſed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinatione patricius, deinde conſul fiat? civis Romanus ſi ſit ex plebe, præciſa conſulatus ſpes erit? Utrum tandem non credimus fieri poſſe, ut vir fortis ac ſtrenuus, pace belloque bonus ex plebe, ſit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio ſimilis? An, ne ſi ſit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur? potiuſque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus ſimiles conſules ſumus habituri? At enim nemo poſt reges exactos de plebe conſul fuit. Quid poſtea? nullane res nova inſtitui debet? & quod nondum eſt factum, (multa enim nondum ſunt facta in novo populo) ea, ne ſi utilia quidem ſint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati. Cenſus

ſus in civitate, & deſcriptio centuriarum claſſiumque non erat: ab Servio Tullio eſt facta. Conſules nunquam fuerant: regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium nec nomen fuerat: apud patres eſſe cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæſtores, nulli erant: inſtitutum eſt ut fierent. Decemviros legibus ſcribendis intra decem hos annos & creavimus & è republica ſuſtulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita & in immenſum creſcente, nova imperia, ſacerdotia, jura gentium hominumque, inſtituantur? Hoc ipſum, ne connubium patribus cum plebe eſſet, non decemviri tulerunt paucis his annis, peſſimo exemplo publico, cum ſumma injuria plebis? An eſſe ulla major aut inſignior contumelia poteſt, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quam exſilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur, cavent; ne ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi; ſynceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque enubere ſinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini afferret: patriciorum libido eſt. nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coëgiſſet. Verum enimvero lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quamcunque fœmina conveniſſet domum, nuberet; ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret: id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem, duaſque

ex

ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis, ne vicinus patricio ſit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud, ſi plebeiam patricius duxerit, ſi patriciam plebeius, quid juris tandem mutatur? nempe patrem ſequuntur liberi. nec quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt, præterquam ut hominum, ut civium numero ſimus: nec vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram certare juvat,) quod contendatis, quicquam eſt. Denique, utrum tandem populi Romani an veſtrum ſummum imperium eſt? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere populo Romano, ſi velit, jubere legem? an ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis? & ſimul ego tribunus vocare tribus in ſuffragium cœpero, tu ſtatim conſul ſacramento juniores adiges & in caſtra educes, & minaberis plebi, minaberis tribuno? Quid, ſi non quantum iſtæ minæ adverſus plebis conſenſum valerent, bis jam experti eſſetis? ſcilicet quia nobis conſultum volebatis, certamine abſtinniſtis. an ideo non eſt dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites. animos veſtros illi tentabunt ſemper, vires non experientur. Itaque ad bella iſta, ſeu falſa ſeu vera ſunt, conſules, parata vobis plebes eſt, ſi connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, ſi coaleſcere, ſi jungi miſcerique vobis privatis neceſſitudinibus poſſunt: ſi ſpes, ſi aditus ad honores viris ſtrennis & fortibus datur: ſi in conſortio, ſi in ſocietate Reipub. eſſe, ſi, quod æque libertatis eſt, invicem annuis magiſtratibus parere, atque imperitare licet. Si hæc impediet aliquis; ferte ſermonibus, & multiplicate fama bella, nemo nomen eſt daturus, nemo arma capturus: nemo dimicaturus pro ſuperbis dominis, cum quibus nec in republica

publica honorum, nec in privata connubii ſocietas eſt.

ORATIO
VECTII MESSII
Volſcorum regis, qua ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

In Algidum convenerant Æqui Volſcique, ubi partitis copiis, Romanos, ſi venirent, obſervabant. Romani venientes, hoſtium exemplo binis caſtris loca diverſa brevi ſpatio inter ſe diſtantia capiunt. Nocte tandem, poſt multa variaque levia certamina, hoſtes Romanorum adoriuntur caſtra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obſtatum eſt. Ac quum jam aperte ad Romanos res ipſa inclinare videtur, tum demum Vectius Maſſius rex Volſcorum ad ſuos tranſit, ad reſiſtendum in hac verba adhortaturus.

Hic præbituri vos telis hoſtium eſtis indefenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intuliſtis, in otio tumultuoſi, in bello ſegnes? Quid hic ſtantibus ſpei eſt? an Deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda eſt. Hac, qua me prægreſſum videritis, agite; qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberoſque eſtis, ite mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armatis obſtant. Virtute pares, neceſſitate, quæ ultimum ac maximum telum eſt, ſuperiores eſtis.

ORATIO
MAMERCI ÆMILII
dictatoris, qua ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Veientibus belli ſociis, placebat: itaque Veientes exercitum ſuum Fi-

Fidenus communi conſilio belli ſedem captas ducunt. Eo contendunt & Romani: qui jam primo ſtatim congreſſu hoſtes contuderunt, quum repente patefactis Fidenatum portis nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebat, nova ſpecie ipſis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens ſuos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

Fumone victi, velut examen apum, loco veſtro exacti, inermi cedetis hoſti? non ferro extingueris ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſque, ſi igni, non telis pugnandum eſt, ereptas ultro infereris? Agite, nominis Romani & virtutis patrum veſtræque memores, vertite incendium hoc in hoſtium urbem: & ſuis flammis delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos veſtrorum, colonorumque ſanguis, vaſtatique fines monent.

ORATIO

SEXTI TEMPANII decurionis, qua milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius decurio erat militum, is quum res Romana, bello Volſcorum, temeritate Sempronii conſulis eo recidiſſet, ut cæſis magna ex parte militibus, qui ſupererant, jam pararent ſeſe fugæ mandare: voce magna exclamans ut equites ex equis deſilirent qui ſalvam Remp. vellent, omnium turmarum equites non ſecus quam ſi conſul edixiſſet, motos hac voce monebat.

Nisi hæc armata cohors ſiſtat impetum hoſtium, actum de imperio eſt. Sequimini pro vexillo cuſpidem meam. oſtendite Romanis Vol-

Volſciſque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus eſſe pedites pares.

ORATIO
L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum adverſus M. Poſthumium tribunum militum.

ARGUMENTUM.

M. Poſthumio Regillenſi tribuno militum bellum adverſus Æquos permiſſum erat. Is fractis hoſtium animis, quum in hoſtium oppidum irrupiſſet, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Poſtea in urbem à collegis accerſitus, quum M. Feſtius tribunus pleb. laturum ſe legem diceret ut Volas coloni mitterentur: Malum militibus meis (inquit) niſi quieverint. Qua voce quum populum patreſque offendiſſet: L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occaſione ex voce illa vocat.

AUDITIS Quirites, ſicut ſervis malum minantem militibus? tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quam qui vos urbe agriſque donatos in colonias mittunt, qui ſedem ſenectuti veſtræ proſpiciunt, qui pro veſtris commodis adverſus tam crudeles ſuperboſque adverſarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam veſtram ſuſcipiant cauſam. Quid ut à vobis ſperent? an honores? quos adverſariis potius quam Populi Romani propugnatoribus datis. Ingemniſtis modo voce hujus audita. quid id refert? jam ſi ſuffragium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis qui agros ſedeſque ac fortunas ſtabilire volunt, præferetis.

Ex

Ex quinto libro ab Urbe condita.

ORATIO
APPII CLAUDII
tribu[illegible]ilitum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.

Argumentum.

Hibernacula militibus tum primo ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant, quum imperatores Romani ſe obſidendo quam oppugnando ſperarent Reip. melius conſulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur, exponunt, ita plebis libertatem vendi jactando, illudque eo inſtitutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuiſſent, agi de commodis ipſius non poſſet. His aliiſque jam plebis animos tribuni ſolicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendiſque militibus in hibernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI umquam dubitatum eſt, Quirites, utrum tribuni pleb. veſtra an ſua cauſa ſeditionum ſemper auctores fuerint, id ego hoc anno deſiſſe dubitari certum habeo. Et quum lætor tanden longi erroris vobis finem factum eſſe, tum quod ſecundis potiſſimum veſtris rebus hic error eſt ſublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An eſt quiſquam qui dubitet, nullis injuriis veſtris, ſi quæ forte aliquando fuerunt, umquam æque, quam munere patrum in plebem, quum æra militantibus conſtituta ſunt, trib. pleb. offenſos ac concitatos eſſe? Quid illos aliud aut tum timuiſſe creditis, aut hodie turbare velle, niſi concordiam ordinum, quam diſſolvendæ maxime tribunitiæ poteſtatis rentur eſſe? ſic, hercule, tanquam artifices improbi, opus

opus quærunt, qui & ſemper ægri aliquid eſſe in Repub. volunt, ut ſit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adverſarii eſtis, an cauſam agitis? Niſi forte hoc dicitis, quicquid patres faciunt, diſplicet: ſive illud pro plebe, ſive contra plebem eſt. Et quemadmodum ſervis ſuis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus eſſe, pariterque in iis beneficio ac maleficio abſtineri, æquum cenſent; ſic vos interdicitis patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentia noſtra provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens ſit. Quanto tandem, ſi quicquam in vobis, non dico civilis, ſed humani eſſet, favere vos magis, & quantum in vobis eſſet, indulgere potius comitati patrum atque obſequio plebis oportuit? quæ ſi perpetua concordia ſit, quis non ſpondere auſit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum eſſe? Atque ego, quam hoc conſilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Veiis exercitum noluerunt, non utile ſolum, ſed etiam neceſſarium fuerit, poſtea ediſſeram. Nunc de ipſa conditione militantium dicere libet, Quam orationem, non apud vos ſolum, ſed etiam in caſtris ſi habeatur, ipſo exercitu diſceptante, æquum arbitror videri poſſe, in qua ſi mihi ipſi nihil quod dicerem, in mentem venire poſſet, adverſariorum certe orationibus contentus eſſem. Negabant nuper danda eſſe æra militibus, quia nunquam data eſſent, quonam modo igitur nunc indignari poſſunt, quibus aliquid novi adjectum commodi ſit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nuſquam nec opera ſine emolumento, nec emolumentum ferme ſine impenſa opera eſt. Labor voluptaſque diſſimillima natura, ſocietate quadam inter ſe naturali ſunt juncta. Moleſte antea ferebat miles, ſe ſuo ſumptu operam Reipub. præbere: gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere, quærere

rere unde domi militiæque ſe ac ſuos tueri poſſet. Gaudet nunc fructui ſibi Rempub. eſſe, & lætus ſtipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur ſe ab domo, ab re familiari, cui gravis impenſa non eſt, paulo diutius abeſſe. An ſi ad calculos eum Reſpub. vocet, non merito dicat? Annua æra habes, annuam operam ede? An tu æquum cenſes militia ſemeſtri ſolidum te ſtipendium accipere? Invitus in hac parte orationis, invitus, Quirites, moror: Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur, at nos tanquam cum civibus agere volumus: agique tanquam cum patria nobiſcum, æquum cenſemus. Aut non ſuſcipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum oportet. Perficietur autem, ſi urgemus obſeſſos, ſi non ante abſcedimus, quam ſpei noſtræ finem captis Veiis impoſuerimus. Si, hercule, nulla alia cauſa, ipſa indignitas perſeverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata eſt ob unam mulierem ab univerſa Græcia: quam procul ab domo? quot maria diſtans? Nos intra viceſimum lapidem, in conſpectu prope urbis noſtræ annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet, quia levis cauſa belli eſt; nec ſatis quicquam juſti coloris eſt, quod nos ad perſeverandum ſtimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros noſtros millies depopulati ſunt: Fidenates deficere à nobis coëgerunt: colonos noſtros ibi interfecerunt: auctores fuere contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum: Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur: res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si nos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos, movent? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coërcetur hoſtis, agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum,

citum, quis eſt qui dubitet illos, non à cupiditate ſolum ulciſcendi, ſed etiam neceſſitate impoſita ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid? illud quod proprie ad milites pertinet, quibus boni tribuni pleb. quum ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repente volunt, quale eſt? Vallum foſſamque, ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatii duxerunt: caſtella primo pauca, poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modo, ſed in Etruriam etiam ſpectantes, ſi qua inde auxilia veniant, oppoſuere. Quid turres, quid vineas, teſtudineſque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? quum tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis tandem perventum. Relinquendane hæc cenſetis, ut ad æſtatem rurſus novus de integro his inſtituendis exſudetur labor? Quanto eſt minus opera tueri facta, & inſtare, & perſeverare, defungique? Brevis enim profecto res eſt, ſi uno tenore peragitur, nec ipſi per intermiſſiones has intervallaque lentiorem ſpem noſtram facimus. loquor de opere, & de temporis jactura. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num oblivіſci nos hæc tam crebra Etruriæ conſilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur? ut nunc res ſe habet, irati ſunt, oderunt, negant miſſuros: quantum in illis eſt, capere Veios licet. Quis eſt, qui ſpondeat, eundem, ſi differtur bellum, animum poſtea fore? Quum, ſi laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura ſit: quum, id quod nunc offendit Etruſcos, rex creatus Veiis, ſpatio mutari interpoſito poſſit, vel conſenſu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel ipſius voluntate regis, qui obſtare regnum ſuum ſaluti civum nolit. Videte quot res quam inutiles ſequantur illam viam conſilii: jactura operum tanto labore factorum, vaſtatio

ſtatio imminens finium noſtrorum: Etruſcum bellum pro Veiente concitatum. Hæc ſunt, tribuni, conſilia veſtra, non, hercule, diſſimilia, ac ſi quis ægro qui curari ſe fortiter paſſus, extemplo convaleſcere poſſit, cibi gratia præſentis aut potionis longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad diſciplinam certe militiæ plurimum intererat, inſueſcere militem noſtrum, non ſolum parta victoria frui, ſed, ſi res etiam lentior ſit, pati tædium, &, quamvis ſeræ, ſpei exitum exſpectare: &, ſi non ſit æſtate perfectum bellum, hyemem opperiri, nec, ſicut æſtivas aves, ſtatim autumno tecta ac receſſum circumſpicere. Obſecro vos, venandi ſtudium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes ſylvaſque rapit: belli neceſſitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel luſus ac voluptas elicere ſolet? Adeone effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in caſtris, abeſſe ab domo non poſſint? Ut tanquam navale bellum, tempeſtatibus captandis & obſervando tempore anni, gerant, non æſtus, non frigora pati poſſint? Erubeſcant profecto, ſi quis eis hæc objiciat: contendantque, & animis & corporibus ſuis virilem patientiam ineſſe, & ſe juxta hyeme atque æſtate bella gerere poſſe: nec ſe patrocinium mollitiæ inertiæque mandaſſe tribunis, & meminiſſe, hanc ipſam poteſtatem non in umbra, nec in tectis majores ſuos creaſſe. Hæc virtute militum veſtrorum, hæc Romano nomine ſunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod inſtat; ſed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in poſterum quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi pop. Roman. eum eſſe putent, cujus ſiqua urbs primum illum breviſſimi temporis ſuſtinuerint impetum, nihil deinde timeat an hic ſit terror nominis noſtri ut exercitum Roma-

num non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumſeſſa ſemel amovere poſſit, nec finem ullum aliumbelli quam victoriam noverit, nec impetu potius bella quam perſeverantia gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maxime tamen in obſidendis urbibus neceſſaria eſt: quarum pleraſque munitionibus, ac naturali ſitu inexpugnabiles, fame ſitique tempus ipſum vincit atque expugnat; ſicut Veios expugnabit: niſi auxilio hoſtibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præſidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An eſt quicquam quod Veientibus optatum æque contingere poſſit, quam ut ſeditionibus primum urbs Romana, deinde velut ex contagione, caſtra impleantur? At, hercule, apud hoſtes tanta modeſtia eſt, ut non obſidionis tædio, non denique regni quicquam apud eos novatum ſit: non negata auxilia ab Etruſcis irritaverint animos. Morietur enim ex templo, quicunque erit ſeditionis auctor, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impune dicuntur. Fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit. Auctores ſigna relinquendi, & deſerendi caſtra, non uni aut alteri militi, ſed univerſis exercitibus, palam in concione audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loquitur; etſi prodendæ patriæ, diſſolvendæque Reipubl. eſt, aſſueſtis æque audire: & dulcedine poteſtatis ejus capti, quælibet ſub ea ſcelera latere ſinitis. Reliquum eſt ut quæ hic vociferantur, eadem in caſtris & apud milites agant: & exercitus corrumpant, ducibuſque parere non patiantur, quoniam ea demum Romæ libertas eſt, non ſenatus, non magiſtratus, non leges, non mores majorum, non inſtituta patrum, non diſciplinam vereri militiæ.

ORA-

ORATIO
P. LICINII CALVI
ad populum, ut filio ſibi delatum honorem mandaret.

ARGUMENTUM.

Tribunos militum conſulari poteſtate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico conſtabat. Itaque omnes ſe magiſtratu abdicant, re ad interregnum, ſicuti reſponſum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum conſenſu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitiæ poteſtati ſe imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem ſibi delatum filio mandarent.

OMEN concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc tempus utilis, memoria noſtri magiſtratus vos his comitiis petere in ſequentem annum video, ſi collegas eoſdem reficitis, etiam uſu meliores factos. Me jam non eundem, ſed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis. Vires corporis affectæ: ſenſus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtuſus. En vobis *(inquit juvenem filium tenens)* effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum feciſtis. Hunc ego inſtitutum diſciplina mea, vicarium pro me Reip. do dicoque, voſque quæſo, Quirites, delatum mihi ultro honorem huic petenti, meiſque pro eo adjectis precibus, mandetis.

ORATIO
CAMILLI ad PÆDAGOGUM
Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adverſus Faliſcos: quo bello fuſi fugatique Faliſci, amiſſis caſtris

in oppidum ſe receperunt. In obſidione oppidi Ludimagiſter Faliſcorum pueros luſus exercendique cauſa ingenii ante urbem producens, longius forte variatis ſermonibus progreſſus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliſcos diceret à ſe jam in manus Romanorum traditos, quod pueros eos dederet quorum parentes primores eſſent Faliſcorum: in hanc ſententiam reſpondit Camillus.

NON ad ſimilem tui nec populum, nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veneſti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt; quam in generavit natura, utriſque eſt, eritque. Sunt & belli ſicut pacis jura: juſteque ea non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſum eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed adverſus armatos, & ipſos, qui nec læſi nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Veios oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, ſicut Veios, vincam.

ORATIO
LEGATORUM FALLISCOS
Romanis dedentium in ſenatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum eſt cum fine ſuperioris. Ludimagiſter à Camillo proditionis crimine vehementer accuſatus, juſſus nudato corpore à pueris virgis cædentibus in oppidum reduci, omnium in ſe oculos tanquam ad novum ſpectaculum converterat: ea re diligenter à ſenatu Faliſcorum perpenſa, mutatis animis & conſiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romam miſſi, qui Faliſcos hac oratione dederent.

PATRES conſcripti, victoria, cui nec deus, nec homo quiſquam invideat, victi à vobis & imperatore

ratore veſtro, dedimus nos vobis : rati, quo nihil victori pulchrius eſt, melius nos ſub imperio veſtro, quam legibus noſtris victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt. Vos fidem in bello, quam præſentem victoriam, maluiſtis : nos fide provocati, victoriam ultro detulimus. Sub ditione veſtra ſumus. Mittite, qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii veſtri pœnitebit.

ORATIO

CAMILLI EXULIS,

qua Ardeates, ut arma capiant adverſus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam forte exulatum abierat, quum Galli urbem Romam, præter Capitolium, ceperunt : & quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quam ſua mæſtior, in concionem procedens hac oratione Ardeates ad ſumenda arma adverſus Gallos adhortabatur.

ARDEATES, veteres amici, novi etiam cives mei, quando & veſtrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo veſtrum conditionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet; ſed res ac periculum commune cogit, quod quiſque poſſit in re trepida præſidii, in medium conferre. Et quando ego vobis pro tantis veſtris in me meritis gratiam referam, ſi nunc ceſſavero? Aut ubi uſus erit mei vobis, ſi in bello non fuerit? Hac arte in patria ſteti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulſus ſum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata eſt, & pro tantis priſtinis populi Romani beneficiis, quanta ipſi meminiſtis (nec enim exprobranda apud memores ſunt), gratiæ referendæ;

& huic urbi decus ingens belli ex hoſte communi pariendi. Quæ effuſo agmine adventat, gens eſt, cui natura corpora animoſque magna magis quam firma dederit: eo in certamen omne plus terroris quam virium ferunt. Argumento ſit clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua reſiſtitur manu. Jam obſidionis tædio victi abſcedunt, vagique per agros palantur; cibo, vinoque raptim hauſto repleti. Ubi nox appetit, prope rivos aquarum, ſine munimento, ſine ſtationibus ac cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternuntur: nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si vobis in animo eſt, tueri mœnia veſtra, nec pati hæc omnia Galliam fieri; prima vigilia capite arma frequentes. Me ſequimini ad cædem, non ad pugnam. Niſi victos ſomno, veluti pecudes, trucidandos tradidero; non recuſo eundem Ardeæ rerum mearum exitum, quem Romæ habui.

ORATIO
M. FURII CAMILLI ad populum Romanum de non tranſmigrando Veios.

ARGUMENTUM.

Galli capta Roma, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant, ſoloq; æquaverant. Quæ fuit cauſa ut tribuni pleb. fugatis cæſiſque Gallis, Camillo duce, quum Romam patres plebſq; rediiſſent, ad plebem de tranſmigratione Veios referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convocato populo, hac concione non eſſe tranſmigrandum Veios ſuadebat.

ADEO mihi acerbæ ſunt, Quirites, contentiones cum tribunis pleb. ut nec triſtiſſimi exilii ſolatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram: & ob eadem

dem hæc, non, niſi me ſenatuſconſulto populique juſſu evocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, ſed veſtra fortuna perpulit. Quippe ut in ſua ſede maneret patria, id agebatur: non ut ego utique in patria eſſem. Et nunc quieſcerem & tacerem libenter, niſi hæc quoque pro patria dimicatio eſſet, cui deeſſe quoad vita ſuppeditat, aliis, turpe, Camillo etiam nefas eſt. Quid enim repetimus? Quid obſeſſam ex hoſtium manibus eripuimus, ſi recuperatam ipſi deſerimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diique & homines Romani tenuerint, habitaverint; victoribus Romanis recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deſeratur: & plus vaſtitatis huic urbi ſecunda noſtra fortuna faciat, quam adverſa fecerit. Equidem ſi nobis cum urbe ſimul poſitæ traditæque per manus religiones nullæ eſſent; tamen tam evidens numen hac tempeſtate rebus affuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enim horum deinceps annorum vel ſecundas res vel adverſas: invenietis omnia proſpere eveniſſe ſequentibus deos, adverſa ſpernentibus. Jam omnium primum Veiens bellum (per quot annos quanto labore geſtum!) non ante cepit finem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Albano emiſſa eſt. Quid hæc tandem urbis noſtræ clades nova? num ante exorta eſt, quam ſpreta vox cœlo emiſſa de adventu Gallorum, quam gentium jus ab legatis noſtris violatum, quam à nobis, quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermiſſum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibuſque dedimus, ut terrarum orbi documento eſſemus. Adverſæ deinde res admonuerunt religionum, confugimus in Capitolium ad Deos, ad ſedem Jovis optimi maximi: ſacra in ruina rerum noſtrarum alia terræ celavimus, alia avecta in fi-

nitimas urbes amovimus ab hoſtium oculis. Deorum cultum, deſeri ab diis hominibuſque, tamen non intermiſimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amiſſum: & in hoſtes qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ecquid ſentitis, Quirites, quantum vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladiſque emergentes; paremus nefas? Urbem auſpicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque eſt plenus: ſacrificiis ſolennibus, non dies magis ſtati quam loca ſunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos publicos privatoſq;, Quirites, deſerturi eſtis? Quam par veſtrum factum eſt, quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente C. Fabio, non minore hoſtium admiratione quam veſtra, conſpectum eſt; quum inter Gallica tela digreſſus ex arce ſolenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia ſacra ne in bello quidem intermitti, publica ſacra & Romanos Deos etiam in pace deſeri placet? & pontifices flamineſque negligentiores publicarum religionum eſſe, quam privatus in ſolenni gentis fuerit? Forſitan aliquis dicat, aut Veiis nos facturos, aut huc inde miſſuros ſacerdotes noſtros, qui faciant: quorum neutrum fieri ſalvis ceremoniis poteſt. Et ne omnia generatim ſacra, omneſque percenſeam Deos; in Jovis epulo, non alibi, quam in Capitolio, pulvinar ſuſcipi poteſt? Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod imperii pignus cuſtodia ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus veſtris, Mars Gradive, tuque Quirine pater? hæc omnia in profano deſeri placet ſacra, æqualia urbi, quædam vetuſtiora origine urbis? Et videte quid inter nos ac majores interſit. Illi ſacra quædam in monte Albano Lavinioque nobis facienda tradiderant. An ex hoſtium urbibus Romam ad nos transferri

ſacra

ſacra religioſum fuit: hinc ſine piaculo in hoſtium urbem Veios transferemus? Recordamini agitedum, quoties ſacra inſtaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia caſuve prætermiſſum eſt. Modo quæ res, prodigium Albani lacus: niſi inſtauratio ſacrorum auſpiciorumque renovatio, affectæ Vejenti bello Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos tranſtulimus Romam, & inſtituimus novos. Juno regina tranſvecta à Veiis, nuper in Aventino, quam inſigni, ob excellens matronarum ſtudium, celebrique dedicata eſt die? Aio Locutio templum propter cæleſtem vocem exauditam in nova via juſſimus fieri: Capitolinos ludos ſolennibus aliis addidimus: collegiumque ad id novum, auctore ſenatu, condidimus. Quid horum opus fuit ſuſcipi, ſi una cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? ſi non voluntate manſimus in Capitolio per tot menſes obſidionis? ſi ab hoſtibus metu retenti ſumus? De ſacris loquimur, & de templis: Quid tandem de ſacerdotibus; nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Veſtalibus nempe una illa ſedes eſt, ex qua eas nihil unquam, præterquam urbs capta, movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas eſt, hos Veientes pro Romanis facturi eſtis ſacerdotes, & Veſtales tuæ te deſerent, Veſta? & flamen peregre habitando in ſingulas noctes tantum ſibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auſpicato agimus omnia fere intra pomœrium; cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent, comitia centuriata, quibus conſules tribunoſq; militares creatis, ubi auſpicato, niſi ubi adſolent, fieri poſſunt? Veioſne hæc transferemus? An comitiorum cauſa populos tanto incommodo in deſertam hanc abdiis hominibuſque urbem conveniet? Sed res ipſa cogit vaſtam incendiis ruiniſque relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos migrare, nec hic ædifican-

do inopem plebem vexare. Hanc autem jactari magis cauſam, quam veram eſſe, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meminiſtis ante Gallorum adventum, ſalvis tectis publicis privatiſque, ſtante incolumi urbe, hanc eandem rem actam eſſe, ut Veios tranſmigraremus. Et videte, quantum inter meam ſententiam veſtramque interſit, tribuni. Vos, etiamſi tunc faciendnm non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contra (nec id mirati ſitis, priuſquam quale ſit audieritis), etiamſi tunc migrandum fuiſſet incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non cenſerem. Quippe tum cauſa nobis in urbem captam migrandi victoria eſſet, glorioſa nobis ac poſteris noſtris; nunc hæc migratio nobis miſera ac turpis, Gallis glorioſa eſt. Non enim reliquiſſe victores, ſed amiſiſſe victi patriam videbimur. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumſeſſum Capitolium neceſſitatis impoſuiſſe, ut deſereremus penates noſtros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus, quem tueri non poſſemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani reſtituere non videbuntur potuiſſe? Quid reſtat, niſi ut jam novis copiis veniant (conſtat enim vix credibilem multitudinem eſſe), & habitare in capta ab ſe, deſerta à vobis hac urbe velint, ſinatis? Quid, ſi non Galli hoc, ſed veteres hoſtes veſtri, Æqui Volſcive faciant, uti commigrent Romam? Velitiſne illos Romanos, nos Veientes eſſe? an malitis hanc ſolitudinem veſtram, quam urbem hoſtium eſſe? Non equidem video quid magis nefas ſit. Hæc ſcelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati eſtis? Si tota urbe nullum melius ampliuſve tectum fieri poſſit, quam caſa illa conditoris eſt noſtri, non in caſis ritu paſtorum agreſtiumque habitare eſt ſatius inter ſacra penateſque veſtros, quam exulatum publice ire? Majores noſtri convenæ paſtoreſque, quum in his locis nihil præter ſylvas paludeſque

eſſet, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? Et quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere? Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Veiis incendium ortum ſit, ventoque (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat? Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæſituri ſumus, quo transmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ, nec hæc terra quam matrem appellamus; ſed in ſuperficie tigniſq; caritas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etſi minus injuriæ veſtræ quam meæ calamitatis meminiſſe juvat; quum abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique: & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cœlum ſub quo natus educatuſque eſſem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius caritate ſua, ut maneatis in ſede veſtra, quam poſtea quum reliqueritis ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa Dii homineſque hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſalubertimos colles flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unice locum. Argumento eſt ipſa magnitudo tam novæ urbis. Trecenteſimus ſexageſimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea, ne ſingulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Volſci, tot tam valida oppida, non univerſa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par eſt. Quod quum ita ſit, quæ (malum) ratio eſt expertis alia experiri, quum jam ut virtus veſtra tranſire alio poſſit, fortuna certe loci hujus

transferri hinc non poſſit? Hic Capitolium eſt, ubi quondam capite humano invento, reſponſum eſt, eo loco caput rerum ſummamque imperii fore. Hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque maximo gaudio patrum noſtrorum moveri ſe non paſſi, hic Veſtæ ignes, hic Ancilia cœlo demiſſa, hic omnes propitii, manentibus vobis, Dii.

Ex ſexto libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. FURII CAMILLI
Dictatoris, qua ſuos perterritos hoſtium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volſcorum, Latinorum Hernicorumque ingenti multitudine ſumpſerant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viſo inſpectoque hoſtium ingenti numero, milites commoti perturbatique, ſingulis cum centenis congrediendum eſſe conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad ſtrenue atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ triſtitia, milites, hæc, quæ inſolita cunctatio eſt? Hoſtem, an me, an vos ignoratis? Hoſtis eſt quid aliud quam perpetua materia virtutis gloriæque veſtræ? Vos contra, me duce (ut Falerios Veioſque captos, & in capta patria Gallorum legiones cæſas taceam) modo trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipſis Volſcis & Æquis & ex Etruria egiſtis. An me, quod non dictator vobis ſed tribunus ſignum dedi, non agnoſcitis ducem? Neq; ego maxima imperia in vos deſidero: & vos in me nihil præter me ipſum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Iidem igitur omnes

ſumus:

ſumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli exſpectemus. Simul concurreritis, quod quiſque didicit ac conſuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO
A. CORNELII COSSI
dictatoris ad ſuos.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius Coſſus dictator T. Quintium Capitolinum magiſtrum equitum dixerat. Ii adverſus Volſcorum ingentem multitudinem, etiamſi bella inteſtina remorari poterant, delectu habito in agrum Pomptinum milites ducunt. Ibi quum poſtridie quam veniſſent, cæſa hoſtia pacem à diis petiiſſet dictator, lætus tanquam à diis auditus eſſet, in hæc verba milites adhortabatur.

NOSTRA victoria eſt, milites, ſiquid dii vateſque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ ſpei plenos, & cum imparibus manus conſerturos, pilis ante pedes poſitis, gladiis tantum dextram armemus: ne procurri quidem ab acie velim, ſed obnixos vos ſtabili gradu impetum hoſtium excipere. Ubi illi vana injecerint miſſilia, & effuſi ſtantibus vobis ſe intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos eſſe, qui Romanum adjuvent: deos qui ſecundis avibus in prælium miſerint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equeſtrem occupatis alio pavore infer: invectuſque ordines pugnantium diſſipa.

ORATIO
CORNELII COSSI
dictatoris in M. Manlium.

ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat qui Capitolium ab Gallis clangore anſerum excitus ſervarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum ſuam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis theſauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario exprompti, ſive à matronis collati fuerant, occultatos jactabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipſo ſe indicaturum reſpondit. Dictator Coſſus ob eam rem ab exercitu & caſtris in urbem accitus, poſtero die ſenatu habito, quum voluntates hominum ſatis exploraſſet, retinet ſenatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis ſtipatus in ſenatum venit, in quem dictator hæc verba conjecit.

VTINAM mihi patribuſque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te ſum quæſiturus, conventurum ſatis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex theſauris Gallicis quos primores patrum occultent, creditum ſolvi poſſe: cui ego rei tantum abeſt ut impedimento ſim, ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & iſtos incubantes publicis theſauris ex præda clandeſtina evolvas. Quod niſi facis, ſive ut & ipſe in parte prædæ ſis, ſive quia vanum indicium eſt; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci ſpe concitari.

ORA-

ORATIO
MANLII CAPITOLINI
qua dictatori & patribus reſpondet.

ARGUMENTUM.

Conjunctum eſt hoc cum ſuperiore. Cum plebe, quam donis largitionibuſque pellexerat, in ſenatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in hanc ſententiam reſpondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, voſque P. C. circumfuſa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me ſinguli veſtris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives veſtros, prohibendo judicatos addictoſque duci; ex eo quod affluit opibus veſtris, ſuſtinendo neceſſitates aliorum? Sed quid ego vos de veſtro impendatis; hortor? Sortem aliam ferte, de capite deducite quod uſuris pernumeratum eſt: jam nihilo mea turba, quam ullius conſpectior erit. At enim, quid ita ſolus ego civium curam ago? Nihilo magis quod reſpondeam, habeo, quam ſi quæras, quid ita ſolus Capitolium arcemque ſervarim. Et tum univerſis quam potui, opem tuli, & nunc ſingulis feram. Nam quod ad theſauros Gallicos attinet, rem ſuapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod ſcitis? Cor quod in ſinu veſtro eſt, excuti jubetis potius, quam ponatis? niſi aliqua fraus ſubeſt quo magis argui præſtigias jubetis veſtras, eo plus vereor ne abſtuleritis, obſervantibus etiam occulti. Itaque non ego vobis ut indicem prædas veſtras, ſed vos id cogendi eſtis, ut in medium proferatis.

ORATIO
MANLII CAPITOLINI
poſt vincula ad plebem adverſus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miſeraque conditione,

tione, adeo ut magna pars veſtem mutaret, mæſta turba veſtibulo carceris obverſaretur. Ei multitudini, ſimul ac Coſſus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defenſores ſuos favore in præceps ruere ſinebat: ut Sp. Mælium & Caſſium, ita M. Manlium, proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris reſpondere noluiſſet, conjectum fuiſſe in carcerem. His aliiſque ad eandem rem pertinentibus plebs ſtimulata atque irritata, jam ſe carcerem effracturam minabatur, quum ex Senatuſconſulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere animum ad ſeditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc ſententiam de tollendis magiſtratibus diſſeruit.

Quousque tandem ignorabitis vires veſtras, quas natura ne belluas quidem ingnorare voluit? Numerate ſaltem quot ipſi ſitis, quot adverſarios habeatis. Si ſinguli ſingulos aggreſſuri eſſetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos dominatione certaturos. Quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis patronos, tot nunc adverſus unum hoſtem eritis. Oſtendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipſi remittent. Audendum eſt aliquid univerſis, aut omnia ſingulis patienda. Quouſque me circumſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrum deero, ne fortuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter, ubi viſum inimicis eſt, nullus repente fui: & vidiſtis in vincula duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depuleram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici? An exitum Caſſii Meliique exſpectem? Bene facitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc, ſed nunquam propter me de cœlo deſcendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; ſicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt, ut ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit, nec ullum, niſi, quatenus

quatenus imperari vobis ſinatis,certamen adverſus patres noveritis? Nec hoc natura inſitum vobis eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum cenſeatis? Quia conſueviſtis cum eis pro imperio certare: adverſus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra. tempus eſt etiam majora conari. Experimini modo & veſtram felicitatem, & me (ut ſpero) feliciter expertum: minore negotio,qui imperet patribus,imponetis,quam qui reſiſterent imperantibus, impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana plebes poſſit. Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis dici.ego me patronum profiteor plebis,quot mihi cura mea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis imperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

ORATIO
CAMILLI AD SENATORES Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGUMENTUM.

Camillus in recenſendis captivis Volſcorum forte Tuſculanos duos agnoſcit, qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, quum publice faterentur, ducti ſunt Romam ad ſenatum.Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat. Placet patribus ut bellum adverſus Tuſculanos geratur; cui Camillum præficiunt. Tuſculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus vero urbem, quum non ſecus quam

quam in certa pace opifices ſuo quenque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI adhuc Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tutaremini, inveniſtis. Ite Romam ad ſenatum. æſtimabunt patres, utrum plus ante pœnæ, an nunc veniæ meriti ſitis. Non præcipiam gratiam publici beneficii. deprecandi poteſtatem à me habueritis, precibus eventum veſtris ſenatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO
LEGATORUM TUSCULANORUM in ſenatu, qua ſe purgant.

ARGUMENTUM.

Tuſculani oratores, ſicuti ſuaſerat Camillus, Romam ad petendam pacem miſſi, hoſpitaliter vocati, cauſam ſuam ita egerunt.

QUIBUS bellum indixiſtis, intuliſtiſque P. C. ſicut nunc videtis nos ſtantes in veſtibulo curiæ veſtræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibuſq; veſtris proceſſimus. Hic noſter, hic plebis noſtræ habitus fuit, eritque ſemper, niſi ſi quando à vobis, proque vobis, arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus veſtris & exercitibus, quod oculis magis quam auribus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat, ne ipſi quidem fecerunt. Pacem quam nos præſtitimus, eam à vobis petimus: bellum eo, ſicubi eſt, avertatis precamur. In nos quid arma polleant veſtra, ſi patiendo experiundum eſt, inermes experiemur. Hæc mens noſtra eſt: Dii immortales faciant, tam felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixiſtis; etſi revicta rebus verbis confutare nihil attinet; tamen etiamſi vera ſint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit,

rit, tutum cenſemus. Peccetur in vos, dum digni ſitis, quibus ita ſatisfiat.

ORATIO
Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magiſtrum equitum de belli ratione.

Argumentum.

Jam Prœneſtini, quum omnia Romæ ſeditionibus plena perlatum eſſet, vaſtatis agris ad portam Collinam pervenerant ſpe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut aſſolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magiſter equitum dictus. Hoſtes, quum dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi caſtra locarent, ſe receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hoſtes in conſpectu inſtructos paratoſque videret, ita de belli ratione cum magiſtro equitum agebat.

Videsne tu, Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam conſtitiſſe? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ majoriſve quod ſit auxilii dederunt? At tu fretus armis animiſque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidanteſque inferam ſigna. Adeſte dii teſtes fœderis: & expetite pœnas debitas ſimul vobis violatis, nobiſque per veſtrum numen deceptis.

ORATIO
CAMILLI DICTATORIS ad Quirites, de interceſſione.

Argumentum in hanc et in seq.

Plebs, arrepta forte occaſione rerum novandarum ex magna vi æris alieni, à quo levari non poſſet, niſi ſuis in ſummo imperio collocatis; tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui ſibi viam

viam praſtruerent ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adverſus opes patriciorum, & pro commodis plebis. Unam de ære alieno, ut deducto eo de capite quod uſuris pernumeratum eſſet, id quod reliquum eſſet, triennio tribus æquis portionibus perſolveretur: alteram de modo agrorum, ne quis amplius quam quingenta jugera agri poſſideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, conſulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam ſeveris contra ſe legibus, collegas tribunis duobus adjungunt, qui leges per interceſſionem promulgari non ſinerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges ſæpe vocato, ne recitari quidem eas paſſi ſunt Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim ſæpe refecti iidem tribuni, miſeriam plebeiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Jam decies refecti, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum interceſſione, patres dictatorem creant Camillum. Qui ſtipatus magno patriciorum numero, quum collegarum interceſſione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de interceſſione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti ſe abire velle magiſtratu per ſimulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etſi in leges ſuas pugnatum eſſe commemorabant interceſſione collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obſtare poſſe negabant quo minus leges promulgarentur, quum magiſter equitum ex plebe dictus gradum feciſſe ad cæteros quoque magiſtratus videretur. His aliiſque plebis animos inflammarant, quum ſtupentibus cæteris unus App. Claudius adverſus trib. pleb. legumlatores, legeſque ipſas, poſteriorem orationem habuit.

QUAN-

Quandoquidem, Quirites, jam vos tribunitia libido, non poteſtas regit, & interceſſionem ſeceſſione quondam plebis partam, vobis eandem vi facitis irritam, qua peperiſtis; non Reipub. magis univerſæ, quam veſtra cauſa dictator interceſſioni adero: everſumque veſtrum auxilium imperio tutabor. Itaque, ſi C. Licinius & L. Sextius interceſſioni collegarum cedunt nihil, patricium magiſtratum inſeram concilio plebis; ſi adverſus interceſſionem, tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à ſe ipſa diſſolvi non patiar.

ORATIO

APPII CLAUDII
contra tribunos plebis legumlatores, & leges ipſas.

Neque novum, neque inopinatum mihi ſit, Quirites, ſi quod unum familiæ noſtræ ſemper objectum eſt ab ſeditioſis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum majeſtate fuiſſe: ſemper plebis commodis adverſatos eſſe. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo aſciti ſumus ſimul in civitatem & patres, enixe operam dediſſe, ut per nos aucta potius quam imminuta majeſtas earum gentium, inter quas nos eſſe voluiſtis, dici vere poſſet. Illud alterum pro me majoribuſque meis contendere auſim, Quirites (niſi quæ pro univerſa Republ. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adverſa quis putet) nihil nos neque privatos neque in magiſtratibus, quod in commodum plebi eſſet, ſcientes feciſſe: nec ullum factum dictumve noſtrum, contra utilitatem veſtram (etſi quædam contra voluntatem fuerint) vere referri poſſe. An hoc, ſi Claudiæ familiæ non ſim, nec ex patricio ſan-

ſanguine ortus, ſed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate ſciam, reticere poſſim? L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (ſi Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, ſumpſiſſe, ut vobis negent poteſtatem liberam ſuffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, ſe permiſſuros eſſe? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid eſt aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo faſtidimus, ut ſine mercede magna non accipiamus. Sed quæ tandem iſta merces eſt, qua vos ſemper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, noſtras, ſeu placent, ſeu diſplicent, ſeu utiles, ſeu inutiles ſunt, omnes conjunctim accipiatis. Obſecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem ſucclamare: bona venia veſtra liceat ex his rogationibus legere, quas ſalubres nobis cenſemus eſſe, antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium conſules, quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe: aut nihil fero. ut ſiquis ei quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abſtinere eo quod vitale ſit, jubeat, aut mortiferum vitali admiſceat. Ergo ſi eſſet libera hæc civitas, non tibi frequentes ſucclamaſſent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis? quid, ſi non tuleris, quod commodum eſt populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, ſi quis (quod illi volunt invidioſius eſſe) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis veſtrum Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores ſpectabitis, ſed omnia ſemper, quæ magiſtratus ille dicet, ſecundis auribus; quæ ab noſtrum aliquo dicentur, adverſis accipietis? At hercule, ſermo minime civilis. Quid? rogatio qualis eſt, quam à vobis anti-

antiquatam indignantur? Sermoni, Quirites, ſimillima. Conſules, inquit, rogo. ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri conſulem jubet, nec duos patricios creandi poteſtatem vobis permittit? ſi hodie bella ſint quale Etruſcum fuit, quum Porſena Janiculum inſedit; quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hoſtium erant; & conſulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret: poſſetiſne ferre Sextium haud pro dubio conſulem eſſe, Camillum de repulſa dimicare? Hoccine eſt in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri conſules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari neceſſe ſit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam iſta ſocietas, quænam conſortio eſt? parum eſt, ſi cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, niſi partem petendo, totum traxeris? timeo, inquit, ne ſi duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. Quid eſt dicere aliud, niſi, quia indignos veſtra voluntate creaturi non eſtis, neceſſitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid ſequitur niſi ut ne beneficium quidem debeat populo, ſi cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege ſe, non ſuffragio, creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærunt: & ita maxima ſunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occaſionibus potius quam virtute petere honores malint. Eſt aliquis qui ſe inſpici, qui æſtimari faſtidiat? qui certos ſibi uni honores inter dimicantes competitores æquum cenſeat eſſe? qui ſe arbitrio veſtro eximat? qui veſtra neceſſaria ſuffragia pro voluntariis, & ſerva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua poteſtate tanquam regum in Capitolio numeratis; quis eſt hodie in civitate tam humilis, cui non via ad conſulatum facilior per iſtius legis occaſionem,

quam

quam nobis ac liberis noſtris, fiat? ſiquidem nos, ne quum volueritis quidem creare interdum poteritis, iſtos etiam ſi nolueritis, neceſſe ſit. De indignitate ſatis dictum eſt (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auſpiciis, quæ propria deorum immortalium contemptio atque injuria eſt, loquar? Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domis militiæque omnia geri, quis eſt qui ignoret? Pene quos igitur ſunt auſpicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicato creatur. Nobis adeo propria ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter quam auſpicato creet; ſed nos quoque ipſi ſuffragio populi auſpicato interregem prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud quam tollit ex civitate auſpicia, qui plebeios conſules creando, à patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur? ſi ex cavea tardius exierint? ſi occinuerit avis? Prava ſunt hæc: ſed parva iſta non contemnendo majores noſtri maximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus ſit, omnes ceremonias polluimus. Vulgo ergo pontifices, augures, ſacrificuli, reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo ſit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas eſt. Non leges auſpicato ferantur, non magiſtratus creentur, nec centuriatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege ſolitudines vaſtas in agris fieri pellendo finibus dominos: altera fidem abrogari, cum qua omnis humana ſocietas tollitur.

litor. Omnium rerum cauſa vobis antiquandas cenſeo iſtas rogationes. Quod faxitis, Deos velim fortunare.

Ex ſeptimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret poteſtatem.

ARGUMENTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magiſter equitum, adverſus Gallos, qui jam ad Padum conſederant, exercitus duos duxerant. Dictator non auſus primo adventu ſe belli fortuna committere, trahebat bellum, vetando nequis injuſſu ſuo extra ordinem in hoſtem pugnaret. Milites ægre illud paſſi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres, quod per dictatorem, non per conſules rem geri placuiſſet. Tandem Servio Tullio ſeptimo primipilo dant negotium ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

Scilicet Dictator, condemnatum ſe univerſus exercitus à te ignaviæ ratus & prope ignominiæ cauſa deſtitutum ſine armis, oravit me ut ſuam cauſam apud te agerem. Equidem ſicubi loco ceſſum, ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœde amiſſa objici nobis poſſent, tamen hoc à te impetrari æquum cenſerem, ut nos virtute culpam noſtram corrigere, & abolere flagitii memoriam nova gloria patereris. Etiam ad Alliam fuſæ legiones, eandem quam per pavorem amiſerant patriam, profectæ poſtea ab Veiis virtute recuperavere. Nobis deûm benignitate, felicitate tua populique Romani, & res & gloria eſt integra. Quanquam de gloria vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes

haut ſecus quam fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt:& tu imperator noſter, quod ægrius patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus, judicas eſſe: & prius quam expertus nos eſſes, de nobis ita deſperaſti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſæ credemus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, compreſſis, quod aiunt, manibus ſedeas? Utcunque enim ſe habeat res, te de noſtra virtute dubitaſſe videri, quam nos de tua, verius eſt. Sin autem non tuum iſtud ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus noſtris, ablegatos tenet; quæſo, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe patribus, quæ ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem ſuccenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum, non in exilium, miſſos? ſiquis det ſignum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum ſit pugnaturos; ſi nihil armis opus ſit, otium Romæ potius quam in caſtris acturos. Hæc dicta ſint patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream inſignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovanteſque adire.

ORATIO
M. POPILII CONSULIS
qua ſuos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione conſule morbo implicito, M. Popilio collega ex plebe bellum permiſſum erat adverſus Gallos, qui jam in agro Latino caſtra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, quum conſulis

lævus

lævus humerus machæra prope trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiſerant, quum conſul alligato vulnere ad prima ſigna progreſſus, in hæc verba militem adhortabatur.

QUID ſtas, miles? non cum Latino Sabinoque hoſte res eſt, quem victum armis, ſocium ex hoſte facias. In belluas ſtrinximus ferrum, hauriendus aut dandus eſt ſanguis. Pepuliſtis à caſtris, ſupina valle præcipites egiſtis, ſtratis corporibus hoſtium ſuperſtatis. Complete eadem ſtrage campos, qua montes repleſtis. Nolite exſpectare dum ſtantes vos fugiant, inferenda ſunt ſigna, & vadendum in hoſtem.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM in ſenatu, qua auxilium adverſus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites ſocietate atque amicitia cum Romanis juncti, Sidicinis injuſtum bellum inferebant: quibus quum Sidicini ſe impares viderent, Campanos ſocios belli adſciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Jamque cæſa erat multitudo magna juvenum: qui ſuperfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: quum Romam oratores queſtum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POPULUS nos Campanus legatos ad vos, P.C. miſit; amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum. quam ſi ſecundis rebus

noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordia veſtra conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret: Campani, etſi fortuna præſens magnifice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) acceſſio bonis rebus veſtris in amicitiam venimus veſtram. Æquis Volſciſque, æternis hoſtibus hujus urbis, quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro ſalute noſtra priores feceritis; id nos pro imperio veſtro & gloria ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem futurum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens imperium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eo ventum eſt, P. C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani ſimus. ſi defenditis, veſtri: ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem veſtris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt patere; iis tamen maxime, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis,

cinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium eſſe. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, ſed quia gaudent ſibi oblatam eſſe cauſam, oppugnatum nos veniunt. An ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quod ſemel in Sidicino agro, iterum in Campania ipſa, legiones noſtras cecidere? Quæ eſt iſta tam infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vaſtata. Hiſcine ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt. ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio veſtro occupate eam, quam illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum: ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Uſque ad nos contemptus Samnitium pervenit, ſupra non aſcendit. Itaque umbra veſtri auxilii, Romani, tegi poſſumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipſi fuerimus; veſtrum id omne exiſtimatori. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos fideque ſuperet. Annuite, P. C. nutum nomenque veſtrum invictum Campanis, & jubete ſperare incolumem Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrymarumque plena reliquiſſe? in qua nunc expectatione ſenatum populumque Campanum, conjuges, liberoſque noſtros eſſe? ſtare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem proſpectan-

tes, certum habeo, quid illis nos, P. C. ſolicitis ac pendentibus animis renunciare jubeatis. Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis, aut nuſquam ullis futuris nobis, conſulite.

ORATIO ROMANORUM,

qua præcedenti Campanorum legatorum orationi reſpondent.

Auxilio vos Campani, dignos cenſet ſenatus: ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. itaque arma, Deos, prius quam homines violatura, adverſus Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO LEGATORUM

Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi reſpondent.

Quandoquidem noſtra tueri adverſus vim atque injuriam juſta vi non vultis, veſtra certe defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina humanaque omnia in veſtram, P. C. populique Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri.

ORA-

ORATIO
M. VALERII CORVINI, qua ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati miſſi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus reſponſum, id ſe bellum perfecturos: atque quum adhuc illic eſſent, multis imperatum eſſe ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus his concitatus, feciali ad res repetendas, ſimul indicendum bellum, miſſo, decrevit ut Valerius & Cornelius conſules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modo, nec, per conciones uſitatas nobilibus, ſed hac dextra mihi tres conſulatus ſummamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia iſta conſulatum, quo urbs hæc conſulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobiſque plebeiis promiſcuus conſulatus patet, nec generis, ut ante, ſed virtutis eſt præmium. Proinde ſummum quodque ſpectate, milites, decus. Non, ſi mihi novum hoc Corvi cognomen diis auctoribus homines dediſtis, Publicolarum vetuſtum familiæ noſtræ cognomen memoria exceſſit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique privatus, in magiſtratibus parvis magniſque, æque tribunus ac conſul, eodem tenore per omnes deinceps conſulatus, colo atque colui. Nunc quod inſtat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

ORATIO
EXHORTATORIA
P. Decii tribuni militum ad A. Cornelium conſulem, quum ſpes elabendi non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius conſul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipſo tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incaute in ſaltum quendam, cava valle pervium, circaque ab hoſte inſeſſum, induxerat, unde non prius hoſtem imminentem vidit, quam jam tuto recipi ſigna non poſſent. Eum neceſſitate illa territum, P. Decius trib. militum, qua eſſet erumpendum, ita docuit.

VIDENSNE tu, A. Corneli, cacumen illud ſupra hoſtem? Arx illa eſt ſpei ſalutiſque noſtræ, ſi eam, quam cæci reliquere Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus quam unius legionis principes haſtatoſque dederis, cum quibus ubi evaſero in ſummum: perge hinc omni liber metu: teque & exercitum ſerva. Neque enim moveri hoſtis ſubjectus nobis ad omnes ictus ſine ſua pernicie poterit. Nos deinde, aut fortuna populi Romani, aut noſtra virtus expediet.

ORATIO
EJUSDEM P. DECII,
qua ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco conſuli quo evaderet, cum præſidio ad collis verticem pervenerat. Eo Samnites diu multumque progredi conati,

huc

huc atque illuc ſigna vertebant : modo collem circundabant, modo viam patefaciebant. Decius ſpe pugnandi deſtitutus, primum centuriones ad ſe vocat, quibus hoſtium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆNAM illa inſcitia belli ac pigritia eſt? aut quonam modo iſti ex Sidicinis Campaniſque victoriam pepererunt? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circundari vallo potuerimus eſſe. tum vero nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic moremur, quam commodum ſit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. *Hæc omnia, ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtravit. Vigiliis deinde diſpoſitis, cæteris omnibus teſſeram dari jubet: ubi ſecunda vigilia buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut edictum erat, taciti convenerunt.* Hoc ſilentium, milites, *inquit*, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſervandum eſt. Ubi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem taciti transibitis: quæ pars major erit, eo ſtabitur conſilio. Nunc quæ mente agitem, audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hoſtis. virtute cepiſtis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum egregium populi Romani ſervaſtis: erumpendo hinc, voſmet ipſos ſervate. Digni eſtis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipſi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoſte res eſt, qui heſterno die delendi omnis exercitus fortuna per ſocordiam uſus non ſit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti ſuo non ante viderit, quam captum à nobis: nos tam pau-

cos tot ipſe milibus hominum nec aſcenſu arcuerit, nec tenentes locum, quum diei tantum ſupereſſet, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem ſic eluſeritis, ſopitum oportet fallatis, imo neceſſe eſt. In eo enim loco res ſunt noſtræ, ut ego vobis magis neceſſitatis veſtræ index, quam conſilii auctor ſim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari poteſt, quum, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & ſiti moriendum ſit, ſi plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una eſt ſalus, erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium. quippe ſi lux exſpectetur, quæ ſpes eſt, non vallo perpetuo foſſaque nos ſepturum hoſtem? qui nunc corporibus ſuis ſubjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui ſi nox opportuna eſt eruptioni, ſicut eſt, hæc profecto noctis aptiſſima hora eſt. Signo ſecundæ vigiliæ conveniſtis, quod tempus mortales ſomno altiſſimo premit. Per corpora ſopita vadetis; vel ſilentio incautos fallentes, vel ſentientibus clamore ſubito pavorem injecturi. Me modo ſequimini, quem ſequuti eſtis, ego eandem, quæ duxit huc, ſequar fortunam. Quibus hæc ſalutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus tranſite.

ORATIO

M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & ſeditioſos milites, qua dehortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTUM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatibuſque quas abunde Campania adminiſtrabat, inibant conſilia adimenda Campanis Capua. Claudius Martius

tius Rutilius conſul ea re cognita, rumorem ſpargit per oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præſidia diſperſi erant. Idem ſuos in æſtiva milites quum eduxiſſet, alis aliiſque cauſis dimittendi milites conſictis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Jam cæteri quum neminem ex iis qui dimittebantur, redire ad caſtra viderent, emanaſſe ſua conſilia rebantur: quum cohors una militum in ſaltu concedit, qui eos omnes quos Conſul mittebat, ſibi adjungebant. Cui multitudini jam validæ quum nihil ad formam exercitus deeſſet præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, ſibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progreſſi erant, ad inferenda Romanis arma, quum M. Valerium Corvinum dictatorem contra ſe venientem conſpicientes, expectandum eſſe cenſent. Ad colloquium deinde ventum eſt: ac prior Valerius in hæc verba eos à pugna dehortatus eſt: T. Quintus deinde dux eorum.

Deos immortales, milites, veſtros, publicos, meoſque, ab Urbe proficiſcens ita adoravi, veniamque ſupplex popoſci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam darent. Satis fuit eritque unde belli decus pariatur: hinc pax petenda eſt. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expopoſci, ejus me compotem voti vos facere poteſtis: ſi meminiſſe vultis, non vos in Samnio, nec in Volſcis, ſed in Romano ſolo caſtra habere: ſi illos colles, quos cernitis, patriæ veſtræ eſſe, ſi hunc exercitum civium veſtrorum: ſi me conſulem veſtrum, cujus ductu auſpicioque priore anno bis legiones Samnitium fudiſtis, bis caſtra vi cepiſtis. Ego ſum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis, ſenſiſtis: nullius ſuperbæ in vos legis, nullius crudelis ſenatuſconſulti author: in omnibus meis imperiis in me ſeverior quam in vos. Ac ſi

cui genus, ſi cui ſua virtus, ſi cui etiam majeſtas, ſi cui honores ſubdere ſpiritus potuerunt; is eram natus, id ſpecimen mei dederam, ea ætate conſulatum adeptus eram, ut potuerim, tres & viginti annos natus, conſul patribus quoque ferox eſſe, non ſolum plebi. Quod meum factum dictumve conſulis gravius quam tribuni audiſtis? Eodem tenore duo inſequentes conſulatus geſſi, eodem hæc imperioſa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vos (horreo dicere) hoſtes. Ergo vos prius in me ſtrinxeritis ferrum, quam in vos ego, iſtinc ſigna canent, iſtinc clamor prius incipiet atque impetus, ſi dimicandum eſt. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique veſtri: non illi, qui in Sacrum montem ſeceſſerunt; non hi, qui poſtea Aventinum inſederunt. Expectate dum vobis ſingulis, ut olim Coriolano, matres, conjugeſque crinibus paſſis obviæ ab urbe veniant. Tum Volſcorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non deſtiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque iſtic loco, ſeu volens ſeu invitus, conſtitiſti, ſi dimicandum erit, tum tu in noviſſimos te recipito: fugeris etiam honeſtius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeſte inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalutaris interpres fueris. Poſtulate æqua, & ferte. quanquam vel iniquis ſtandum eſt potius, quam impias inter nos conferamus manus.

ORA-

ORATIO

T. QUINTII DUCIS ſeditioſorum, qua eos ad concordiam exhortatur.

Me quoque, milites, ſiquis uſus mei eſt, meliorem pacis quam belli habetis ducem. Non enim illa modo Volſcus aut Samnis ſed Romanus verba fecit; veſter conſul, veſter imperator, milites: cujus auſpicia pro vobis experti nolite adverſus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiſcum infeſtius, & alios duces, ſenatus habuit: qui maxime vobis ſuis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori veſtro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omiſſis ira & ſpe, fallacibus auctoribus, nos ipſos noſtraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab Urbe condita.

ORATIO

ANNII SETINI prætoris Latinorum, ad ſuos.

Argumentum.

Latini conjuncti cum Campanis aliiſque populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam ſuperiores ex Samnio forte exceſſiſſent, tempus idoneum illud eſſe legationibus faciendis ad petendum auxilium rati, oratores Romam mittunt, qui ſociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non auſi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus,

qui delectus ad legationem, priuſquam cum reliquis novem proficiſceretur, ad ſenatum refert, quid Romanis reſponderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle eos diceret. Aliud aliis ſentientibus, ſententia ſua peracta, ita rurſus loquutus eſt.

QUAMQUAM ipſe ego retuli quid reſponderi placeret, tamen magis ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum ſit. Facile erit, explicatis conſiliis, accommodare rebus verba. Nam ſi etiam nunc ſub umbra fœderis æqui ſervitutem pati poſſumus; quid abeſt, quin proditis Sidicinis, non Romanorum ſolum ſed Samnitium quoque dicto pareamus, reſpondeamuſque Romanis, nos, ubi innuerint, poſituros arma? Sin autem tandem libertatis deſiderium remordet animos, ſi fœdus eſt, ſi ſocietas æquatio juris eſt, ſi conſanguineos nos Romanorum eſſe, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, ſi ſocialis illis exercitus is eſt, quo adjuncto duplicent vires ſuas, quem ſecernere ab ſe conſules bellis propriis ponendis ſumendiſque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis conſul datur? Ubi pars virium, ibi & imperii pars eſt? Eſt quidem nobis hoc per ſe haud nimis amplum, quippe concedentibus Romam caput Latio eſſe. ſed ut amplum videri poſſet, diuturna patientia fecimus. Atqui ſiquando unquam conſociandi imperii, uſurpandæ libertatis tempus optaſtis; en hoc tempus adeſt, & virtute veſtra, & Deûm benignitate vobis datum. Tentaſtis patientiam negando militem: quis dubitat exarſiſſe eos, quum plus ducentorum annorum morem ſolveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum noſtro nomine cum Pelignis geſſimus: qui ne noſtrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab ſe ad nos deſciſſe, exercitus nos parare

re adverſusSamnites fœderatos ſuos audierunt,nec moverunt ſe ab urbe. Unde hæc illis tanta modeſtia,niſi à conſciemia virium & noſtrarum & ſuarum?Idoneos auctores habeo,querentibus de nobis Samnitibus,ita reſponſum ab ſenatu Romano eſſe, ut facile appareret,ne ipſos quidem jam poſtulare, ut Latium ſub Romano imperio ſit. Uſurpate modo poſtulando eo,quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipſe, audiente, non populo Romano modo ſenatuque, ſed Jove ipſo qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe velint, conſulem alterum ab nobis, ſenatuſque partem accipiant.

ORATIO
ANNII EJUSDEM
ad P. C. Romanorum, ut alter conſul ex Latinis fieret.

ARGUMENTUM.

Latini Annio permiſerant ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum fideque ſua viderentur. Is in ſenatum cum cæteris legatis admiſſus, quum T. Manlium conſulem audiret ita de ea re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confeſtim rem ipſam narrare in hanc formam ingreſſus eſt.

TEMPUS erat, Tite Manli, voſque, P. C. tandem jam vos nobiſcum nihil pro imperio agere, quum florentiſſimum Deûm benignitate, nunc Latium armis viriſque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campaniſque ſociis, nunc etiam Volſcis adjunctis, videretis, Colonias quoque veſtras Latinum Romano prætuliſſe imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum, nos, quamquam armis

mis poſſumus aſſerere Latium in libertatem, conſanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utriſque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Conſulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: ſenatus partem æquam ex utraque gente eſſe: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem ſedes ſit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi neceſſe eſt, quod utriſque bene vertat, ſit hæc ſane patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORATIO
T. MANLII CONSULIS
ad legatos Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hec proxima orationi cohaeret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, ſi id ipſum ille quod petierat, approbarent patres, ſe palam in ſenatu quencunque Latinum vidiſſet, interfecturum. Converſus deinde ad ſimulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI, Jupiter, hæc ſcelera, audite jus faſque! Peregrinos conſules, & peregrinum ſenatum, in tuo, Jupiter, augurato templo, captus, atque ipſe oppreſſus, viſurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus veſtris, Latini; hæc L. Tarquinius vobiſcum poſtea fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium veſtrarum veterum & beneficiorum noſtrorum erga vos obliti eſtis?

ORA-

ORATIO
T. MANLII CONSULIS
ad T. Manlium filium, qua eum accuſat quod in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet.

Argumentum.

Bello Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero conſule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerunt: conſules docti hoſtes lingua eadem, inſtitutis, moribus uti, quibus Romani: milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant ne quis in hoſtem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii conſulis filius, qui laceſſitus à Geminio quodam Tuſculano per contumeliam, congreſſus, equitem, à jugulo ita ut per coſtas ferrum emineret, terra affixit. Manlius conſul ea re cognita, filium pater, his verbis objurgatum, ſecuri percuſſit.

Quandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium conſulare, neque majeſtatem patriam veritus, adverſus edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti: & quantum in te fuit, diſciplinam militarem, qua ſtetit ad hanc diem Romana res, ſolviſti, meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut Reipubl. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit; nos potius noſtro delicto plectemur, quam Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat. Triſte exemplum, ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita caritas liberum, tum ſpecimen iſtud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam quin diſciplinam militarem, culpa tua prolapſam, pœnâ reſtituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO
FURII CAMILLI CONSULIS, ad patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & C. Menius conſules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Aſturam Aricinos, aliiſque qui auxilio Pedanis venerant, præter ſpem aggreſſus fuderit; Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis cepe rit. Iis etiam inſignibus victoriis non contenti, longius progreſſi non prius quieverunt, quam aut expugnando aut in deditionem accipiendo civitates, totum Latium ſubegere. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſolicitant, quonam modo perpetua pace quietos obtineamus. Dii immortales ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſi Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certe id firmiſſimum longe imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere

tuere placet. Tot populos inter ſpem metumque ſuſpenſos animi habetis: & veſtram utique de eis curam quamprimum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet, veſtrum eſt decernere quod optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO
L. PAPIRII DICTATORIS, qua Fab. Maximum accuſat, quo adverſus edictum pugnaſſet.

Argumentum.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem; hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At quum in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur, edixerat ne interim magiſter equitum pugnam occiperet. Is tamen, nactus forte occaſionem bene gerendæ rei, acie cum hoſtibus confligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equitum increpabat atque accuſabat.

Quæro de te, Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſules, regia poteſtas, prætores iiſdem auſpiciis quibus conſules creati; æquum cenſeas, necne, magiſtrum equitum dicto audientem eſſe? Itemque illud interrogo, quum me incertis auſpiciis profectum abdomo ſcirem, utrum mihi turbatis religionibus Reſpub. in diſcrimen committenda fuerit, an auſpicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem

rem gerendam fuerit, num ea magiſter equitum ſolutus ác liber potuerit eſſe? Sed quid ego hæc interrogo? quum ſi ego tacitus abiſſem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua ſententia fuerit. Quin tu reſpondes, vetuerimne te quicquam rei me abſente agere? vetuerimne ſigna cum hoſtibus conferre? Quo tu imperio meo ſpreto, incertis auſpiciis, turbatis religionibus, adverſus morem militarem, diſciplinamque majorum, & numen Deorum, auſus cum hoſte confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, reſponde, extra ea cave vocem mittas. Accede lictor.

ORATIO
M. FABII MAXIMI
pro filio ad popul. provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Jam Papirius dictator ſpoliari Q. Fabium magiſtrum equitum ſe purgantem, virgaſque & ſecures expediri juſſerat, quum implorata militum fide ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miſcebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant. Poſtero die Fabius adeſſe juſſus, quum ab aliis didiciſſet infeſtius dictatorem ſaviturum: clam ex caſtris Romam profugit. Quod ubi Papirius cognovit, Romam cum lictoribus & ipſe veniens, quum Fabium comprehendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei expoſuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo ſecius dictator in incepto perſtaret, M. Fabius pater ita, pro filio ad populum ſe provocare, dixit.

QUANDOQUIDEM apud te nec auctoritas ſenatus, nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitaſque magiſtri equitum à te ipſo nominati valet, nec preces, quæ ſæpe hoſtem mitigavere, quæ deorum iras placant; tribunos plebis appello.

lo, & provoco ad populum, eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti ſenatus judicium, judicem fero, qui certe unus plus quam dictatura tua poteſt polletque. Videro ceſſurusne provocationi ſis, cui rex Romanus Tullus Hoſtilius ceſſit.

ORATIO
PAPIRII DICTATORIS, ad populum de abſolutione Q. Fabii magiſtri equitum.

ARGUMENTUM.

Papirius dictator poſt longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiamtum perſtaturum ſe in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut ſibi pœna magiſtri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adoleſcentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus eſt. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ poteſtati ſe donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit diſciplina militaris, vicit imperii majeſtas, quæ in diſcrimine fuerunt, an ulla poſt hanc diem eſſent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit: ſed, noxæ damnatus, donatur pop. Romano, donatur tribunitiæ poteſtati; precarium non juſtum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc conſenſu civitatis ad tuendum te, quam qua paulo ante exultabas victoria. Vive, id facinus auſus, cujus tibi ne parens quidem, ſi eodem loco fuiſſet, quo fuit L. Papirius, veniam dediſſet. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præſtiteris, quam ſi hic tibi dies ſatis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis.

Ex

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO

CLAUDII PONTII

Samnitum imperatoris, poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas auctore Brutulo Papitio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ ſunt res multæ, quas non ita multo poſt rurſus victi cum captivis remittunt, Papiriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, ſpe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognoviſſet, ſuperbiam inhumanitatemque Romanorum ita inſectatus eſt.

Ne nihil auctum hac legatione cenſeatis, expiatum eſt quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cæleſtium fuit. Satis ſcio, quibuscunque Diis cordi fuit, ſubigi nos ad neceſſitatem dedendi res, quæ à nobis fœdere repetitæ fuerant; iis non fuiſſe cordi tam ſuperbe ab Romanis fœderis expiationem ſpretam. Quid enim ultra fieri ad placandos Deos mitigandoſque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hoſtium in præda captas, quæ belli jure noſtræ videbantur, remiſimus: auctores belli, quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum ſuppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod ſi nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices into-

intolerandæ ſuperbiæ confugiam, & precabor, ut iras ſuas vertant in eos, quibus non ſuæ redditæ res, non alienæ accumulatæ ſatis ſinr: quorum ſævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona ſequentia domini deditionem exſatient: placari nequeant, niſi hauriendum ſanguinem, laniandaque viſcera noſtra præbuerimus. Juſtum eſt bellum, Samnites, quibus neceſſarium: & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes. Proinde, quum rerum humanarum maximum momentum ſit, quam propitiis rem, quam adverſis agant Diis; pro certo habete, priora bella adverſus Deos magis quam homines geſſiſſe: hoc, quod inſtat, ducibus ipſis Diis geſturos.

ORATIO
L. LENTULI PRINCIPIS
legatorum Romanorum ad exercitum & conſules, qua ſuam de deditione ſententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos ſaltus clauſus erat Romanus exercitus, unde fraude hoſtium libere erumpere ac evadere non potuiſſet. Timor torporque inſolitus omnes ſæpe inde elabi fruſtra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi neceſſitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones triſtes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, quum conſules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid cenſeat faciendum, in hanc ſententiam expoſuit.

Patrem meum, Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe auctorem ſenatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſſa valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent: & erum-

erumpere ſi non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernicie poſſent. Quod ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt), ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet, non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: & me vel devovere pro pop. Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum eſt, quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte ſua ſervent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo, tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando, patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. Ad fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea caritas patriæ eſt, ut tam ignominia eam quam morte noſtra, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacunque eſt indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta.

ARGUMENTUM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem conſulum, præfectorum, quæſtorum, tribunorum militum,

tum, quum tempus conſtitutum adveniret, traditi obſides in cuſtodiam abducti ſunt. Conſules deinde, lictoribus per hoſtes cum faſcibus abire juſſis, detractiſque paludamentis, prope ſeminudi ſub jugum miſſi: quos ſequebantur, ut quiſque gradu proximus erat, ſingulæ ſimul legiones. Circumſtabant armati hoſtes, exprobrantes eludenteſque per contumeliam. Ipſum illud tam fœdum ſpectaculum in eo ipſo ſaltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire juſſi, quum ante noctem Capuam pervenire poſſent, incerti tamen de fide ſociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua proſternuntur. Quod ubi Capuam allatum eſt, tum demum miſeratione victi Campani, magiſtratibus inſignia, ſingulis arma, equos, veſtimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egreſſa. Poſtero die Romam contendere placuit. Nocte ingreſſi habitu vultuque captorum, in ſua ſe quiſque tecta taciti abdunt: unde, pudore ſuffuſi, nec poſtero nec inſequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuoſa mæſtaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone conſule Sp. Poſthumius, alter conſulum eorum qui ſub jugum miſſi fuerant, dicere juſſus, ita rem expoſuit.

Haud ſum ignarus, Conſules, ignominiæ, non honoris cauſa me primum excitatum, juſſumque dicere, non tanquam ſenatorem, ſed tanquam reum qua infelicis belli, qua ignominioſæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa noſtra, neque de pœna retuliſtis, omiſſa defenſione, quæ non difficillima eſſet apud haud ignaros fortunarum humanarum, neceſſitatumque; ſententiam de eo, de quo retuliſtis, paucis peragam, quæ ſententia teſtis erit, mihine, an legionibus veſtris pepercerim, quum me ſeu turpi ſeu neceſſaria ſponſione obſtrinxi. Qua tamen, quando injuſſu populi facta

eſt, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora noſtra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales, nudi vinctique, exolvamus religione populum,ſiqua obligavimus; nequid divini humanive obſtet, quominus juſtum piumque de integro ineatur bellum. Interea conſules, exercitum ſcribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hoſtium fines, quam omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt. Vos, Dii immortales,precor quæſoq;, ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſthumium, T. Veturium, conſules cum Samnitibus proſpere bellum gerere: at vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos; omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes. Novos conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis,ut omnia ante nos conſules bella geſta ſunt.

ORATIO

EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

ARGUMENTUM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Poſthumius placere dixerat,ut auctores ſponſionis paciſque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant,ſua deditione populum Romanum religione exſolvi non poſſe, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, redderentur: ſe item, quum ſacroſancti ſint, dedi hoſtibus, violarique,nec poſſe nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Poſthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTER-

Interea dedite profanos nos, quos ſalva religione poteſtis. Dederis deinde & iſtos ſacroſanctos, quum primum magiſtratu abierint, ſed me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæſos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ uſuram habeant. Nam quod deditione noſtra negant exſolvi religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quam quia ita ſe res habeant, dicere, quis adeo juris fecialium expers eſt, qui ignoret? Neque ego infitias eo, P. C., tam ſponſiones, quam fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: ſed injuſſu populi nego quicquam ſanciri poſſe, quod populum teneat. An ſi eadem ſuperbia, qua ſponſionem iſtam expreſſerunt nobis Samnites, coëgiſſent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quoniam de ſponſione agitur Quid tandem, ſi ſpopondiſſemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Siquid eſt, in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt, & ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert, conſul an dictator, an prætor ſpoponderit, & hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit ſatis conſules ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coëgerunt. Nec à me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpoponderim: quum id nec conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Caudium P. C., humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales, & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello ſatis cavimus; & illi male partam victoriam male perdiderunt:

dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo de pace, fœdere, agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam aut pacem adferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam populi juſſu ſpopondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quam ut & illi velut ſomnio lætiore, quam quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur, & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C., quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſpopondiſtis, civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaſtis: nec cum Samnitibus cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, utrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, voſque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

ORA-

ORATIO
CORNELII ARVINÆ fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis.

Argumentum.

Conſilio ac ſententia Sp. Poſthumii patres adducti, per feciales dedi hoſtibus ſponſores jubent. Jam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veſte detracta manibuſque poſt tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fecialis, ſponſores pacis hoſtibus hac verborum forma dedere cœpit.

Quandoque hice homines, injuſſu populi Romani, Quiritium fœdus ictum iri ſpoponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo pop. Romanus ſcelere impio ſit ſolutus, hoſce homines vobis dedo.

ORATIO
CLAUDII PONTII SAMNITIUM regis, qua feciali reſponder.

Argumentum.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Poſthumius inter verba deditionis genu fecialis femur quanta maxima vi potuit, perculit, dicens ſe Samnitem eſſe civem: à ſe quum præter jus legatus Romanus violatus ſit, eo juſtius bellum geſturos. Pontius vero quum hoc factum animadvertiſſet, deditionem ſe accepturum ita negavit.

Nec ego iſtam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Poſtumi, ſi Deos eſſe cenſes, aut omnia irrita facis, aut pacto ſtas? Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua potes fide reſti-

reſtituis? Populum Rom. appello, quem ſi ſponſionis ad Furculas Caudinas factæ pœnitet, reſtituat legiones intra ſaltum, quo ſeptæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto ſint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in caſtra ſua. Quicquid pridie habuerunt quam in colloquium eſt ventum, habeant, tum bellum & fortia conſilia placeant, tunc ſponſio & pax repudietur. Ea fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum, nec popul. Rom. conſulum ſponſionem, nec nos fidem pop. Rom. accuſemus. Nunquamne cauſa deficiet, cur victi pacto non ſtetis? Obſides Porſenæ dediſtis; furto eos ſubduxiſtis: Auro civitatem à Gallis redemiſtis; inter accipiendum aurum cæſi ſunt: Pacem nobiſcum pepigiſtis, ut legiones vobis captas reſtitueremus; eam pacem irritam facitis, & ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis. Non probat pop. Rom. ignominioſa pace legiones ſervatas? Pacem ſibi habeat, legiones captas victori reſtituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem quod petiſti, per pactionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hoſti tibi remittendo pactus ſum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli; hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis? Ego vero iſtos quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam ſponſione commiſſa, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Poſthumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Poſthumium non civem Romanum eſſe, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis juſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquirere? I, lictor, deme vincula Romanis: moratus ſit nemo, quo minus ubi viſum fuerit, abeant.

ORA-

ORATIO
Q. FABII DICTATORIS, qua ſuos an eruptionem hortatur.

Argumentum.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adverſus Samnites, ad quos, poſt aliquot bella in Appulia geſta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido, colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi eſt perlatum in caſtra; tum demum Romani ad ulciſcendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu ancipiti prælio pugnatum eſt, donec incertos utri victi an victores eſſent, nox diremit. Dictator poſt pugnam quum ſuos intra vallum jam aliquot dies obſeſſi magis quam obſidentis modo continuiſſet, ad eruptionem ſic adhortabatur.

Locis anguſtis, milites, deprehenſi, niſi qnam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa noſtra munimento ſatis tuta ſunt, ſed inopia eadem infeſta. Nam & circa omnia defecerunt, unde ſubvehi commeatus poterant: & ſi homines juvare velint, iniqua loca ſunt. Itaque non fruſtrabor ego vos, caſtra hic relinquendo, in quæ infecta victoria, ſicut priſtino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta eſſe debent. Caſtra habeant repetantque, quibus operæ eſt trahere bellum: nos omnium rerum reſpectum, præterquam victoriæ, nobis abſcindamus. Ferte ſigna in hoſtem: ubi extra vallum agmen exceſſerit, caſtra quibus imperatum eſt, incendant: damna veſtra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda ſarcientur.

ORATIO
C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum eſt à nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjurationes principum Capuæ factæ, auctoribus & capitibus mortuis, Romam tandem verſæ ſunt. Quæſtionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo quum poſtularentur ad dicendam cauſam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, ſed novorum eſſe, nominibus indicatis, dictatore atque magiſtro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magiſtratu abiiſſent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil ſe morari dixit, quominus eo ipſo die abdicato magiſtratu cauſam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conſcios habeo, Quirites, & hic ipſe honos delatus ad me teſtis eſt innocentiæ meæ. Neque enim quod ſæpe alias, quia ita tempora poſtulabant Reipub. qui bello clariſſimus eſſet, ſed qui maxime procul ab his coitionibus vitam egiſſet, dictator deligendus exercendis quæſtionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de cauſa vos exiſtimare, quam me pro magiſtratu quicquam incompertum dicere melius eſt) primum ipſas expugnare quæſtiones omni ope annisi ſunt: deinde, poſtquam ad id parum potentes erant, ne cauſam dicerent, in præſidia adverſariorum, appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt, poſtremo repulſi inde (adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam ſuam purgarent, viſa) in nos irruerunt, & privatis dictatorem poſcere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii homineſque ſciant, ab illis, etiam quæ

quæ non poſſint, tentari, ne rationem vitæ reddant; me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quæſo, Conſules, ſi vobis datum ab ſenatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Foſſium quæſtiones exerceatis, ut appareat innocentia noſtra, nos non majeſtate honoris tutos à criminationibus iſtis eſſe.

ORATIO

P. SEMPRONII TRIBUNI PLEBIS adverſus Ap Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſura abdicare nolebat.

Argumentum.

Appius Claudius cenſor erat, qui quum lege Æmilia circumactis decem & octo menſibus, abire magiſtratu deberet, nec lege nec exemplo collegæ, nec vi ulla cogi poterat ut ſe abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui poſt eam latam creatus fuiſſet. Ejus magiſtratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem ſuſceperat, qui ſuperbiam inſolentiamque Appii apud populum ita criminatus eſt.

En, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno ſe ipſe creavit: tertio, nec ab ſe, nec ab ullo creatus, privatus faſces & imperium obtinuit, nec ante continuando abſtitit magiſtratu, quam obruerunt eum male parta, male geſta, male retenta imperia. Hæc eſt eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulſi extorres patria Sacrum montem cepiſtis: hæc adverſus quam tribunitium auxilium vobis comparaſtis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum inſediſtis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias ſemper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magiſtratus iter obſepſit: hoc eſt nomen multo, quam

Tarquiniorum, infeſtius veſtræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centeſimus jam annus ſit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot cenſores fuerint nobiliſſimi fortiſſimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus eſſe, quod poſtremo populus juſſiſſet, ſcivit? Imo vero omnes ſciverunt, & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, qua primum cenſores creati erant; quia hanc poſtremum juſſerat, & quia ubi duæ contrariæ leges ſunt, ſemper antiquæ obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Æmilia lege populum, an populum teneri, te unum exlegem eſſe? Tenuit Æmilia lex violentos illos cenſores, C. Furium & M. Geganium qui, quid iſte magiſtratus in Repub. male facere poſſet, indicarunt, quum ira finitæ poteſtatis Mamercum Æmilium principem ætatis ſuæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes cenſores intra centum annorum ſpatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iiſdem auſpiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure cenſor creatus eſſet, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac ſingulare valeat. Quem tu regem ſacrificiorum crees, amplexus regni nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus ſit, creatum ſe dicet? quem ſemeſtri dictatura, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum cauſa dictatorem audacter crees? Quam iſti ſtolidos ac ſocordes videri creditis eos, qui intra viceſimum diem ingentibus rebus geſtis dictatura ſe abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magiſtratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Menius dictator, quia quum quæſtiones ſeverius, quam quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipſi criminis objectata ab inimicis eſt: ut privatus obviam iret crimini, dictatura ſe abdicavit. Nolo ego iſtam in te modeſtiam: ne degeneraveris à familia imperioſiſſima

ma & ſuperbiſſima:non die,non hora citius,quam neceſſe eſt, magiſtratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis eſt,aut menſem cenſuræ adjicere. Triennium, inquit, & ſex menſes ultra quam licet Æmilia lege, cenſuram geram, & ſolus geram. Hoc quidem jam regno ſimile eſt. An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Pœnitet enim, quod antiquiſſimum ſolemne, & ſolum ab ipſo, cui fit, inſtitutum Deo,ab nobiliſſimis antiſtitibus ejus ſacri ad ſervorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti: gens antiquior originibus urbis hujus, hoſpitio Deorum immortalium ſacra, propter te ac tuam cenſuram intra annum ab ſtirpe extincta eſt? niſi univerſam Rempub. eo nefario obſtrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo luſtro capta eſt,quo,demortuo collega C.Julio cenſore L. Papirius Curſor, ne abiret magiſtratu, M.Cornelium Maluginenſem collegam ſubrogavit.Et quanto modeſtior illius cupiditas fuit,quam tua, Appi? nec ſolus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius cenſuram geſſit: tamen neminem invenit qui ſe poſtea auctorem ſequeretur; omnes deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu abdicarunt.Te nec quod dies exiit cenſuræ, nec quod collega magiſtratu abiit,nec lex,nec pudor coërcet. Virtutem in ſuperbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap.Claudi,pro iſtius magiſtratus majeſtate ac verecundia quem geſſiſti,non modo manu violatum, ſed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem.Sed & hæc quæ adhuc egi,pervicacia tua & ſuperbia coëgit me loqui: & niſi Æmiliæ legi parueris,te in vincula duci jubebo:nec,quum ita comparatum à majoribus ſit, ut comitiis cenſoris, niſi duo confecerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differantur; ego te, qui ſolus cenſor creari non poſſis, ſolam cenſuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, qua ſuadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGUMENTUM.

Jam ad omnes magiſtratus & honores plebeis quoque, exceptis ſacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuiſſent, quinque deinceps augures, & quatuor pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem tam ægre paſſi patres, quatenus ex plebe allegerentur, jactabant ea ſacra violari & pollui. De ſuadenda diſſuadendaque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum eſt. Decius, multis ante de parente ſuo Decio conſule, qui ſe pro legionibus devoverat, commemoratis quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem ſuaſit.

QUOD quum ita ſe habeat, cui deorum hominumve indignum videri poteſt, eis viris, quos vos ſelliscurulibus, toga prætexta, tunica palmata & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia inſignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium aſcenderit, ſi conſpiciatur cum capide ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo conſulatus, cenſuraque & triumphus, æquo animo legetur; ſi auguratum aut pontificatum adjeceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Rom. beneficio eſſe ſpero, qui ſacerdotiis non minus reddamus dignatione noſtra honoris, quam acce-

acceperimus, & deorum magis, quam noſtra cauſa expetamus, ut quos privatim colimus, publice colamus. Quid autem ego ſic adhuc egi, tanquam integra ſit cauſa patriciorum de ſacerdotiis, & non jam in poſſeſſione unius ampliſſimi ſimus ſacerdotii? Decemviros ſacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes antiſtites eoſdem Apollinaris ſacri ceremoniarumque aliarum plebeios videmus. nec tum patriciis ulla injuria facta eſt quum duumviris ſacris faciundis adjectus eſt propter plebeios numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac ſtrenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeii nominentur: non ut vos, Appi, veſtro loco pellant, ſed ut adjuvent vos homines plebeii dinis quoque rebus procurandis, ſicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubeſcere, Appi, collegam in ſacerdotio habere, quem in cenſura, quem in conſulatu collegam habere potuiſti: cujus tam dictatoris magiſter equitum, quam magiſtri equitum dictator eſſe potes. Sabinum advenam principem nobilitatis veſtræ, ſeu Attam Clauſum, ſeu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in ſuum numerum acceperunt. Ne faſtidieris nos in ſacerdotum numerum accipere. Multa nobiſcum decora adferimus, imo omnia eadem, quæ vos ſuperbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe conſul eſt factus, Caius Licinius Stolo primus magiſter equitum, C. Martius Rutilus primus & dictator & cenſor, Q. Publilius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe, vos ſolos gentem habere, vos ſolos juſtum imperium & auſpicium domi militiæque; æque adhuc proſperum plebeium ac patricium fuit, porroq; erit. En Romæ unquam fando audiſtis, patricios primo eſſe factos, non de cælo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent: id eſt, nihil ultra quam ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam poterit filius meus. Nihil eſt aliud in

 re,

re, Quirites, niſi ut omnia negata adipiſcamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum, fauſtum, felixque ſit, vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam cenſeo.

VERBA
Q. FABII MAXIMI
conſulis deſignati ad populum.

ARGUMENTUM.

Illuſtres forteſque viri conſulatum petebant, quum omnium centuriarum conſenſu ad Q. Fabium primo non petentem, deinde etiam recuſantem, imperium deferunt. Is cauſatus ætatem, multoſque nominans præclaros ac fortes duces, perſtabat in recuſando: ad poſtremum legem recitari juſſit, qua cavebatur, ne quis conſul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non poſſe, quin conſul declararetur, victus perſeverantia, ita omnes rogabat, ut ſibi liceret quem vellet collegam ſubrogare.

Dii approbent quod agitis, acturique eſtis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi eſtis, in collega ſit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente ſuo, quæſo, mecum conſulem faciatis.

VERBA VIRGINIÆ,
IN DEDICATIONE
aræ Pudicitiæ plebeiæ.

ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter viſa prodigia ſupplicationes decreverat. Quum forte in ſacellum Pudicitiæ ſupplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia

Virginia A. patricii quidem filia, cæterum L. Volumnio conſuli plebeio nupta, iis ſacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem tranſiſſet, nefas patriciæ matronæ ducerent, ſi in fanum ingreſſa eſſet, quod ſolis (ut jactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciæ Pudicitiæ templum ingreſſa eſſet, matrona uni viro nupta, quum eſſet virgo: quum non ita multo poſt in eo vico ubi habitabat, ex parte ædium quod ſatis loci eſſet parvo ſacello excluſiſſet: aram ibi poſitam, vocatis plebeiis matronis, in hæc verba Pudicitiæ plebeiæ dedicavit.

HANC ego aram Pudicitiæ plebeiæ dedico: voſque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas ſit, detiſque operam, ut hæc ara quam illa, ſi quid poteſt, ſanctioribus & caſtioribus coli dicatur.

Ex viceſimo primo libro ab Urbe condita.

ORATIO HANNONIS AD CARTHAGINIENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienſes ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum cenſebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum ſummam tradendam non putabat: ſed potius continendum eum domi ſub legibus, docendumque vivere cum cæteris æquo jure ſub magiſtratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque exſuſcitaret. Ac jam cum Aſdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Carthaginienſium terminus eſſet, Saguntiniſque mediis libertas ſervaretur. Major jam tum pars vicerat ut Annibal præficeretur bello, jamque ipſe Saguntum ſumma ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani orato-

oratores eo ipſo nomine miſſi, nec admiſſi ab Annibale, nec auditi ſunt. Ac quum Carthaginem conqueſtum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuncioſque ad principes Barchinæ factionis præmiſit, quibus eos monebat ut ſuorum animos præpararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipſe alterius factionis princeps, in ſenatu de re quæ contigerat, ita ſententiam peregit.

JUVENEM flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, ſi ex bellis bella ſerendo, ſuccinctus armis legionibuſque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones, ducibus iiſdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera ſunt ulti. Utrum hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos à ſociis & pro ſociis venientes bonus imperator veſter in caſtra non admiſit, jus gentium ſuſtulit. Hi tamen, unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: auctorem culpæ & reum criminis depoſcunt. Quo lenius agunt, ſegnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perſeverantius ſæviant, Ægades inſulas Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis: nec puer hic dux erat, ſed pater ipſe Amilcar, Mars alter, ut iſti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Sagunto non abſtinemus. Vicerunt ergo Dii homineſque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupiſſet; eventus belli, velut æquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turreſq; admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falſus utinam vates ſim) noſtris

noſtris capitibus incident: ſuſceptumqme cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis eſt. Dedemus ergo Anuibalem? dicet aliquis. Scio meam levem eſſe in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias: ſed & Amilcarem eo periiſſe lætatus ſum, quod ſi ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc juvenem tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac deteſtor, nec dedendum ſolum ad piaculum rupti fœderis, ſed ſi nemo depoſcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandum eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec ſolicitare quietæ civitatis ſtatum poſſit. Ego autem ita cenſeo, legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatisfaciant: alios, qui Annibali nuncient ut exercitum ab Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant, tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI

ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

Argumentum.

In ſumma Saguntinorum deſperatione, Alcon Saguntinus inconſciis cæteris ad Annibalem tranſiit, ſpe atque conſilio agendi de pace. Quæ res in cauſa fuit ut, quum triſtes conditiones deferret Aunibal, quas certo ſciebat ille cæteros non accepturos, non auſus redire, apud hoſtem maneret. Tum forte Alorcus Hiſpanus ſub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hoſpitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntum ingreſſus, veteribus amicis in hanc ſententiam conditiones expoſuit.

Si civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi

mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos venirem. Quum vero ille aut veſtra aut ſua culpa manſerit apud hoſtem; ſi metum ſimulavit ſua; veſtra, ſi periculum eſt apud vos vera referentibus: ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditionus, pro vetuſto hoſpitio, quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtra autem cauſa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quod neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quam æquam: cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur in damno (quum omnia victoris ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit: agros relinquit; locum aſſignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri: coujugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc quanquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haut deſpero, quum omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potius, quam trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORA-

ORATIO
CUJUSDAM CARTHAGINIENSIS, qua legatis Rom. de conſilio oppugnationis Sagunti reſpondet.

Argumentum.

Legati Romani Romam Carthagine redeuntes, quum quæ reſponſa a Carthaginienſibus, quæque Sagunti agerentur, referrent: uno omnes conſenſu copias in Africam & Hiſpaniam ducendas eſſe cenſebant. Ut tamen omnia juſta ante bellum fierent, legatos rurſus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato conſilio Saguntum Annibal oppugnaſſet: ſi faterentur, ac defenderent, publico: tum demum juſtum indicerent bellum. Jam dato ſenatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quum ex Carthaginienſibus unus ita reſpondit.

VANA, Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam ſuo conſilio Saguntum oppugnantem depoſcebatis: Cæterum hæc legatio verbis adhuc lenior eſt, re aſperior. Tunc enim Annibal & inſimulabatur, & depoſcebatur, nunc à nobis & confeſſio culpæ exprimitur, & ut à confeſſis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone conſilio Saguntum oppugnatum ſit quærendum cenſeo: ſed utrum jure, an injuria. Noſtra enim hæc quæſtio atque animadverſio in civem noſtrum eſt, noſtro an ſuo fecerit arbitrio: vobiſcum una diſceptatio eſt, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam diſcerni placet, quid publico conſilio, quid ſua ſponte imperatores faciant; nobis vobiſcum fœdus eſt à Luctatio conſule ictum, in quo cavetur de utrorumque ſociis: nihil de Saguntinis (nec dum enim erant ſocii veſtri) cautum eſt. At enim eo fœdere, quod cum Aſdrubale ictum eſt, Saguntini excipiuntur, adver-

adverſus quod nihil ego dicturus ſum, niſi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Luctatius conſul primo nobiſcum fœdus icit, quia neque auctoritate patrum, nec populi juſſu ictum erat, negaſtis vos eo teneri, itaque aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt. Si vos non tenent veſtra fœdera, niſi ex auctoritate aut juſſu veſtro icta; nec nos quidem Aſdrubalis fœdus, quod nobis inſciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus veſter, aliquando pariat.

ORATIO VOLSCIANORUM
qua legatis Romanorum reſpondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad ſuperius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hiſpaniam tranſirent ad avertendos à Pœnis animos ſociorum, retinendoſque in fide & ſocietate Romanorum. Iis à Barguſianis ad Volſcianos tranſeuntibus, hoc datum eſt reſponſum.

QUæ verecundia eſt, vos Romani, poſtulare, uti veſtram Carthaginienſium præponamus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quam Pœnus hoſtis perdidit, vos ſocii prodideritis? Ibi quæratis ſocios cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt. Hiſpanis populis ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ, ne quis fidei Romanæ aut ſocietati confidat.

ORATIO ANNIBALIS
ad Hiſpanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in hyberna conceſſerat, ibi quum audiſſet quæ de ſe Carthagine

ac Romæ dicta decretaque forent, ſe videlicet non ducem belli modo, ſed cauſam: partitis ac divenditis reliquiis prædæ, ad ſe Hiſpanos milites convocavit, quibus conſilium ſuum de transferendo bello ita exponeret.

Credo ego vos, ſocii, & ipſos cernere, pacatis omnibus Hiſpaniæ populis, aut finiendam nobis militiam, exercituſque dimittendos eſſe, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis ſolum, ſed etiam victoriæ bonis florebunt, ſi ex aliis gentibus prædam & gloriam quæreremus. Itaque quum longinqua ab domo inſtet militia, incertumque ſit, quando domos veſtras, & quæ cuique ibi cara ſint, viſuri ſitis; ſi quis veſtrum ſuos inviſere vult, commeatum do. Primo vere edico adſitis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO P. SCIPIONIS ſuos adhortantis.

Argumentum.

P. Scipio ad oſtium Rhodani congreſſus cum hoſte, cæſis fere utrinque paribus, ſubito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hiſpaniam adverſus Aſdrubalem. Profectus non multo poſt navibus Piſas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, ſpe atque conſilio cum hoſte ad Padum confligendi. Itaque ubi in conſpectum hoſtium Pœnorum ventum eſt, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

Si eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Galia mecum habui, ſuperſediſſem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hoſtium ad Rhodanum flumen egregie viciſſent: aut eas legiones, cum quibus

quibus fugientem hunc ipſum hoſtem ſequutus, confeſſionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hiſpaniæ provinciæ ſcriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auſpiciis rem gerit, ubi eum gerere ſenatus populuſq; Romanus voluit; ego, ut conſulem ducem adverſus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipſe me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda ſunt. Ne genus belli, neve hoſtem ignoretis; cum iis eſt vobis, milites, pugnandum, quos terra marique priore bello viciſtis: à quibus ſtipendium per viginti annos exegiſtis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illiſque animus, qui victoribus & victis eſſe ſolet. Nec nunc illi, quia audent, ſed quia neceſſe eſt, pugnaturi ſunt: Niſi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in tranſitu Alpium amiſſis (quum plures pene perierint quam ſuperſunt), plus ſpei nactos eſſe. At enim pauci quidem ſunt, ſed vigentes animis corporibuſque, quorum robora ac vires vix ſuſtinere vis ulla poſſit. Effigies, imo umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, ſqualore enecti, contuſi ac debilitati inter ſaxa rupeſque, ad hæc, peruſti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quaſſata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite, pugnaturi eſtis, reliquias extremas hoſtium, non hoſtes habebitis. Ac nihil magis vereor quam ne antequam vos cum hoſte pugnaveritis, Alpes viciſſe Annibalem videantur. Sed ita forſitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipſos, ſine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui ſecundum Deos violati ſumus, commiſſum, ac profligatum conficere. Non vereor nequis me hoc veſtri adhortandi cauſa magnifice loqui exiſtimet; ipſum aliter animo affectum eſſe. Licuit

cuit mihi in Hiſpaniam provinciam meam ire,quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem conſilii participem, ac periculi ſocium haberem, & Aſdrubalem, potius quam Annibalem hoſtem, & minorem haud dubie molem belli: Tamen quum præterveherer navibus Galliæ oram; ad famam hujus hoſtis in terram egreſſus,præmiſſo equitatu ad Rhodanum movi caſtra. Equeſtri prælio, qua parte copiarum conferendi manum fortuna data eſt, hoſtem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terra non poteram, regreſſus ad naves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hoſti utrum quum declinarem certamen, improviſus videor incidiſſe, an occurrere in veſtigiis ejus? laceſſere,ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginienſes per viginti annos terra ediderit: an iidem ſint, qui ad Ægades pugnavere inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtimatos emiſiſtis: & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an vectigalis, ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à patre relictus: quem niſi Saguntinum ſcelus agitaret, reſpiceret profecto, ſi non patriam victam, domum certe, patremque & fœdera Amilcaris ſcripta manu, qui juſſus à conſule noſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginienſibus leges fremens mœrenſque accepit, qui decere Sicilia,qui ſtipendium populo Romano dare, pactus eſt. Itaque vos, ego, milites non eo ſolum animo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim: ſed cum indignatione quadam atque ira;velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes. Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere: licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies

dies ſine ullo certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emiſimus ex obſidione; pacem cum victis fecimus; tutelæ noſtræ deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute, eſſet certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur, ſed pro Italia nobis eſt pugnandum: nec eſt alius à tergo exercitus, qui, niſi nos vincimus, hoſti obſiſtat: nec Alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperat, comparari nova poſſint præſidia. Hic eſt obſtandum, milites, velut ſi ante Romana mœnia pugnemus. Unuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domeſticas ſolum agitet curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum populumque Romanum, qualis noſtra vis virtuſque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO ANNIBALIS ſuos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in tranſitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armata more Gallico, in conſpectu militum ex induſtria jubet: quibus aliquanto poſt dimiſſis, in hæc verba ſuos adhortatus eſt.

Si quem animum in alienæ ſortis exemplo paulo ante habuiſtis, eundem mox in æſtimanda fortuna veſtra, habueritis; vicimus milites. Neque enim ſpectaculum modo illud, ſed quædam velut imago veſtræ conditionis erat. Ac neſcio an majo-

majora vincula, majoreſque neceſſitates vobis, quam captivis veſtris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam ne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus tranſitæ: Hic vincendum aut moriendum, milites, eſt, ubi primum hoſti occurriſtis; & eadem fortuna quæ neceſſitatem pugnandi impoſuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare ſolent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus noſtris ereptas, noſtra virtute recuperaturi eſſemus, ſatis tamen ampla pretia eſſent. Quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident, id omne veſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vaſtis Luſitaniæ Celtiberiæque montibus pecora conſectando, nullum emolumentum tot laborum periculorumque veſtrorum vidiſtis, tempus eſt jam opulenta vos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretiæ mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emenſos, hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit. Nec quam magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſque perlevi momento victi ſunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, cur illi vobis comparandi ſint? Ut viginti annorum militiam veſtram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminiſque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos vincentes huc perveniſtis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipſa æſtate cæſo, victo, circumſeſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignorantiq; ducem. An me, in prætorio patris,

clariſſim imperatoris, prope natum, certe educatum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modo gentium, ſed ipſarum, quod multo majus eſt, Alpium cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitus ſui? Cui ſi quid demptis ſignis Pœnos Romanosque hodie oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus ſit conſul. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quod nemo veſtrum eſt, cujus non ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis. Notata temporibus locisque referre ſua poſſim decora, mecum laudatis, milites, donatiſque. Alumnus prius omnium veſtrum, quam imperator, procedam acie adverſos ignotos inter ſe, ignoranteſque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generoſiſſimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſque, vos Carthaginienſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; tanto audacius fortiuſque pugnaturi, quanto major ſpes majorque eſt animus inferentis vim quam arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas. Ad ſupplicium depopoſcerunt me ducem primum? deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis, deditos, ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſſima ac ſuperbiſſima gens, ſua omnia ſuique arbitrii facit, cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet, circumſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos, quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: nequid rei tibi ſit cum Saguntinis, ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis, etiam Hiſpanias; & inde ceſſero, in Africam

cam tranſcendens. Tranſcendens autem dico? duos conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. Nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet eſſe qui receptum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipiant: nobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam mortemve certa deſperatione abruptis, aut vincere, aut, ſi fortuna dubitabit, in prælio potius, quam in fuga, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum eſt.

Ex viceſimoſecundo libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. MINUTII RUFFI
magiſtri equitum, qua in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

Q. Fabius Maximus dictator miſſus cum legionibus adverſus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magiſter equitum erat, ferox rapiduſque in conſiliis, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam conſilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore ſegnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maherbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miſerat: quem quum in caſtra perlatum eſſet populari uſque ad Sinueſſas aquas, tum demum Fabius per juga montis Maſſici exercitum ducens, haud procul hoſte caſtra ponit. Hinc vero quum facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hoſtibus incendi perurique viderentur,

nec tum quidem ulla pugna mentio eſſet: idem Rufus magiſter equitum in dictatorem hæc jactare cœpit.

SPECTATUMNE huc, ut rem fruendam oculis, ſociorum cædes & incendia venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet, quos in Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Pœnus advena; ab extremis orbis terrarum terminis, noſtra cunctatione & ſocordia jam huc progreſſus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus noſtris, ut præter quam oram illi Punicas vagari claſſes, dedecus eſſe imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam hoſtium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, ſed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus? Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum, ſæpius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum modo per æſtivos ſaltus deviaſque calles exercitum ducimus; conditi nubibus ſylviſque. Si hoc modo peragrando cacumina ſaltuſque Furius recipere à Gallis urbem voluiſſet, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus affectis quæſitus) Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma eſſet: quam vereor, ne, ſic cunctantibus nobis, Annibali ac Pœnis toties ſervaverint majores noſtri. Sed vir, ac vere Romanus, quo die dictatorem eum ex auctoritate patrum juſſuque populi dictum, Veios allatum eſt, quum eſſet ſatis altum Janiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in æquum, atque illo ipſo die media in urbe, qua nunc buſta Gallica ſunt, & poſtero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? poſt multos annos, quum ad Furculas Caudinas ab Samnite hoſte

ſub

ſub jugum miſſi ſumus; utrum tandem L. Papirius Curſor, juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo, obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſuperbo Samniti impoſuit? Modo conſuli Luctatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quod poſtero die quam hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus impeditam ſuometipſam inſtrumento atque apparatu, oppreſſit. Stultitia eſt, ſedendo aut votis debellari credere poſſe, armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediaris. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.

ACEDUCIS HISPANI ad Boſtarem pro obſidibus verba.

ARGUMENTUM.

Obſides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Sagunti cuſtodiæ tradebat. Id modo Hiſpanorum in populum Romanum animos removeri ratus Acedux, Hiſpanus quidem, cæterum Romanis ſocius, init conſilium de remittendis in ſuas civitates obſidibus. Boſtar præfectus Saguntinis forte caſtra extra Saguntum in ipſo litore habebat, quo Acedux ipſe quum veniſſet, eum monebat, quum ad eam diem metus Hiſpanorum animos continuiſſet, quia procul Romani abfuiſſent, qui tum cis Iberum erant, gratia devinciendos eſſe ac beneficio. Boſtari vero quærenti, quonam tandem beneficio devinciendi eſſent, in hanc ſententiam ipſe reſpondit.

OBSIDES in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus eſt ſuis, & publice populis gratum erit. Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerunque obligat fidem. Miniſterium reſtituendorum domos obſidum mihimet depoſco ipſe, ut opera quoque impenſa conſilium adjuvem meum, & rei

ſuapte natura gratæ, quantam inſuper gratiam poſſim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat plebiſcito Minuti magiſtri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi. Quod poſtquam in caſtra Roma eſt allatum literis & ſermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio conſentiente. Ita partem copiarum Minutius adverſus Annibalem ducens, paulo poſt in eum locum pervenit, unde per inſidias hoſtium fugere ac elabi ſine magna cade ſuorum non poſſet. Fabius eis tempore ipſo auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus eſt.

ITA eſt, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortuna ſuperiorem videt. Sed aliud jurgand ſuccenſendique tempus erit. Nunc ſigna extra vallum proferte, victoriam hoſti extorqueamus, confeſſionem erroris civibus.

ORATIO MINUTII MAGISTRI equitum, qua ſuos ad conjungenda cum Fabio caſtra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magiſter equitum cum exercitu periclitatus, quum ſe ſuoſque Fabii virtute ac diligentia ſervatos eſſe intelligeret, temeritatem ſuam agnoſcens, de conjungendis caſtris cum Fabio, ita cum ſuis agebat.

SÆPE ego audivi, milites, eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quid in rem ſit; ſecundum

dum eum qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſciat, eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus: & dum imperare diſcimus, parere prudenti in animum inducamus. Caſtra cum Fabio jungamus: ad prætorium ejus ſigna quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majeſtate ejus dignum eſt; vos milites, eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos ſalutabitis: & ſi nihil aliud, gratorum certe nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINUTII VERBA
ad Fabium dictatorem.

Argumentum.

Conjunctum hoc eſt cum priore. Jam milites ad dictatoris caſtra proficiſcentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

Parentibus meis, dictator (quibus te modo nomine, quo fando poſſum, æquavi), vitam tantum debeo: tibi, quum meam ſalutem, tum omnium horum. Itaque plebeiſcitum, quo oneratus magis quam honoratus ſum, primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod exercitibuſque his tuis, ſervato ac conſervatori, ſit felix, ſub imperium auſpiciumque tuum redeo, & ſigna hæc, legioneſque reſtituo. Tu, quæſo, placatus me magiſtrum equitum, hos ordinibus ſuis quemque teneri jubeas.

ORATIO FABII MAXIMI ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoſte.

ARGUMENTUM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius conſules creati, quum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem forte habuerat, qua bellum in Italiam à nobilibus accerſitum eſſe jactabat, quod nunquam reſtinguendum eſſet, ſi Reſpub. plures Fabios imperatores haberet: ſe vero ipſum illud profligaturum, ſeu ad finem prope deducturum, quo primum die hoſtem videret. Quod quum Fabius cognoviſſet, Paulum Æmilium ad ſe vocat, quem in hanc ſententiam de collega temeritate rationeque hoſtem aggrediendi alloquutus eſt.

Si aut collegam (id quod mallem) tui ſimilem, Luci Æmili, haberes, aut tu collegæ tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet oratio mea, nam & duo boni conſules, etiam me indicente, omnia è Republ. fide veſtra faceretis; & mali, nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt; quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, ſi altera parte claudicet Reſpub.: malis conſiliis idem ac bonis juris & poteſtatis erit. Erras enim, L. Paule, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum cenſes: neſcio an infeſtior hic adverſarius, quam ille hoſtis maneat: cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adverſum Annibalem legioneſque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt. Varro dux, tuis militibus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi cauſa abſit C. Flaminii memoria, tamen ille conſul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit furere:

furere: hic prius quam peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu: nunc quoque conſul, prius quam caſtra videat, aut hoſtem, inſanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem cenſes facturum, & ubi extemplo verba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe denunciat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Thraſymeno locus noſtris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adverſus unum eſt; ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam, modum exceſſerim. Sed ita res habet, una ratio belli gerendi adverſus Annibalem eſt, qua ego geſſi: nec eventus modo hoc docet; ſtultorum iſte magiſter eſt; ſed eadem ratio quæ fuit, futuraque, donec eædem res manebunt, immutabilis eſt. In Italia bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro, omnia circa plena civium ac ſociorum ſunt, armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque: id jam fidei documentum in adverſis rebus noſtris dederunt. Meliores, prudentiores, conſtantiores nos tempus dieſque facit. Annibal contra, in aliena, in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque; procul à domo, procul à patria, neque illi terra, neque mari eſt pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil uſquam ſui videt: in diem rapto vivit, partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames, quam ferrum abſumpſit, nec his paucis jam victum ſuppeditat. Dubitas ergo, quin eum ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcat indies, non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habet? Quamdiu pro Gerionii, caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adverſus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi conſules, vide quemadmodum eum ludificati ſint. Hæc una ſalutis eſt via, L. Paulle, quam difficilem infeſtamque cives ſibi

magis quam hoſtes facient. Idem enim tui, quod hoſtium milites, volent: idem Varro conſul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus reſiſtas, oportet; reſiſtes autem adverſus famam rumoreſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia moverit. Veritatem laborare inimicitiis ſæpe ajunt, extingui nunquam. Gloriam qui ſpreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent: malo te ſapiëns hoſtis metuat, quam ſtulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, moneo; ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: Tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint. Armatus intentuſque ſis, neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam occaſionem hoſti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt, feſtinatio improvida eſt, & cæca.

ORATIO
P. SEMPRONII TUDITANI
tribuni militum, qua ſuos ad erumpendem adhortatur.

ARGUMENTUM.

Cannenſi clade, quam mortuo Paulo Æmilio conſule, Varro collega Venuſiam cum quinquaginta equitibus profugiſſet: binis in caſtris inermis multitudo, quæ ſuperfuerat pugnæ, ſine ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant caſtris, alii monent ut nocte, dum hoſtis gravi ſomno detinetur, ad ſe tranſirent, Canuſium inde tacite ac ſine mora uno agmine abituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus caſtris erat, qui quum de tranſitu ab aliis aliter ſentiri videret, ita ſuos ad erumpendum adhortatur.

CAPI-

Capi ergo mavultis ab avariſſimo & crudeliſſimo hoſte, æſtimarique capita veſtra & exquiri pretia, ab interrogantibus, Romanus civis ſis, an Latinus ſocius, ut ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratur? Non tu: ſi quidem Lucii Æmilii conſulis, qui ſe bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortiſſimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives eſtis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hoſtium agmina obſepiunt iter; per hos, qui inordinati atque incompoſiti obſtrepunt portis, erumpamus; ferro atque audacia via fit, quamvis per confertos hoſtes. Cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen, ut ſi nihil obſtet, tranſibimus. Itaque ite mecum, qui & voſmetipſos & Rempublicam ſalvam vultis.

ORATIO CAPTIVORUM
Cannenſi clade Roman. ad patres.

Argumentum.

Hoc cum proxime præcedente conjunctum eſt. Milites Romani qui ex minoribus caſtris conſilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione inſuper P. Sempronii Tuditani, cum ipſo erumpere noluerant, in poteſtatem hoſtium ſimul cum caſtris venerunt. Ex iis decem paulo poſt jurejurando adigit Annibal, ſi miſſi Romam non redimerentur, ad hoſtem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionem ſuam impetrarent. Propoſitum autem fuit, pretium in capita, equiti quingenti quadraginta nummi, pediti trecenti, ſervo centum. Profecti, ita cauſam ſuam apud patres egerunt.

Patres conſcripti, nemo veſtrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuiſſe captivos, quam noſtræ: cæterum niſi nobis plus juſto noſtra placet cauſa, non alii unquam minus negligendi

vobis, quam nos, in hoſtium poteſtatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, ſed quum prope ad noctem ſuperſtantes cumulis cæſorum corporum, prælium extraxiſſemus, in caſtra recepimus nos, diei reliquum ac noctem inſequentem feſſi labore ac vulneribus vallum ſumus tutati. Poſtero die quum circumſeſſi ab exercitu victore, aqua arceremur, nec ulla jam per confertos hoſtes erumpendi ſpes eſſet; nec eſſe nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie noſtra trucidatis, aliquem ex Cannenſi pugna Romanum militem reſtare; tum demum pacti ſumus pretium, quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hoſti tradidimus. Majores noſtros quoq; acceperamus ſe à Gallis auro redemiſſe: & patres noſtros, aſperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum miſiſſe. Atq; in Italia cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraq; non tam clade infamis, quam pavore & fuga, pugna fuit. Cannenſes campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec ſuperſumus pugnæ, niſi in quibus trucidandis & ferrum & vires hoſtem defecerunt. Sunt etiam de noſtris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, ſed præſidio caſtris relicti, quum caſtra traderentur, in poteſtatem hoſtium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extuliſſe velim: ne illi quidem (niſi pernicitatis pedum & curſus aliquod præmium eſt) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quam Venuſiæ aut Canuſii conſtiterunt, ſe nobis merito prætulerint, gloriatique ſint in ſe plus quam in nobis præſidii Reipubl. eſſe. Sed illis & bonis ac fortibus militibus utemini, & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio veſtro redempti, atque in patriam reſtituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia ſervorum armari audio: non minor numerus noſter

noſter eſt, nec majori pretio redimi poſſumus, quam hi emuntur. Nam ſi conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali conſilio animadvertendum vobis cenſeam, P. C. (ſi tamen duriores eſſe velitis, quod nullo noſtro merito faciatis) cui nos hoſti relicturi ſitis: Pyrrho videlicet, qui nos hoſpitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno; qui utrum avarior an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt. Si videatis catenas, ſqualorem, deformitatemque civium veſtrorum, non minus profecto vos ea ſpecies moveat, quam ſi ex altera parte cernatis Cannenſibus campis legiones veſtras. Intueri poteſtis ſolicitudinem & lacrymas in veſtibulo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, exſpectantiumque reſponſum veſtrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi ac ſoliciti ſint; quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine vita libertaſque aſt? Si medius fidius ipſe in nos mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe velit, nihil tamen nobis vita opus eſſe cenſeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, viſi ſumus. Rediere Romam quondam remiſſi à Pyrrho ſine pretio capti: ſed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos ſeſe miſſis. Redeam ego in patriam, trecentis nummis non æſtimatus civis? Suum quiſque habet animum, P. C. ſcio in diſcrimine eſſe vitam corpuſque meum: magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulſi habeamur. Neq; enim vos pretio pepercíſſe homines credent.

ORATIO
T. MANLII TORQUATI,
ne captivi redimerentur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum priore oratione conjunctum eſt. Poſteaquam captivi dicendi finem fecerunt: extemplo ab ea turba quæ in veſtibulo curiæ ſtabat, clamor flebilis

ſublatus eſt, orabantque ut ſibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum ſenatus ea de re haberi cœptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur ſententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus ſententiam, unus nullo pacto redimendos eſſe ita ſuaſit.

Si tantummodo poſtulaſſent legati pro iis qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerentur, ſine ullius eorum inſectatione, brevi ſenteniiam peregiſſem. Quid enim aliud quam admonendi eſſetis, ut morem traditum à Patribus, neceſſario ad rem militarem exemplo ſervaretis? Nunc autem cum prope gloriati ſint quod ſe hoſtibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hoſtibus, ſed etiam iis qui Venuſiam Canuſiumque pervenerunt, atque ipſi C. Terentio conſuli, æquum cenſuerint; nihil vos eorum, P.C., quæ illic acta ſunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus ſum, Canuſii apud ipſum exercitum agerem, optimum teſtem ignaviæ cujuſque & virtutis: aut unus hic ſaltem adeſſet P. Sempronius, quem ſi iſti ducem ſequuti eſſent milites, hodie in caſtris Romanis, non captivi in hoſtium poteſtate eſſent, & quum feſſis pugnando hoſtibus, tum victoria lætis, & ipſis pleriſque regreſſis in caſtra ſua, noctem ad erumpendum liberam habuiſſent, & ſeptena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hoſtes potuiſſent: Neque enim per ſe ipſi id facere conati ſunt, neque alium ſequi voluerunt. Nocte prope tota P. Sempronius Tuditanus non deſtitit monere adhortarique eos, dum paucitas hoſtium circa caſtra, dum quies ac ſilentium eſſet, dum nox inceptum tegeret, ſe ducem ſequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in ſociorum urbes poſſe. Sicut avorum memoria, P. Decius tribunus militum, in Samnio; ſicut

ſicut, nobis adoleſcentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, ſitum inter medios hoſtes, duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte noſtra eripiamus ex obſidione circumventas legiones.* Si hoc P. Sempronius diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos duceret: ſi nemo tantæ virtutis exſtitiſſet comes. Viam non ad gloriam magis quam ad ſalutem ferentem demonſtrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut ſervemini, deeſt vobis animus? quid, ſi moriendum pro patria eſſet, faceretis? Quinquaginta millia civium ſociorumque circa vos eo ipſo die cæſa jacent: ſi tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit; ſi tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes deſiderate patriam: imo deſiderate, dum patria eſt, dum cives ejus eſtis: ſero nunc deſideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, ſervi Carthaginienſium facti. Pretio redituri eſtis eo, unde ignavia ac nequitia abiſtis? P. Sempronium, civem veſtrum, non audiſtis, arma capere ac ſe jubentem ſequi; Annibalem poſt paulo audiſtis, caſtra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam iſtorum accuſo, quum ſcelus poſſim accuſare? non enim modo ſequi recuſarunt bene monentem, ſed obſiſtere ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortiſſimi inertes ſummoviſſent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quam per hoſtium fuit erumpendum. Hos cives patria deſideret? quorum ſi cæteri ſimiles fuiſſent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex milibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hoſtium obſtitere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum cenſetis fuiſſe? haberetis hodie viginti millia armatorum Canuſii, fortia, fidelia,

fidelia, P. C. Nunc autem, quemadmodum hi boni fideleſque (nam fortes ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt? niſi quis credere poteſt fuiſſe, ut, erumpentibus, quin erumperent, obſiſtere conati ſunt: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominioſæ cauſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis latentes ſimul lucem atque hoſtem expectare, quum ſilentio noctis erumpendi occaſio eſſet. Atenim ad erumpendum è caſtris defuit animus: ad tuanda fortiter caſtra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obſeſſi, vallum armis, ſe ipſi tutati vallo ſunt: tandem vltima auſi paſſique, quum omnia ſubſidia vitæ abeſſent, affectiſque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequirent, neceſſitatibus magis humanis quam armis victi ſunt. Orto ſole hoſtis ad vallum acceſſit, ante ſecundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac ſe ipſos. Hæc vobis ipſorum per biduum militia fuit. Quum in acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, caſtra tradiderunt, neque in acie neque in caſtris utiles. Vos redimam? quum erumpere caſtris oportet, cunctamini ac manetis: quum manere & caſtra tutari armis neceſſe eſt, & caſtra & arma & vos ipſos traditis hoſti. Ego non magis iſtos redimendos, P. C., cenſeo, quam illos dedendos Annibali, qui per medios hoſtes è caſtris eruperunt: ac per ſummam virtutem ſe patriæ reſtituerunt.

Ex viceſimotertio libro ab Urbe condita.

ORATIO
PACUVII CALAVII
Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capua in ſummo magiſtratu erat, quum

quum res Romana male ad Thraſymenum geſta eſt. Is populum Campanum ſenatui jamdiu infeſtum ratus id agitare, ut ſenatoribus trucidatis, ſi venirent hoſtes Romanorum, Annabali Capuam traderet: hoc populi conſilium ſenatui declarat, omneſque tandem eo duxit, ut ſi ſe in ipſius poteſtatem permitterent, facile ab inſidiis ſe poſſe liberari arbitrarentur. Permiſſos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita expoſuit.

Quod ſæpe optaſtis, Campani, ut ſupplicii ſumendi vobis ex improbo ac deteſtabili ſenatu poteſtas eſſet, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos ſingulorum, quas præſidiis clientium ſervorumque tuentur, cum ſummo veſtro periculo; ſed tutam habetis ac liberam. Clauſos omnes in curiam accipite, ſolos, inermes: nec quicquam raptim aut forte temere egeritis. De ſingulorum capite vobis jus ſententiæ dicendæ faciam, ut quas quiſque meritus eſt, pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem ira ſalutem atque utilitatem veſtram habeatis Etenim hos (ut opinor) odiſtis ſenatores, non ſenatum omnino habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut quod unum liberæ civitatis conſilium eſt, ſenatus habendus eſt. Itaque duæ res ſimul agendæ ſunt vobis, ut & veterem ſenatum tollatis & novum cooptetis. Citari ſingulos ſenatores jubebo, de quorum capite vos conſulam. quod de quoque cenſueritis, fiet Sed prius in ejus locum virum fortem ac ſtrenuum, novum ſenatorem cooptabitis, quam de noxio ſupplicium ſumatur.

ORATIO
VARRONIS CONSULIS,
qua legatis Campanorum reſpondet.

Argumentum.

Poſt Cannenſem cladem Romani à Campanis ſperni contemnique

temnique cœpti ſunt, ut illud oſtenſuri fuerint, niſi prohibiti fuiſſent eorum præſertim memoria qui à Romanis miſſi erant per Siculas urbes in præſidia, in quibus Campani erant nobiliſſimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem conſulem, Canuſium, quo ipſe ex fuga ſeſe receperat, mitterentur. Profecti Venuſiæ conſulem cum paucis inveniunt, ubi ſenatum populumque Campanum ægre ferre nunciant quod ita infeliciter ad Cannas res geſta eſſet: ita placere, ut quicquid bello uſui eſſet, benigne ac comiter ſubminiſtraretur. Varro poſt in hanc ſententiam legatis reſpondit.

MOREM magis loquendi cum ſociis ſervaſtis, Campani; jubentesquæ opus eſſent, ad bellum, imperare, quam convenienter ad præſentem fortunæ noſtræ ſtatum loquuti eſtis. Quid enim nobis ad Cannas relictum eſt, ut quaſi aliquid habeamus, id quod deeſt, expleri à ſociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deeſſe dicamus, tanquam ea tantum deſit? Nihil, ne quod ſuppleremus quidem nobis reliquit fortuna; legiones, equitatus, arma, ſigna, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut binis poſtero die amiſſis caſtris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, ſed pene bellum pro nobis ſuſcipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores veſtros intra mœnia compulſos, nec Samnitem modo hoſtem, ſed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Saticulam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum prope annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus æquum deditis, quod leges veſtras, quod ad extremum (id quod ante Cannenſem certe cladem maximum fuit) civitatem noſtram magnæ parti veſtrum dedimus, communicavimuſque vobiſcum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta

accepta eſt, credere, Campani, oportet, commu-nem patriam tuendam arbitrari eſſe. Non cum Samnite aut Etruſco res eſt, ut quod à nobis abla-tum ſit, in Italia tamen imperium maneat: Pœ-nus hoſtis, ne Africæ quidem indigenam, ab ulti-mis terrarum oris, freto Oceani, Herculiſque co-lumnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc na-tura & moribus immitem ferumque, inſuper dux ipſe efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum ſtrue faciendis: & (quod proloqui eti-am piget) veſci humanis corporibus docendo: hos infandis paſtos epulis, quos contingere etiam ne-fas ſit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere, & Italiam Numida-rum ac Maurorum pati provinciam eſſe, cui non, genito modo in Italia, deteſtabile ſit? Pulchrum erit, Campani, prolapſum clade Romanum impe-rium veſtra fide, veſtris viribus retentum ac recu-peratum eſſe. Triginta millia peditum, quatuor e-quitum, arbitror ex Campania ſcribi poſſe; jam pe-cuniæ affatim eſt, frumentique. Qui ſi parem for-tunæ veſtræ fidem habetis, nec Annibal ſe viciſſe ſentiet, nec Romani ſe victos eſſe.

ORATIO

PEROLLÆ AD PACUVIUM Calavium patrem de interficiendo Annibale.

Argumentum.

Annibal, auctoritate atque diligentia Pacuvii Cala-vii (de quo paulo ante diximus), Capuam in fi-dem acceperat. Is urbem ingreſſus, ſe apud Calavi-um cœnare velle pronunciat: cui convivio tres modo Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacu-vii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac pre-cibus Annibali placatus erat. Hic Perolla, hilari-ter cæteris epulantibus, unus triſtis, nec domino-rum

rum invitatione vinci potuit, nec ipſius Annibalis, ut curis amotis & ſeclusis latus conviraretur. At quum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egreſſus, in hortum qui poſticis ædium partibus ſubjectus erat, ſecederet: patrem filius Perolla ſequutus, ita ut ſequitur, conſilium ſuum de interficiendo Annibale declaravit Pater ex filio quum ea audiviſſet, velut ſi jam intereſſet indigno atque deteſtabili facinori, filium ut deinde ſequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lacrymis patris victus, facinus conceptum ſe non editurum promiſit.

CONSILIUM affero, pater, quo non veniam ſolum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, ſed in multo majore dignitate & gratia ſimus Campani, quam unquam fuimus. *Quum mirabundus pater, quidnam id eſſet conſilii, quæreret: toga rejecta ab humero, latus ſuccinctum gladio nudat.* Jam ego *inquit*, ſanguine Annibalis ſanciam Romanum fœdus. Te id prius ſcire volui, ſi forte abeſſe, dum facinus patratur, malles.

ORATIO
PACUVII CALAVII FILIUM à facinore dehortantis.

PER ego te, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæſoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum eſt, dextræ dextras jungentes, (fidem) obſtrinximus ut ſacratas fide manus: digreſſi a colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hoſpitali menſâ ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: ut eam ipſam menſam cruentares hoſpitis ſanguine; Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non poſſum? Sed ſit nihil ſancti, non fides, non religio, non pietas; audeantur infanda, ſi non perniciem nobis cum ſce-

lere

lere afferunt. unus aggreſſurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum ſervorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpeſcentne in amentia illa? vultum ipſius Annibalis, quem armati exercitus ſuſtinere nequeunt, quem horret populus Romanus, tu ſuſtinebis? Et alia auxilia deſint, meipſum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, ſuſtinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque eſt. Deterreri hic ſine te potius, quam illic vinci; valeant preces apud te meæ, ſicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO PEROLLÆ.

qua Pacuvio patri reſpondet.

Ego quidem, quam patriæ debeo pietatem, exſolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ ſuſtinendum eſt crimen: ſemel, quum defectionis ab Romanis: iterum, quum pacis cum Annibale fuiſti auctor: tertio hodie, quum reſtituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hoſti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA MAGII DECII

ad circumfuſam multitudinem.

Argumentum.

Magius Decius Capuæ inter alios cenſebat præſidium Annibalis Capuam recipiendum non eſſe aut receptum ejiciendum, aut certe inerficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani ſe reſtituerent. Perlatum id erat in caſtra ad Annibalem, & jam eum in caſtra acciri juſſerat, quum negantem eum comprehendi, & ad ſe adduci jubet. At repente mutato

tato conſilio, priuſquam adduci poſſet, alium præmittit, qui prætori nunciaret, & moneret ne Decium duceret, ſe enim poſtero die Capuæ aſſuturum. Eo ipſo die Annibali ingeſſuro Capuam unus Decius cum ſuis obviam non eſt egreſſus. Poſtero die ſenatu dato, Decium inter alia ad ſe adduci jubet. Comprehenſus quum dicere cauſam juſſus negaret lege fœderis id cogi poſſe: tum injectis catenis ante lictorem duci juſſus eſt. Ipſe quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfuſam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petiſtis; foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorum ſecundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.

ORATIO
HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adverſus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, ſenatu dato, quæ ad Cannas geſta erant, expoſitis, ob victoriam Diis ſacrum, auctoritate Annibalis, haberi juſſerant. Himilco ex hoc tam læto nuncio nactus occaſionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggreſſus eſt. Hanno deinde reſpondet.

QUID eſt Hanno? etiam nunc pœnitet belli ſuſcepti adverſus Romanos? Jube dedi Annibalem: vetà in tam proſperis rebus grates Diis immortalibus agi: audiamus Romanum ſenatorem in Carthaginienſium curia.

ORA-

ORATIO HANNONIS
Himilconi reſpondentis.

TACUISSEM hodie, P. C., ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod eſſet vobis, loquerer: nunc interrogante ſenatore, pœniteatne me adhuc ſuſcepti adverſus Romanos belli; ſi reticeam, aut ſuperbus aut obnoxius videar: quorum alterum eſt hominis alienæ libertatis obliti; alterum ſuæ. Reſpondeam igitur Himilconi, non deſiiſſe pœnitere me belli, neque deſiturum ante iuvictum noſtrum imperatorem incuſare, quam finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ deſiderium ulla alia res quam pax nova finiet. Itaque iſta quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæteriſque Annibalis ſatellitibus tam læta ſunt; mihi poſſunt læta eſſe, quia res bello bene geſtæ, ſi volumus fortuna uti, pacem nobis æquiorem dabunt: nam ſi prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quam accipere poſſumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium; mittite milites mihi. quid aliud rogates, ſi eſſes victus? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum & pecuniam date. quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt); velim ſeu Himilco ſeu Mago reſpondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe; primum ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque mago negaſſet*: Hoſtium quidem ergo, *in-*

quit,

quit, nimis adhuc multum ſupereſt: ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. *Quum, id neſcire ſe, Mago diceret*: Nihil facilius ſcitu eſt, *inquit*. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factum eſſe, allatum ad vos eſt? *Quum id quoque negaſſet*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quam habuimus, qua die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus. Quam varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus, nunquam terra marique magis proſperæ res noſtræ viſæ ſunt, quam ante conſules C. Luctatium & A. Poſthumium fuerunt. Luctatio & Poſthumio conſulibus, devicti ad Ægateas inſulas ſumus. Quod ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem ſperatis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, ſi quis de pace conſulet, ſeu deferenda hoſtibus ſeu accipienda; habeo quid ſententiæ dicam: ſi de iis quæ Mago poſtulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & fruſtrantibus nos falſa atque inani victoria, multo minus cenſeo mittenda eſſe.

ORATIO
SAMNITIUM LEGATORUM
ad Annibalem, qua petunt ut opem adverſus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præſidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excurſiones faciendo, ferro & igni omnia vaſtabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conqueſtum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias expoſuerunt.

HOSTES populi Romani, Annibal, fuimus primum per nos ipſi, quoad noſtra arma, noſtræ vires

vires nos tutari poterant. poſteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem neceſſariam accepimus, fuimuſque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam veniſti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quam unica comitas ac benignitas erga cives noſtros, quos captos nobis remiſiſti, ita conciliavit tibi, ut te ſalvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, ſed ne Deos quidem iratos (ſi dici fas eſt) timeremus. At, Hercule, non ſolum incolumi & victore, ſed præſente te, quum ploratum prope conjugum ac liberorum noſtrorum exaudire, & flagrantia tecta poſſes conſpicere; ita ſumus aliquoties hac æſtate devaſtati, ut M. Marcellus, non Annibal viciſſe ad Cannas videatur: glorienturque Romani, te ad unum modo ictum vigentem, velut jaculo emiſſo torpere. Per centum prope annos cum populo Romano bellum geſſimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: niſi quod per biennium Pyrrhus noſtro magis milite ſuas auxit vires, quam ſuis viribus nos defendit. Non ergo ſecundis rebus noſtris gloriabimur: duos conſules, ac duos conſulares exercitus à nobis ſub jugum miſſos, & ſi quæ alia aut læta aut glorioſa nobis evenerunt. quæ aſpera adverſaque tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis conſularibus exercitibus ingrediebantur fines noſtros; ante explorato & ſubſidiis poſitis: & ſub ſignis ad populandum ducebant. nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præſidii præda ſumus. Jam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percurſant totis finibus noſtris negligentius, quam ſi in Romano vagarentur agro. Cauſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra iuventus, quæ ſi domi eſſet, tutaretur; omnis ſub ſignis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim: niſi à quo tot

Romanas acies fuſas ſtrataſque eſſe ſciam, ei facile eſſe ducam opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis, palatos, quo quemque trahit, quamvis vana, prædæ ſpes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque miſſum nobis & Nolæ ademptum erit: ſi modo, quos ut ſocios habere dignos duxiſti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tueatis.

Ex viceſimoquarto libro ab Urbe condita.

ORATIO
FABII MAXIMI
ad populum de deligendo imperatore.

ARGUMENTUM.

Fabius ſub finem anni Romam rediens, comitia conſularia edixerat, quibus prærogativæ juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii ſororis filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum, conſules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione ſuadebat, nec Otacilio rerum & imperii ſummam deferendam eſſe, nec conſulem eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari poſſet adverſus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoſte haberemus, in quo negligentiæ aut errori locus eſſet, qui veſtris ſtudiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminiſſe videretur veſtræ libertatis. ſed quum in hoc bello, in hoc hoſte, numquam ab ullo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit, eadem vos cura, qua in aciem armati deſcenditis, inire ſuffragium ad creandos conſules decet, & ſibi ſic quemque dicere; Annibali imperatori parem conſulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano

no ſummo equiti provocanti, ſummus Romanus eques Aſellus Claudius oppoſitus. Adverſus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, miſere majores noſtri. Ob eandem cauſam haud multis annis poſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur adverſus ſimiliter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minus, ut pares hoſti habeamus; ita duci hoſtium parem imperatorem quæramus. Quum qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus, adverſus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis, neque juris incluſum anguſtiis, quo minus ita omnia gerat adminiſtretque, ut tempora poſtulabunt belli. nobis autem in apparatu ipſo, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non Deûm aut belli deſeramus curam. Otacilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea veſtra in me majoreſque meos merita ſunt, ut non potiorem privatis neceſſitudinibus Rempublicam habeam. QUILIBET nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt. Non tranquillo navigamus, ſed jam aliquot procellis ſubmerſi pene ſumus. Itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſumma cura providendum ac præcavendum vobis eſt. In minore re experti, T. Otacili, operam tuam ſumus. haud ſane, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno, cui tu præfuiſti,

trium rerum cauſa paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ litora eſſent, ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. Create conſulem T. Otacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum Reipub. præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno, quam Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimum ducem Annibali hoſti opponant? Si conſul eſſes, dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus, nec tu id indignari poſſes, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quam te. Magis nullius intereſt, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in aciem armatis, repente delegendi duo imperatores eſſent, quorum ductu atque auſpicio dimicaretis, hodie quoque conſules creetis, quibus ſacramento liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thraſymenus & Cannæ, triſtis ad recordationem exempli; ad præcavendum ſimile, utiles documento ſunt.

ORATIO
T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in caſtris legiones magna ex parte volonum ſervorum habebat, inter quos quum forte quari audiret quando libertate donarentur: miſſis ad ſenatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipſo referente audirent, liberos item ſe facturum qui egregie pugnaſſent, dicentem, nihil quam in hoſtem

pugnare

pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Quum vero eorum quatuor millia ſegnius cum hoſte congreſſa, metu pœnæ, collem qui non procul à caſtris aberat, cepiſſent, poſtero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui seceſſiſſent, ſe mulctaturum pronunciavit.

Priusquam omnes jure libertatis æquaſſem, neminem nota ſtrenui aut ignavi militis notaſſe volui. Nunc exſoluta jam fide publica, ne diſcrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detractatæ pugnæ memores ſeceſſionem paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatoſque ſingulos jurejurando adigam, niſi queis morbus cauſa erit, non aliter, quam ſtantes cibum potumque, quoad ſtipendia facient, capturos eſſe. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, ſi reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos deſignari potuiſſe.

ORATIO
L. PINARII PRÆFECTI
præſidii Romanorum Ennæ, qua ſuos exhortatur.

Argumentum.

L. Pinarius Ennæ præſidii Romanorum præfectus, præſidium Murgantiæ ab incolis proditum oppreſſumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenſes quoque præſidium cujus erat præfectus, prodere atque opprimere poſſent. Jamque nonnihil de proditione cum Himilcone pacta audiebat, quum, repoſcentibus Ennenſibus claves portarum civitatis; pertinaciter negat ſe daturum. Ii quum nulla ratione pervincere ſe poſſe viderent ut redderentur, vindictam aliquam ſua libertatis ſe quæſituros denunciant. Tum Pinarius ſibi conſilium dari populi poſtulat, ut ſciret paucorum an univerſæ civitatis ea

denunciata forent. Conſenſu itaque omnium concio in poſterum diem edicitur. Ipſe ex eo colloquio in arcem receptus, ita ſuorum animos in diem poſterum comparat.

CREDO ego vos audiſſe, milites, quemadmodum præſidia Romana ab Siculis circumventa & oppreſſa ſint per hos dies. Eam vos fraudem Deûm primo benignitate, dein veſtra ipſi virtute dies noctesque perſtando ac pervigilando in armis, vitaſtis. utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci poſſit. Hæc occulta in fraude cautio eſt, qua uſi adhuc ſumus: cui quoniam parum ſuccedit, aperte ac propalam claves portarum repoſcunt; quas ſimul tradiderimus, Carthaginienſium extemplo Enna erit, fœdiusque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præſidium interfectum eſt. Noctem unam ægre ad conſultandum ſumpſi, qua vos certiores periculi inſtantis facerem. Orta luce concionem habituri ſunt ad criminandum me concitandumque in vos populum. itaque craſtino die, aut veſtro aut Ennenſium ſanguine Enna inundabitur. nec præoccupati, peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis. qui prior ſtrinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes armatique ſignum exſpectabitis. ego in concione ero: & tempus, quoad omnia inſtructa ſint, loquendo altercandoque traham. Quum toga ſignum dedero, tum mihi undique clamore ſublato turbam invadite, ac ſternite omnia ferro: & cavete, quiſquam ex iis ſuperſit, à quibus aut vis aut fraus timeri poſſit. Vos, Ceres mater ac Proſerpina, precor, cæteri ſuperni infernique Dii, qui hanc urbem, hos ſacratos lacus lucoſque colitis, ut ita nobis volentes propitii adſitis, ſi vitandæ non inferendæ fraudis cauſa hoc conſilii capimus. Pluribus, vos, milites, hortarer, ſi cum armatis dimicatio futura eſſet. inermes, incautos ad ſatietatem trucidabitis. Et conſulis caſtra in propinquo ſunt, ne quid

quid ab Himilcone & Carthaginienſibus timeri poſſit.

Ex viceſimoquinto libro ab Urbe condita.

ORATIO

RELEGATORUM MILITUM AD M. Marcellum, de mutatione conditionis.

Argumentum.

Milites eos qui Cannenſi cladi ſuperfuerant, ſenatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum eſſet, non redituros Romam, relegaverat. Ii dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, poteſtate dicendi facta, in hæc verba cauſam ſuam egit.

Consulem te, M. Marcelle, in Italiam adiſſemus, quum primum de nobis, etſi non iniquum, certe triſte ſenatuſconſultum factum eſt: niſi hoc ſperaſſemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adverſus Siculos ſimul Pœnoſque mitti, & ſanguine noſtro vulneribuſque magiſtratibus ſatisfacturos eſſe: ſicut patrum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adverſus Pyrrhum ipſum pugnantes ſatisfecerunt. Quanquam quod ob meritum noſtrum ſucccenſuiſtis, P. C. nobis, aut ſuccenſetis? Ambo mihi conſules & univerſum ſenatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem ſi ad Cannas conſulem habuiſſemus, melior & Reipub., & noſtra fortuna eſſet. Sine, quæſo, priuſquam de conditione noſtra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm ira nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur, ſed culpa periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit?

fuit? militum,an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo,cui præſertim gratias ſciam ab ſenatu actas, quod non deſperaverit de Repub., cui poſt fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus,quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis veſtriſque liberis ignoſcitis facile P. C. in hæc vilia capita ſævi? & conſuli primoribuſque aliis civitatis fugere, quum ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem miſiſtis? Ad Alliam prope omnis exercitus fugit:ad FurculasCaudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hoſti (ut alias pudendas clades exercituum taceam): tamen tantum abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæreretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, reciperaretur, & Caudinæ legiones, quæ ſine armis redierant Romam, armatæ remiſſæ in Samnium, eundem illum hoſtem ſub jugum miſerint, qui hac ſua ignominia lætatus fuerat. Cannenſem vero quiſquam exercitum fugæ aut pavoris inſimulare poteſt, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde conſul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo ſupereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos reſervaſſemus: quod ad conſulem Venuſiam rediſſemus & ſpeciem juſti exercitus feciſſemus. Nunc deteriore conditione ſumus, quam apud patres noſtros fuerunt captivi. quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locuſque in quo tenderent, in caſtris eſt mutatus: quæ tamen, ſemel navata Reipub. opera, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium eſt: nemini ſpes emerendi ſtipendia adempta: hoſtis denique eſt datus, cum quo dimicantes, aut vitam ſemel, aut igno-

ignominiam finirent. Nos,quibus (niſi quod commiſimus, ut quiſquam ex Cannenſi acie miles Romanus ſupereſſet) nihil objici poteſt; non ſolum à patria procul Italiaque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus. ubi ſeneſcamus in exilio, ne qua ſpes, ne qua occaſio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique bene moriendi ſit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modo experiri animum, & virtutem exercere liceat. laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracuſas terra marique res geritur: clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus reſides ipſi ac ſegnes; tanquam nec manus nec arma habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Conſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque, pro ſervis ſaltem ad hoc bellum emptis. nobis ſimul congredi cum hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Aſperrima quæque ad laborem periculumque depoſcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quamprimum fiat. quoniam quicquid poſtea viximus, id omne deſtinatum ignominiæ eſt.

ORATIO
SYRACUSANORUM
ad Marcellum de deditione.

ARGUMENTUM.

Syracuſani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracuſis intercluſo, occiſis item præfectis Epicidis: tempus veniſſe rati Romanis ſe reconciliandi, legatos de deditione

ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQUE primo Syracuſani à vobis defecimus, ſed Hironymus; nequaquam tam in vos impius, quam in nos: nec poſtea pacem tyranni cæde compoſitam Syracuſanus quiſquam, ſed ſatellites regii Hippocrates atque Epicydes, oppreſſis nobis hinc metu, hinc fraude, turbaverunt. nec quiſquam dicere poteſt, aliquando nobis libertatis tempus fuiſſe, quod pacis vobiſcum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppreſſas tenebant Syracuſas, quum primum arbitri noſtri eſſe cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recuſandam fortunam, quæ impoſita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobiliſſimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii iibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terra marique memorandum geſſimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæ ne credi malis, quanta urbs à te capta ſit, quam poſteris quoque eam ſpectaculo eſſe. quo quiſquis terra, quiſquis mari venerit, nunc noſtra de Athenienſibus Carthaginienſibuſque trophæa, nunc tua de nobis oſtendat: incolumeſque Syracuſas familiæ veſtræ, ſub clientela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi, quam Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quam hic hoſtis: & illius etiam benefacta perſenſiſtis: hujus amentia ad perniciem tantum ipſius valuit.

ORA-

ORATIO
L. MARTII,
qua ſuos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Martius eques Romanus erat, ſub Cn. Scipionis diſciplina multis annis edoctus, ad quem, cæſis duobus Scipionibus, milites ſine duce imperii ſummam detulerant. Is Aſdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis ſumptis in hoſtem incompoſite præ fiducia venientem, velut rabie accenſi incurrerent. Ac eo ipſo concurſu jam eorum impreſſiones atque impetus hoſtis non ſuſtinens, fuga elabebatur, quum Martius ſuos inſequentes remoratur, dato ſigno receptui. Hoſtes hac fuga nihilo diligentiores intentioreſque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum rati, nec ſtationes in caſtris habebant: nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init conſilium noctu in caſtra hoſtium irrumpendi; vocataque concione, ita militum animos præparavit.

VEL mea erga imperatores noſtros vivos mortuoſque pietas, vel præſens omnium noſtrum, milites, fortuna fidem cuivis facere poteſt, mihi hoc imperium, ut amplum judicio veſtro, ita re ipſa grave ac ſolicitum eſſe. Quo enim tempore, niſi metus mœrorem obſtupefaceret, vix ita compos mei eſſem, ut aliqua ſolatia invenire ægro animo poſſem; cogor veſtram omnium vicem (quod difficillimum in luctu eſt) unus conſulere. & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conſervare poſſim, cogitandum eſt; avertere animum ab aſſiduo mœrore li-

bet. Præſto eſt enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniiſque agitant: & excitant ſæpe ſomno, neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros, neu Rempub. patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maxime cenſeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites. non lamentis lacrymiſque tanquam extinctos proſequi (vivunt vigentque fama rerum geſtarum); ſed quotieſcunque occurret memoria illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profecto ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profecto ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc, qui tantum auſi eſtis ſponte veſtra, experiri libet, quantum audeatis duce veſtro authore; non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effuſe vobis turbatum hoſtem, frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam ſopitos, per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, forte temere, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profecto ſiquis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quam idipſum timentes, vos omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet. ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti ſunt homines: quia quod ne: glexeris,

glexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hoſtes, quam ne obſeſſi modo ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultro oppugnemus. Audeamus, quod credi non poteſt auſuros nos. eo ipſo, quod difficillimum videtur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis ſilenti agmine ducam vos. exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit. tum inter torpidos ſomno, paventeiſque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à qua vos heſterno die revocatos ægre ferebatis. Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenui ſpe fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omiſſam quæras. Unus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis fama contemni deſierimus; periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium, quos Cn. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Ut dividendo copias periere duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes. alia belli gerendi via nulla eſt. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem exſpectemus. Ite Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

Ex viceſimoſexto libro ab Urbe condita.

ORATIO
VIBII VIRII CAMPANI
ad Campanos, qua ne ſe dedant Romanis, diſſuadet.

Annibal, quum nec Capuam propter obſidionem Romanorum venire poſſet, nec hoſtes congredi vellent: conſilium Romæ obſidendæ, quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obſidione defatigati Campani, maxime transfugarum ſupplicio, conſilium inibant dedendæ Romanis Capuæ; Ac, quum hac de re ſententiam omnes rogarent, Vibius Virius, qui autor fuerat defectionis ab Romanis, rogatus ſententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

Quid vos eam deditionem fore cenſetis, qua quondam, ut adverſus Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedidimus? Jam è memoria exceſſit, quo tempore, & in qua fortuna à populoRomano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præſidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam necaverimus? quoties in obſidenteis, quam inimici eruperimus, caſtra oppugnaverimus, Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentiſſimum eſt, ad oppugnandum Romam hinc eum miſerimus? Age contra, quæ illi infeſte in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid ſperetis, habeatis. Quum hoſtis alienigena in Italia eſſet, & Annibal hoſtis, & cuncta bello arderent, omiſſis omnibus, omiſſo ipſo Annibale, ambo conſules & duo conſulares exercitus ad Capuam oppugnandam miſerunt. Alterum annum circumvallatos incluſoſque nos fame macerant; & ipſi nobiſcum ultima

peri-

pericula, graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati & prope ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc: vetus atque uſitata res eſt, in oppugnanda hoſtium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indicium eſt; Annibal ingentibus copiis peditum equitumque caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, peruſſit Calenum agrum: nihil tanta ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit: eam quoque tempeſtatem imminentem ſpreverunt. Tranſgreſſus Anienem, tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremo ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe adempturum eis, niſi omitterent Capuam, oſtendit. non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie concitatas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem ſuis ferendam avertas. Romanos Roma circumſeſſa, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoq; prope exaudiebantur, aræ, foci, Deûm delubra, ſepulcra majorum temerata ac violata, à Capua non averterunt. tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis. Nec injuria forſitan: nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, quum mortem ne recuſare quidem debeam; cruciatus contumeliaſque quas ſperat hoſtis, dum liber, dum mei potens ſum, effugere morte præterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ ſubjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirpis, ne memoria origi-

originum ſuarum extaret : nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores quam Carthagini ſunt. Itaque quibus veſtrum ante fato cedere, quam hæc tot& tam acerba videant,in animo eſt; iis apud me hodie epulæ inſtructæ paratæque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur : ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque, quæ manent victos, vindicabit. parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via & honeſta & libera ad mortem. & ipſi virtutem mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac proditos eſſe.

ORATIO
M. MARCELLI
ad P. C. ſe adverſus Syræcuſanos oratores defendentis.

ARGUMENTUM.

Miſſi erant Romam à Syracuſanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracuſas cepit, conquererentur. Intromiſſi in ſenatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracuſas vi & armis, quam deditione capere maluiſſet: principes ea cauſa ad ſe miſſos ſæpe averſatus, re infecta remiſiſſet: captam urbem ſpoliaſſet, mœnia domoſque diruiſſet: fana deum diripuiſſet: bona ſingulis ademiſſet. De his queſti Marcello præſente, quum juſſi abirent, à Marcello revocati ſunt, quibus præſentibus, ita ut ſequitur, ſe defendit.

NON adeo majeſtatis populi Romani imperiique hujus oblitus ſum, P. C. ut ſi de meo crimine ambigeretur, conſul dicturus cauſam, accuſantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem venit (nam, quicquid in hoſtibus

bus feci, jus belli defendit), ſed quid iſti pati debuerint. qui ſi non fuerunt hoſtes, nihil intereſt nunc, an vivo Hierone Syracuſas violaverim. Sin autem deſciverunt, legatos noſtros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauſerunt, exercituque Carthaginienſium adverſus nos tutati ſunt; quis paſſos eſſe hoſtilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracuſanorum, averſatus ſum: Soſin, & Mericum Hiſpanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui. Non eſtis extremi Syracuſanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis eſt veſtrum, qui ſe mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiſerit? Odiſtis, & execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis; tantum abeſt, ut & ipſi tale quicquam facturi fueritis. Ipſa humilitas eorum, P. C. quam iſti objiciunt, maximo argumento eſt, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ noſtræ velit, averſatum eſſe. Et antequam obſiderem Syracuſas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & poſteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipſi congreſſo ad portas cum principibus reſponſum dabatur, multis terra marique exhauſtis laboribus, tandem vi atque armis Syracuſas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienſes victoſque juſtius, quam apud victoris populi Romani ſenatum, quererentur. Ego, P. C. Syracuſas ſpoliatas ſi negaturus eſſem, nunquam ſpoliis earum urbem Romam exornarem. quæ autem ſingulis victor aut ademi aut dedi; cum belli jure, tum ex cujuſque merito, ſatis ſcio me feciſſe. Ea vos rata habeatis, P. C. necne, magis Reipub. intereſt, quam mea. Mea quippe fides exſoluta eſt: ad Rempub. pertinet, ne acta mea reſcindendo, alios in poſterum ſegniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audiſtis,

P. C.

P. C. ſimul templo excedemus, ut me abſente liberius conſuli ſenatus poſſit.

ORATIO P. SCIPIONIS ad veteres milites.

ARGUMENTUM.

P. Scipio is cujus pater atque patruus in Hiſpania interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve conſenſu ante quartum & viceſimum annum ad bellum Hiſpanicum imperator delectus erat. Jam vero ad id tempus vetus exercitus patris atque patrui in Hiſpania manſerat: ad quem Tarracone primo vere veniens, quum Iberum trajecturus eſſet, ita ejus exercitus animos ad bellum præparavit.

NEMO ante me novus imperator militibus ſuis, priùs quam opera eorum uſus eſſet, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priuſquam provinciam aut caſtra viderem, obligavit fortuna: primum, quod ea pietate erga patrem patruumq; meum vivos mortuoſque fuiſtis: deinde, quod amiſſam tanta clade provinciæ poſſeſſionem, integram, & populo Romano, & ſucceſſori mihi, virtute veſtra obtinuiſtis. Sed quum jam benignitate Deûm id paremus atque agamus, non ut ipſi maneamus in Hiſpania, ſed ne Pœni maneant, nec ut pro ripa Iberi ſtantes arceamus tranſitum hoſtis, ſed ut ultro tranſeamus, transferamuſque bellum; vereor ne cui veſtrûm majus id audacinſque conſilium, quam aut pro memoria cladium nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adverſæ pugnæ in Hiſpania, nullius in animo, quam meo, minus obliterari poſſunt. quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum ſpatium, ut aliud ſuper aliud cumularetur familiæ noſtræ funus, interfecti ſunt. Sed ut familiaris pene orbitas ac ſolitudo frangit ani-

animum; ita publica quum fortuna, tum virtus, deſperare de ſumma rerum prohibet: ea fato quodam data nobis ſors eſt, ut magis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot claſſes, quot duces, quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipſe adfui cladibus: aut quibus adfui, maximè unus omnium eas ſenſi. Trebia, Thraſymenus Cannæ, quid aliud ſunt, quam monumenta occiſorum exercituum. conſulumq; Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ. Adde ultimum terrorem ac pavorem, caſtra Punica inter Anienem & mœnia Romana poſita: & viſum prope in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum ſtetit una integra atq; immobilis virtus pop. Romani. Hæc, omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes Italiamque, qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet populi Romani, ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis. & hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc, benignitate Deûm, omnia ſecunda, proſpera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracuſæ Agrigentumque captum. pulſi tota inſula hoſtes, receptaque provincia in ditione populi Romani eſt. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emenſus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulſus, nihil jam majus precatur Deos, quam ut incolumi cedere atque abire ex hoſtium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii prope ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem fortunam populi Romani: nunc eoſdem, quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoque quæ

acci-

acciderunt; utinam tam ſine meo luctu, quam veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores; iidem auguriis auſpiciiſque, & per nocturnos etiam viſus omnia læta ac proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit; noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœda fuga impleturum. Quod mens ſua ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant. tres duces diſcrepantes, prope ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitum in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna quæ nuper nos afflixit. nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri patruoque meo cauſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet, neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut acciſis recteſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patris patruique ſimilitudinem oris vultuſque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſam ad effigiem vobis reddam. ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem imperatorem dicat.

ORA-

ORATIO
P. SCIPIONIS
ad milites.

ARGUMENTUM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare ſtatuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum inſciis omnibus, præter unum Lælium, quo proficiſci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus eſt.

AD urbem unam oppugnandam, ſiquis vos adductos credit, is magis operis veſtri, quam emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim vere mœnia unius urbis, ſed in una urbe univerſam ceperitis Hiſpaniam. Hic ſunt obſides omnium nobilium regum populorumque: qui ſimul in poteſtate veſtra erunt, extemplo omnia quæ nunc ſub Carthaginienſibus ſunt, in ditionem tradent. Hic pecunia omnis hoſtium, ſine qua nequeilli gerere bellum poſſunt, quippe qui mercenarios exercitus alunt: & quæ nobis maximo uſui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli eſt; qui ſimul & vos inſtruet, & hoſtes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentiſſimaque urbe; tum opportuniſſima portu egregio: unde terra marique, quæ belli uſus poſcunt, ſuppeditentur. quæ quum magna ipſi habebimus, tum dempſerimus hoſtibus multo majora. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum eſt. Hinc rectus in Africam curſus eſt: hæc una inter Pyrenæum & Gades ſtatio: hinc omni Hiſpaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos inſtructos & ordinatos cognoſco; ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo tranſeamus.

ORA-

ORATIO
P. SCIPIONIS
ad Luceium Celtiberorum principem, quum ei ſponſam reddidit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recenſendos obſides, nomina civitatum acciperet Scipio, miſſis nunciis admonebat obſidum parentes, ut ad ſuos quiſque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximiæ atque ſpectatæ formæ: ex qua percontatus ipſe patriam & parentes: quum acciperet, eam deſponſatam Luceio adoleſcenti Celtiberorum principi, extemplo parentes ſponſumque acciri jubet. Ubi primum ſponſus venit, hoc eum ſermone alloquitur.

JUVENIS juvenem appello: quo minor ſit inter nos hujus ſermonis verecundia. Ego, quum ſponſa tua capta à militibus noſtris ad me ducta eſſet, audiremque eam tibi cordi eſſe, & forma faceret fidem; quia ipſe, ſi frui liceret ludo ætatis, (præſertim recto & legitimo amore) & non Reſpub. animum noſtrum occupaſſet, veniam mihi dari ſponſam impenſius amanti vellem: tuo, cujus poſſum, amori faveo. Fuit ſponſa tua apud me eadem, qua apud ſoceros tuos parenteſque ſuos verecundia: ſervata tibi eſt, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum poſſet. Hanc mercedem unam pro eo munere paciſcor; amicus populo Romano ſis: & ſi me virum bonum credis eſſe, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, ſcias multos noſtri ſimiles in civitate Romana eſſe: nec ullum in terris populum hodie dici poſſe, quem minus tibi hoſtem tuiſque eſſe velis, aut amicum malis.

Ex vigeſimoſeptimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. MARCELLI AD SUOS.

Argumentum.

Canuſinos Annibal ad defectionem ſolicitans, quum Marcellum adverſus ſe contendere audiret, tum caſtra inde movere cœpit. Marcellus cum brevi intervallo conſequutus, tandem nihil magis quam juſtum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Veſperi congreſſos, æquo Marte nox diremit. Poſtero die utrinque concurſum eſt: fuſi Romani primum, deinde fugati cæſis millibus duobus & ſeptingentis. Ex ea pugna qui reſtiterant, in caſtra receptos Marcellus ita objurgavit.

Diis immortalibus ut in tali re laudes grateſque ago, quod victor hoſtis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portaſque non ipſa caſtra eſt aggreſſus. Deſeruiſſetis profecto eodem terrore caſtra, quo omiſiſtis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe iidem ſunt ii hoſtes, quos vincendo & victos ſequendo priorem æſtatem abſumpſiſtis: quibus dies noctéſque fugientibus per hos dies inſtitiſtis: quos levibus præliis fatigaſtis, quos heſterno die nec iter facere, nec caſtra ponere paſſi eſtis. Omitto ea quibus gloriari poteſtis: cujus & ipſius pudere ac pœnitere vos oportet, referam. nempe æquis manibus heſterna die diremiſtis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? veſtræ his copiæ imminutæ ſunt, an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus. corpora tantum atque arma eadem ſunt. An, ſi eoſdem animos habuiſſetis, terga veſtra vidiſſet

diſſet hoſtis? ſigna alicui manipulo aut cohorti abſtuliſſet? Non adhuc cæſis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitus dediſtis decus.

ORATIO
ANNIBALIS AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximo conjunctum eſt. Milites, quum jure ſe à Marcello objurgatos intelligerent, clamore ſublato precabantur atque orabant, ut ejus modo pugnæ gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum ſuorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos ſe educturum poſtero die dicit, ubi victores potius quam victi veniam impetrarent. Poſtero die, ut juſſi erant armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum eſt, tum in hac verba ſuos præparavit.

CUM eo nimirum hoſte res eſt, qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt. Seu vicit, ferociter inſtat victis: ſeu victus eſt, inſtaurat cum victoribus certamen.

Ex viceſimo octavo libro ab Urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Sucrone ad præſidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentia ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis autoribus) Scipionis imperatoris, ſeditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in ſententiam ſuam non deſcendere velle, ſed iis quæ conabantur, obviam ire, ex caſtris fugant. Tum ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Cale-

Calenum, & C. Atrium Vmbrum, communi conſenſu, imperii ſummam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti, ſummi etiam magiſtratus inſignia, ut faſces, ut ſecures, aſſumunt. Non ita multo poſt nuncii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt, quæ res ita omnium animos diſcruciabat, ut jam imperatores ipſi ſua inſignia exhorrerent: vulgus tantum jactaret id factum eſſe, quod non ad diem ipſum ſtipendia data & impenſa eſſent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus ſeditioſi omnes ingreſſi, poſtero die vocati ad concionem à Scipione, hac oratione reprehenſi ſunt; duces & auctores capitali ſupplicio damnati.

NUnquam mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi. non quod verba unquam potius quam res exercuerim; ſed quia prope à pueritia in caſtris habitus, aſſueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, ſcio. Cives? qui à patria veſtra deſciſtis: an milites? qui imperium auſpiciumque abnuiſtis, ſacramenti religionem rupiſtis. Hoſtes? corpora, ora, veſtitum, habitum civium agnoſco: facta, dicta, conſilia, animos hoſtium video. Quid enim vos, niſi quod Illergetes & Lacetani, aut optaſtis aliud aut ſperaſtis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris ſequuti ſunt: vos auſpicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detuliſtis. Negate vos id omnes feciſſe, aut factum voluiſſe, milites: paucorum eum furorem atque amentiam eſſe. Libenter credam negantibus. nec enim ea ſunt commiſſa; quæ vulgata in omnem exercitum ſine piaculis ingentibus expiari poſſunt. Invitus ea, tanquam vulnera attingo, ſed niſi tacta tractataque ſanari non poſſunt. Equidem pulſis Hiſpania Carthaginienſibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam eſſe, ubi vita in-

invisa eſſet mea, ſic me non ſolum adverſus ſocios geſſeram, ſed etiam adverſus hoſtes. In caſtris en meis (quantum me opinio fefellit?) fama mortis meæ non accepta ſolum, ſed etiam exſpectata eſt. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim (equidem ſi totum exercitum meum mortem mihi optaſſe crederem; hic ſtatim ante oculos veſtros morerer: nec me vita juvaret, invisa civibus & millitibus meis): ſed multitudo omnis, ſicut natura maris, per ſe immobilis eſt, venti & auræ cient; ita aut tranquillum aut procellæ in vobis, & cauſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt: vos contagione inſaniſtis. Qui mihi ne hodie quidem ſcire videmini, quo amentiæ progreſſi ſitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parenteſque ac liberos veſtros, quid in Deos, ſacramenti teſtes, quid adverſus auſpicia, ſub quibus militaſtis; quid adverſus morem militiæ diſciplinamque majorum, quid adverſus ſummi imperii majeſtatem auſi ſitis. De me ipſo taceo, temere potius, quam avide credideritis. Is denique ego ſim, cujus imperii tædere exercitum, minime mirandum ſit. Patria quid de vobis meruerat, quam cum Mandonio & Indibili conſociando prodebatis? Quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis ſuffragio populi creatis, ad hommines privatos detuliſtis? quum, eo ipſo non contenti, ſi pro tribunis illos haberetis, faſces imperatoris veſtri ad eos, quibus ſervus, cui imperarent, nunquam fuerat, Romanus exercitus detuliſtis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: claſſicum apud eos cecinit: ſignum ab iis petitum eſt: ſederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit: ſubmoto inceſſerunt: faſces cum ſecuribus prælati ſunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & inſuetos fœtus animalia edere, vos portenta eſſe putatis: hoc eſt portentum, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicationibus, ſine ſanguine eorum, qui tantum facinus auſi ſunt, ex-

expiari poſſit. Atque ego (quanquam nullum ſcelus rationem habet), tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod conſilium veſtrum fuerit, ſcire velim. Rhegium quondam in præſidium miſſa legio, interfectis per ſcelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romæ ſecuri percuſſa ſunt. Sed illi primum, non Atrium Umbrum ſemilixam, nominis etiam abominandi ducem, ſed Decium Jubellium tribunum militum ſequuti ſunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hoſtibus populi Romani, ſe conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili conſilia communicaſtis, & arma conſociaturi fuiſtis. Illi, ſicut Campani Capuam Tuſcis veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia Meſſanen, ſic Rhegium habituri perpetuam ſedem erant: nec populum Romanum, nec ſocios populi Romani ultro laceſſituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi ſi vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deûm hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberoſque veſtros. Sed horum quoque memoriam, ſicut patriæ meique ejeceratis ex animis veſtris. Viam conſilii ſcelerati, ſed non ad ultimum dementis, exequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginienſium fudi, fugavi, Hiſpania expuli, vos octo millia hominum, majoris certe omnes pretii, quam Albius & Atriūs ſunt, quibus vos ſubjeciſtis, Hiſpaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum, nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus ſim. Quid, ſi ego morerer, mecum exſpiratura Reſpub. mecum caſurum imperium populi Romani erat? ne iſtuc Jupiter Optimus Maximus ſcit? urbem auſpicato Diis auctoribus in

æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem eſſe. Flaminio Paulo Graccho, Poſthumio Albino, M. Marcello, T. C[illegible]riſpino, C. Fulvio, Scipionibus meis. tot tam[illegible]s imperatoribus uno bello abſumptis, ſuperſtes eſt populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro nunc morbo morientibus, meo unius funere elata populi Romani eſſet Reſpub.? Vos ipſi hic in Hiſpania, patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimum Martium ducem vobis adverſus exultantes recenti victoria Pœnos delegiſtis. & ſic loquor, tanquam ſine duce Hiſpaniæ futuræ fuerint. M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam miſſus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius legati, vindices majeſtatis imperii deeſſent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an cauſa comparari poterat? quibus ſi omnibus ſuperiores eſſetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives veſtros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injuſta, miſerum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandum patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro ſerius numeratum, ſatis digna cauſa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes deſciſceretis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis eſſet? Inſaniſtis profecto, milites: nec major in corpus meum vis morbi, quam in veſtras mentes invaſit. Horret animus referre, quid crediderint homines, quid ſperaverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, ſi poteſt: ſi non, utcunque ſilentium tegat. Non negaverim, triſtem atrocemque vobis viſam orationem; quanto creditis facta veſtra atrociora eſſe, quam dicta mea, & me ea quæ feciſtis, pati æquum cenſetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis?

tis? Sed ne ea quidem ipſa ultra exprobrabuntur, utinam tam facile vos obliviſcamini eorum, quam ego obliviſcar. Itaque quod ad vos univerſos attinet, ſi erroris pœnitet, ſatis ſuperque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber &c, cæteri nefariæ ſeditionis auctores ſanguine luent quod admiſerunt. Vobis ſupplicii eorum ſpectaculum non modo non acerbum, ſed lætum etiam, ſi ſana mens rediit, debet eſſe: de nullis enim quam de vobis infeſtius aut iniquius conſuluerunt.

ORATIO
SAGUNTINORUM
ad P. C. in ſenatu.

ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum ſuſceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal ſumma vi oppugnaret, miſſis Romam oratoribus auxilium ſocii adverſus Pœnos petiverunt. Annibali vero, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perſtaret, auctoritate ſenatus bellum fuit indictum. Ita quicquid geſtum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac cauſa ipſorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique poſſent, in ſecundis rebus ſuis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem ſuceſſiſſe. Ii in ſenatum introducti, ſic loquuti ſunt.

ETSI nihil ultra malorum eſt, P. C., quam quod paſſi ſumus, ut ad ultimum fidem vobis præſtaremus; tamen ea veſtra merita imperatorumque veſtrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat. Bellum propter nos ſuſcepiſtis: ſuſceptum quartumdecimum annum tam pertinaciter geritis, ut ſæpe ad ultimum

diſcrimen & ipſi veneritis, & populum Carthaginienſem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hoſtem haberetis, conſules cum exercitu in Hiſpaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii noſtri miſiſtis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore deſtiterunt, quæ nobis ſecunda, quæque adverſa hoſtibus noſtris eſſent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis reſtituerunt: per omnem Hiſpaniam cives noſtros venundatos, dimiſſis qui conquirerent, ex ſervitute in libertatem reſtituerunt. Quum jam prope eſſet, ut optabilem ex miſerrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii imperatores veſtri luctuoſius nobis prope quam vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex diſtantibus locis in ſedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus. nec ad perniciem noſtram Carthaginienſi utique aut duce aut exercitu opus eſſe: ab Turdulis nos veterrimis hoſtibus, qui prioris quoque excidii cauſa nobis fuerant, extingui poſſe. quum ex inſperato repente miſiſtis nobis P. hunc Scipionem: quem, fortunatiſſimi omnium Saguntinorum videmur, quia conſulem declaratum vidimus, ac vidiſſe nos civibus noſtris renunciaturi ſumus, ſpem omnem, ſalutem noſtram. qui quum plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit. Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis (abſit verbo invidia), ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non fructu jucundius eſt, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque ſperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populuſque

lusque ad vos miſit: ſimul gratulatum, quod ita res hos annos in Hiſpania atque Italia geſſiſtis, ut Hiſpaniam non Ibero amne tenus, ſed qua terrarum ultimas finit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, niſi quatenus vallum caſtrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi Optimo Maximo, præſidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc agere juſſi ſumus, ſed donum hoc etiam, ſi vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæſumus utique, ſi vobis ita videretur, quæ nobis imperatores veſtri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua auctoritate veſtra faciatis.

ORATIO
Q. FABII MAXIMI,
qua Scipioni Africam provinciam decerni diſſuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in ſenatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra ſortem P. Scipioni deſtinatam eſſe. At Scipio ipſe jam conſulem ſe declaratum non adgerendum modo, ſed ad perficiendum quoque bellum jactabat, quum Q. Fabius Maximus rogatus ſententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non eſſe Africam ſuadere cœpit.

SCio multis veſtrum videri, P. C., rem actam hodierno die agi, & fruſtra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, ſententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa conſulis viri fortis ac ſtrenui ſit, quam nec ſenatus cenſuit in hunc annum provinciam eſſe, nec populus juſſit: deinde, ſi eſt, conſulem peccare arbitror, qui de re tranſacta ſimulando

ſe tum ludibrio habet:non ſenatorem modo,qui de quo conſulitur, ſuo loco dicit ſententiam. Atque ego certum habeo, diſſentienti mihi ab iſta feſtinatione in Africam trajiciendi,duarum rerum ſubeundam opinionem eſſe; unius, inſitæ ingenio meo cunctationis;quam metum pigritiamque homines adoleſcentes ſane appellent: dum ne pœniteat, adhuc aliorum ſpecioſiora primo adſpectu conſilia ſemper viſa,mea uſu meliora: alterius,obtrectationis atque invidiæ adverſus creſcentem indies gloriam fortiſſimi conſulis. A qua ſuſpicione, ſi me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque conſulatibus,tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius faſtidium ejus ſim, quam deſiderium;ætas ſaltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo eſſe poteſt, qui ne filio quidem meo æqualis ſit?Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus, & in curſu maximarum rerum eſſem, recuſantem nemo aut in ſenatu, aut ad populum audivit, quo minus inſectanti me magiſtro equitum, quod fando nunquam ante auditum erat,imperium mecum æquaretur:rebus quam verbis aſſequi malui,ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, ſua mox confeſſione me ſibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adoleſcente florentiſſimo proponam,videlicet ut mihi jam vivendo, non ſolum rebus gerendis feſſo,ſi huic negata fuerit,Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parta eſt,vivendum atque moriendum eſt. Vincere ego prohibui Annibalem,ut à vobis,quorum vigent nunc vires,etiam vinci poſſet. Illud te mihi ignoſcere,P. Corneli,æquum erit,ſi,quum in me ipſo nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quanquam ſi aut bellum nullum in Italia, aut is hoſtis eſſet,ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etſi id bono publico faceret,ſimul

mul cum bello materiam gloriæ tuæ iſſe ereptum videri poſſet. Quum vero Annibal hoſtis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obſideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris, & ſicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quam hæc (modo contingat ut te conſule vincamus) futura eſt. Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Amilcarem, quam Italia expuliſſe Pœnos atque Annibalem, malis? Ne tu quidem, etſi magis partam, quam ſperatam, gloriam amplecteris, Hiſpania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is eſt Annibal, quem non magis timuiſſe videatur, quam contempſiſſe, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per iſtos circuitus, ut quum in Africam trajeceris; ſequuturum te illuc Annibalem ſperes, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal eſt, eo bellum intendis? Egregiam iſtam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius eſt, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa ſit: & nobis prius decedat timor, quam ultro aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auſpicioque fieri poteſt; Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Sin alterutra victoria novis conſulibus relinquenda eſt; prior quum major clariorque, tum cauſa etiam inſequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italia & in Africa duos diverſos exercitus alere ærarium non poteſt; præterquam quod unde claſſes tueamur, unde commeatibus præbendis ſufficiamus, nihil reliqui eſt; periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid, ſi (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, ſed quæ acciderunt,

accidere poſſunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te conſulem ex Africa, ſicut Q. Fulvium à Capua, arceſſemus? Quid, quod in Africa quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruuſque, intra triginta dies cum exercitibus cæſi, documento ſint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis ampliſſimum nomen apud exteras gentes populi Romani veſtræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, ſi reges, imperatoreſque, temere in hoſtium terras tranſgreſſos, cum maximis cladibus ſuis exercituumque ſuorum, numerare velim. Athenienſes, prudentiſſima civitas, bello domi relicto, auctore æque impigro ac nobili juvene, magna claſſe in Siciliam tranſmiſſa, una pugna navali florentem Rempub. ſuam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem iſta, & M. Atilius, inſigne utriuſque fortunæ exemplum, nobis documento ſint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam conſpexeris, ludus & jocos fuiſſe Hiſpaniæ tuæ videbuntur. Quid enim ſimile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem ſociorum claſſem appuliſti; expoſitos milites, per tutiſſima omnia ad ſocios & amicos populi Romani, Tarraconem duxiſti: ab Tarracone deinde iter per præſidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, poſt amiſſos imperatores ferociores & calamitate ipſa: dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari ſuffragio ad tempus lectus, cæterum ſi nobilitas ac juſti honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli par: oppugnata per ſummum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager pacatus, non civitas ſocia, non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. Quacunque circumſpexeris,

hoſti-

hoſtilia omnia atque infeſta. An Syphaci Numidiſque credis? Satis ſit ſemel creditum. NON ſemper temeritas eſt felix, & fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut quum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat. Non hoſtes patrem patruumque tuum armis prius, quam Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Maſaniſſa ſe, quam Carthaginienſes, malunt potentiſſimos in Africa eſſe:. Carthaginienſes, quam quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter ſeſe, & omnes cauſæ certaminum acuunt, quia procul externus metus eſt. Oſtende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune reſtinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienſes Hiſpaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defendent; quum euntes in prælium pavida proſequetur conjunx, & parvi liberi occurſabunt. Quid porro? Si ſatis confiſi Carthaginienſes conſenſu Africæ, fide ſociorum regum, mœnibus ſuis, quum tuo exercituſque tui præſidio nudatam Italiam viderint, ipſi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miſerint, aut Magonem, quem à Balearibus claſſe tranſmiſſà jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari conſtat, Annibali ſe conjungere juſſerint? Nempe in eodem terrore erimus in quo nuper fuimus, quum Aſdrubal in Italiam tranſcendit: quem tu, qui non ſolum Carthaginem, ſed omnem Africam exercitu tuo es clauſurus, è manibus tuis in Italiam emiſiſti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tua, non Reipub. ſolum cauſa, iter datum victo in Italiam eſſe. Patere nos omnia quæ proſpera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere, tuo conſilio aſſignare: adverſa caſibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo

melior fortiorque es, eo magis talem præſidem ſibi patria atque univerſa Italia retinet. Non potes ne ipſe quidem diſſimulare, ubi Annibal ſit, ibi caput atque arcem hujus belli eſſe, quippe qui præ te feras, cam tibi cauſam trajiciendi in Africam eſſe, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hic, ſive illic; cum Annibale eſt tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa ſolus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius conſules tam recenti exemplo, quantum id interſit documento ſunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii fruſtra jam diu poſcentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota ſocia Africa potentiorem armis viriſque faciet? Quod iſtud conſilium eſt, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ ſint, hoſtium multo majores, quam ubi duobus exercitibus adverſus unum tot præliis & tam diuturna & gravi militia feſſum, pugnandum ſit? Quam compar conſilium tuum parentis tui conſilio ſit, reputa. Ille conſul profectus in Hiſpaniam, ut Annibali ab Alpibus deſcendenti occurreret, in Italiam ex provincia redit: tu, quum Annibal in Italia ſit, relinquere Italiam paras; non quia Reipub. id utile, ſed quia tibi amplum & glorioſum cenſes eſſe: ſicut quum provincia & exercitu relicto ſine lege, ſine ſenatuſconſulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majeſtatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commiſiſti. Ego, P. Cornelium, P. C., Reipub. nobiſque, non ſibi ipſi privatum creatum conſulem exiſtimo: exercituſque ad cuſtodiam urbis atque Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſuperbiam conſules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORATIO
P. CORNELII SCIPIONIS, orationi præcedenti Q. Fabii reſpondens.

Quintus Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in ſententia ſua poſſe obtrectationem ſuſpectam eſſe: cujus ego rei non tam ipſe auſim tantum virum inſimulare, quam ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſane purgata eſt. Sic enim honores ſuos & famam rerum geſtarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum ſit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui, quia ſuper cæteros excellat, quo me quoque niti non diſſimulo, me ſibi æquari nolit. Sic ſenem ſe perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam ſui poſuit; tanquam non longius quam quantum vitæ humanæ ſpatium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut ſe non cum præſentibus modo, ſed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud diſſimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non aſſequi ſolum velle, ſed (bona venia tua dixerim!) ſi poſſim, etiam exſuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi ſit, ut nolimus quenquam noſtri ſimilem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus, ſed Reipub. & pene omnis generis humani detrimentum ſit. Commemoravit, quantum eſſem periculi aditurus, ſi in Africam trajicerem: ut meam quoque non ſolum Reipub. & exercitus vicem videretur ſolicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruuſque meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occidione occiſi eſſent, quum amiſſæ Hiſpaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armiſque tenerent, quum quæſitus ad id bellum imperator

mo ſe oſtenderet, præter me, nemo profiteri nomen auſus eſſet, quum mihi quatuor & viginti annos nato detuliſſet imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hoſtium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta eſt, quam tunc in Hiſpania erat? An majores nunc ſunt exercitus in Africa, duces plures clioreſque, quam tunc in Hiſpania fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quam nunc eſt? An cum Carthaginienſi hoſte in Hiſpania, quam in Africa bellum geri aptius eſt? Facile eſt poſt fuſos fugatoſque quatuor exercitus Punicos, poſt urbes vi captas, aut metu ſubactas in ditionem, poſt perdomita omnia uſque ad Oceanum tot ſævas gentes, poſt receptam totam Hiſpaniam, ita ut veſtigium nullum belli reliquum ſit, elevare meas res geſtas: tam Hercule quam ſi victor ex Africa redierim, ea ipſa elevare, quæ nunc retinendi mei cauſa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam, negat ullos patere portus. M. Atilium captum in Africa commemorat; tanquam M. Atilius primo acceſſu ad Africam offenderit, neque recordatur, illi ipſi tam infelici imperatori patuiſſe tamen portus Africæ, & res egregias primo anno geſſiſſe: & quantum ad Carthaginienſes duces attinet, invictum ad ultimum permanſiſſe. Nihil igitur me iſto exemplo terrueris: ſi hoc bello, non priore, ſi nuper, non annis ante quadraginta, iſta clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quam Scipionibus occiſis in Hiſpaniam, trajicerem? Nec felicius Xanthippum Lacedæmonium Carthagini, quam me patriæ meæ ſinerem natum eſſe, creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quod poſſit in hominis unius virtute, tantum momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bel-

lo,

lo, tranſgreſſi. Cur ergo; quoniam Græcas fabulas narrare vacat, non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello ureretur, tranſgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eo bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſve ullum exemplum eſſe quam Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populari fines, an tuos uri exſcindique videas: plus animi eſt inferenti periculum, quam propulſanti. Ad hoc major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines aſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginienſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis? Ad hoc nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano, ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt, mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque, leviſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit, una & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obſideri Carthaginem: lætiores, & frequentiores ex Africa exſpectate nuncios, quam ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia ſim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et id eſt viri & ducis, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Habebo Quinte Fabi, parem quem das Annibalem; ſed illum potius ego traham, quam ille me retineat. In ſua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam ſemiruta Bruttiorum caſtella. Nequid interim, dum trajicio,

jicio, dum expono exercitum in Africa, dum caſtra ad Carthaginem promoveo, Reſpublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuiſti præſtare; hoc vide ne contumelioſum ſit, concuſſo jam & pene fracto Annibale, negare, poſſe P. Licinium conſulem virum fortiſſimum præſtare; qui ne à ſacris abſit pontifex maximus, ideo in ſortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego cenſeo, modo perficeretur bellum: tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges genteſque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam, ſed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum eſſe; nec hoc credi vulgarique, quod Annibal auſus ſit, neminem ducem Romanorum audere: & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam noſtris exercitibus & claſſibus oppugnatam eſſe. Requieſcat aliquando vexata tamdiu Italia: uratur evaſteturque invicem Africa. Caſtra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hoſtium ex mœnibus noſtris videamus. Africa ſit reliqui belli ſedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio ſociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per XIV annos ingruerunt, verſentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod inſtat, & provincias de quibus agitur, dixiſſe ſatis eſt. Illa longa oratio nec ad vos pertinens ſit, ſi quemadmodum Q. Fabius meas res geſtas in Hiſpania elevavit, ſic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. &, ſi ulla alia re, modeſtia certe, & temperando linguæ adoleſcens ſenem vicero. Ita & vixi & res geſſi, ut tacitus ea opinione, quam veſtra ſponte conceptam animis haberetis, facile contentus eſſem.

Ex

Ex trigeſimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
SOPHRONISBÆ
uxoris Syphacis ad Maſaniſſam.

Argumentum.

Capto Syphace, Maſaniſſa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum ſe receperat, ire deſtinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederent, quam Syphacem regem vinctum in conſpectum dari juſſit. Ingreſſus deinde Cirtham, præſidiis ad portas dimiſſis, ne cui pateret egreſſus, ipſe citato equo ad regiam ire pergebat, quum Sophronisba Syphacis uxor in regiæ veſtibulo occurrens, ita cum ipſo loquuta eſt.

Omnia quidem ut poſſes in nos, Dii tibi dederunt, virtuſque & felicitas rua: ſed ſi captivæ apud dominum vitæ neciſque ſuæ vocem ſupplicem mittere licet, ſi genua ſi victricem attingere dextram, precor quæſoque per majeſtatem regiam, in qua paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujuſce regiæ Deos, qui te melioribus ominibus accipiant, quam Syphacem hinc miſerunt; hanc veniam ſupplici des, ut ipſe quodcunque fert animus, de captiva ſtatuas, neque me in cujuſquam Romani ſuperbum ac crudele arbitrium venire ſinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuiſſem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quam alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginienſi ab Romano, quid filiæ Aſdrubalis timendum ſit, vides. Si nulla alia re poteſt, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obteſtorque.

ORA-

ORATIO P. SCIPIONIS ad Maſaniſſam.

ARGUMENTUM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur, quid ita ſe moviſſet adſumenda arma contra Romanos, reſponderat, Uxoris meæ perfidia. Quæ vox in cauſa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipſa re cognoſcere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem petinerent, eo tandem ventum eſt ut Syphax ipſe uxorem ſuam prædicaret à Maſaniſſa ſic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum eſſet. Ægre tulit ipſum illud Scipio, ac per occaſionem in hæc verba à fœda libidine Maſaniſſam deterrebat.

ALIQUA te exiſtimo, Maſaniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hiſpania, ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, & poſtea in Africa teipſum ſpeſque omnes tuas in fidem meam commiſiſſe. Atqui nulla earum virtus eſt, propter quas appetendus tibi viſus ſim, qua ego æque atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe velim: non eſt, non (mihi crede), tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. Qui eas ſua temperantia frænavit ac domuit, næ multo majus decus majoremque victoriam ſibi peperit, quam nos Syphace victo habemus. Quæ me abſente ſtrenue ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini; cætera ipſum reputare tecum quam, me dicente, erubeſcere malo. Syphax Populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjunx, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: Et regem, conjugemque

gemque ejus, etiamſi non civis Carthazinienſis eſſet, etiamſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam oporteret mitti, ac ſenatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium eſſe: quæ regem nobis ſocium alienaſſe, atque in arma egiſſe præcipitem dicatur. Vince animum. cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quam cauſa culpæ eſt, corrumpas.

ORATIO
ANNIBALIS
ad P. Scipionem de pace.

Argumentum.

Digreſſus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam, quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abeſt, perveniſſet, præmiſit exploratores, qui cognoſcerent, quonam in ſtatu res illic Romanorum eſſent. Speculatores à cuſtodibus in caſtra deducti, omiſſo metu viſere omnia & contemplari juſſi. Regreſſi quum læta omnia non ſecus quam in certa victoria nunciarent, tum demum de pace Annibal cogitare cœpit: ac per ſuos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas eſſe ita ſuaſit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties prope in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem; lætor te mihi ſorte potiſſimum datum, à quo peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dediſſent, tibi ceſſiſſe: teque huic bello, veſtris prius quam noſtris cladibus inſigni, finem impoſuiſſe. Hoc quoque ludibrium fortunæ caſus ediderit, ut cum patre tuo conſule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore ſigna

ſigna contulerim; ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus noſtris mentem datam ab Diis eſſe, ut & vos Italiæ,& nos Africæ imperio contenti eſſemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia ſatis digna pretia ſunt pro tot claſſibus,tot exercitibus,tot tamque egregiis amiſſis ducibus. Sed præterita magis reprehendi poſſunt, quam corrigi. Ita aliena appetivimus,ut de noſtris dimicaremus,nec in Italia ſolum vobis bellum, nobis in Africa eſſet: ſed & vos in portis veſtris prope ac mœnibus ſigna armaque hoſtium vidiſtis; & nos ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum exaudimus. Quod igitur nos maxime abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore veſtra fortuna de pace agitur; agimus ii, quorum & maxime intereſt pacem eſſe, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates noſtræ habituræ ſint,animo tantum nobis opus eſt non abhorrente à quietis conſiliis. Quod ad me attinet; jam ætas, ſenem in patriam revertentem unde puer profectus ſum,jam ſecundæ,jam adverſæ res, ita erudierunt, ut rationem ſequi quam fortunam malim. Tuam & adoleſcentiam, & per[illegible] ferociora utraque quam quiet[illegible] Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thraſymenum, ad Cannas, id tu hodie es; vixdum militari ætate imperio accepto omnia audaciſſime incipientem nuſquam feſellit fortuna. Patris & patrui perſecutus mortem, ab calamitate veſtræ domus decus inſigne virtutis pietatiſque eximiæ cepiſti,amiſſas Hiſpanias recuperaſti, quatuor inde Punicis exercitibus pulſis, Conſul creatus,quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam, duobus hic exercitibus cæſis, binis eadem hora captis ſimul incenſiſque caſtris, Syphace potentiſſimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot noſtri imperii ereptis, me ſextumdecimum jam annum hæ-

rentem in poſſeſſione Italiæ detraxiſti. Poteſt victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis ſpiritus magnos magis quam utiles; & mihi talis aliquando fortuna affulſit. Quod ſi in ſecundis rebus, bonam quoque mentem darent Dii, non ea ſolum quæ eveniſſent, ſed etiam ea, quæ evenire poſſent, reputaremus. Ut omnium obliviſcaris aliorum, ſatis ego documenti in omnes caſus ſum. Quem modo caſtris inter Anienem atque urbem veſtram poſitis, ac jam prope ſcandentem mœnia Romana videras; hic cernis, duobus fortiſſimis viris fratribus clariſſimis imperatoribus orbatum, ante mœnia prope obſeſſæ patriæ, quibus terrui veſtram urbem, ea pro mea deprecantem. Maximæ cuique fortunæ minime credendum eſt. In bonis tuis rebus, noſtris dubiis tibi ampla ac ſpecioſa danti eſt pax; nobis pereuntibus magis neceſſaria quam honeſta: Melior tutiorq; eſt certa pax, quam ſperata victoria; hæc in tua, illa in Deorum manu eſt. Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis diſcrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Utrimque ferrum, corpora humana erunt; nusquam minus quàm in bello eventus reſpondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, ſi prælio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademeris; ſiquid adverſi eveniat. Simul parta ac ſperata decora unius horæ fortuna evertere poteſt Omnia in pace jungenda tuæ poteſtatis ſunt, P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutiſque exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuiſſet, ſi victor pacem petentibus dediſſet patribus noſtris: ſed non ſtatuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem ſe fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Eſt quidem ejus, qui dat, non qui petit conditiones dicere pacis: ſed forſitan non indigni ſimus, qui nobiſmetipſis mulctam irrogemus. Non recuſamus, quin omnia

omnia propter quæ bellum initum eſt, veſtra ſint; Sicilia, Sardinia, Hiſpania; quicquid inſularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienſes, incluſi Africæ litoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia, Haud negaverim, propter non nimis ſincere petitam aut exſpectatam nuper pacem, ſuſpectam eſſe vobis Punicam fidem. Multum per quos petita ſit, ad fidem tuendæ pacis pertinet, Scipio. Veſtri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem niſi utilem crederem: & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum cœptum eſt, ne quem ejus pœniteret, quoad ipſi invidere Dei, præſtiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO
SCIPIONIS
ad Annibalem.

Non me fallebat, Annibal, adventus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem induciarum fidem, & ſpem pacis turbaſſe: neque tu id ſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahas, præter ea, quæ jampridem in noſtra poteſtate ſunt. Cæterum, ſicut tibi curæ eſt, ſentire cives tuos, quanto per te onere leventur: ſic mihi laborandum eſt, ne quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant. Indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit vobis fraus, petitis. Neque patres noſtri priores de Sicilia, neque nos de Hiſpania fecimus bellum, & tunc Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac juſta induerunt arma. Vos laceſſiſſe, &

& tu ipſe fateris, & Dii teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterum, quemadmodum ſuperbe & violenter me faterer facere, ſi priuſquam in Africam trajeciſſem, te tua voluntate cedentem Italia, & impoſito in naves exercitu ipſum venientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc, quum prope manu conſerta reſtitantem ac tergiverſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi verecundia obſtrictus. Proinde ſi quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ ſint, noſti), mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum, adjicitur; eſt quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuiſtis.

ORATIO

ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES, qui reprehenderant quod riſiſſet in communi fletu.

Argumentum.

Inter alias pacis conditiones Carthaginienſibus petentibus pacem a Scipione auctoritate ſenatus datas, id etiam propoſitum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti penſionibus æquis ſolverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhauſtis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipſam cæteris in curia Carthaginienſi mœrentibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Aſdrubal Hædus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præſertim earum lacrymarum ipſe cauſa eſſet. Tum Annibal in hanc ſententiam reſpondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis,ſic & animus intus cerni poſſet, facile vobis appareret, non læti, ſed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, riſum eſſe; qui tamen nequaquam adeo eſt intempeſtivus, quam veſtræ iſtæ abſurdæ atque abhorrentes lacrymæ ſunt. Tunc fleſſe decuit, quum adempta nobis arma, incenſæ naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus.Nec eſſe in vos odio veſtro conſultum ab Romanis credatis. NULLA magna civitas diu quieſcere poteſt. Si foris hoſtem non habet,domi invenit. Ut prævalida corpora ab externis cauſis tuta videntur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis ſentimus, quantum ad privatas res pertinet:nec in eis quicquam acrius, quam pecuniæ damnum ſtimulat.Itaque quum ſpolia victæCarthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam deſtitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit; nunc quia tributum ex privato conferendum eſt, tanquam in publico funere comploratis. Quam vereor, ne propediem ſentiatis leviſſimo in malo vos hodie lacrymaſſe!

Ex triceſimoſecundo libro ab Urbe condita.

ORATIO ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, qua eos objurgat.

ARGUMENTUM.

T. Quintius obſidione Elatiæ, ratus,Cycliade principe factionis adverſæ expulſo,Achæorum animos à Philippo averti poſſe, legatos ad Achæos hac de re miſit. Ariſthenus erat prætor Achæorum, qui ea in cauſa Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata expoſuerant,quum propter imminentem noctem nihil tranſigi ac definiri poſſe videret, jus ferendi ſententiam, dimiſſo ſenatu, in poſterum diem differt.

Poſtero

Poſtero die poteſtate facta à magiſtratibus ſi quis vellet ſuadendi, nemo prodibat, quum Ariſthenus ne tacitum ſenatum rurſus dimitteret, ita Achæos ipſe increpare cœpit.

Ubi illa certamina animorum, Achæi, ſunt, quibus in conviviis & circulis, quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc in concilio ad eam rem unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magiſtratus, quum præco ad ſuadendum vocet, obmutuiſtis. Si non cura communis ſalutis, ne ſtudia quidem, quæ in hanc aut in illam partem animos veſtros inclinarunt, vocem cuiquam poſſunt exprimere; quum præſertim nemo tam hebes ſit, qui ignorare poſſit, dicendi ac ſuadendi quod quiſque aut velit, aut optimum putet; nunc occaſionem eſſe priuſquam quicquam decernamus. Ubi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex triceſimoquarto libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. CATONIS CONSULIS pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

Argumentum.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio conſulibus legem tulerant, nequa mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori uteretur, neu juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa, veheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta. Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem ſolicitabant: nec jam ulla auctoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine ſenatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis diſcurrebant,

orantes viros, ut in tam ſecunda fortuna ſibi ornatus adverſis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipſa, præter tribunos pl. duos; M. quoque Porcium Catonem conſulem defenſorem habebat: cæteri fere impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent, intellexiſſet, advocata concione ita pro lege adverſus luxuriam mulierum diſſeruit. L. Valerius tribunus pl. is qui tulerat de lege abroganda, poſt Catonem, ut ſequitur, pro mulieribus adverſus legem Catoni reſpondit.

SI in ſua quiſque noſtrum matrefamilias, Quirites, jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minus cum univerſis fœminis negotii haberemus, nunc domi victa libertas noſtra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam eſſe, virorum omne genus in aliqua inſula conjuratione muliebri à ſtirpe ſublatum eſſe. Ab nullo genere non æque ſummum periculum eſt; ſi cœtus & concilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas. Atque ego vix ſtatuere apud animum meum poſſum, utrum pejor ipſa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos conſules, reliquoſque magiſtratus; alterum ad vos Quirites magis pertinet. Nam utrum è Republica ſit, necne, id quod ad vos fertur, veſtra exiſtimatio eſt, qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris, ſive ſua ſponte, ſive auctoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri, facta eſt, haud dubio ad culpam magiſtratuum pertinens, neſcio vobis, Tribuni, an conſulibus magis ſit deformis; vobis, ſi fœminas ad concitandas tribunicias ſeditiones jam adduxiſtis: nobis, ſi ut plebis quondam, ſic nunc mulierum ſeceſſione leges accipiendæ ſunt. Equidem non ſine rubore quodam paulo ante per medium agmen

agmen mulierum in forum perveni, quod niſi me verecundia ſingularum magis majeſtatis& pudoris, quam univerſarum tenuiſſet,ne compellatæ à conſule viderentur, dixiſſem: Qui hic mos eſt in publicum procurrendi,& obſidendi vias,&viros alienos appellandi?Iſtud ipſum ſuos quæque domi rogare non potuiſtis?An blandiores in publico quam in privato,& alienis quam veſtris eſtis?quanquam ne domi quidem vos, ſi ſui juris finibus matronas contineret pudor,quæleges hic rogarentur abrogarenturve,curare decuit. Majores noſtri, nullam ne privatam quidem rem agere fœminas ſine auctore voluerunt; in manu eſſe parentum,fratrum, virorum; nos (ſi Diis placet) jam etiam Rempubl. capeſſere eas patimur, & foro quoque, & concionibus,& comitiis immiſceri. Quid enim nunc aliud per vias &compita faciunt,quam quod aliæ rogationes tribunorum plebis ſuadent, aliæ legem abrogandam cenſent? Date frænos impotenti naturæ,& indomito animali, & ſperate ipſas modum licentiæ facturas, niſi vos faciatis. Minimum hoc eorum eſt, quæ iniquo animo fœminæ ſibi aut moribus aut legibus injunctum patiuntur, omnium rerum libertatem, imo licentiam (ſi vera dicere volumus), deſiderant. Quid enim,ſi hoc expugnaverint,non tentabunt? Recenſere omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores noſtri, per quæque ſubjecerint viris: quibus omnibus conſtrictas vix tamen continere poteſtis. Quid, ſi carpere ſingula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini;tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo, ſimul pares eſſe cœperint,ſuperiores erunt. At,Hercule,nequid novum in eas rogetur, recuſant;non jus,ſed injuriam deprecantur. Imo ut quam accepiſtis, juſſiſtis ſuffragiis veſtris legem,quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis: id eſt, ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt; id modo

quæritur, ſi majori parti, & in ſummam prodeſt; ſi quod cuiquam privatim officiet jus, id deſtruet ac demolietur, quid attinebit univerſos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurtant in publicum, ac vix foro ſe & concione abſtineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abeſt, abſitque ſemper talis fortuna Reipublicæ; ſed tamen quum fuit, negatis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec ſolicitudo pro ſuis, ſed religio congregavit eas. Matrem Idæam Peſſinunte ex Phrygia venientem acceptura ſunt. Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquit: ut carpentis feſtis profeſtiſque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis ſuffragiis veſtris, per urbem vectemur: ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentem de fœminarum, ſæpe de virorum, nec de privatorum modo ſed etiam magiſtratuum ſumptibus audiſtis; diverſiſque duobus vitiis, avaritia & luxuria civitatem laborare: quæ peſtes omnia magna imperia everterunt. Hæc ego, quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. eſt, imperiumque creſcit: & jam in Græciam Aſiamque tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam nos illas. Infeſta, mihi credite, ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi: jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudanteis miranteiſque, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita ſpero futuros, ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrum noſtrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, ſed etiam mulierum animos donis tentavit, nondum lex Oppia ad coërcendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit.

Quam

Quam cauſam fuiſſe cenſetis? Eadem fuit, quæ majoribus noſtris, nihil de hac re lege ſanciendi, nulla erat luxuria, quæ coerceretur. Sicut ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quam remedia eorum: ſic cupiditates prius natæ ſunt quam leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus niſi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia vectigalis jam & ſtipendiaria plebes eſſe ſenatui cœperat? Itaque minime mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; ſtantes in publico inveniſſet quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne cauſam quidem aut rationem inire poſſum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquod fortaſſe naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: ſic æquato omnium cultu, quid unaquæque veſtrum veretur, ne in ſe conſpiciatur? Peſſimus quidem pudor eſt vel parſimoniæ, vel paupertatis: ſed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipſam exæquationem non fero, illa locuples; cur non inſignis auro & purpura conſpicior? cur paupertas aliarum ſub hac legis ſpecie latet, ut quod habere non poſſunt, habituræ, ſi liceret, fuiſſe videantur? Vultis hoc certamen uxoribus veſtris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia poſſit; pauperes, ne ob hoc ipſum contemnantur, ſupra vires ſe extendant: Næ, ſimul pudere, quod non oportet cœperit; quod oportet, non pudebit. quæ de ſuo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miſerum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! quum quod ipſe non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos viros rogant, & quod majus eſt, legem & ſuffragia rogant; & à quibuſ-

dam impetrant, adverſus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles, ſimul lex modum ſumptibus uxoris tuæ facere deſierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco exiſtimare, Quirites, futuram rem quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accuſari tutius eſt, quam abſolvi: & luxuria non mota tolerabilior eſſet, quam erit nunc; ipſis vinculis, ſicut fera beſtia, irritata, deinde emiſſa. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam cenſeo, vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORATIO

L. VALERII TRIBUNI PLEBIS pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad ſuadendum diſſuadendumque id quod à nobis rogatur, proceſſiſſent, ego quoque quum ſatis dictum pro utraque parte exiſtimarem, tacitus ſuffragia veſtra exſpectaſſem, nunc quum vir graviſſimus conſul M. Porcius, non auctoritate ſolum, quæ tacita ſatis momenti habuiſſet, ſed oratione etiam longa & accurata inſectatus ſit rogationem noſtram; neceſſe eſt paucis reſpondere: qui tamen plura verba in caſtigandis matronis, quam in rogatione noſtra diſſuadenda conſumſit; & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ ſua ſponte, an nobis auctoribus feciſſent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc conſul verbotenus, quam ut re inſimularet. Cœtum & ſeditiones, & interdum ſeceſſionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogaſſent, ut legem in ſe latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ cauſa conquirantur, & hæc & alia eſſe ſcio: & Catonem oratorem non ſolum gravem, ſed interdum etiam trucem eſſe ſcimus

mus omnes, quum ingenio ſit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in cauſa ad ſe pertinente in publicum proceſſerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adverſus te Origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem ſemper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro ſignis collatis dimicaretur; nonne intercurſu matronarum inter acies duas prælium ſedatum eſt? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce legiones Volſcorum caſtra ad quintum lapidem poſuiſſent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs eſſet, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis aurum, quo redempta urbs eſt, nempe matronæ conſenſu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arceſſerentur, matronæ univerſæ ad mare profectæ ſunt, ad matrem Idæam accipiendam? Diſſimiles, inquit, cauſæ ſunt: nec mihi cauſas æquare propoſitum eſt, nihil novi factum, purgare ſatis eſt. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminaſque pertinentibus feciſſe eas nemo miratus eſt, in cauſa proprie ad ipſas pertinente miramur feciſſe? Quid autem fecerunt? ſuperbas medius fidius aures habemus, ſi quum domini ſervorum non faſtidiant preces, nos rogari ab honeſtis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex conſulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari eſt indignatus: & eam præcipue legem quæ luxuriæ muliebris coërcendæ cauſa lata eſſet. Et illa communis pro legibus viſa conſularis oratio eſt: & hæc adverſus luxuriam ſeveriſſimis moribus conveniebat. Itaque periculum eſt, niſi quid in utraque re vani ſit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum

ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ utilitatis cauſa in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicæ inutilem fecit, ſic quas tempora aliqua deſiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe video. Quæ in pace latæ ſunt, plerumque bellum abrogat; quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in ſecunda, alia in adverſa tempeſtate uſui ſunt. Hæc quum ita natura diſtincta ſint, ex utro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, ſimul cum ipſa urbe nata? An (quod ſecundum eſt) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis ſcripta? Sine qua quum majores noſtri non exiſtimarint matronale decus ſervari poſſe, nobis quoque verendum ſit, ne cum ea pudorem ſanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur neſcit, novam iſtam legem eſſe, Q. Fabio, T. Sempronio, conſulibus viginti annis ante latam? ſine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum eſt? Nam ſi iſta lex ideo lata eſſet, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitaret: cur ſit autem lata, ipſum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad Urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant ſocii, non milites in ſupplementum, non ſocios navales ad claſſem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: ſervi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis ſolveretur, emebantur: In eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli uſus poſtulabant, præbenda publicani ſe conducturos profeſſi erant: ſervos ad remum, numero ex cenſu conſtituto, cum ſtipendio noſtro dabamus: aurum & argentum omne, à ſenatoribus ejus rei initio orto, in publi-

publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias ſuas in ærarium deferebant: cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti; quo ne plus ſignati argenti, & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia deſiderata ſit: quum, quia Cereris ſacrificium lugentibus omnibus matronis intermiſſum erat, ſenatus finiri luctum triginta diebus juſſit. Cui non apparet, inopiam & miſeriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in uſum publicum vertendæ erant, iſtam legem ſcripſiſſe, tamdiu manſuram, quamdiu cauſa ſcribendæ legis manſiſſet? Nam ſi quæ tunc temporis cauſa aut decrevit ſenatus, aut populus juſſit, in perpetuum ſervari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præſenti pecunia locamus? cur ſervi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, ſicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem ſtatum Reipub. ſentient: ad conjuges tantum noſtras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpura viri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: liberi noſtri prætextis purpura togis utentur, magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hic Romæ infimo generi magiſtris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam ut cum eo crementur mortui; fœminis duntaxat purpuræ uſum interdicemus, & quum tibi viro liceat purpura in veſte ſtragula uti, matremfamiliæ tuam purpureum amiculum habere non ſines? & equus tuus ſpecioſius inſtratus erit, quam uxor veſtita? Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, injuſtam, quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis video: in auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti ſit, quæ malignitas eſt? Præſidium potius in eo eſt & ad publicos & ad privatos uſus, ſicuti experti eſtis. Nullam æmulationem

inter ſe ſingularum, quando nulla haberet, eſſe aiebat. At, Hercule, univerſis dolor & indignatio eſt, quum ſociorum Latini nominis uxoribus vident ea conceſſa ornamenta, quæ ſibi adempta ſint: quum inſignes eas eſſe auro & purpura, quum illas vehi per urbem, ſe pedibus ſequi: tanquam in illarum civitatibus non in ſua imperium ſit. Virorum hoc animos vulnerare poſſet: quid muliercularum cenſetis, quas etiam parva movent? Non magiſtratus, nec ſacerdotia, nec triumphi, nec inſignia, nec dona aut ſpolia bellica his contingere poſſunt. Mundiciæ & ornatus, & cultus, hæc fœminarum inſignia ſunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores noſtri. Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, ſumunt? quid in gratulationibus ſupplicationibuſque, niſi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogaveritis, non veſtri arbitrii erit, ſi quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat; minus filiæ, uxores, ſorores etiam quibuſdam in manu erunt. Nunquam ſalvis ſuis exuitur ſervitus muliebris; & ipſæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, deteſtantur. In veſtro arbitrio ſuum ornatum, quam in legis, malunt eſſe, & vos in manu & tutela, non in ſervitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidioſis nominibus utebatur modo conſul; ſeditionem muliebrem & ſeceſſionem appellando. Id enim periculum eſt, ne Sacrum montem, ſicut quondam irata plebs, aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati eſt, quodcunque vos cenſueritis; quo plus poteſtis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORA-

ORATIO
M. PORCII
Catonis conſulis ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato conſul extemplo in Hiſpaniam cum copiis profectus eſt. Hic, ut hoſtium ſuorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex hoſtium agro. Quod ubi ſatis exploraſſet, convocari omnes juſſit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cœpit.

TEMPUS quod ſæpe optaſtis, venit, quo vobis poteſtas fieret virtutem veſtram oſtendendi. Adhuc prædonum magis quam bellantium militaſtis more: nunc juſta pugna hoſtes cum hoſtibus confereris manus. Non agros inde populari, ſed urbium opes haurire licebit. Patres noſtri, quum in Hiſpania Carthaginienſium, & imperatores ibi & exercitus eſſent, ipſi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent; tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii ſui Iberus fluvius eſſet finis. Nunc, quum duo prætores, quum conſul, quum tres exercitus Romani Hiſpaniam obtineant, Carthaginienſium jam prope decem annis nemo in his provinciis ſit; imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem magis temere, quam conſtanter bellantem, jugum quo ſe exuit, accipere rurſus cogatis.

ORATIO
T. QUINTII
in conventu Græciæ.

ARGUMENTUM.

Jam in pace & libertate univerſa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quintio ſenatuſconſul-

tum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutam diem conventum omnium ſociarum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes conveniſſent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BELLUM adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quam utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam; nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando. nunc hic ſociis noſtris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum oblivíſceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis digna cauſa belli fuerint. Hodierna conſultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, ſicut ſcitis ipſi, ab Nabide occupatos, pati velitis ſub ditione ejus eſſe: an æquum cenſeatis nobiliſſimam vetuſtiſſimamque civitatem, in media Græcia ſitam, repeti in libertatem, & eodem ſtatu, quo cæteras urbes Peloponneſi & Græciæ, eſſe. Hæc conſultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos eſt. Romanos nihil contingit, niſi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis ſervitus, non plenam nec integram gloriam eſſe ſinit. Cæterum ſi vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculum movet, ne ſerpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos conſulo, ſtaturus eo quod plures cenſueritis.

ORATIO

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum de Ætolis & Nabide.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant: quorum princeps Alexander quum audiret placere Athenienſibus ut Argi recuperarentur

tur; ipſe inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum eſſe in Italiam exercitum. Nam ipſum Nabin polliceri aut ſua ipſius voluntate præſidium Argis deducturum. Quod niſi faceret, Ætolos vi armiſque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Ariſtenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE iſtuc Jupiter Optimus Maximus ſiverit, Junoque regina, cujus in tutela Argi ſunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium ſit poſita in eo diſcrimine, ut miſerius à nobis recipiatur, quam ab illo capta eſt. Mare interjectum ab iſtis prædonibus non tuetur nos. T. Quinti, Quid, ſi in media Peloponneſo arcem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? Linguam tantum Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum. Moribus ritibuſque efferatioribus quam ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ conſtituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum ſatis pacata hæc relinquatis.

ORATIO
NABIDIS TYRANNI
Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

Argumentum.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo ſtatim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præſtitutum diem prior ipſe de tyrannide, aliiſque quæ de ipſo jactabantur, in hunc modum diſſeruit.

SI ipſe per me, T. Quinti, voſque qui adeſtis, cauſam excogitare, cur mihi aut indixiſſetis bellum, aut inferretis, poſſem; tacitus eventum fortunæ meæ expectaſſem, nunc imperare animo nequivi,

quin prinſquam perirem, cur periturus eſſem ſcirem. Et, hercule, ſi tales eſſetis, quales eſſe Carthaginienſes fama eſt, apnd quos nihil ſocietatis fides ſancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis, minus penſi eſſe, non mirarer. Nunc vos quum intueor Romanos eſſe video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem ſocialem ſanctiſſimam habeatis. Quum me ipſe reſpexi, eum eſſe ſpero, cui & publice, ſicut cæteris Lacedæmoniis, vobiſcum vetuſſimum fœdus ſit: & meo nomine privatim amicitia ac ſocietas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defenſionem præbet: nam & ipſis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi; & accepi, quum Philippi partium, non in veſtra ſocietate eſſet. Tempus autem eo me liberat, quod quum jam Argos haberem, ſocietas mihi vobiſcum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præſidium deducerem, pepigiſtis. At hercle, in ea controverſia, quæ de Argis eſt, ſuperior ſum; & æquitate rei, quod non veſtram urbem, ſed hoſtium; quod volentem, non vi coactam accepi: & veſtra confeſſione, quod in conditionibus ſocietatis mihi Argos reliquiſtis. Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod ſervos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc reſpondere poſſum: me, qualiſcunque ſum, eundem eſſe, qui fui cum tu ipſe mecum, T. Quinti, ſocietatem pepigiſti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque ſi ego nomen imperii mutaſſem, mihi meæ inconſtantiæ; quum vos muteris, vobis veſtræ reddenda ratio eſt. Quod ad multitudimem ſervis liberandis auctam, & egentibus diviſum agrum attinet; poſſum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque ſunt, quum ſocieta-

tem

tem mecum pepigiſtis, & auxilia in bello adverſum Philippum accepiſtis. Sed ſi nunc ea feciſſem, non dico, quid in eo vos læſiſſem, aut veſtram amicitiam violaſſem: ſed illud, me more atque inſtituto majorum feciſſe. Nolite ad veſtras leges atque inſtituta exigere ea, que Lacedæmone fiunt. Nihil comparare ſingula neceſſe eſt: vos à cenſu equitem, à cenſu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem ſubjectam eſſe illis vultis. Noſter legumlator non in paucorum manu Rempub. eſſe voluit, quem vos ſenatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: ſed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi eſſent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregiſſe, quam pro patriæ ſermone brevitatis, fateor, & breviter peroratum eſſe potuit; Nihil me, poſteaquam vobiſcum amicitiam inſtitui, cur ejus vos pœniteret, commiſiſſe.

ORATIO
T. QUINTII.
qua Nabidi reſpondet.

Amicitia & ſocietas nobis nulla tecum, ſed cum Pelope rege Lacedæmoniorum juſto ac legitimo facta eſt. Cujus jus tyranni quoque, qui poſtea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) uſurparunt; ſicut tu quoque hoc Macedonico bello feciſti. Nam quid minus conveniret quam nos qui pro libertate Græciæ adverſus Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiam? & tyranno, quam qui unquam, ſæviſſimo & violentiſſimo in ſuos? Nobis vero, etiam ſi Argos nec cepiſſes per fraudem, nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges ſuas: quarum modo, tan-

tanquam æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An ut ab Jaſo & Bargillis præſidia Philippi deducantur, curæ erit nobis: Argos & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ ſervientes deforment? At enim cum Philippo Argivi ſenſerunt. Remittimus hoc tibi, ne noſtram vicem iraſcaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ſummum trium in ea re, non civitatis culpam eſſe: tam hercle, quam in te tuoque præſidio arceſſendo accipiendoque in arcem, nihil ſit publico conſilio actum. Theſſalos & Phocenſes, & Locrenſes, conſenſu omnium ſcimus partium Philippi fuiſſe, tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem cenſes in Argivis, qui inſontes publici conſilii ſint, facturos? Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri diviſi crimina tibi objici dicebas, non quidem nec ipſa mediocria: ſed quid iſta ſunt præ iis quæ à te tuiſque quotidie alia ſuper alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, ſi audire juvat vera dominationis impotentiſſimæ crimina. Ut omnia alia vetuſtiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus pene in oculis meis edidit quam tu ipſe, quum jam prope in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum, quos in concione comprehenſos, omnibus audientibus civibus tuis, in cuſtodia te habiturum eſſe pronunciaſti; jube vinctos produci, ut miſeri parentes, quos falſo lugent, vivere ſciant. At enim, ut jam ita ſint hæc, quid ad vos, Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare poſſent, mare trajecerunt, terra marique geſſerunt bellum? Vos tamen, inquis, veſtramque amicitiam ac ſocietatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam feciſſe? Sed nolo pluribus: ſummam rem complectar. Quibus igitur amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, ſi ſocios meos pro hoſtibus ha-

habeas: ſi cum hoſtibus te conjungas. Utrum non te factum eſt? nam & Meſſenen uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam noſtram acceptam, ſocius ipſe ſociam nobis urbem vi atque armis cepiſti: & cum Philippo hoſte noſtro, non ſocietatem ſolum, ſed, ſi Diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigiſti: & bellum adverſum nos gerens, mare circa Maleam infeſtum navibus piraticis feciſti; & plures prope cives Romanos, quam Philippus, cepiſti atque occidiſti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus noſtros portantibus navibus fuit. Proinde parceſis fidem ac jura ſocietatis jactare: & omiſſa populari oratione, tanquam tyrannus & hoſtis loquere.

ORATIO
T. QUINTII, QUA SUOS ad obſidionem Lacedæmonis adhortatur.

Argumentum.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum eſt. Quum ita colloquuti eſſent, Nabis, Ariſtheno, ut dum liceret, ſuis rebus conſuleret, orante, poſtero die ſe deducturum Argis (quando ita Romanis placeret) præſidium ſpoponderat, ſimul & perfugas & captivos redditurum, ac ſi quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum Quintius animum intendebat; ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat: quum ſentientibus omnibus continuandum eſſe bellum, ipſe unus per ſimulationem difficultatem obſidionis Lacedæmonis, quo ſe Nabis ex colloquio receperat, cauſando, etiam tum à bello militum animos avertere conabatur. Ubi ſimulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac creſcere vidit, repente in hæc verba ad obſidionem adhortatus eſt.

Bene

BENE vertat! obſideamus Lacedemonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quam ipſe ſcitis, oppugnatio urbium ſit, & obſidentibus prius ſæpe quam obſeſſis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet; hibernandum circa Lacedæmonis mœnia eſſe. Quæ mora ſi laborem tantum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad ſuſtinenda ea parati eſſetis, hortarer vos. Nunc impenſa quoque magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda eſt; in commeatus nobis vobiſque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter deſtituatis, ſcribendum ante veſtris civitatibus cenſeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum ſatis ſuperque habeo: ſed quo plures ſumus, pluribus rebus egebimus. Nihil jam præter nudum ſolum ager hoſtium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex trigeſimoquinto libro ab Urbe condita.

ORATIO MINIONIS ad Legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Julius miſſi ad Eumenem primum, deinde ad Antiochum. Ii expoſitis ſenatus mandatis Eumeni, Epheſum ad Antiochum veniunt. Forte per eos dies filii Antiochi morte primum nuntiata factum erat ut clauſa regia omnes in luctu eſſent. Legatus alter (nam Sulpitius æger Pergami ſubſtiterat) eo publico luctu non fore ratus ut lætis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam ſatis doctus quid ad ſe venirent legati, cum uno Minione principe amicorum conſilia communicabat. Fugiebat

giebat atque detrectabat modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, ſi redirent ultro, nec accerſeret diutius commoratos, niſi Minio ipſe cauſam totam ſuſceptam ejus commodo cum legatis ſe acturum recepiſſet. Accitis itaque legatis, Minio ipſe abſente Antiocho ita loquutus eſt. Legati deinde reſponderunt.

SPECIOSO titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: ſed facta veſtra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris ſtatuiſtis, alio ipſi utimini. Qui enim magis Smyrnæi Lampſacenique Græci ſunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus ſtipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracuſas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & ſecuribus mittitis? Nihil aliud profecto dicatis, quam armis ſuperatis vos iis has leges impoſuiſſe. Eandem de Smyrna & Lampſaco, civitatibuſque quæ Ioniæ aut Æolidis ſunt, cauſam ab Antiocho accipite. Bello ſuperatas à majoribus, & ſtipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei reſponderi velim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſa quæritur.

ORATIO
SULPITII LEGATI ROMANORUM, qua ad præcedentem reſpondet.

FECIT verecunde Antiochus, qui, ſi alia pro cauſa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet iſta quam ſe dicere maluit. Quid enim ſimile habet civitatum earum quas comparaſti, cauſa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in noſtram venerunt poteſtatem, uno & perpetuo tenore juris ſemper uſurpato, nunquam intermiſſo, quæ ex fœdere debent, exigimus. Poteſne tandem dicere, ut ii populi non per ſe, non per alium quemquam fœdus mutaverint, ſic & Aſiæ civita-

tes,

duce, ſi tu ſpem meam deſtitueris, ubicunque vires, ubi arma eſſe ſciam, huc veniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hoſtes. Itaque ſi quibus tuorum meis criminibus apud te creſcere libet, aliam materiam creſcendi quam ex me quærant. Odi odioque ſum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii teſtes ſunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto, ſi qua res te ad pacem compellet, in id conſilium alium cum quo deliberes quærito.

Ex trigeſimoſexto libro ab Urbe condita.

ORATIO ANNIBALIS

in conſilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus ſententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in conſilium adhibere non ſolebat, etiamſi oratione, ea qua ſe Annibal purgavit, regem ſibi reconciliaſſet. Forte in id adhibitus quo de Theſſalis conſultabatur, quum aliud alii ſentirent, nominatim rogatus ſententiam, ita conſilium ſuum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiuſque belli ratione, expoſuit.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus eſſem in conſilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam ſententiam dixiſſem, quam hodie quum de Theſſalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in ſocietatem belli quacunque ratione cenſeo deducendos eſſe: nam quod ad Eubœam Bœotoſque & Theſſalos attinet, cui dubium eſt, quin ut quibus nullæ ſuæ vires ſint, præſentibus adulando ſemper, quem metum in conſilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur: ſimul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad conſuetum im-

imperium ſe avertant ? nec iis noxæ futurum ſit, quod quum Romani procul abeſſent, vim tuam præſentis exercituſque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiuſque eſt, Philippum nobis conjungere, quam hos; cui ſi ſemel in cauſam deſcenderit, nihil integri futurum ſit, quique eas vires afferat, quæ non acceſſio tantum ad Romanum eſſe bellum, ſed per ſe ipſæ nuper ſuſtinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (abſit verbo invidia) qui dubitare de eventu poſſim? quum, quibus adverſus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipſi oppugnentur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes conſtat) vicerunt, cum Philippo adverſus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens, quorum ſecundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiſcum ſtabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem ſuſtinebat belli: nunc duo maximi reges, Aſiæ Europæque viribus adverſus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiſcum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum poſſe? Una, communis utilitas, quæ ſocietatis maximum vinculum eſt: altera, auctores vos Ætoli. Veſter enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere eſt ſolitus, ante omnia hoc ſemper affirmavit, Philippum, & ægre pati, ſub ſpecie pacis leges ſervitutis ſibi impoſitas. Ille quidem feræ beſtiæ vinctæ, aut clauſæ, & refringere clauſtra cupienti, regis iram verbis æquabat: cujus ſi talis animus eſt, ſolvamus nos ejus vincula, & clauſtra refringamus, ut erumpere diu coërcitam iram in hoſtes communes poſſit. Quod ſi nihil eum legatio noſtra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non poſſumus, ne hoſtibus noſtris ille adjungi poſſit, caveamus. Seleucus filius tuus Lyſimachiæ eſt:

qui

qui ſi eo exercitu, quem ſecum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari; facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad ſua potiſſimum tuenda avertet. De Philippo meam ſententiam habes. De ratione univerſi belli quid ſentirem, jam ab initio non ignoraſti: quod ſi tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & caſtellum Euripi expugnatum Romani, ſed Etruriam Ligurumque & Galliæ Ciſalpinæ oram bello ardere, &, qui maximus iis terror eſt, Annibalem in Italia eſſe audirent. Nunc quoque arceſſas cenſeo omnes navales terreſtreſque copias. Sequantur claſſem onerariæ cum commeatibus, nam hic ſicut ad belli munera pauci ſumus, ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; diviſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad litus Italiæ, quod Sardiniam Africamque ſpectat, trajicies: ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis trajecturum te præbens, & ſi res popoſcerit, trajecturus. Hæc ſuadeo, qui, ut non omnis peritiſſimus ſim belli; cum Romanis certe bellare bonis maliſque meis didici. In quæ conſilium dedi, in eadem nec infidelem nec ſegnem operam polliceor. Dii approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.

ORATIO ATILII

conſulis ad ſuos.

Argumentum.

Atilius conſul depopulatus Hypatenſem Heracleenſemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, caſtra locaverat. Quod ubi regi allatum eſt, veritus ipſe ne quam viam per juga imminentia Romani ad tranſitum invenirent, Ætolis

tolis Heracleam mandat, occuparent ea ipſa cacumina, ne qua Romanus tranſire poſſet. Ita at juſſerat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Conſul ea re cognita, eodem adverſus Ætolos miſſis legionibus, ipſe priuſquam in hoſtem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQUE omnium ordinum milites inter vos eſſe video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auſpicioque militaveritis, Macedonico bello inexſuperabilis magis ſaltus ad amnem Aoum fuit, quam hic. Quippe portæ ſunt hæ, & unus inter duo maria clauſis omnibus, velut naturalis tranſitus eſt, munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impoſitæ: exercitus hoſtium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thraceſque & Illyrii erant, ferociſſimæ omnes gentes: hic Syri & Aſiatici Græci ſunt; leviſſima genera hominum, & ſervituti nati. Rex ille bellicoſiſſimus, exercitatus jam inde à juventa finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic ut aliam omnem vitam ſileam, is eſt, qui quum ad inferendum pop. Rom. bellum ex Aſia in Europam tranſiſſet, nihil memorabilius toto tempore hybernorum geſſerit, quam quod amoris cauſa, ex domo privata & obſcuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut ſaginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam proceſſit. Summa virium ſpeique ejus in Ætolis fuit, gente vaniſſima & ingratiſſima; ut vos prius experti eſtis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in caſtris potuerunt, & in ſeditione ipſi inter ſe ſunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depopoſciſſent, neutram tutati, refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluſerunt ſeſe. Rex ipſe confeſſus, nuſquam æquo campo non modo congredi ſe ad pugnam audere, ſed ne caſtra quidem in aperto

to ponere, relicta omni ante ſe regione ea, quam nobis ac Philippo ademiſſe gloriabatur, condidit ſe intra rupes: ne ante fauces quidem ſaltus, ut quondam Lacedæmonios fama eſt, ſed intra penitus retractis caſtris. Quod quantuum intereſt, ad timorem oſtendendum, an muris alicujus urbis obſidendum ſeſe incluſerit? Sed neque Antiochum tuebuntur anguſtiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. ſatis undique proviſum anteque præcautum eſt, ne quid adverſus vos in pugna præter hoſtes eſſet. Illud proponere animo veſtro debetis; non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare (quanquam is quoque egregius titulus eſſet, liberatam à Philippo ante, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare), neque ea tantum in præmium veſtrum ceſſura, quæ nunc in regiis caſtris ſunt: ſed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheſo exſpectatur, prædæ futurum: Aſiam deinde Syriamque, & omnia uſque ad ortus ſolis ditiſſima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit: & omne humanum genus ſecundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc tanta præmia dignos parate animos, ut craſtino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

ORATIO T. QUINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

Zacynthus inſula erat, quam Hiero Agrigentinus, Aminandri, cujus in poſſeſſione erat, præfectus, poſteaquam dominum à Philippo Megalopolitano Athamania pulſum audivit, pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur.

Ad diem præſtitutum Romani inſulam, ut ſuam repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, ſuæ ditionis eſſe, jureque à ſe poſſideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio ſe aſpernatos eſſe teſtabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non deſiſtebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permiſſa eſt arbitrio, qui quid velit, nunc exponit.

SI utilem poſſeſſionem ejus inſulæ cenſerem Achæis eſſe, autor eſſem ſenatui populoque Romano, ut eam vos habere ſinerent. Cæterum ſicut teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegumen eſt, tutam ad omnes ictus video eſſe; ubi exſerit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud diſſimiliter vos Achæi clauſos undique mari, quæ intra Peloponneſi ſint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile. ſimul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra ſint, & expoſita ad omnes ictus eſſe.

ORATIO

QUINTII AD M. ACILIUM conſulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius; quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad ſuſtinendam totam belli molem confugiſſe comperiſſet, tum demum vi atque armis agendum eſſe cum iis ratus, urbem ipſam obſidere cœpit. In caſtra eo ipſo tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui quum ex compoſito muros obambularet, ut ab Ætolis ipſis noſceretur, omnes extemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut ſe ſervare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in caſtra deſcendens, ita M. Acilium monuit, ut ſoluta obſidione alio transferret bellum.

VTRUM

Utrum fallit te, M. Acili, quid agatur? an quum ſatis provideas, nihil id magnopere ad ſummam Reipub. pertinere cenſes? *Erexerat exſpectatione conſulem.* Et, quin expromis, *inquit*, quid rei ſit? *Tum Quintius*: Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus ſit imperii tui: Philippum autem, qui non aciem, non ſigna hoſtium vidit, non ſolum urbes, ſed tot jam gentes, Athamaniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolopiam ſibi adjunxiſſe? Atqui non tantum intereſt noſtra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non ſupra modum Philippum creſcere: & victoriæ tuæ præmium te militeſque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO
T. QUINTII
ad Ætolorum principes de reconciliatione.

Argumentum.

Cognitio hujus à ſuperiore petenda oratione. M. Acilius conſul verbis T. Quintii motus, totam ipſi rem permiſerat. Itaque rurſus obambulare circa eandem partem maris; circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Ubi quum eum rurſus Ætoli animadverterent, impenſius orabant ut ſui miſereretur. Tum egredi aliquot ad ſe jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipſe vellet, ita expoſuit.

Fortuna veſtra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura. & ne hoc quidem reliqui vobis eſt, ut indignis accidiſſe ea videantur. Ego tamen ſorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratus quidem benefacere abſiſtam. Mittite oratores ad Coſ. qui

qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam poſſitis, per quos ſenatui de vobis permittatis. Ego apud Coſ. deprecator defenſorque vobis adero.

Ex trigeſimoſeptimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
EUMENIS IN CONCILIO.

ARGUMENTUM.

L. Æmilio prætori inter provincias decernendas claſſis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut regi Eumeni opem ferret, cum claſſe Romana veniſſe Antiochus audiret, Publiumque Scipionem conſulem jam in Macedonia cum exercitu eſſe: de pace agendi tempus veniſſe ratus, caduceatorem ad Æmilium miſit, qui de pace ſe agere velle nunciaret. Tum concilium hac de re Æmilius edicit: in quo quum de re ipſa referret, Rhodii quidem rogati ſententiam, cenſebant pacem eſſe faciendam: cæterum Eumenes contra ſentiebat; quam ſententiam ita peregit.

Qui enim aut honeſte incluſi mœnibus, & obſeſſi, velut leges pacis accipiemus? aut cui rata iſta pax erit, quam ſine conſule, non ex autoritate ſenatus, injuſſu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, rediturusne extemplo in Italiam ſis, claſſem exercitumque deducturus? aut expectaturus, quid de ea re conſuli placeat, quid ſenatus cenſeat, aut populus jubeat? Reſtat ergo, ut maneas in Aſia, & rurſus in hiberna copiæ reductæ, omiſſo bello, exhauriant commeatibus præbendis ſocios, deinde (ſi ita viſum ſit iis penes quos poteſtas fuerit) inſtauremus novum de integro bellum. quod poſſumus, ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittitur, ante hyemem Diis volentibus perfeciſſe.

ORA-

ORATIO SCIPIONIS; qua legatis Antiochi reſpondet.

Argumentum.

Heraclides Byzantius ab Antiocho miſſus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum eſſe reſtituere Romanis quaſcunque in Aſia teneret urbes, dimidiamque partem impenſarum in bellum factarum præſtare: Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, ſicuti mandatum ipſi erat, fore, ſi conditiones acciperet, ut Antiochus ipſi filium etiam ſine pretio redderet: magnum deinde auri pondus pollicitus, in ſocietatem regni eum venturum profeſſus eſt, ſi pacem feciſſet. Nunc Scipio reſpondet.

Quod Romanos omneis, quod me, ad quem miſſus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam ejus à quo venis, ignorare cernam. Lyſimachia tenenda erat, ne Cherſoneſum intraremus: aut ad Helleſpontum obſiſtendum, ne in Aſiam trajiceremus; ſi pacem tanquam ab ſolicitis de belli eventu petituri eratis. Conceſſo vero in Aſiam tranſitu, & non ſolum frænis, ſed etiam jugo accepto, quæ diſceptatio ex æquo, quum imperium patiendum ſit, relicta eſt? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: aliis, Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea: animus certe non egebit. Pro tanto in me munere gratum me eſſe in ſe ſentiet, ſi privatam gratiam pro privato beneficio deſiderabit. publice nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præſentia dare poſſim, fidele conſilium eſt. Abi, nuncia meis verbis, bello abſiſtat: pacis conditionem nullam recuſet.

ORATIO
ZEUXIS LEGATI ANTIOCHI
ad Romanos de pace.

ARGUMENTUM.

Antiochus eo prælio, quod adverſus Romanos ad Phrygium flumen commiſit, fuga ſibi ſalutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum: deinde Apameam ſe recepit, ubi, de pace agendum eſſe, ut in tam adverſis rebus, in animum inducens, legatos ad conſulem de ea re mittit. Dato conſilio Zeuxis legatorum princeps ita cauſam egit.

NON tam quid ipſi dicamus, habemus, quam ut à vobis quæramus Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus poſſimus. Maximo ſemper animo victis regibus populiſque ignoviſtis. quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit? Poſitis jam adverſus omnes mortales certaminibus, haud ſecus quam Deos conſulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO
SCIPIONIS
ad ea reſpondentis.

ROMANI ex iis quæ in Deum immortalium poteſtate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui noſtræ mentis ſunt, eoſdem in omni fortuna geſſimus, gerimuſque: neque eos ſecundæ res extulerunt, nec adverſæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem veſtrum vobis darem teſtem, niſi vos ipſos dare poſſem. Poſteaquam Helleſpontum trajecimus; priuſquam caſtra regia, priuſquam aciem videremus, quum communis Mars

Mars & incertus belli eventus eſſet, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, eaſdam nunc victores victis ferimus. Europa abſtinete; Aſiaque omni, quæ cis Taurum montem eſt, decedite. Pro impenſis deinde in bellum factis xv millia talentûm Euboïcorum dabitis; quingenta præſentia, duo millia & quingenta, quum ſenatus populuſque Romanus, pacem comprobaverint. millia deinde talentûm per xii annos. Eumeni quoque reddi xl talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum eſt, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, ſi obſides viginti noſtro arbitratu dabitis: ſed nuſquam ſatis liquebit nobis, ibi pacem eſſe populo Romano, ubi Annibal erit; eum ante omnia depoſcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & veſtra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnaſimachum Acarnana, & Chalcidenſes, Philonem & Eubulidam. In deteriore ſua fortuna pacem faciet rex, quia ſerius facit quam facere potuit. Si nunc moratus fuerit, ſciat, regum majeſtatem difficilius a ſummo faſtigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigeſimo octavo libro ab Urbe condita.

ORATIO P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

Argumentum.

Supra oſtenſum eſt, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis paciſci vellet, ab ipſo datum legato negotium, ut ſi publice impetrare non poſſet, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius ſine pretio reddatur. ingenſque

auri pondus detur, ſi per ipſum pacem impetraret. Inde ambo Q. Pleminii Scipionis criminandi occaſionem ſe nactos eſſe rati, ei diem dicunt. Is vero quum poſtero die citatus reus magna multitudine amicorum ſeptus in roſtra ſubiiſſet, in hæc verba populum Romanum admonebat, ut ſecum Diis actum gratias irent, quod deorum auſpiciis tali die de Carthaginienſibus triumphaſſet: ne videlicet in ea civitate quam paulo ante ab hoſtium infeſtiſſimorum impetu atque armis vindicaverat, cauſam diceret.

Hoc die, tribuni plebis, voſque Quirites, cum Annibale & Carthaginienſibus ſignis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis ſuperſederi æquum ſit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem Optimum Maximum, Junonemque & Minervam, cæteroſque Deos, qui Capitolio atque arci præſident, ſalutandos ibo: hiſque gratias agam, quod mihi & hoc ipſo die, & ſæpe alias egregie Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt. Veſtrum quoque, quibus commodum eſt, ite mecum, Quirites; & orate Deos, ut mei ſimiles principes habeatis. Ita, ſi ab annis ſeptendecim ad ſenectutem ſemper vos ætatem meam honoribus veſtris anteiſtis, ego veſtros honores rebus gerendis præceſſi.

Ex trigeſimonono libro ab Urbe condita.

ORATIO
M. PORCII CATONIS CONSULIS ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invecta erant. Qui ſacris iis initiabantur,

bantur, ſeu mares ſeu fœminæ, noctu cœtus conciliabulaque faciebant tota urbe: fœminæ faces ardentes præferebant, quas in aquam demiſſas, magia quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, poſtremo & virorum inter ſe & fœminarum paſſim concubitus fiebant. Hinc rixæ, hinc conjurationes, hinc cædes, hinc nullum non mali genus ſerpebat. Sed nihil non revelat dies, quanquam diu celatum atque abſtruſum. Tandem indicio cujusdam Ebutiæ primum, deinde Hiſpalæ, quam Ebutia manumiſerat, ad Poſthumium conſulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad ſenatum quicquid acceperat, defert: cui ob id ipſum habitæ à ſenatu gratiæ. Patres quæſtionem de Bacchanalibus, ſacriſque nocturnis, conſulibus decernunt. Tum verò & ne qui cœtus nocturni fierent, decretum, & datum negotium ut ſacerdotes qui ſacris iis præerant, conquirerentur. Jam ſuum cuique magiſtratui officium de iis ſacris tollendis injunctum erat, quum M. Porcius Cato conſul, in Roſtra concione advocata conſcendit. Unde comprecatus primum deos, ſicuti aſſolet, quoties ad populum magiſtratu verba facturus eſt, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus diſſeruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non ſolum apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret, hos eſſe Deos, quos colere, venerari, precarique majores veſtri inſtituiſſent: non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus ſtimulis, ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: ſi aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: ſi omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quam pro atrocitate & magni-

 tudinem

tudine rei dictum ſcitote eſſe. ut ad cavendum ſatis ſit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis eſſe, non fama modo accepiſſe vos, ſed crepitibus etiam ululatibuſque nocturnis, qui perſonant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res ſit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios conceſſum ludum & laſciviam eſſe credere: & qualecumque ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, ſi dixero multa millia hominum eſſe, illico neceſſe eſt exterreamini, niſi adjunxero, qui qualeſque ſint. Primum igitur mulierum magna pars eſt, & is fons mali hujuſce fuit: deinde ſimillimi fœminis mares, ſtuprati & conſtupratores, fanatici vigiles; vino, ſtrepitibus, clamoribuſque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Majores veſtri, ne vos quidem, niſi quum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus eductus eſſet, aut plebi conſilium tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coïre voluerunt: & ubicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum rectorem multitudinis cenſebant debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis? Si quibus ætatibus initientur mares ſciatis; non miſereat vos eorum ſolum, ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos juvenes milites faciendos cenſetis, Quirites? iis ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi cooperti ſtupris ſuis alieniſque, pro pudicitia conjugum ac liberorum veſtrorum ferro decernent? Minus tamen eſſet, ſi flagitiis tantum effœminati forent, (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem a fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid

quid ſcelere peccatum eſt, ex illo uno ſacrario ſcitote ortum eſſe. Necdum omnia in quæ conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis (quia nondum ad Rempublicam opprimendam ſatis virium eſt) conjuratio ſeſe impia tenet: creſcit & ſerpit quotidie malum. jam majus eſt, quam ut capere id privata fortuna poſſit: ad ſummam Reipub. ſpectat. niſi præcaveτis, Quirites, jam huic diurnæ legitime ab conſule vocatæ, par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli univerſos concionantes timent: jam ubi vos dilapſi domos & in rura veſtra eritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſalute ſimul, ac veſtra pernicie. tum ſingulis vobis univerſi timendi erunt. Optare igitur unuſquiſque veſtrûm debet, ut bona mens ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non ſuum judicet eſſe. Nequis etiam errore labatur veſtrum quoque, non ſum ſecurus. Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt, quam prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur ſceleribus, ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, ſenatuſconſulta, aruſpicum denique reſponſa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium eſt magiſtratibus datum, ut ſacra externa fieri vetarent, ſacrificulos vateſque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique juris, nihil æque diſſolvendæ religionis eſſe, quam ubi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus ſum, ne qua ſuperſtitio agitaret animos veſtros; quum demolientes nos Bacchanalia, diſcutienteſque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis volentibuſque

buſque ea faciemus: qui quia ſuum numen ſceleribus libidinibuſque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt. nec patefieri, ut impunita eſſent, ſed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæſtionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipſis, nobis agenda ſunt, impigre exſequemur: vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque æquum eſt, quæ veſtra munia ſunt, quo quiſque loco poſitus erit, quod imperabitur, impigre præſtare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO PHILIPPI MACEDONIS ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Philippus Macedo multa oppida Theſſalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, ſuæ ditionis fecerat: quæ quum repetita permiſſu ſe Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno conſenſu eam rem ii populi ad ſenatum deferunt. Senatuſconſulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad diſceptationem finiendam miſſi: quorum primo ſtatim adventu de ea ipſa re concilium indictum eſt, ad quod etiam Philippus convenit. Cognita cauſa legati decernunt ut præſidia Macedonum ex urbibus Theſſalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoſcunt. Philippus indigne ferebat, omnia non ex animi ſui ſententia & jure fieri. Itaque injurias ſuas in hanc ſententiam legatis expoſuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene diſceptatio eſt; ſed etiam vobiſcum Romani. à quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto.

verto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum cenſebam; non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet (ſunt enim & parva oppida, & in finibus extremis poſita): ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum eſt mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare juſſus à conſule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibuſque eſſem; tranſcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit conſul, & abducere copias inde coëgit. Ad hujus ſolatium injuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ Perrhæbiæque & Athamanum, reciperem quædam caſtella magis quam urbes. ea quoque ipſa vos mihi, Q. Cæcili, paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo ante, ſi Diis placet, legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius eſſe quam me habere. id ego aliter longe judico eſſe. Eumenes enim non niſi viciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit. Itaque ille veſtrum meritum habet, non vos illius: mei autem regni tantum aberat ut ulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta tectas naves, & omnes Græciæ civitates quas antea tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis, ſim aſpernatus. hoſtemque ei me eſſe prius etiam quam Manius Acilius exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli: & cum eo conſule belli partem quancunque mihi delegavit, geſſi: & inſequenti conſuli, L. Scipioni, quum terra ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum, non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro hoc ſtudio meo erga vos, ne dicam merito, utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia veſtra oportebat, an quæ habe-

rem aut meo jure, aut beneficio veſtro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates,quas regni mei fuiſſe fatemini, non reſtituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad ſpoliandum me venit.&,ſi Diis placet,decem legatorum decretum calumniæ impudentiſſimæ prætendit; quo maxime & refelli & coargui poteſt. Diſertiſſime enim planiſſiméque in eo ſcriptum eſt; Cherſoneſum & Lyſimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Ænus, & Maronea,& Thraciæ civitates aſcriptæ ſunt?quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos eſſe velitis, referte. Si tanquam inimicum & hoſtem inſectari propoſitum eſt;pergite, ut cœpiſtis, facere. Sin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocii atque amici regis; deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO
LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM, qua legatis Roman. reſpondet.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum,deinde Romæ apud ſenatum, de injuriis ſuis, quas ab Achæis acceperant, conqueſti ſunt. Inter cætera id quoque cirminabantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta eſſe, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato conſilio expoſuiſſet Achæis, ægre ferre ſenatum quod Lacedæmoniis tot tamque graves clades intuliſſent, cædemque feciſſent eorum qui miſſi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis reſpondit.

DIFFICILIOR nobis, Appi Claudi, apud vos oratio eſt, quam Romæ nuper apud ſenatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accuſantibus reſponden-

dendum erat: nunc à vobis ipſis accuſati ſumus apud quos cauſa dicenda eſt. quam iniquitatem conditionis ſubimus quod illa ſpe decidimus, judicis animo te auditurum eſſe, poſita contention, equa paulo ante egiſti. Ego certe, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & poſtea Romæ queſti ſunt Lacedæmonii, à te paulo ante relata ſint, non tibi ſed illis me apud te reſpondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati ad cauſam dicendam interfecti ſunt. Hoc ego crimen non modo à vobis Romani, ſed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuiſſe arbitror. Quid ita? quia in veſtro fœdere erat, ut maritimis urbibus abſtinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abſtinere juſſi erant, nocturno impetu occupaverunt; ſi T. Quintius, ſi exercitus Romanus, ſicut antea in Pelopponneſo fuiſſet eo nimirum capti & oppreſſi confugiſſent. quum vos procul eſſetis, quo alio, niſi ad nos ſocios veſtros, quos antea Gytheo opem ferenteis, quos Lacedæmonem vobiſcum ſimili de cauſa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur juſtum piumque bellum ſuſcepimus. Quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem poſſint, Dii quoque ipſi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta ſunt, in diſceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Noſtrum eſt, quod evocavimus eos ad cauſam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod vero illi venientes in caſtra interfecti ſunt; veſtrum eſt, Areu & Alcibiade, qui nunc nos, ſi Diis placet, accuſatis; non noſtrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc vobiſcum erant, quod domicilio ſibi delegerant maritima oppida, ſe petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto qui-

dem

fecerimus? interfecti aliqui ſunt, finge à nobis. Quid? vos ſenatores Campanos ſecuri non percuſſiſtis? Muros diruimus. vos non muros tantum, ſed urbem & agros ademiſtis. Specie, inquis, æquum eſt fœdus apud Achæos; re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium eſt. Sentio, Appi: & ſi non oportet, non indignor: ſed oro vos, quantumlibet interſit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hoſtes veſtri noſtrique apud vos ſint, ac nos ſocii: imo ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, nos fecimus, quum leges iis noſtras dedimus, quum ut Achæi concilii eſſent, effecimus. Parum eſt victis, quod victoribus ſatis eſt. plus poſtulant hoſtes, quam ſocii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parent. Veremur quidem vos, Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
PHILIPPI MACEDONIS
de ſua liberorumque infelici conditione.

ARGUMENTUM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius. minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliiſque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipſum Perſeus ægre ferebat, quod eo pacto imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facile appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem

regem ſuapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occaſionem alii alia in Romanos jaciebant, etiam præſente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet ſui erga Romanos velut igniculis agitatus quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri ſe ſuſpectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat conſultandum. Ex eo vero colloquio Perſeus viam ſibi ad augendam eam ſuſpicionem factam eſſe ratus, nunquàm non ejus conſilii ſui perficiendi opportunitatem quærebat. Forte Baſtarnæ quidam regii ſanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, ſororem ſuam alteri liberorum Philippi ſe velle dari in matrimonium dixerant: quo nuncio Philippo ſupra modum lætanti; Quid hæc, inquit Perſeus, profutura ſunt nobis, quum fraude domeſtica plus immineat periculi quam præſidii ab externis auxiliis? Præterea poſt conditum luſtrum, quum pro more juvenes regii ſuis quiſque copiis ſtipati concurrerent, ita tamen ut Perſei præſertim furore nihil ad juſtam prælii ſpeciem præter ferrum deeſſet, eo certamine tandem longe ſuperior Demetrii acies apparuit. Quod indigne paſſus Perſeus quum ad convivium à fratre vocaretur, ſe adfuturum accerrime negat. Feſto deinde die jactatis de ludicro utrinque ſermonibus, ſpeculator ex convivio Perſei ad audiendum quæ jactarentur, forte Perſei juſſu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egreſſis, vulneratus abſceſſit. Ejus rei ignarus Demetrius, mox, Quin comeſſatum, inquit, ad fratrem imus? & iram ſi qua forte ex certamine reſidet, noſtra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui auſi erant facinus, eundum eſſe. Ita quum ſoli abnuerent, à Demetrio ire coguntur: ac facti ſui non obliti, gladios ſub veſte occultant, quibus ſe, ſi qua vis forte orir etur, defenderent. Speculatores in veſtibulo adium Perſii ſtabant, qui extemplo ingreſſi ad Perſeum, nunciant Demetrium venire inter

ter multos gladiis cinctos. Hoc nuncio permotus Perſeus velut in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulſatis foribus domum ſuam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Poſtero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perſeus ire pergit: quem quum ſolito triſtiorem Philippus animadverteret, quid ea mæſtitia portenderet, rogat. Perſeus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miſeram ſuam & liberorum conditionem ita, ut ſequitur, indicavit. Poſt patrem Perſeus pejor Demetrium parricidii accuſat: ſequuta eſt deinde rei defenſio.

SEDEO miſerrimus pater judex inter duos filios: accuſatorem parricidii, & reum; aut confićti aut admiſſi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quaſdam exaudirem, ſed interdum ſpes animum ſubibat, deflagrare iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe, dtiam hoſtes armis poſitis fœdus iciſſe, & privatas, multorum ſimultates finitas, ſubituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam ſimplicitatis conſuetudiniſque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana ſurdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, deteſtatus exempla diſcordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus ſe ſtirpemque ſuam, domos, regna, funditus evertiſſent? Meliora quoque exempla parte altera poſui; ſociabilem conſortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, ſalutarem per multa ſecula ipſis patriæque. Eandem civitatem, poſteaquam mos ſibi cuique rapiendi tyrannidem exortus ſit, everſam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis,

magis, quam fraterna unanimitate regnum æquaſſe. Ne Romanis quidem exemplis abſtinui, quæ aut viſa aut audita habebam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum geſſerunt; P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miſcuit Neque vos illorum ſcelus,ſimiliſque ſceleri eventus deterrere à vecordi diſcordia potuit: neque horum bona mens,bona fortuna, ad ſanitatem flectere. Vivo & ſpirante me hereditatem meam ambo & ſpe & cupiditate improba creviſtis. Eouſque me vivere vultis, donec alterius veſtrum ſuperſtes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, nec patrem poteſtis pati. nihil cari, nihil ſancti eſt: in omnium vicem regni unius inſatiabilis amor ſucceſſit. Agite! conſcelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri poteſtis,aut comminiſci libet. Reſeratæ aures ſunt, quæ poſthac ſecretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCUSATORIS
in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commeſſatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur niſi perpetratum facinus: & eadem petitis inſidiis audio,quæ latro atque inſidiator. Non nequicquam iſti unum Demetrium filium te habere, me ſubditum & pellice genitum appellant. nam ſi gradum, ſi caritatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehenſas inſidias,ſed in eum, qui feciſſet, ſævires. Nec adeo tibi vilis vita eſſet noſtra,ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, ſi inſidiantibus ſit impune. Itaque ſi mori tacitum

citum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patrium nomen, quod, utri noſtrum ſanctius ſit, jampridem ſentis, ita me audias, precor, tanquam ſi voce & comploratione nocturna excitus mihi queritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempeſta in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod tum vociferarer in re præſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror. Frater, non comeſſantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos, obſtat vero etiam patris judicium. Huc tranſcendere, niſi per meum ſanguinem, non potes. omnia moliris & tentas. adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna, reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ, funeſtum prope prælium feciſti: nec me aliud à morte vindicavit, quam quod me ac meos vinci paſſus ſum. Ab hoſtili prælio, tanquam fraterno luſu, pertrahere me ad cœnam voluiſti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuiſſe, ad quem armati comeſſatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus te inſpectante prope occiderunt? Quid hoc noctis? quid inimicus ad iratum, quid cum ferro ſuccinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere auſus non ſum, comeſſatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuiſſet, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tanquam accuſator criminoſe, nec dubia argumentis colligenda ago. Quid enim? negat ſe cum multitudine veniſſe ad januam meam? an ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? Quos nomina-

minavero, accerſe. poſſunt quidem omnia audere, qui hoc auſi ſunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, pro manifeſto haberes; fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! ſed ne ſint cæcæ, pater, execrationes tuæ, diſcerne & diſpice inſidiatorem, & petitum inſidiis: noxium huic eſſe caput. Qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos: qui periturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris miſericordia & juſtitia habeat. Quo enim alio confugiam, cui non ſolemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ, non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta eſt? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum eſt: Si recepero intra januam comeſſatum fratrem, moriendum eſt, nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quo me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui: non Romanos habeo, ad quos confugiam: periſſe expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor. nec me, nec te incolumi, Macedoniam ſuam futuram ſperant. Si me ſcelus fratris, te ſenectus, abſumpſerit, aut nec ea quidem exſpectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ ſua futura ſciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquiſſent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus ſatis præſidii eſt. Vidiſti heſterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, niſi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu aſſumpſerunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis ſpem omnem dignitatis & fortunæ poſuerunt: & in eo, qui omnia apud Romanos poteſt. neque hercule iſtum mihi tantum fratri majori, ſed prope eſt, ut tibi quoque ipſi regi & patri præferant. Iſte enim eſt, cujus beneficio pœnam tibi ſenatus remiſit, qui nunc te

ab

ab armis Romanis protegit, qui tuam ſenectutem obligatam & obnoxiam adoleſcentiæ ſuæ eſſe æquum cenſet. Pro iſto Romani ſtant, pro iſto omnes urbes tuo imperio liberatæ, pro iſto Macedones, qui pace Romana gaudent: mihi præter te, pater, quid uſquam aut ſpei aut præſidii eſt? Quo ſpectare illas literas ad te nunc miſſas T. Quintii credis, quibus bene te conſuluiſſe rebus tuis ait, quod Demetrium Romam miſeris, & hortatur, ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius nunc eſt auctor omnium rerum iſti, & magiſter. Eum ſibi, te abdicato patre, in locum tuum ſubſtituit, illinc ante omnia clandeſtina concocta ſunt conſilia. Quæruntur adjutores conſiliis, quum te plures, & principes Macedonum, cum iſto mittere jubet: qui hinc integri & ſinceri Romam eunt, Philippum regem ſe habere credentes, imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia eſt: eum jam regem vivo patre appellant. Hæc ſi indignor, audiendum eſt ſtatim, non ab aliis ſolum, ſed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego vero, ſi in medio ponitur, non agnoſco: quem enim ſuo loco moveo, ut ipſe in ejus locum ſuccedam? Unus ante me pater eſt: & ut diu ſit, Deos rogo. Superſtes (& ita ſim, ſi merebor, ut ipſe me eſſe velit) hereditatem regni, ſi pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem ſcelerate cupit, qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obſtat frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater ſenex, & filio ſolus orbatus, de ſe magis timebit, quam ut filii necem ulciſcatur. Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ ſpes incertæ, pater, ſed non inanes ſunt. Ita enim res ſe habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum

dum ferrum ſumpſerunt: ſi facinori eorum ſucceſſerit, mortem meam idem tu perſequi non poteris.

ORATIO DEMETRII, parricidii rei.

OMNIA, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit accuſator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrumas ſuſpectas tibi fecit. quum ipſe, ex quo ab Roma redii, per occulta cum ſuis colloquia dies noctesque inſidietur ultro mihi; non inſidiatoris modo, ſed latronis manifeſti & percuſſoris ſpeciem induit. Periculo ſuo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium ſibi nuſquam gentium eſſe ait, ut ego ne apud te quidem quicquam ſpei reliquæ habeam. Circumventum, ſolum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obeſt potius, quam prodeſt, onerat. Jam illud quam accuſatorie, quod noctis hujus crimen miſcuit cum cætera inſectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam quale ſit, ſcies, ſuſpectum alio vitæ noſtræ tenore faceret: & illam vanam criminationem ſpei; voluntatis, conſiliorum meorum, nocturno hoc ficto & compoſito argumento fulciret. Simul & illud quæſivit, ut repentina & minime præparata accuſatio videretur: quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perſeu, ſi proditor ego patris regnique eram, ſi cum Romanis, ſi cum aliis inimicis patris inieram conſilia, non exſpectatam fabulam noctis hujus eſſe, ſed proditionis meæ ante me accuſatum: ſi illa ſeparata ab hac vana accuſatio erat, invidiamque tuam adverſus me magis, quam crimen meum indicatura, hodie quoq; eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perſpiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo qui-

quidem & ſingulari genere odii, inſidias feciſſes. Ego tamen, quantum in hac ſubita perturbatione potero, ſeparabo ea quæ tu confudiſti: & noctis hujus inſidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi ſui conſilium me iniſſe, videri vult: ut ſcilicet majore fratre ſublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, judicio regnum eſt futurum; ego minor in ejus quem occidiſſem, ſuccederem locum. Quid ergo illa ſibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in ſpem regni me veniſſe? Nam ſi & in Romanis tantum momenti eſſe credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam; quid opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna cæde diadema gererem, ut illis ipſis, apud quos aut vere aut certe ſimulata probitate partam gratiam habeo, ſi quam forte habeo, execrabilis & inviſus eſſem? niſi T. Quintium credis, cujus virtute & conſiliis me nunc arguis regi, quum & ipſe tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuiſſe auctorem. Idem non Romanorum ſolum gratiam, ſed Macedonum judicia, ac pene omnium Deorum hominumque conſenſum collegit, per quæ omnia ſe mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior eſſem, ad ſceleris ſpem ultimam confugiſſe me inſimulat. Vis hanc formulam cognitionis eſſe, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is conſilium opprimendi fratris cepiſſe judicetur? Exequamur tamen quocunque modo confícti ordinem criminis. Pluribus modis ſe petitum criminatus eſt, & omnes inſidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum poſt luſtrationem, quum concurrimus, & quidem, ſi Diis placet, luſtrationum die occidere: volui, quum ad cœnam invitavi, veneno ſcilicet tollere: volui, quum commeſſatum gladiis accincti me ſequuti ſunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia

ſint ad parricidium electa, vides; luſus, convivii, comeſſationis. Quis diis? qualis? quo luſtratus exercitus, quo inter diviſam victimam prælatis omnium, qui unquam fuere, Macedoniæ regum armis regiis, duo ſoli tua tegentes latera, pater, prævecti ſumus, & ſequutum eſt Macedonum agmen. Hoc ego, etiam ſiquid ante admiſiſſem piaculo dignum, luſtratus & expiatus ſacro, tum quam maxime in hoſtiam itineri noſtro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in comeſſationem præparatos, volutabam in animo. Ut quibus aliis deinde ſacris contaminatam omni ſcelere mentem expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam ſi veneno inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quam pertinaci certamine & concurſu iratum te efficere? Ut merito, ſicut feciſti, invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negaſſes, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occaſionem, quoniam ſemel venenum paraveram: an ab illo conſilio velut tranſiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die, per ſpeciem comeſſationis occiderem? Quo deinde modo, ſi te metu mortis credebam cœnam evitaſſe meam, non ab eodem metu comeſſationem quoq; evitaturum exiſtimabam? Non eſt res, qua erubeſcam, pater, ſi die feſto inter æquales largiore vino ſum uſus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo luſu apud me celebratum heſternum convivium ſit, illo etiam (pravo forſitan) gaudio provehente, quod in juvenili armorum certamine pars noſtra non inferior fuerat. miſeria hæc & metus crapulam facile excuſſerunt, quæ ſi non interveniſſent, inſidiatores nos ſopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperaſſem vino in unum diem? non milites abſtinuiſſem meos? Et ne ego me ſolus nimia ſimplicitate tuear, ipſe quoque minime

malus

malus ac ſuſpicax frater, nihil aliud ſcio, inquit, nihil arguo, niſi quod cum ferro comeſſatum venerunt. Si quæram, unde id ipſum ſcieris; neceſſe erit te fateri, aut ſpeculatorum tuorum plenam domum fuiſſe meam, aut illos ita aperte ſumpſiſſe ferrum, ut omnes viderent. Et ne quid ipſe aut prius inquiſiſſe, aut nunc criminoſe argumentari videretur, te quærere ex iis quos nominaſſet, jubebat, an ferrum habuiſſent? ut tanquam in re dubia quum id quæſiſſes, quod ipſi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi cauſa ferrum ſumpſerint? num me auctore & ſciente? Hoc enim videri vis, non illud quod fatentur & palam eſt, & ſui ſe tuendi cauſa ſumpſiſſe dicunt. Recte an perperam fecerint, ipſi ſui facti rationem reddent. Meam cauſam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miſcueris: aut explica, utrum aperte an clam te aggreſſuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum ſpeculatorem pulſarunt? ſi clam, quis ordo conſilii fuit? Convivio ſoluto, quum comeſſator ego diſceſſiſſem, quatuor ſubſtitiſſent, ut ſopitum te aggrederentur? quomodo fefelliſſent, & alieni, & mei, & maxime ſuſpecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipſi evaſuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit. Quin tu omiſſa iſta nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur uſquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ ſucceſſor quibuſdam videris, quam ego? cur ſpem meam, quæ ſi tu non eſſes, certa erat, dubiam & ſolicitam facis? Hæc ſentit Perſeus, etſi non dicit: hæc iſtum inimicum, hæc accuſatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum, criminibus & ſuſpicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc ſperare regnum, nec ambigere unquam de eo forſitan debeam, quia minor ſum, quia tu me majori ce-

dere vis; ſic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendi, cui jus faſque eſt, modeſtia conſequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ eſſe debent, in crimem vertis. Ego nec obſes Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii: à te miſſus, ire non recuſavi: utroque tempore ita me geſſi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum eſſem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ cauſa tu fuiſti, pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; ſi bellum eſſe cœperit, qui obſes, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hoſtis illis acerrimus ero. Nec hodie ut profit mihi gratia Romanorum, poſtulo: ne obſit, tantum deprecor: nec in bello cœpit, nec ad bellum reſervatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus miſſus ſum: neutra res mihi nec gloriæ nec crimini ſit. Ego ſi quid impie in te, pater, ſi quid ſcelerate in fratrem admiſi, nullam deprecor pœnam; ſi innocens ſum, ne invidia conflagrem, quum crimine non poſſim, deprecor. Non hodie me primum frater accuſat: ſed hodie primum aperte, nullo meo in ſe merito. Si mihi pater ſuccenſeret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adoleſcentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præſidium eſſe oportebat, ibi exitium eſt. E convivio & comeſſationibus prope ſemiſomnus raptus ſum ad cauſam parricidii dicendam, ſine advocatis, ſine patronis, ipſe pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum eſſet, tempus ad meditandum & componendam orationem ſumpſiſſem, quum quid aliud quam ingenii fama periclitarer? Ignarus quid arcerſitus eſſem, te iratum & jubentem dicere cauſam, fratrem accuſantem audivi. Ille diu ante præparata meditata in me oratione eſt uſus: ego id tantum temporis, quo accuſatus ſum, ad cognoſcendum quid ageretur, habui. Utrum momento illo horæ accuſatorem audirem?

rem? ad defenſionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui: nedum ſatis ſciam quo modo me tuear. Quid mihi ſpei eſſet, niſi patrem judicem haberem? apud quem etiam ſi caritate à fratre majore vincor, miſericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibique ſerves, precor: ille ut me in ſecuritatem ſuam occidas, poſtulat. Quid eum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me eſſe, qui jam nunc ſanguine meo ſibi indulgeri æquum cenſet?

ORATIO
T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minucius legatus, & duo tribuni militum, regreſſi Romam ex Hiſpania, nunciarant ſenatui quæ proſpere ac feliciter illic geſta erant inter alia duo ſecunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam eſſe. Id tamen poſtularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in ea provincia retineri non poſſe, alioqui injuſſu abituros eſſe, aut certe ſeditionem moturos. T. erat Sempronius prætor, cui ea provincia decreta erat. Is, nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minucio ipſo quærit, quidnam ſentiat ea in re faciundum.

QUÆRO de te, L. Minuci, quum confectam provinciam nuncies, exiſtimeſne Celtiberos perpetuo in fide manſuros ita, ut ſine exercitu ea provincia obtineri poſſit? Si neque fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum cenſes; utrum tandem auctor ſenatui ſis ſupplementum in Hiſpaniam mittendi? ut ii modo, quibus emerita ſtipendia ſint, milites dimittantur: veteribus militibus

tirones immiſceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conſcribendi & mittendi: quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum poſſit? Dictu, quam re facilius ſit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confeciſſe. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt, ulteriores in armis ſunt. quæ quum ita ſint, ego jam hinc prædico, P. C., me exercitu eo, qui nunc eſt, Rempub. adminiſtraturum: ſi deducat ſecum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferociſſimo hoſti objecturum.

ORATIO
Q. CÆCILII METELLI,
ad M. Lepidum & M. Fulvium cenſores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius graves jam ſæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias, quum omnium tribuum conſenſu creati cenſores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magiſtratum: id ægre paſſi primores ſenatorum, ad eos, ad aram Martis dimiſſis comitiis pro more conſidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti ſumus, cenſores, vos paulo ante ab univerſo populo Romano moribus noſtris præpoſitos eſſe: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen eſt, quid omneis bonos in vobis aut offendat, aut certe mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, ſi revocemur in ſuffragium, veli-

mus

mus vobis prælatum eſſe. Ambo quum ſimul aſpicimus, non poſſumus non vereri, ne male comparati ſitis, nec tantum Reipub. proſit, quod omnibus nobis egregie placetis, quam quod alter alteri diſplicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipſis graves & atroces geritis: quæ, periculum eſt, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus cauſis hoc timeamus, multa ſuccurrunt quæ dicerentur; niſi forte implacabiles veſtræ iræ implicaverint animos veſtros. Has ut hodie, ut in iſto templo finiatis ſimultates, quæſumus vos univerſi; & quos conjunxit ſuffragiis ſuis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis ſinatis. Uno animo, uno conſilio legatis ſenatum, equites recenſeatis, agatis cenſum, luſtrum condatis, quod omnibus fere precationibus nuncupabitis verbis, Ut ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat, ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatiſque ut quod Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hoſtes concurrerant, ibi concordes regnarunt. Non modò ſimultates, ſed bella quoque finiuntur: ex infeſtis hoſtibus plerunque ſocii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti ſunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud quia verum erat, in proverbium venit: Amicitias immortaleis, inimicitias mortaleis debere eſſe.

ORATIO

PHILIPPI REGIS MACEDONUM ad Antigonum de regni hereditate.

Argumentum.

Perſeus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accuſatione ac defenſione parricidii, à patre de ea re judicium in aliud tempus di-

latum eſſe, ubi diſquiſitionibus atque inquiſitionibus in vitam & mores utriuſque compertum eſſet, uter culpandus foret: nec die nec noćte quicquam prætermittebat, quod ad augendam ſuſpicionem ſiniendamque quam primum diſceptationem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Perſei fautores, mittit, qui de iis ipſis quæ in Demetrium congeſta crimina erant, cognoſcerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Roma in Macedoniam regreſſi, literas falſas adulterino T. Quintii ſigno notatas, regi reddiderunt, quibus facile apparebat, crimina Perſei in fratrem jacta, vera eſſe. Tum vero Perſeus jam victoriam prope in manibus cernens, rurſus fratrem apud patrem accuſat: quo quidem judicio nihil palam contra reum pronunciatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Theſſalonica Demetriadem profećturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Perſei partium erat, comite, Demetrium ad Aſtreum Pæoniæ oppidum mittit. Nec abeſt ſuſpicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profećti ab Aſtreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant: quo in convivio epoto veneno, non ita multo poſt & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ ſcelus conquirens innoxius juvenis abſumptus eſt. Exinde pater rex comperta morte, conſcientia ſcelerum premente, vitam triſtem ac miſerabilem egit. Jam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanſerat. Is per invidiam legatorum ſupra nominatorum, qui literis falſis confirmarant crimina Perſei in fratrem Demetrio occiſo, animo ſuo proponens, mortuo quoque patre magnum ſibi à Perſeo periculum fore, Philippum quotidie ſolicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xychus conſilii particeps, quum ipſi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conſcius defertur. Adductus,

ſtus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis ſumptum ſupplicium. Deteſtas eſſe fraudes audiens Perſeus, non temere ſe patri committere auſus, procul inde abfuit. Philippus deinde per occaſionem Antigono voluntatem ſuam de regni hereditate: quam ad eum ſe mortuo venturam deſtinabat, in hæc verba declaravit.

Quando in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quàm alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat? regnum, quod à patruo tuo forti, non ſolum fideli tutela ejus cuſtoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo eſt. Te unum habeo, quem dignum regno judicem: ſi neminem haberem, perire & exſtingui id mallem; quam Perſeo ſceleſtæ fraudis præmium eſſe. Demetrium excitatum ab inferis reſtitutumque credam mihi, ſi te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori, unus inlacrymaſti, in locum ejus ſubſtitutum relinquam.

ORATIONES
EX
CORN. TACITO
collectæ.

ORATIO VIBULENI
ex libro I Annal.

ARGUMENTUM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus graviſſimos motus & ſeditiones concitavit. Tumultuoſe flagitabat miles miſſionem ad id tempus quod multitudo definiret: ſtipendia vero liberaliora, & remiſſius in ſe jus centurionum. Pro ſe quiſque tumultum augebat: ſed præter cæteros Vibulenus, ex infima face miles gregarius, ſeditioſas & falſas voces jactavit, quas in oratiunculam hanc concluſit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæſi invidiam etiam inflammaret, falſum crimen commentus, in eum debacchatus eſt adſtante militum furioſa multitudine. Cædem fratris ſui, & fratrem ipſum ementitus, in eum conjecit.

Vos quidem, *inquit*, his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde

ſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris? ne hoſtes quidem ſepulturæ invident. Cum oſculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant.

ORATIO
CLEMENTIS CENTURIONIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Improviſo Lunæ defectu ſævientis antea & ſeditione æſtuantis exercitus animi ſunt territi. Qua occaſione Druſus ſibi utendum ad reſtinguendam ſeditionem ratus, ſummiſit aliquot ſanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, injectis de induſtria ſermonibus, milites. Hic paſſim quum in cœtus aliquos incidiſſet, conciunculam hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUOUSQUE filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Romani capeſſent? Quin potius ut noviſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: Privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.

ORATIO
GERMANICI CÆSARIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præerat Germanicus Cæſar duobus exercitibus, qui in Germania propter Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, gravio-

res etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Cauſas ſeditioni prætexuit eaſdem quas & Pannonicus ille quem diximus. Sed eadem illa poſtulabat multo imperioſius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à ſenatu miſſi erant, non abſtinuit: ſed vix ab ipſo Germanico. Qui uxori tum gravida & filiolo ſuo metuens, quos in iis caſtris ſecum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam ſibi ignominiæ notam inuri, ſi id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occaſione uſus eſt ad increpandam exercitus amentiam: itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem exemplis aliorum, & maleficiorum per ſeditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonſtrat. Indignos tantis imperatoribus dicit, quorum auſpiciis militarunt.

Non mihi uxor, aut filius, patre & Republ. cariores ſunt: ſed illum quidem ſua majeſtas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: conjugem & liberos meos, quos pro gloria veſtra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus ſummoveo, ut quidquid iſtuc ſceleris imminet, meo tantum ſanguine pietur; neve occiſus Auguſti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inauſum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militeſne appellem? qui filium imperatoris veſtri vallo & armis circumſediſtis: an cives? quibus tam projecta ſenatus auctoritas. Hoſtium quoque jus, & ſacra legationis, & fas gentium rupiſtis. Divus Julius ſeditionem exercitus verbo uno compeſcuit, Quirites vocando, qui ſacramentum ejus detrectabant. Divus Auguſtus vultu & adſpectu Actiacas legiones exterruit. Nos ut nondum eoſdem, ita ex illis ortos, ſi Hiſpaniæ Syriæve miles aſpernaretur, tamen mirum

&

& indignum erat: Primane & viceſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta, egregiam duci veſtro gratiam refertis? Hunc ego nuncium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipſius tyrones, ipſius veteranos, non miſſione, non pecunia ſatiatos: Hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta ſanguine caſtra, flumina: meque precariam animam inter infenſos trahere? Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxiſtis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat: Cecidiſſem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conſcius: Legiſſetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam fineret, Vari tamen & trium legionum ulciſceretur. Neque enim Dii ſinant ut Belgarum, quanquam offerentium, decus iſtud & claritudo ſit, ſubveniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua, dive Auguſte, cœlo recepta mens; tua, pater Druſe, imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſque civiles in exitium hoſtibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor; ſi legatos ſenatui, obſequium imperatori, ſi mihi conjugem ac filium redditis, diſcedite à contactu, ac dividite turbidos. Id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO SEGESTIS.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentiſſimi duo, Arminius & Segeſtes: ille gener, hic ſocer. Sed Segeſtes in Romanorum fidem ſe contulerat: Arminius cruentum bellum

adverſus Romanos geſſerat, & tres legiones, quibus praerat Varus, ceciderat. Aliquot poſt annis redintegrato bello à Germanico Cæſare perſtitit in Romanorum fide Segeſtes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompſit, & ſe ducem Germanis præbuit. Obſeſſus Segeſtes à ſuis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat ſecum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum quum veniſſet, deprecator fuit non ſuæ tantum, ſed filii & filiæ ſuæ ſalutis: ſibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ ſcelerati mariti impunitatem poſtulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & conſtantiæ dies: ex quo à divo Auguſto civitate donatus ſum, amicos inimicoſque ex veſtris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inviſi ſunt) verum quia Romanis Germaniſque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitia ducis, quia parum præſidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & conſcios vinciret, flagitavi. teſtis illa nox, mihi utinam potius noviſſima! quæ ſequuta ſunt, defleri magis, quam defendi poſſunt. Cæterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeſſus ſum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, ſed ut me perfidia exſolvam: ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor: filiam neceſſitate huc adductam fateor. tuum erit conſultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita eſt.

ORA-

ORATIO
M. HORTALI.
Ex libro 11 Annal.

Argumentum.

M. Hortalus erat ſenator, & nepos Q. Hortenſii clariſſimi oratoris, ex nobiliſſima Hortenſiorum familia. Sed hic rei familiaris anguſtia graviſſime premebatur, ut vix per inopiam ordinem ſuum obtinere poſſet. Emerſerat antea pene ex ſumma paupertate Auguſti Cæſaris liberalitate. Acceperat enim ab eo ſatis grandem pecuniam, & juſſus erat prolem ſuſcipere, ne ea ſtirps interiret. Verum quum copioſam ſobolem procreaſſet, non ſatis ſe ſuſtentare poterat. Itaque quum ſenatus haberetur, juſſis filiis pro foribus curiæ aſſiſtere ipſe Tiberium Cæſarem rogavit ut ſe ſuoſque nova liberalitate juvare vellet.

P. c., hos quorum numerum & pueritiam videtis, non ſponte ſuſtuli, ſed quia princeps monebat: ſimul majores mei meruerant, ut poſteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non ſtudia populi, neque eloquentiam, gentile domus noſtræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuiſſem, ſatis habebam, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. juſſus ab imperatore, uxorem duxi. En ſtirps & progenies tot conſulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. Adſequentur florente te, Cæſar, quos dederis honores; Interim Q. Hortenſii pronepotes, divi Auguſti alumnos, ab inopia defende.

RE-

RESPONSIO
TIBERII CÆSARIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet ad Hortali illius poſtulationem Tiberius. Nihil ſe in ejus inopiam quam prædicet, erogare poſſe. Cauſas quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempeſtivam eſſe poſtulationem beneficii in ſenatu: largitionibus nimiis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere ſuæ paupertatis ſubſidium: qui ſi allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint; ſinguli nunquam exſatiabuntur, Reſpublica deficiet. Nec ſane ideo à majoribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco ſententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares noſtras hic augeamus; cum invidia ſenatus & principum, ſive indulſerint largitionem, ſive abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiva quidem & improviſa, cum aliis de rebus convenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberum ſuorum urgere modeſtiam ſenatus, eandem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege ut ſemper daretur. Langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſocordia, ſi nullus ex ſe metus aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignavi, nobis graves.

ORATIO GERMANICI,
Ex eodem libro.

Argumentum.

Germanicus Cæſar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus, alio repente fuit correptus, quo graviter conflictatus eſt, & ſuberat ſuſpicio oblati à Piſone præſide Syriæ veneni. Deſperata valetudine, ſic apud amicos, qui tum frequentes aderant, moribundus loquutus eſt. Rogat ne impune tantum ſcelus patiantur eſſe Piſoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps ſceleris credebatur. Rationem pœnarum perſequendarum aperit.

SI fato concederem, juſtus mihi dolor etiam adverſus Deos eſſet, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent, nunc ſcelere Piſonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus veſtris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus inſidiis circumventus, miſerrimam vitam peſſima morte finierim. Si quos ſpes meæ, ſi quos propinquus ſanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrimabunt, quondam florentem, & tot bellorum ſuperſtitem, muliebri fraude cecidiſſe. Erit vobis locus querendi apud ſenatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctum ignavo queſtu; ſed quæ voluerit, meminiſſe; quæ mandaverit, exſequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, ſi me potius quam fortunam meam fovebatis. Oſtendite pop. Roma. divi Auguſti neptem, eandemque conjugem meam: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit: fingentibuſque ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent.

ORA-

ORATIO
TIBERII IN SENATU.
Ex libro III Annal.

ARGUMENTUM.

Piſo ille, quem diximus in ſuſpicionem veniſſe porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus eſt. Tiberius ejus cauſa diſceptationem à ſe ad ſenatum rejecit. Die conſtituta cauſæ dictionis præſto ſunt accuſatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cædis culpam conferebant, eos hortatur ut ad accuſandum ſincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piſo, ſi certis criminibus teneatur, impunitatem tanti ſceleris conſequatur, tantum illi æquitatis vindicandæ ſtudio ad cauſam agendam deſcendant.

DIE *ſenatus Cæſar orationem habuit meditato temperamento: Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adjutoremque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. Illic contumacia & certaminibus aſperaſſet juvenem, exituque ejus lætatus eſſet, an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum.* Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga imperatorem exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non Principis ulciſcar: Sin facinus in cujuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes juſtir ſolatiis adficite, ſimulque illud reputate, turbide & ſeditioſe tractaverit exercitus Piſo; quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum; armis repetita provincia; an falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores. quorum ego nimiis ſtudiis jure ſucceuſeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam

etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſemperque deflebo; ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit: Voſque oro, ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud ſenatum quam apud judices, de morte ejus anquiritur. cætera pari modeſtia tractentur. Nemo Druſi lacrymas, nemo mœſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos adverſa finguntur.

ORATIO
SEVERI CÆCINÆ,
qua uxores à Provinciis arceri debere ſtatuit.

ARGUMENTUM.

Poſt miſſum in Aſiam Lepidum, de Africa decretum eſt, ut Cæſar eligeret cui mandanda foret. Hac occaſione Severus Cæcina cenſens, ne quem magiſtratum, cui provincia obveniſſet, uxor comitaretur, in hunc modum diſſeruit.

HAUD fruſtra placitum olim, ne fœminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. Ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus convertant. Non imbecillum tantum & imparem laboribus ſexum; ſed ſi licentia adſit, ſævum, ambitioſum, poteſtatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centu-

centuriones: præſediſſe nuper fœminam exercitio cohortium, decurſu legionum. Cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: His ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum juſſis, quæ Oppiis quondam aliiſque legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORATIO
VALERII MESSALINI,
qua Cæcinæ reſpondet.

ARGUMENTUM.

Verba Cæcinæ paucorum adſenſu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, eratque imago paternæ facundiæ, dixit.

MULTA duritiæ veterum melius & lætius mutata. Neque enim ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtileis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeo ſocios non onerent; Cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: ſed revertentibus poſt laborem, quod honeſtius quam uxorium levamentum? at quaſdam in ambitionem aut avaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum? nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reipub. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, ſi

ſi fœmina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. ſimul ſexum natura invalidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodia manere illæſa conjugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſſidii obliterentur? ſic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminiſſent.

ORATIO
M. LEPIDI IN SENATU.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Lutorius Priſcus, eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, ſed ſpecioſo tamen quæſito Germanici demortui nomine. Nam compertum eſt, in Druſum tum decumbentem conſcriptum fuiſſe carmen, quod majore mercede vellet edere ſi is exceſſiſſet. Dictæ ſunt in eum ſententiæ frequentes in ſenatu, ut id ei fraudi capitali eſſet. Unus & alter mitioris ſententiæ autor fuit, quorum hic eſt unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementius de eo ſtatuendum cenſuit, ut bona ejus publicarentur, ipſe exilio mulctaretur.

SI, P.C., unum id ſpectamus, quam nefaria voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit: neque carcer, neque laqueus, ne ſerviles quidem cruciatus in eum ſuffecerint. Sin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſuppliciis ac remediis, principis moderatio, majorumque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt: Eſt locus ſententiæ per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeveritatis non pœniteat. Sæpe audivi principem noſtrum conquerentem, ſiquis ſumpta morte miſericordiam ejus prævenisſet. Vita Lutorii in integro eſt, qui neque ſervatus in periculum Reipub.

pub. neque interſectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt: nec quicquam grave ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis ſed muliercularum adrepit. Cedat tamen urbe, & bonis amiſſis, aqua & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege majeſtatis teneretur.

ORATIO
TIBERII AD SENATUM.
Ex libro IV Annal.

ARGUMENTUM.

Druſum Sejanus, homo ambitioſus, veneno necavit. Illius mortui liberos patrui fidei primum commiſit Tiberius: deinde hac oratione ſenatui commendavit, rogavitque per Auguſti & Druſi memoriam, ut eos complecteretur.

P..C, hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patruo ipſorum, precatuſque ſum (quanquam eſſet illi propria ſoboles) ne ſecus quam ſuum ſanguinem foveret ac tolleret, ſibique & poſteris conformaret. Erepto Druſo, preces ad vos converto, Diiſque & patria coram, obteſtor Auguſti pronepotes, clariſſimis majoribus genitos, ſuſcipite, regite, veſtram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druſe, parentum loco. Ita nati eſtis, ut bona malaque veſtra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO
CREMUTII IN SENATU.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cremutius Cordus annales Romanos conſcripſerat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Caſſium percuſſores Julii Cæſaris, quorum inviſa erat memoria

moria Cæſaribus, quibus ille imperium, id eſt, oppreſſam à ſe civitatem, quaſi hæreditarium prodiderat. Itaque hoc ſolo nomine poſtulatus eſt ille majeſtatis. Cauſa in ſenatu diſceptata eſt ſedente & cognoſcente Tiberio. Is ad cauſam dicendam quum veniſſet, tametſi ſalute deſperata, hanc tamen pro ſe defenſionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetuſtate repetitis exemplis, nemini fraudi eſſe capitali in Repub. Romana ſcribendi licentiam. Aliter coërceri facta, aliter dicta. Quicquid eſt culpæ, id eo levari quod laus illa ſit collata in homines jam è vita egreſſos.

VERBA mea, P. C., arguuntur: adeo factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majeſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium laudaviſſe dicor. quorum res geſtas, cum plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Auguſtus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caſſium, hunc Brutum, nuſquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe ut inſignes viros nominat. Aſinii Pollionis ſcripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Meſſala Corvinus imperatorem ſuum Caſſium prædicabat: Et uterque opibuſque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæſar, quam reſcripta oratione, velut apud judices reſpondit? Antonii epiſtolæ, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæſarum leguntur. Sed ipſe divus Julius, ipſe divus Auguſtus, & tulere iſta & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an ſapientia. Namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græ-

Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut ſi quis advertit, dicta ultus eſt. Sed maxime ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratia exemiſſet: Num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli civilis cauſa populum per conciones incendo? An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? Suum cuique decus poſteritas rependit. Nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etiam mei meminerint.

ORATIO
TIBERII IN SENATU.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Oppreſſa libertate, omnes provinciæ in aſſentationem Cæſarum conſenſerant: & certatim eos honoribus quam ampliſſimis afficiebant. Itaque Hiſpania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus conſecrare decrevit, & de eo honore legationem Romam miſit. Tiberius etſi alienum non putabat à potentia ſua conſtituenda, ſi honoribus quam maximis circumflueret, tamen ne ſibi majorem conflaret invidiam, hunc honorem repudiavit: cauſamque cur id faceret, expoſuit in ſenatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines, quippe quum non ita multo ante eundem honorem, offerente Aſia, acceperat. Ejus orationis hæc eſt fere ſumma; Se, quem in omni vita imitando exprimeret, propoſuiſſe ſibi Auguſtum: ſcire id illum factitaſſe: mortalem ſortem ſe agnoſcere: immortalitati non poſſe melius conſecrari, quam ſi honeſte acta à ſe vita in ſenatus memoria hæreret.

SCIO, P.C., conſtantiam meam à pleriſque deſideratam, quod Aſiæ civitatibus nuper idem
iſtud

iſtud petentibus, non ſim adverſatus. Ergo & prioris ſilentii defenſionem; & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Quum divus Auguſtus ſibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; qui omnia facta dictaque ejus vice legis obſervem, placitum jam exemplum promptius ſequutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adjungebatur. Cæterum, ut ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum ſacrari ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C., mortalem eſſe, & hominum officio fungi, ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo. qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum; rerum veſtrarum providum; conſtantem in periculis; offenſionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & Deos ipſos precor: hos, ut mihi ad finem uſque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quandocunque conceſſero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei proſequantur.

ORATIO TIBERII.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæſari, & poſt eum Druſo collocata fuerat, Sejanus, homo equeſtri loco ortus. Qui, qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici poſſe negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæſarum ſplendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei

ei diſſuadet:atque in eam ſententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubie erat inde exoritura, ſi hic in tantum honorum gradum homo obſcurus provectus eſſet. Illud quoque verendum eſſe, ut Liviæ parum hæc conditio cordi ſit. Exemplum Auguſti refellit, quo erat uſus Sejanus.

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, ſuiſque in in eum beneficiis modice percurſis, quum tempus tanquam ad integram conſultationem petiviſſet, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent: principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo ſe non illuc decurrere, quod promptum reſcripta; poſſe ipſam Liviam ſtatuere, nubendum poſt Druſum, an in penatibus iiſdem tolerandum haberet: eſſe illi matrem & aviam, propiora conſilia. Simplicius acturum. de inimicitiis primum Agrippinæ: quas longe acrius arſuras, ſi matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæſarum diſtraxiſſet. Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum, eaque diſcordia nepotes ſuos convelli. Quid ſi intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim, Sejane, ſi te manſurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæſari, mox Druſo, nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano ſeneſcat. Ego ut ſinam, credisne paſſuros, qui fratrem ejus; qui patrem majoreſque noſtros, in ſummis imperiis videre? Vis tu quidem iſtum intra locum ſiſtere: ſed illi magiſtratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibuſque de rebus conſulunt, exceſſiſſe jam pridem equeſtre faſtigium, longeque anteiſſe patris mei amicitias non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incuſant. At enim Auguſtus filiam ſuam equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum hercule, ſi quum in omneis curas diſtraheretur, immenſumque attolli provideret, quem conjunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermonibus habuit, in-

inſigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed ſi dubitatione Auguſti movemur, quanto validius eſt, quod Marco Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Liviæ deſtinatis adverſabor. Ipſe quid intra animum volutaverim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam ad præſens referre: Id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum, quod non virtutes iſtæ, tuuſque in me animus, mereantur; Datoque tempore, vel in ſenatu, vel in concione, non reticebo.

ORATIO
M. TERENTII EQUITIS ROM.
Ex libro VI Annal.

Argumentum.

Ælius Sejanus eques Roman. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: ſed abuſus erat potentia ad multorum perniciem, & adverſus imperatorem inſidias. Itaque graviſſima accuſatione ad vitæ exitum vocatus eſt. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia: unde factum eſt, ut pro ſe quiſque illam abjuraret, invidiamque à ſe depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem cauſa erant, ingenue confeſſus eſt, factumque ſuum, non Sejanum ipſum, defendit. Ejus igitur hæc in ſenatu oratio fuit, quæ docet, caruiſſe crimine ſuam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum ſcelerata conſilia ejus, aut comperta jam, aut in hominum ſuſpicione, erant.

Fortunæ quidem meæ fortaſſe minus expediat adgnoſcere crimen, quam abnuere. Sed utcunque caſura res eſt; fatebor & fuiſſe me Sejano amicum, & ut eſſem expetiſſe; & poſtquam adeptus

eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus;mox urbis & militiæ munia ſimul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur; Ut quiſque Sejano intimus, ita ad Cæſaris amicitiam validus:contra quibus infenſus eſſet, metu ac ſordibus conflictabantur. Nec quemquam exemplo adſumo: cunctos qui noviſſimi conſilii expertes fuimus, meo unius diſcrimine defendam. Non enim Sejanum Vulſinienſem,ſed Claudiæ & Juliæ domus partem,quas adfinitate occupaverat, tuum Cæſar generum, tui conſulatus ſocium, tua officia in Repub. capeſſentem colebamus. Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium Dii dedere: nobis obſequii gloria relicta eſt. Spectamus porro quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia.quæ Sejano fuiſſe, nemo negaverit. Abditos principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo aſſequare. Ne, P. C., ultimum Sejani diem,ſed ſexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis ac janitoribus ejus noteſcere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indiſtincta hæc defenſio & promiſcua dabitur? Imo juſtis terminis dividatur. Inſidiæ in Rempub., conſilia cædis adverſum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te Cæſar & nos abſolverit.

ORATIO
NERONIS CÆSARIS
in Senatu.

Ex libro XI Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum eſt ad ſenatum de explendo ſenatorum numero. Ambibant eum honorem,ſimul & alios, primarii Galliæ

Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis quum ageretur in ſenatu, bona pars patrum ſummo ſtudio reclamavit, & in contrariam ſententiam varie diſſeruit. Cæſar Nero reſpondit hac oratione, qua conatus eſt probare non eſſe alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potiſſimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aſpiraſſent. quos enumerat non paucos, tum ſingulos homines, tum populos univerſos, qui in civitatem adſcripti eſſent: quos tamen habuiſſe cives, & honores in eos contuliſſe, populum Rom. non pœniteret. Antiquiſſimum quemque patrum fuiſſe à vicinis populis oriundum, quin fuiſſe uſque ex Hiſpania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, ſi fieret, inſolentia objiciebatur. Oratio eſt ſuaſoria, à jure, conſuetudine, utilitate.

MAJORES mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabina, ſimul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, uti paribus conſiliis Rempub. capeſſam, transferendo huc quod uſquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tuſculo, &, ne vetera ſcrutemur, Etruria Lucaniaque & omni Italia in ſenatum accitos. poſtremo ipſam ad Alpes promotam, ut non modo ſinguli viritim, ſed terræ genteſq; in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & adverſus externa floruimus, quum Tranſpadani in civitatem recepti, quum ſpecie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubventum eſt. Num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes viros è Gallia Narbonenſi tranſiviſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quanqnam armis pollerent,

N 3 niſi

niſi quod victos pro aliegenis arcebant ? At conditor noſter Romulus tantum ſapientia valuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magiſtratus mandari, non,ut plerique falluntur, recens, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnavimus. ſcilicet Volſci & Æqui, nunquam adverſam nobis aciem ſtruxere. Capti à Gallis ſumus ! ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium jugum ſubivimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breviore ſpatio quam adverſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus noſtris miſti, aurum & opes ſuas inferant potius, quam ſeparati habeant. Omnia, P. C., quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuere. Plebeii magiſtratus poſt patricios; Latini poſt plebeios; cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inveteraſcet hoc quoque : & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO
C. CASSII.
Ex libro XIV Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, ſervi ſui inſidiis domi oppreſſus eſt. Re comperta non de percuſſore modo, ſed etiam de univerſa familia quæ erat ad quadringentos ſervos, ſuppliciam ſumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut ſi quod ejuſmodi unius inteſtinum facinus extitiſſet, conſervi omnes plecterentur. Miſerta ſervorum plebs Romana voluit eos eripere ſupplicio : ſed bona pars ſenatus acriter reſtitit. Quo in numero fuit C. Caſſius, qui ſententiam rogatus, graviſſime morem majorum defendit. Ejus eſt hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipſa nixus, ſupplicium in totam

totam familiam decernit. Præfatur à conſtantia ſua, in defendendo inſtituto majorum. Docet ſeveritate ſuppliciorum in ſervos, conſulendum eſſe omnium dominorum ſaluti. Eſſe illud hominum genus & ab ſuſcipiendi audacia & à perpetrati ſceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto ſcelere poſſe interimi, quin id aliis innoteſcat. Poſtremo ſatius eſſe oſtendit ut pauci innocentes pœnas luant, quam ut eorum impunitate ſceleratorum alatur audacia. Suaſio eſt à jure & neceſſitate.

SÆPENUMERO, P. C., in hoc ordine interfui, cum contra inſtituta & leges majorum nova ſenatus decreta poſtularentur: Neque ſum adverſatus. Non quia dubitarem, ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum, & quæ converterentur, in deterius mutari; ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer. ſimul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum; ſi quando Reſpub. conſiliis eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſerviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſervorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra advertit? An (ut quidam fingere non erubeſcunt) injurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro dominum jure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt? Sed etſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſervum interfici-

di domini animum ſumpſiſſe, ut non vox minax excideret, nihil per temeritatem proloqueretur? Sane conſilium occuluit, telum inter ignaros paravit. Num excubias tranſiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus neſciis? Multa ſceleris indicia præveniunt ſervi. ſi prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios; poſtremo ſi pereundem ſit, non inulti inter nocentes, agere. Suſpecta majoribus noſtris fuere ingenia ſervorum, etiam cum in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, caritatemque dominorum ſtatim acciperent. Poſtquam vero nationes in familiis habemus, quibus diverſi ritus, externa ſacra, aut nulla ſunt, colluviem iſtam non niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peribunt. Num & ex fuſo exercitu, cum decimus quiſque fuſti feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.

ORATIO
SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæſar Nero fuerat educatus & inſtitutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipſo eo nomine obſervabat. Sed, ut ſunt ineuntis ætatis avidæ cupiditates, nec unquam deficiunt principes peſtiferi aſſentatores, habebat ſuarum libidinum miniſtros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei ſuæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat. Aſſentatores, quia videbant obſtare ſuis conatibus, tum à Nerone perceptæ diſciplinæ reliquias, tum ipſius Senecæ ſeveritatem, hunc ſibi ab imperatore ſummovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas oſtendunt, autoritatem carpunt, dotes animi

ut

(ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præſidia eſſe potentiæ interpretantur: gravem eſſe dicunt Neroni magiſtri ſeveritatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem *convenit, & hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis ſe uſum ad vitæ mediocritatem, non ad faſtum, oſtendit. Dediſſe operam ut Neronem ſua diſciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæſiſſe. Quia nulla ſua culpa, ſed invidorum malevolentia male audiat, rogat ut bona ſua alicui tradantur adminiſtranda: ſibi vero nihil niſi quod ad honeſte degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.*

Quartusdecimus annus eſt, Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum; octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulaſti, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atavus tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecretum; C. Mæcenati, urbe in ipſa, velut peregrinum otium permiſit: Quorum alter bellorum ſocius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quam ſtudia, ut ſic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande hujus rei pretium. At tu gratiam immenſam, innumeram pecuniam circumdediſti, adeo ut plerumque intra meipſum volvam: Ego ne equeſtri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes novitas mea enituit? Ubi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defenſio occurrit, quod muneribus tuis

obniti non debui. Sed uterque menſuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à principe accipere. Cætera invidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet; ſed mihi incumbit: mihi ſubveniendum eſt. Quo modo in militia aut via feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leviſſimis quoque curis impar, cum opes meas ultra ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Jube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen: poſſumus ſeniores amici quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO
NERONIS AD SENECAM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet præceptoris defenſioni Nero, ſingula ab illo propoſita capita perſequens. Inſtitutionis gratam memoriam teſtatur. Illius cauſas affert, & conſequuta commoda prædicat: beneficentiam ſuam erga illum extenuat. Invidiæ cauſas, quæ captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à ſe quam pro meritis. Ut vero ipſi bonorum adminiſtratione interdicatur, neutri honeſtum eſſe oſtendit: ſibi multo etiam ignominioſius. Pro eo enim habitum iri, acſi beneficia collata repoſceret.

Avus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati uſurpare otium poſt labores conceſſit; ſed in ea ipſa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud

&

& qualecunque tribuiſſet. Attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant: in his enim juventa Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. ſed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Unde etiam rubori mihi eſt, quod præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperii ſpatia ingredimur: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parſimonia quæſivit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, revocas; ornatumque robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam; nec quies, ſi reliqueris principem; ſed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quid ſi maxime continentia tua laudetur; non tamen ſapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere.

ORATIO
PÆTI THRASEÆ.
Ex libro vx Annal.

Argumentum.

Funeſtus fuit immenſis ſuppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem niſi per crudelitatem retineri poſſe diffidebat. Per ea tempora reus factus eſt injuriarum Claudius Timarchus Cretenſis. Cui invi-

diam conflavit apud populares præſtantia quædam dignitatis, & paulo major potentia: apud ſenatum vero Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (ſic enim ipſi interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Conſtabat, dixiſſe eum, in ſua eſſe poteſtate ut nullæ agerentur de more gratiæ Cretenſi proconſuli. Eum Thraſea hic damnavit ſua ſententia exilii: dixitque de eadem re deinde copioſius & acerbius, cenſuitque ut autoritas non ſenatus modo, ſed etiam ſingulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur, ſeveritate conſtitueretur & retineretur. Peregrinorum licentiam eſſe coërcendam, ut jus imperii ſacroſanctum conſervetur.

VSu probatum eſt, P. C, leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; magiſtratuum avaritia, Calpurnia ſcita, pepererunt. Nam culpa quam pœna tempore prior, emendari quam peccare poſterius eſt. Ergo adverſus novam provincialium ſuperbiam, dignum fide conſtantiaque Romana capiamus conſilium, quo tutelæ ſociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quiſque habeatur, alibi quam in civium judicio eſſe. Olim quidem non modo prætor aut conſul, ſed privati etiam mittebantur, qui provincias viſerent, & quid de cujuſque obſequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æſtimatione ſingulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accuſatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus, potentiam ſuam tali modo oſtentandi: ſed laus falſa & precibus expreſſa, perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura ſæpe peccantur dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imo virtutes odio ſunt, ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gratiam animus. Inde initia magiſtratuum noſtrorum

rum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum ſuffragia conquirimus, quæ ſi arceantur, æqualius atque conſtantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia eſt, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO
CAPITONIS COSSUTIANI
ad Neronem Cæſarem.
Ex lib. XVI Annal.

Argumentum.

Nero, qua erat crudelitate imbutus, cædem optimi cujuſque anhelabat, & illuſtriſſimis de medio ſublatis ſævire in duos ſingulari virtute ſpectatos decreverat, Thraſeam, Baream Soranum. Habebat adminiſtros ſuarum cupiditatum peſtiferos homines, paratos ad illius ſcelera exſequenda: in his Capitonem quendam Coſſutianum, qui ſuo etiam nomine infenſus erat Thraſeæ. Is commodum ſibi ad ulciſcendum inimicum, & ad augendam ſuam apud Neronem gratiam, offerri ratus, ſua ſponte incenſum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidioſe commemoratis, quæ à Thraſea fortiter & ſevere ſiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni aſſentator, quod per ſpeciem libertatis defendendæ, Cæſari eſſet inimicus, ejuſque autoritatem atque adeo majeſtatem minueret.

Ut quondam C. Cæſarem, *inquit*, & C. Catonem, ita nunc te, Nero, & Thraſeam avida diſcordiarum civitas loquitur. Et habet ſectatores, vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque ejus ſectantur, rigidi & triſtes, quo tibi laſciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit: etiamne luctibus & doloribus non ſatiatur? ejuſdem animi eſt,

Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Auguſti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa ieſtituta, ſi potiora ſunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem præferunt: ſi perverterint, libertatem ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſium amoviſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.

ORATIO
GALBÆ IMP. AD PISONEM.
Ex primo libro Hiſtoriarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæſo Nerone imperium occupavit: ſed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea re deſpicatui erat non invidis tantum, ſed etiam vulgo. Itaque ſtatuit vendicare ſe ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honeſto adoleſcente in ſpem imperii. Placuit autem illi Piſo Licinianus cognomento Frugi, adoleſcens ab omni laude perfectus. Hunc ſibi adoptione adſcivit: expoſuitque adoleſcenti beneficium ſuum, & de eo judicium. Cujus ſermonis ſummam complectitur hac oratione Tacitus: qua Piſoni jus omne & cauſas adoptionis, rationem & conſilium ſuum exponit Galba. Beneficii magnitudinem oſtendit: & quid viciſſim ab eo ipſe poſtulet & exſpectet. Hortatur ut hanc de ſe exſpectationem virtute & honeſtate omni ſuſtineat atque expleat. Illecebras deſciſcendi ab officio, quæ ſæpe offerantur, ei aperit. Monet ut ſe adverſus eas muniat, integrumque ab omni labe præſtet.

Si

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris eſt, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeii & M. Craſſi ſobolem in penates meos adſciſcere; & tibi inſigne, Sulpitiæ ac Luctatiæ decora nobilitati tuæ adjeciſſe. Nunc me deorum hominumque conſenſu ad imperium vocatum præclara indoles tua & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores noſtri armis certabant bello adeptus, quieſcenti offeramſi, exemplo divi Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremo Tiberium Neronem privignum, in proximo ſibi faſtigio collocavit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſivit; ego in Repub. non quia propinquos aut ſocios belli non habeam: ſed neque ipſe imperium ambitione accepi; & judicii mei documentum ſint, non meæ tantum neceſſitudines quas tibi poſtpoſui, ſed & tuæ. Eſt tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, niſi tu potior eſſes. Ea ætas tua, quæ cupiditates adoleſcentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excuſandum habeas. Fortunam adhuc tantum adverſam tuliſti. Secundæ res acrioribus ſtimulis animos explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem conſtantia retinebis; ſed alii per obſequium imminuent. Irrumpet adulatio; blanditiæ peſſimum veri affectus venenum; ſua cuique utilitas. Etiam ego ac tu ſimpliciſſime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna noſtra, quam nobiſcum. Nam ſuadere principi quod oporteat, multi laboris: Aſſentatio erga principem quemcumque, ſine affectu peragitur. Si immenſum imperii corpus ſtare ac liberari ſine rectore poſſet, dignus eram à quo Reſpub. inciperet. Nunc eo neceſſitatis jampridem ventum eſt, ut nec mea ſenectus conferre plus populo Romano poſſit, quam bonum ſuceſſorem, nec tua plus juventa quam bonum

num principem. Sub Tiberio,& Caio,& Claudio, unius familiæ quaſi hereditas fuimus: Locò libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quenque adoptio inveniet. Nam generari & naſci à principibus fortuitum, nec ultra æſtimatur: adoptandi judicium integrum; & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarum ſerie tumentem, non vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria cervicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello,&ab æſtimantibus aſciti,cum invidia,quamvis egregii erimus. Ne tamen territus fueris,ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi providendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius, neque temporis hujus;& impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Utiliſſimus quidem ac breviſſimus bonarum malarumque rerum delectus eſt, cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri ſervi, ſed imperaturus ex hominibus qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.

ORATIO PISONIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Quum indies invaleſceret Othonis factio, qui Galbæ adverſabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero ſe gratia & potentia infringeret, ut jam aperte ab eo populus Romanus deficeret, & ejus adverſario imperium traderet,& ut imperatorem crea-

ret,

ret, in caſtra eum raperet; omniaque in civitate tumultuoſa gererentur: Piſo, quem in ſpem imperii Galba adoptaverat, ſtationariam cohortem, quæ in palatio erat præſidii cauſa collocata, ſibi conciliandam & confirmandam putavit, & de conſilii ſententia hac oratione eam eſt affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & ſuam dignitatem affert in medium. Cui opponit ſordes & intemperantiam Othonis. Agi ipſorum quoque militum ſalutem, & plurimum eorum intereſſe quo principe utantur: nec florere eos poſſe in tanta importunitate adverſariorum.

Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſive optandum hoc nomen ſive timendum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reipub. fato, in veſtra manu poſitum eſt. non quia meo nomine triſtiorem caſum paveam, ut qui adverſa expertus cum maxime, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: Patris, & ſenatus, & ipſius imperii vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordia tranſlatas. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertere imperium, etiam quum amicum imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc, & comeſſationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis hu-

humani; me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit, Si Reſpub. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt : veſtra, commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio adverſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides famaque illæſa ad hunc diem manſit. Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus XXX transfugæ & deſertores, quos centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium aſſignabunt? Admittitis exemplum? & quieſcendo commune crimen facitis? Tranſcendet hæc licentia in provincias: & ad nos ſcelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quam quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES.
Ex eodem libro.
ARGUMENTUM.

Mortuo Nerone Cæſare duæ erant Romæ factiones de imperatore ſubrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus eſt imperio, ſtante adhuc in integro adverſario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in ſummam contentionem eſt adducta. Sed quum aliquando falſus nuncius interfectum Othonem Romam attuliſſet, exceptuſque eſſet ſummo plauſu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galbam tuebatur, cepit vehementius ſibi timere Otho. Itaque ut ſibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & autoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, ſuperbiam adverſarii. Invehitur in illius fautores. Commune eſſe periculum, & in eadem eos eſſe navi oſtendit. Poſtreme ad auto-

autoritatem ſuam retinendam & ſalutem vindicandam hortatur, & in hoſtes acuit.

Quis ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia nec privatum me vocari ſuſtineo, princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne, ut pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeo manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſalvos eſſe, niſi una, poſſe. Et cujus levitatis eſt Galba, jam fortaſſe promiſit: ut qui nullo expoſcente, tot millia innocentiſſimorum militum trucidaverit. Horror animum ſubit, quoties recordor feralem introitum, & hanc ſolam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auſpiciis urbem ingreſſus, quam gloriam ad principatum attulit; niſi occiſi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hiſpania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in caſtris. Quæ uſquam provincia, quæ caſtra ſunt, niſi cruenta & maculata? aut, ut ipſe prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii ſcelera, hic remedia vocat, dum falſis nominibus, ſeveritatem pro ſævitia, parſimoniam pro avaritia, ſupplicia & contumelias veſtras, diſciplinam appellat. Septem à Neronis fine menſes ſunt, & jam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinii & Elii, paraverunt. Minore avaritia ac licentia graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet. Nunc & ſubjectos nos habuit tanquam ſuos: & viles ut alienos. Una illa domus ſufficit donativo, quod vobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio, quem triſtitia & avaritia ſui ſimillimum judicabat. Vidiſtis, commilitones, no-

notabili tempeſtate, etiam Deos infauſtam adoptionem adverſantes. Idem ſenatus, idem populi Romani animus eſt. Veſtra virtus expectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine quibus quamvis egregia invalida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco, omnium militum arma nobiſcum ſunt. nec una cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Quum vos adſpexerit, quum ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt in eo quod non poteſt laudari niſi peractum.

ORATIO
OTHONIS AD MILITES.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Paucis diebus quam rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis ſuſpicio inſidiarum terruerat, atrociſſima erat in urbe conflata de nocte ſeditio. Quæ vis, ut re ipſa pro ſalute imperatoris ſuſcepta erat, cujus vita illi metuebant, ita in ſenatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maxime quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clariſſimis ſenatoribus epulabatur. Qui plurimum ſua intereſſe judicans, ut abeſſet ab omni injuria omnique metu ſenatus, ſeditionem & in præſentia ſedare, & poſtridie ſeverius coërcere conatus eſt, quum nondum ille ardor penitus deferbuiſſet. Convocatam igitur multitudinem increpat, ſed leniùs, quod intelligebat non ad ſuam perniciem ſed ad incolumitatem capta eſſe ab illis arma. Docet igitur, quanta ſit culpa in illo militari motu leviſſima de cauſa concitato. Eſſe enim id hominum qui omnium eorum quæ fiunt, velint cauſas noſſe, & ad ſe revocare. Jura militum oſtendit, & quanta ab illis requiratur modeſtia.

Sancti

Sanctitatem ſenatus inculcat, qua hoc furore militari attentata eſt. Docet, illius incolumitate imperii ſtabilitatem contineri. Paucos ad pœnam depoſcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEQUE ut affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie ſuperſunt): ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupiditate vel odio (quæ multos exercitus in diſcordiam egere), ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acrius quam conſideratius excitavit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuncios palam audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur: Tam neſcire quædam milites, quam ſcire oportet. Ita ſe ducum autoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, ut multa etiam centuriones tribunoſque tantum juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illuc nocte intempeſta rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proxima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet? Imperatoris ſui tentorium irrumpet? Vos quidem iſtud pro me. Sed in diſcurſu ac tenebris, & rerum omnium confuſione, patefieri occaſio etiam adverſus me poteſt. Si Vitellio & ſatellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quam ſeditionem & diſcordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obſequatur. hinc confuſi pedites equiteſque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum ſciſcitando, res militares continentur.

Et

Et fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Vobis arma & animus ſit: mihi conſilium & virtutis veſtræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. cæteri abolete memoriam fœdiſſimæ noctis, nec illas adverſus ſenatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana vere juventus, ad ſanguinem & cædem depoſcerent ordinem, cujus ſplendore & gloria, ſordes & obſcuritatem Vitellianarum partium perſtringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: ſenatus nobiſcum eſt. Sic fit, ut hinc Reſp., inde hoſtes Reipub. conſtiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & tectis & congeſtu lapidum ſtare creditis? Muta iſta & inanima intercidere ac reparari promiſcua ſunt: Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtra ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore urbis noſtræ inſtitutum, & à regibus uſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à majoribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam ut ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur.

ORATIO OTHONIS

Ex libro II Hiſt.

ARGUMENTUM.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum eſt. Victoria penes Vitellium fuit, ſed ea minime incruenta. Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem ſui, ne frangatur animo, nec in rebus adverſis contrahatur, ſed bellum reparet. Non deeſſe

deeſſe vires; recentes venire legiones: animos vero nuſquam alacriores, modo ne ipſe deſpondeat. Otho qui jam de morte conſciſcenda cogitaſſet, recuſat: & cauſas, cur nolit uti ad hoc eorum obſequio, affert duas. Unam, quod imperium deſperet ſibi fore diuturnum: alteram, quod, ne ſi retineri quidem poſſe ſperet, tamen velit civili ſanguine & tam fœdis cædibus partium habere. Itaque cedere adverſario velle perſeverat.

HUNC, *inquit*, animum, hanc virtutem veſtram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem ſumus, ego ac fortuna. nec tempus computaveritis. Difficilius eſt temperare felicitati, qua te non putes diu uſurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet, Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque ſolatiis opus eſt. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed eſſe ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram; vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ eſt. Præcipuum deſtinationis meæ documentem habete, quod de nemine queror; Nam incuſare Deos vel homines, ejus eſt, qui vivere velit.

ORATIO MUTIANI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppreſſo Othone Vitellius. Ejus imperium indigne ferebant nobiliſſimi homines, & ad alium transferri cupiebant: maxime vero Mutianus, magni vir nominis, impulit Veſpaſianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus conſilii ſumma hac oratione eſt concluſa. Autor eſt ei, ne tantam labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indigniſſimo & impuriſſimo teneatur. Tota oratio conſiſtit in cauſis ſuſcipiendi, & in adjumentis rei perficiendæ. Cauſas ſuſcipiendi affert, turpitudinem qua contaminatum eſſet imperium ab homine fœdiſſimo: nobilitatem generis, ſplendorem, virtutem in Veſpaſiano, illuſtres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ignominioſum eſſe, ſed etiam illis periculoſum. Facultates vero perficiendi affert, ſtudium multorum in eum, robur legionum firmiſſimarum.

OMNES, qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reipub. utile, ipſis glorioſum aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adjiciatne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur. Ego te, Veſpaſiane, ad imperium voce, tam ſalutare Reipub. quam tibi magnificum, juxta Deos, in tua manu poſitum eſt. Nec ſpeciem adulantis expaveris, à contumelia quam à laude propius fuerit, poſt Vitellium eligi. Non adverſus divi Auguſti acerrimam mentem, nec adverſus cautiſſimam Tiberii ſenectutem, nec contra Caii quidem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exſurgimus: Ceſſiſti etiam Galbæ imagi-

imaginibus: Torpere ultra, & polluendam perdendamque Rempub. relinquere, ſopor & ignavia videretur, etiam ſi tibi, quam inhoneſta, tam tuta ſervitus eſſet. Abiit jam & tranſvectum eſt tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quam nos ſumus, fateor: Sed & Nero nobilitate natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem, quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſtipendiis, nulla militari fama, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione victum, jam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim ſpargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comeſſationibus, & principes imitatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem legiones integræ, nulla acie exhauſtæ, non diſcordia corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli domitor externi. Claſſium, alarum, cohortium robora; & fidiſſimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne poſt Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Abſurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus eſſem, ſi ipſe imperarem. Cæterum inter nos non idem proſperarum adverſarumque rerum ordo erit. Nam ſi vincimus, honorem quem dederis habebo: diſcrimen, ac pericula, ex æquo partiemur. Imo ut melius eſt, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplina victi, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultionis cupiditas

ad virtutem accendit; illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet contecta & tumeſcentia victricium partium vulnera bellum ipſum. Nec mihi major in tua vigilantia, parſimonia, ſapientia, fiducia eſt, quam in Vitellii torpore, inſcitia, ſævitia. Sed & meliorem in bello cauſam, quam in pace habemus. Nam qui deliberant, deſciverunt.

ORATIO
CURTII MONTANI.
Ex libro IV Hiſt.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni ſe miniſtrum in crudilitate præbuerat, & per eum fuerat everſa Craſſorum & Orphiti, clarorum hominum, domus, quum is crimen illorum, cujus tamen particeps fuerat, detuliſſet. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejuſdem crudelitatis, fuerant animadverſum eſſet, hic quoque reus eſt factus ab uxore & liberis Craſſi. Sed pro eo dicebat frater Viſanus Meſſala: & invidiam deprecando jam quodammodo reſtinxerat. Ibi Curtius Montanus exarſit, & in reum hac oratione vehementiſſime eſt invectus, præſtitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funeſtam vocem ad incitandam tyranni ſævitiam objiciens. Peſtes eſſe Reipub. & ſemina tyrannidis id genus homines: ad quæ exſtripanda ſenatum impellit.

OCCURRIT *truci oratione Curtius Montanus, eo uſque progreſſus. ut, poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitumque morſu Piſonis caput objectaret.* Hæc certe, *inquit*, Nero non coëgit; nec dignitatem aut ſalutem illa ſævitia redemiſti. Sane toleremus iſtorum defenſiones, qui perdere alios quam periclitari ipſi malue-

luerunt. Te ſecurum reliquerat exul pater,& diviſa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. Libidine ſanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defenſionibus expertum; cæde nobili imbuiſti. cum ex funere Reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fœminas eadem ruina proſterneres: quum ſegnitiam Neronis incuſares, quod per ſingulas domos ſeque & delatores fatigaret: poſſe univerſum ſenatum una voce ſubverti. Retinete, Patres conſcripti, & reſervate hominem tam expediti conſilii, ut omnis ætas inſtructa ſit, & quomodo ſenes noſtri Marcellum Criſpum; juvenes Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia. Quid, ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem viſuri ſumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt; quum interim inteſtabilior & ſævior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio, Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus, P. C., nec jam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more majorum puniendos flagitabat. Optimus eſt poſt malum principem dies primus.

ORATIO LEGATI TENCTERORUM.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulſo eorum jugo, initum eſt conſilium à Germanis de Agrippinenſi colonia, quæ in Romanorum imperio permanebat. Exſcindi eam placebat nonnullis: mitius

agendum alii cenſuerunt ; ſatiſque habuerunt eam ad ſocietatem Germanorum revocare. Ea re miſſa eſt ab iis legatio cujus princeps hanc orationem in illius coloniæ concilio habuit. Gratulatus eſt illis libertatem : mandata expoſuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vectigalibus abrogandis, quæ penſitabant Romanis, de commerciis ſecum communicandis, de inſtitutis Germaniæ reſtituendis.

REDISSE vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, ſed præcipuo Deorum Marti grates agimus ; Vobiſque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis ; nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipſum, clauſerant Romani : ut colloquia congreſſuſque noſtros arcerent; vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, ſub cuſtode & pretio coiremus. Sed ut amicitia ſocietaſque noſtra in æternum rata ſint : poſtulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta ſervitii, detrahatis. Etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliviſcuntur. Romanos omnes in finibus veſtris trucidetis. Haud facile libertas & domini miſcentur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quidquam, aut ſegregare cauſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobiſque utramque ripam colere, ut olim majoribus noſtris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus ; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Inſtituta cultumque patrium reſumite, abruptis voluptatibus quibus Romani plus adverſus ſubjectos quam armis valent. Sincerus & integer, & ſervitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO AGRIPPINENSIUM

Ex eodem libro.

Argumentum.

Reſpondent legatis Tencterorum Agrippinenſes, ancipiti ſententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excuſant. In muris opponunt ſecuritatem: in Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetuſtatem, & jus conſanguinitatis. De vectigalibus, commerciis & inſtitutis, legatis, quæ propoſuerant, aſſentiuntur.

Quæ prima libertatis facultas data eſt, avidius quam cautius ſumpſimus, ut vobis cæteriſque Germanis conſanguineis noſtris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus ſe cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruera tutius eſt. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in infinibus noſtris fuerant, eos bellum abſumpſit: vel in ſuas quiſque ſedes refugere. Deductis olim, & nobiſcum per connubium ſociatis, quique mox provenere, hæc patria eſt. Nec vos adeo iniquos exiſtimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal & onera commerciorum reſolvimus. Sint tranſitus incuſtoditi, ſed diurni & inermes: donec nova & recentia jura in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta ſancientur.

ORATIO CERIALIS.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Bellum gerebat adverſus Germanos exercitus Romanus nomine & auſpiciis Veſpaſiani Cæſaris. Hujus

belli ſumma penes Petilum Cerialem erat. Deſciverant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conſcriptæ, ſeque ad hoſtes contulerant, quorum erant duces Civilis, Claſſicus, & Tutor. Re bene à Ceriali geſta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hoſtibus. In perfidos & deſertores ut animadverteretur, plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hoſtibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde ſunt legiones illæ. Eas magnus ſupplicii terror invaſerat, ſed nihil in eas ſtatuendum ſibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem. Verum hac oratione cohortatus eſt eas ad fidem in Cæſarem conſtantius impoſterum colendam. Belli cauſas repetiit, oſtendit juſtas, neceſſarias, ſumma æquitate nixas. Æquitatem & clementiam imperii inculcavit. Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quod ſalutare ſibi eſſe intelligerent: quippe in fide eſſent & tutela Romanorum.

NEQUE ego unquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non ſua natura, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur; ſtatui pauca diſſerere, quæ profligato bello, utilius ſit vobis audiſſe, quam nobis dixiſſe. Terram veſtram cæterorumque Gallorum ingreſſi ſunt duces imperatoreſque Romani, nulla cupidine, ſed majoribus veſtris invocantibus, quos diſcordiæ uſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani ſociis pariter atque hoſtibus ſervitutem impoſuerant. Quot præliis adverſus Cimbros Teutonoſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, ſatis clarum. Nec ideo Rhenum inſedimus, ut Italiam tueremur: ſed ne quis alius Arioviſtus regno Galliarum potiretur. An vos cariores Civili Bataviſque & tranſrhenanis gentibus creditis, quam majoribus eorum patres avique veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſa Germanis

manis tranſcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandæ ſedis amor:ut relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fœcundiſſimum hoc ſolum vosque ipſos poſſiderent. Cæterum libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum jus concederetis. Nos quanquam totiens laceſſiti, jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur.Nam neque quies gentium ſine armis;neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tributis haberi que ſunt. Cætera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: Ipſi has aliaſque provincias regitis. Nihil ſeparatum,clauſumve. Et landatorum principum uſus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala; ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: Sed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur. niſi forte Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis: aut minoribus quam nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur,Nam pulſis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quam bella omnium inter ſe gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortuna diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utruiſque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate malitis.

ORATIO

CIVILIS, *ſed* MUTILATA.

Ex lib. v. Hiſt.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem ſe Batavis adverſus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu geſſerat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quam illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux, flectendos ſibi potius ad deditionem ſubeundam monendo, quam diutius urgendo, duxit. Tentavit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum eſſet ventum, habuit hanc pro ſe orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi ſui cauſa, aliqua ſaltem ex parte, repetit altius cauſas belli à ſe primum ſuſcepti, ut omnes turpis proditionis avertat à ſe ſuſpiciones.

Si apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia: & quum privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes tranſcenderet. Quæ Antonius epiſtolis, Hordeonius Flaccus præſens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœſia, Flavianus in Pannonia.

Ex

Ex vita Agricolæ
A CORN. TACITO
prodita.

GALGACI ORATIO.

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Julius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi laceſſiti ad reſtinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, cum hoſte confligendum cenſuit: ſed prius animos multitudinis oratione eſſe firmandos. Itaque convocatam ſuorum concionem hortatus eſt ut ſtrenue bellum compeſcerent. Ejus tota oratio in eo poſita eſt, ut eos & poſſe & debere hoſtem propulſare oſtendat: defenſionem & facilem eſſe & neceſſariam. Idcirco belli æquitatem & neceſſitatem docet. Invehitur in hoſtium aviditatem. Sua niſi flagitioſe deſeri ab ipſis non poſſe probat. A ſervitute voluntaria ſubeunda deterret, idque à dominorum ſuperbia & innata genti illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos poſſe à ſervitute & jugo hoſtium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. Avita fortitudine propoſita, eos dimittit.

QUOTIES cauſas belli & neceſſitatem noſtram intueor; magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & univerſi ſervitutis expertes: & nullæ ultra terræ ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romana. Ita prælium atque arma quæ fortibus honeſta, eadem etiam ignavis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ quibus adverſus Romanos varia fortuna certatum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ,

eoq; in ipſis penetralibus uti, nec ſervientium litora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum pro magnifico eſt. Sed nulla jam ultra gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: Et interiores Romani. quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis; poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: Si locuples hoſtis eſt, avari: ſi pauper, ambitioſi. quos non oriens, non occidens ſatiaverit. Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus, imperium; atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuiq; ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per delectus alibi ſervituri auferuntur. Conjuges ſororeſq; etſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque, in tributum egerunt, in annonam, frumentum. corpora ipſa ac manus, ſilvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſervituti mancipia ſemel veneunt, atque ultro à dominis aluntur: Britannia ſervitutem ſuam quotidie emit; quotidie paſcit. Ac ſicut in familia recentiſſimus quiſque ſervorum & conſervis ludibrio eſt: ſic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus ſunt, quibus exercendis reſervemur. Virtus porro ac ferocia ſubjectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quam quibus gloria cariſſima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim

ſtatim congreſſu non oſtendemus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciviam adeſſe creditis? Noſtris illi diſſenſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſecundæ res tenent, ita adverſæ diſſolvent. niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quam ſervos. fide & affectu teneri putatis: Metus & terror eſt, infirma vincula caritatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: Paucos numeros circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare & ſilvas, ignota omnia, circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos Dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipſa hoſtium acie inveniemus noſtras manus. Agnoſcent Britanni ſuam cauſam: recordabuntur Galli priorem libertatem: deſerent illos cæteri Germani, tanquam nuper Uſipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua caſtella, ſenum coloniæ, intermale parentes & injuſte imperantes, ægra municipia & diſcordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla & cæteræ ſervientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aciem, & majoreis veſtros, & poſteros cogitate.

ORATIO AGRICOLÆ.

Ibidem.

ARGUMENTUM.

Vt ſuos cohortatione ad pugnam incenderat Galgacus, ſic Julius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cuctationem omnem eripere ſuis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuiſſe aliquot ante annis commotum & geſtum ab iiſdem illis militibus: nunc idem redintegratum geri. Jubet igitur eos parem animorum præſentiam concipere, quam ſuperioribus præliis adverſus eoſdem hoſtes attulerint. Admonet priſtinæ gloriæ, quæ ſit illuſtranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua eſt oratio in diſpiciendis hoſtibus, quorum infirmas vires oſtendit: unde exacuendorum animorum facultatem ſumit.

OCTAVUS annus eſt, commilitones, ex quo virtute & auſpiciis imperii Romani, fide atque opera veſtra Britanniam viciſtis. Tot expeditionibus, tot præliis, ſeu fortitudine adverſus hoſtes, ſeu patientia ac labore pene adverſus ipſam rerum naturam opus fuit: neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, ſed caſtris & armis tenemus. Inventa Britannia, & ſubacta. Equidem in agmine, quum vos paludes monteſve & flumina fatigarent, fortiſſimi cujuſque vocem audiebam, Quando dabitur hoſtis? Quando acies? Veniunt à latebris ſuis extruſi. Et vota virtuſque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adverſa. Nam ut ſuperaſſe tantum itineris, ſilvas evaſiſſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculoſiſſima quæ hodie proſperrima ſunt. Neq; enim nobis

aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia : ſed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum eſt, neque exercitus neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. Nec inglorium fuerit, in ipſo terrarum ac naturæ fine recidiſſe. Si novæ gentes atque ignota acies conſtitiſſent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc veſtra decora recenſete, veſtros oculos interrogate. Ii ſunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellaſtis : ii cæterorum Britannorum fugaciſſimi, ideoque tamdiu ſuperſtites. Quomodo ſilvas ſaltuſque penetrantibus, fortiſſimum quodque animal robore, pavida & inertia ipſo agminis ſono pelluntur; ſic acerrimi Britannorum jampridem ceciderunt, reliquus eſt numerus ignavorum & metuentium. Quos quod tandem inveniſtis, non reſtiterunt, ſed deprehenſi ſunt noviſſimi, ideo extremo metu corpora defixere in his veſtigiis, in quibus pulchram & ſpectabilem victoriam ederetis. Tranſigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuiſſe, aut moras belli, aut cauſas rebellandi.

ORATIONES EX Q. CURTIO collectæ.

ORATIO CHARIDEMI.

Ex libro III.

Charidemus Athenienſis, exulans apud Darium Perſarum Regem, contracto ab eo numeroſo exercitu adverſus Alexandrum Macedonum regem, ſententiam de apparatu univerſo rogatus, liberius quam felicius reſpondet, ſibi exercitum illum, etſi numero ſuperiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, *inquit*, & tu forſan audire nolis, & ego, niſi nunc dixero, alias nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita ſedibus ſuis moles, finitimis poteſt eſſe terribilis: Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non ſubjecere, animis concipere non poſſunt. Sed Macedonum acies torva ſane & inculta, clypeis haſtiſque immobiles cuneos & conferta robora virorum teget. Ipſi phalangem vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro, armis arma conferta ſunt: ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obſiſtere, circuire, diſcurrere in cornu, mutare

mutare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne auri argentique ſtudio teneri putes, adhuc illa diſciplina paupertate magiſtra ſtetit. Fatigatis humus cubile eſt: cibus, quem occupant, ſatiat. tempora ſomni arctiora quam noctis ſunt. Jam Theſſali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & haſtis igne duratis, repellentur. Pari robore opus eſt. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda ſunt. Argentum iſtud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

ORATIO
LEGATORUM DARII,
ad Alexandrum.
Ex lib. IV.

ARGUMENTUM.

Darius, & armis jam duobus prœliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nunciata illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, inprimis vero erga uxorem, cui ille mortuæ non ſecus ac conjugi illacrymarat; legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, ſi ad eas adduci poſſit, cum eo tranſigant. Ii ad eum quum veniſſent, ad exponendam legationem hac oratione ſunt uſi, qua eum, & blande prolixeque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere ſunt conati.

DARIUM, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis ſubegit; ſed juſtitia & continentia tua expreſſit. Matrem, conjugem, liberoſque ejus, niſi quod ſine illo ſunt, captos eſſe non ſenſit. Pudicitiæ earum, quæ ſuperſunt, curam, haud ſecus quam parens agens, reginas appellas, ſpeciem priſtinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hoſtem luges. Jam

in acie ſtares, niſi cura te ſepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum eſt, ſi tam ab amico animo pacem petit? Quid opus eſt armis, inter quos odia ſublata ſunt? Antea imperio tuo finem deſtinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Helleſpontum & Euphratem eſt, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium quem habes, pacis & fidei obſidem retine. Matrem & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus XXX millia talentum auri precatur accipias. Niſi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc eſſe tempus, quo pacem non dare ſolum, ſed etiam occupare deberes. Reſpice, quantum poſt te reliqueris; intuere quantum petas. Periculoſum eſt prægrave imperium: difficile eſt continere quod capere non poſſis. Videſne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant; Neſcio an Darius ideo tam multa amiſerit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius eſt quædam vincere, quam tueri. Quam, hercule, expeditius manus noſtræ rapiunt, quam continent! Ipſa mors uxoris Darii te admonere poteſt, minus jam miſericordiæ tuæ licere, quam licuit.

ORATIO
PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Parmenio in magna apud regem gratia conſtitutus, adhibitus ad regis deliberationem de legatorum Darii poſtulatione ſententiam dicit, qua Alexandro autor eſt, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius, deſcendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quam bello majora, at minus certa, quærere.

ANTE ſuaſiſſem, *ait*, ut captivos apud Damaſcum redimentibus redderes, Ingentem pecuniam potuiſſe

potuiſſe redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere cenſerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari poſſe conditione, non bello: nec quemquam alium inter Iſtrum & Euphratem poſſediſſe terras, ingenti ſpatio intervalloque diſcretas. Macedoniam quoque reſpiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.

ORATIO

ALEXANDRI AD LEGATOS DARII.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Refutato Parmenione, reſpondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, ſi pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de cauſis: quod Darii inſidiis appetitus ſit, & quod ſua jam & à ſe occupata, ſibi offerantur. Se ita ab armis diſceſſurum dicit, ſi ille ſe ſuaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNCIATE Dario, gratiarum actionem apud hoſtem ſupervacaneam eſſe. & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuiſſe, ſed naturæ meæ: nec adverſus calamitates, ſed adverſus hoſtium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non ſoleo; armatus ſit oportet, quem oderim. Quod ſi ſaltem pacem bona fide peteret, deliberarem forſitan an darem. Verumenim vero, cum modo milites meos literis ad proditionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia ſollicitet, ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut juſtus hoſtis, ſed ut percuſſor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quæ poſt Euphratem ſunt, liberaliter donat. Ubi igitur me

me aſſamini? nempe ultra Euphratem ſum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam ſuam, nempe quam ſcio alicui ſervorum ejus nupturam. Multum vero mihi præſtat, ſi me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate regi veſtro, & quæ amiſit, & quæ adhuc habet, præmia eſſe belli. Hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis aſſignatura fortuna eſt; & me in Aſiam non veniſſe, ut ab aliis acciperem, ſed ut aliis darem. Si ſecundus & non par mihi vellet haberi facerem forſitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus ſolibus poteſt regi, nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poteſt habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam ſibi, quam expertus eſt, polliceatur fortunam.

ORATIO DARII AD MILITES.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertium adverſus Macedonas Darius, ſuos ad prælium præſenti animo capeſſendum hortatur, propoſitis iis quæ in deliberando graviſſima ſunt, ſalutis conjugum, liberorum, libertatis defenſione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat; quo illis res redierit, oſtendit. Et ne ſuperiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac deſpicit virtutem, res geſtas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARUM, *inquit*, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus, paulo ante domini; jam non de gloria, ſed de ſalute, & quod ſaluti præpo-

præpoſitis, de libertate pugnandum eſt. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut conſtituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoſte certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum eſt eo unde pulſis ne fugæ quidem locus eſt. Omnia tam diutino bello exhauſta poſt tergum ſunt. Non incolas ſuos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi ſequuntur hanc aciem, parata hoſtibus præda, niſi pro cariſſimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immenſa planities vix caperet, comparavi. equos, arma diſtribui. commeatus ne tantæ multitudini deeſſent, providi. locum, in quo acies explicari poſſet, elegi. Cætera in veſtra poteſtate ſunt. audete modo vincere, famamque, infirmiſſimum adverſus fortes viros telum, contemnite. Temeritas eſt, quam adhuc pro virtute timuiſtis. quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amiſſo aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes abſconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhauſtam. Nam ultimi, quos locavit averſos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis poſſunt, etiamſi nil præter falcatos currus emiſero. & bello vicerimus, ſi vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus eſt. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet incluſos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium converſa ſunt. Noſtrum mobile & expeditum agmen eſt; illud præda grave. Implicatos ergo ſpoliis noſtris trucidabimus: eademque res & cauſa victoriæ erit, & fructus. Quod ſi quem è vobis nomen gentis movet, cogitet; Macedonum illic arma eſſe, non corpora. Multum enim ſanguinis invicem hauſimus, & ſemper gravior in paucitate jactura eſt. Nam Alexander quantuſcunque ignavis

vis & timidis videri poteſt, unum animal eſt, &, ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc noſtro pavore, quam ſua virtute felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Licet felicitas adſpirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum ſunt, & fortuna nunquam ſimpliciter indulget. Forſitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Perſarum imperium, quod ſecundo curſu per CCXXX annos ad ſummum faſtigium evexerant; magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modo Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quia mutuo affectamus, una gens non capit. Cæterum, ſi ſpes non ſubeſſet, neceſſitas tamen ſtimulare deberet. Ad extrema perventum eſt. Matrem meam, duas filias, Ochum in ſpem hujus imperii genitum, illos principes, illam ſobolem regiæ ſtirpis, duces veſtros, regum inſtar, vinctos habet: niſi, quod in vobis eſt, ipſe ego majore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis, reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amiſi) credite nunc omnes, tendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere, ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis æquo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quo propius diſcrimen accedo, hoc minus his quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque ſolis intra fines regni mei orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademtum Medis Lydiſque imperium Primus in Perſidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gentem-

temque Perſarum. Ite alacres & ſpe pleni, ut quam gloriam accepiſtis à majoribus veſtris, poſteris relinquatis. In dextris veſtris jam libertatem, opem, ſpem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quiſquis contempſerit: timidiſſimum quenque conſequitur. Ipſe non patrio more ſolum, ſed etiam, ut conſpici poſſim, curru vehor. Nec recuſo, quo minus imitemini me, ſive fortitudinis exemplum, ſive ignaviæ fuero.

ORATIO
EUCTEMONIS CYNÆI.
Ex libro v.

ARGUMENTUM.

Græci captivi ad quater mille, quum crudeliſſime eſſent à Perſis accepti, & fœda corporum laceratione deturpati, ſe in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen quid potiſſimum ab eo contenderent. Qua de re quum anceps eſſet conſilium, aut in locis conſidendi, aut patriæ repetendæ, dictæ ſunt in utramque partem ſententiæ. Euctemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro poſtulare, tum quia imbecillitas corporum jactationem viæ ferre non poſſet, tum quia ita deformati ne honeſte quidem in ſuorum conſpectum prodire poſſent.

Nos, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc eſt, ſupplicia noſtra, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum eſt, oſtentare Græciæ velut lætum ſpectaculum cupimus. Atqui optime miſerias ferunt, qui abſcondunt: nec ulla eſt tam familiaris infelicibus patria, quam ſolitudo, & ſtatus prioris oblivio. Nam qui multum in ſuorum miſericordia ponunt, ignorant quam celeriter lacrymæ inareſcant. Nemo fideliter diligit, quem faſtidit: nam

nam & calamitas querula eſt, & ſuperba felicitas. Ita ſuam quiſque fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat: & niſi mutuo eſſemus miſeri, olim aliis alii potuiſſemus eſſe faſtidio. Quid mirum eſt, fortunatos ſemper parem quærere? Obſecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc ſemeſa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorſus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoſcent ergaſtuli detrimenta: Et quota pars noſtri tot obire terras poteſt? Procul Europa in ultima Orientis relegati, ſenes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus ſcilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges deinde, quas captis ſors & neceſſitas unicum ſolatium applicuit, parvoſque liberos, trahimus nobiſcum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoſcere volet. Relinquemus ergo extemplo præſentium pignora, cum incertum ſit, an viſuri ſimus ea quæ petimus? Inter hos latendum eſt, qui nos miſeros noſſe cœperunt.

ORATIO
THEATI ATHENIENSIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ultro citroque, ut diximus, res eſt inter Græcos agitata, manerent, an patriam reviſerent. Contrariæ ſententiæ illi ſuperiori autor eſt Theatus Athenienſis. Profectionem enim ſuadet poſthabita deformitatis illius verecundia, itineris vero laboribus præ deſiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus eſſent, feritate propoſita. Quamvis autem hæc oratio obliqua ſit, quia tamen eſt ἀντιλογική, reſpondens videlicet ſuperiori, non viſa eſt prætereunda.

NEMINEM *puto habitu corporis ſuos æſtimaturum, utique ſævitia hoſtis, non natura calamitoſos.*

ſos. Dignum eſſe omni malo, qui erubeſceret fortuita: triſtem eum de mortalitate ferre ſententiam, & deſperare miſericordiam, quam ipſe alteri denegaturus ſit. Deos (quod ipſi nunquam auſi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vita æſtimant, vel morte redimunt. quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi eſſe cæli hauſtum, alium lucis aſpectum. mores, ſacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti, quæ ingentia ipſi omiſſuri ſint ſua ſponte, non ob aliud tam calamitoſi, quam quod illis carere coacti eſſent. Se certe rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis uſurum. Si quas contubernii, liberorumque, quos ſervitus coëgiſſet agnoſcere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria carius eſt.

ORATIO DARII.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius, quum jam ter adverſo Marte pugnaſſet, exiguas haberet tantarum cladium reliquias, ſed ne ſatis quidem eas explorata fidei, tæderetque eum diuturnæ fugæ, quod in ſumma rerum deſperatione fieri aſſolet. ſtatuit poſtremo prælio de rerum ſumma decernere. Verum quia id non ante poterat, quam ſuorum animos partim tentaſſet, partim confirmaſſet, hac oratione eſt uſus; qua labantes aliorum animos detinere & conciliare, aliorum ægros conſolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel ſecundo vel adverſo prælio finiant. Sibi quidem certum eſſe oſtendit, hoc uno certamine aut emori aut clades acceptas ſarcire.

SI me cum ignavis, *inquit*, & pluris qualemcunque vitam morte honeſta æſtimantibus fortuna junxiſſet, tacerem potius, quam fruſtra verba conſume-

ſumerem. ſed majore quam vellem documento, & virtutem veſtram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim, quam dubitare an veſtri ſimiles adhuc ſitis. Ex tot millibus, quæ ſub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem perſequuti eſtis. Fides veſtra & conſtantia, ut regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, ſed ut præmiis eorum veſtri ſolicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris maluiſtis ſequi: digniſſimi quibus, ſi ego non poſſum, Dii pro me gratiam referant; & me hercule referent. Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamſi conſilium fugæ, à qua multum abhorret animus agitaſſem; veſtra tamen virtute fretus, obviam iſſem hoſti. Quouſque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem; cum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amiſi aut honeſta morte defungi? Niſi forte ſatius eſt exſpectare victoris arbitrium, & Mazæi & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius; ut jam malit ille gloriæ ſuæ, quam iræ obſequi. Nec Dii ſiverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quiſquam, aut condonare poſſit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit regni mei, qui & ſpiritus, finis. Si hic animus, ſi hæc lex, nulli non parta libertas eſt: nemo è vobis faſtidium Macedonum, nemo vultum ſuperbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam verſabilis fortuna ſit, documentum ipſe ſum. Nec immerito mitiores vices ejus exſpecto. Sed ſi juſta ac pia bella Dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeſte mori. Per ego vos decora majorum, qui totius orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros quibus ſtipendium Macedonia

donia quondam tulit, per tot navium claſſes in Græciam miſſas, per tot trophæa regum, oro, & obteſtor, ut nobilitate veſtrâ gentiſque dignos ſpiritus capiatis, ut eadem conſtantia animorum, qua præterita toleraſtis, experiamini quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO NABARZANIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi, qua ſe in aciem deſcendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum eſt. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejuſdem ſceleris Beſſo moliretur, hac autem dimicatione conatus ſuos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit. Autor igitur eſt Dario perfidioſus ſuaſor, ut tantiſper ſe imperio abdicet, dum alter ſuſceptis gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam reſtituat. Cæterum ad Beſſum, conſcium ſceleris ſatrapen, ſua ſententia ſummam rerum defert.

SCIO me, *inquit*, ſententiam eſſe dicturum prima ſpecie haud quaquam auribus tuis gratam: ſed medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant: gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid ſervari poteſt, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, ſuadeo; ſed ut te, ac regnum tuum, ſalubri ratione conſerves. Diis adverſis bellum inimus, & pertinax fortuna Perſas urgere non deſinit. Novis initiis & ominibus opus eſt. Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Aſia decedat hoſtis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit.

Bactra intacta ſunt. Indi & Sacæ in tua poteſtate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles ſuperſit, quam exhauſta ſit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non neceſſariam? Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere, quam odiſſe vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem ſui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors eſt; ad quam non pigre ire ſatis eſt. Proinde ſi Bactra, quod tutiſſimum receptaculum eſt, petimus, præfectum regionis ejus Beſſum, regem temporis gratia ſtatuamus. Compoſitis rebus juſto regi tibi fiduciarium reſtituet imperium.

ORATIO ALEXANDRI.

Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requietem laborioſæ militiæ optandam, acceſſerat ſparſus ſine autore quidem, ſed ex diuturniorum ſtativorum occaſione excitatus miſſionis rumor. Qui etſi temere percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis caſtris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrum vix ea ingreſſum quæ animo & ſpe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incuſatis, illis ipſis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione ſtatuit. Qua leniter objurgat milites, quod immaturum ſuarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit conſilii ſui cauſas, cur nondum inceptis deſiſtat. Neque quæ parta ſint, retineri poſſe, niſi ſubactis hoſtibus qui ſuperſint: & his domitis, multo uberiores victoriæ fructus oſtendi, & ſeſe offerre. Hæc niſi pacata teneri poſſe: pacata vero ſecum multo his plura eſſe alla-

allatura. Eos præterea ad perſequendas de præcurſoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITUDINEM rerum, quas geſſimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum eſt, & deſiderium quietis, & ſatietatem gloriæ occurrere. ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponneſum, quorum alia ductu meo, alia imperio auſpicioque perdomui. Ecce orſi bellum ad Helleſpontum, Ionas, Æolidem ſervitio Barbariæ impotentis eximimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Piſidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Perſidem, Medos, Parthienem, habemus in poteſtate. Plures provincias complexus ſum, quam alii urbes ceperunt. & neſcio an enumeranti mihi quaſdam ipſarum rerum multitudo ſubduxerit. Itaque, ſi crederem ſatis certam eſſe poſſeſſionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem ſororeſque & cæteros cives, vel reticentibus vobis erumperem, ut ibi potiſſimum parta vobiſcum laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia exſpectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies; rerum, per virtutem partarum ſecura poſſeſſio. Sed in novo, & (ſi verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice ſubeuntibus barbaris, tempore, milites, opus eſt, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & efferatos mollior conſuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem ſtatuto tempore exſpectant. adeo etiam illa ſenſus omnis expertia, tamen ſua lege miteſcunt. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomine aſſuetas, non ſacris, non moribus, non commercio linguæ nobiſcum cohærentes, eodem prælio domitas eſſe, quo victæ ſunt? Veſtris armis continentur, non ſuis moribus: & qui præſentes metuunt, in

in abſentia hoſtes erunt. Cum feris beſtiis res eſt, quas captas & incluſas, quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago, tanquam omnia ſubacta ſint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non poſſidet ſolum parricida Beſſus, ſed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Maſſagetæ, Sacæ, Indi, ſui juris ſunt. Omnes hi ſimul, ſi terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ & externi. Suis autem quique parent placidius, etiam cum is præeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde aut quæ cœpimus, omittenda ſunt, aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos, quicquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta, magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in ſedem Cyri beneficio Bagoæ caſtrati hominis admiſſus: ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut ſervo ejus traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus, regem ſuum, etiam externæ opis egentem, certe cui nos victores pepercissemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conſervari poſſet, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre feſtino, omnibus regibus gentibuſque fidei, quam violavit, meritas pœnas ſolventem. At hercule, ſi mox eundem Græcorum urbes aut Helleſpontum vaſtare nunciatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Beſſum præmia veſtræ occupaſſe victoriæ? Tunc ad repetendas res feſtinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem præſtaret territum adhuc, & vix mentis ſuæ compotem, opprimere? Quatridui nobis iter ſupereſt, qui tot proculcavimus

mus nives, tot amnes ſuperavimus, tot montium juga tranſcurrimus: non mare illud, quod exæſtuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & anguſtiæ includunt. plana omnia & prona ſunt. In ipſo limine victoriæ ſtamus. Pauci nobis fugitivi & domini ſui interfectores ſuperſunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ veſtræ numerandum, poſteritati famæque tradetis: Darii quoque hoſtis, finito poſt mortem ejus odio, parricidas eſſe vos ultos: neminem impium effugiſſe manus veſtras. Hoc perpetrato, quanto creditis Perſas obſequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella ſuſcipere; & Beſſi ſceleri, non nomini ſuo, iraſci?

ORATIO CRATERI.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Macedones aliquot inierant regis ſui de medio tollendi conſilium. Sed re per indices patefacta, comprehenſi ſunt, & oppreſſa conjuratio. Verum quia erant in ea conjuratione aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quicquam in eos niſi ex amicorum ſententia ſtatuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus, in paucis regi carus, ſententiam rogatus, cenſuit more majorum in eos eſſe animadvertendum. Nec quia illuſtres eſſent, idcirco dignitati potius eorum quam capiti regis eſſe parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentiæ contagione ſerpet longius niſi in his cohibeatur.

Utinam, *inquit*, in principio quoque hujus rei nobiſcum deliberaſſe: Suaſiſſemus, ſi Philotæ velles ignoſcere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam uſque ad mortis

mortis metum adductum, cogeres potius de periculo ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit: tu non ſemper Philotæ poteris ignoſcere. Nec eſt quod exiſtimes, eum, qui tantum facinus auſus eſt, venia poſſe mutari. Scit eos, qui miſericordiam conſumpſerunt, amplius ſperare non poſſe. At ego, etiamſi ipſe, vel pœnitentia vel beneficio tuo victus, quieſcere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ faſtigium poſitum, ſcio non æquo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruiſſe mortem, confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri injuriam accepiſſe, quam vitam. Proinde ſcio, tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum. Satis hoſtium ſupereſt, ad quos perſequendos ituri ſumus. Latus à domeſticis hoſtibus muni. Hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium ſuppreſſurus non fuiſſet, niſi autor, aut particeps.* Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modo, ſed ex ultima plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuiſſe curſurum? nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipſi nunciaſſet. Parmenionis filium, præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum ſimulaſſe, etiam non vacaſſe ſermoni ſuo regem, ne index alium internuncium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adſtrictum, conſcientiam ſuam exonerare properaſſe. Philotam conſumpto per ludum jocumque pene toto die gravatum eſſe, pauca verba ad caput regis petinentia, tam longo & forſitan ſupervacuo inſerere ſermoni. At enim non crediidiſſe talia deferentibus pueris. cur igitur extraxiſſet biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuiſſe Ceballinum, ſi delationem ejus damnabat. In ſuo quemque periculo magnum animum habere;

bere; cum de ſalute regis timeretur, credulos eſſe debere: vana quoque deferenteis admittere. *Omnes igitur quæſtionem de eo, ut participes ſceleris indicare cogeretur, habendam eſſe decernunt.*

ORATIO
ALEXANDRI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum ſententia compertum ſcelus inteſtinum, quo pene oppreſſus fuerat, ad concionem defert, tum ut ſecunda multitudinis voluntate quæſtio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illuſtres ſunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet; à ſe vero avertat, ſi in eos acerbe animadvertet. Hæc igitur oratio primum querelam habet indigniſſimi facinoris comparati à reis conjurationis. Poſt invenitur præcipue in eum qui ſibi patefactum ſcelus ſilentio texerat & foverat: eumque ejuſdem inſimulat criminis.

PENE, *inquit*, milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum. Deûm providentia & miſericordia vivo: conſpectuſque veſter venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis iraſcerer: quoniam ſpiritus, imo unus vitæ meæ fructus eſt, tot fortiſſimis viris & de me optime meritis referre adhuc gratiam poſſe. *Interrupit orationem militum gemitus, oborteque ſunt omnibus lacrymæ. Tum rex*, Quanto, *inquit*, majorem in animis veſtris motum excitabo, cum tanti ſceleris autores oſtendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam ſalvi eſſe poſſint, nominibus abſtineo? Sed vincenda eſt memoria priſtinæ caritatis & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas ſileam? Parmenio, illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus,

omnium nobis amicorum vetuſtiſſimus, ducem tanto ſceleri ſe præbuit. Miniſter ejus Philotas, Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus adſpicitis, cæteroſque ejuſdem amentiæ in caput meum ſubornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obſtrepebat, qualis ſolet eſſe multitudinis, & maxime militaris, ubi aut ſtudio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quiſque detulerat exponunt: Nullius eorum indicio Philotas particeps deſtinabatur. Itaque indignatione preſſa, vox indicum ſilentio excepta eſt. Tum rex,* Qualis, *inquit,* ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium id ipſum ſuppreſſit? quod non fuiſſe vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis diſtulit exonerare ſe ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas ſolus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iſte regis periculo cum moneretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei ſolicitus non audiret? Subeſt nimirum ſilentio facinus, & avida ſpes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præeſt: ipſe apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, ſperat. Orbitas quoque mea, quod ſine liberis ſum, ſpernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, conſanguineos habeo: vobis ſalvis orbus eſſe non poſſum. *Epiſtolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam ſcripſerat, recitat, haud ſane indicium gravioris conſilii præferentem. Namque ſumma ejus hæc erat. Primum veſtri curam agite, deinde veſtrorum: ſic enim quæ deſtinavimus, efficiemus. Adjecitque rex, Sic eſſe ſcriptam, ut, ſive ad filios perveniſſet, à conſciis poſſet intelligi; ſive intercepta eſſet, falleret ignaros.* At enim Dymnus, cum cæteros participes ſceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, ſed potentiæ indicium eſt, quod ſic ab iis

iis timetur etiam à quibus prodi poteſt, ut cum de ſe fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipſius indicat vita. Hic Amyutæ, qui mihi conſobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit inſidias, ſocium ſe & conſcium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, ſororem ſuam in matrimonium dedit. Hic, cum ſcripſiſſem ei pro jure tam familiaris uſus atque amicitiæ, qualis ſors edita eſſet Jovis Ammonis oraculo; ſuſtinuit reſcribere mihi, ſe quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus eſſem: cæterum miſereri eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui modum hominis excederet. Hæc ſunt etiam animi, pridem alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ equidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo preſſi. Videbar enim mihi partem viſcerum meorum abrumpere, ſi, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda ſunt: linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (ſi mihi creditis) Philotas in me acuit. ſi ipſum dimiſero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobiliſſimæ juventutis unum præfeci: ſalutem, ſpem, victoriam meam, fidei ejus tutelæque commiſi: patrem in idem faſtigium; in quo me ipſi poſuiſtis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio eſt, tot civium ſociorumque millia, imperio ejus ditionique ſubjeci. Unde præſidium petieram, periculum extitit. Quam feliciter in acie occidiſſem, potius hoſtis præda, quam civis victima? Nunc ſervatus ex periculis, quæ ſola timui; in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut ſaluti meæ parcam. Ipſi mihi præſtare poteſtis, quod ſuadetis ut faciam. Ad veſtras manus, ad veſtra arma confugio: invitis vobis ſalvus eſſe nolo: volentibus, non poſſum, niſi vindicor.

ORATIO PHILOTÆ.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Philotas erat clariſſimi Macedonis Parmenionis filius. Is non coiverat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes afferrent; ſed rem ad ſe delatam per indicem, ut modo attigimus, ſilentio præteriit, pollicitus tamen ſe ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excuſabat. Admonebatur autem hic inſidiarum potiſſimum, quod ex cohorte regia erat, & præter cæteros clarus, magnaque apud regem gratia. Re igitur per alios patefacta, primum ad cauſam dicendam eſt accerſitus ad regem ſolutus: poſt conſultis à rege amicis, in vincula eſt conjectus & ad concionem productus gravius etiam, quam cæteri, eſt ab eo accuſatus; & ex ſilentio conjurationis reus peractus. Admiſſus tamen eſt etiam ad cauſam pro concione dicendam: verum aberat rex, cum is pro ſe diceret. Hanc igitur tum pro ſe orationem habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen: ſuſpiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa, quæ in eum erant invidioſe conjecta, rejicit. Purgat ſe crimine appetiti dominatus, quo inſimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, ſed abſens, etiam defendit. Vicem illius non minus ac ſuam deflet: quod reus ſit atrociſſimi criminis, & particeps acerbiſſimi caſus filii ſui.

VERBA, *inquit*, innocenti reperire facile eſt; modum verborum miſero tenere, difficile. Itaque inter optimam conſcientiam & iniquiſſimam fortunam deſtitutus, ignoro quo modo & animo meo & tempori paream. Abeſt quidem optimus cauſæ

cauſæ meæ judex: qui cur me ipſe audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognita cauſa, tam damnare me liceat, quam abſolvere. non cognita vero, liberari ab abſente non poſſum, qui à præſente damnatus ſum. Sed quamquam vincti hominis non ſupervacua ſolum, ſed etiam inviſa defenſio eſt, quæ judicem non docere videtur, ſed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipſe non deſeram, nec committam ut damnatus etiam mea ſententia videar. Equidem, cujus criminis reus ſim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quam audierat, ſcire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuiſſe credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem ſequebatur? præſertim cum quærenti ſocios vel falſo fuerim nominandus, quo facilius qui tentabatur poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut poſſet videri ſocio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de ſemet ipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis, me unum ſubtrahebat. Quæſo, commilitones, ſi Ceballinus me non adiiſſet, nihil me de conjuratis ſcire voluiſſet: num hodie dicerem cauſam nullo me nominante? Dymnus ſane & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de ſe confitebuntur? me videlicet ſubtrahent? Maligna calamitas, & vere noxia; quum quis ſuo ſupplicio acquieſcit pro alio cruciatus. Tot conſcii ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti? cur tam ſecurus audiſti? Hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti: dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidiſti mihi, abſolutus ſum: ſi pepercisti, dimiſſus. Vel judicium tuum ſerva. Quid hac proxima nocte,

qua digreſſus ſum à menſa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi ſopore acquieſcebam, cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarant. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies ſomni? Scelerati conſcientia obſtrepente cum dormire non poſſint, agitant eos furiæ, non conſummato modo, ſed & cogitato parricidio. At mihi ſecuritatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quam clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidiſſe pœniteret, res ad me deferebatur à puero, qui non teſtem: non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, ſi cœpiſſet audiri. Amatoris & ſcorti jurgio iuterponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus ſuſpectam habui, quod non ipſe deferret, ſed fratrem potius ſubornaret. Timui ne negaret mandaſſe ſe Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuiſſe periculi cauſa. Sic quoque cum læſerim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem eſſe. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuiſſe, ſi inſontes laceſſiſſem? At enim Dymnus ſe occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minime. Ita quod ſolum indicio fidem fecit, id me, quum à Ceballino interpellatus ſum, movere non potuit. At hercule, ſi conſcius Dymno tanti ſceleris fuiſſem, biduo illo proditos eſſe nos, diſſimulare non debui. Ceballinus ipſe tolli de medio nullo negotio potuit. denique poſt delatum indicium quo periturus eram, cubiculum regis ſolus intravi, ferro quidem cinctus. Cur diſtuli facinus? An ſine Dymno non ſum auſus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: Sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus eſt donis? quem ducem, quem præfectum impenſius colui? Mihi quidem objicitur, quod ſocietatem patrii ſermonis aſperner, quod Macedonum mores faſti-

ſtidiam. Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam pridem nativus ille ſermo commercio aliarum gentium exolevit : tam victoribus quam victis peregrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magis lædunt, quam quod Amyntas Perdiccæ filius inſidiatus eſt regi : cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat, utrum, quæſo, quod non divinavi, reus ſum? An impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quod ſi æquum eſt, cur tamdiu vivo? ſi injuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi, miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepiſtis: vos quæ ſentiebam, ne reticerem, impuliſtis! Scripſiſſe me hoc fateor regi, non de rege, non enim faciebam invidiam, ſed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis ſtirpem tacitus agnoſceret, quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa eſt, ſit Deus cauſæ meæ teſtis. Retinete me in vinculis, dum conſulitur Ammon interim. qui regem noſtrum dignatus eſt filium, neminem eorum, qui ſtirpi ſuæ inſidiati ſunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis eſſe tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amiſi: patrem nec oſtendere poſſum, nec invocare audeo, cum & ipſe tanti criminis reus ſit. Parum eſt enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquieſcentem, eo quoque orbari, ni ipſe in rogum meum imponitur. Ergo, cariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Neſcio, adoleſcentia mea miſerior

ferior ſit,an ſenectus tua. Ego in ipſo robore ætatis eripior : tibi carnifex ſpiritum adimet, quem, ſi fortuna expectare voluiſſet, natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum audiſſet venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta,quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo ? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipſe quoties,quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si, & cum indicamus, inviſi; & cum tacemus, ſuſpecti ſumus; quid facere nos oportet ? *Cumque unus è circumſtantium turba exclamaſſet, Bene meritis non inſidiari : Philotas,* Recte, *inquit,* quiſquis es, dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum, pœnam non deprecor : & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt auribus veſtris.

ORATIO
AMYNTÆ,
Ex libro VII.

ARGUMENTUM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neque ab indice, neque à reis, quum in tormentis eſſent, ſed ſuſpicione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quod frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri juſſus, necato Philota, productus ſtatim in concionem fuit. Crimini data eſt cum Philota arcta neceſſitudo & recens cum eo congreſſus, aliquot dictorum procacitas, equi ſcribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipſius literæ, quibus ut ſibi ab hoc caveret, filium monebat. Admiſſus ad cauſam dicendam Amyntas, diluit ea crimina omnia, ſed præpoſtere, orſus à graviſſimo, de iis quæ in regem intemperanter eſſet debaccha-

bacchatus. Defenſionis hac eſt ſumma: Procacitatem purgat, excuſata impotentia animi & linguæ, quam duriſſimi labores militibus crebrius afferant : conjunctionem cum Philota non excuſat, ſed ſiquid eſt culpæ, eam omnem ab rege dicit ſuſtineri, qui hunc ornando, feciſſet ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recuſationem equorum confert in penuriam. Suſpiciones matris derivat in illius ſimultatem, quam ipſe officioſe in regem faciendo in ſe concitaſſet. Fugam fratris purgat illius ipſius interventu.

QUALISCUNQUE, *inquit*, exitus nos manet, rex, confitemur, proſperum tibi debituros, triſtiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus cauſam; liberis corporibus animiſque: habitum etiam, in quo te comitari ſolemus, reddidiſti. Cauſam non poſſumus, fortunam timere deſinemus. Te quæſo, permittas mihi id primum defendere: quod à te ultimum objectum eſt. Nos, rex, ſermonis adverſus majeſtatem tuam habiti nullius conſcii ſumus nobis. Dicerem, jampridem viciſſe te invidiam, niſi periculum eſſet, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum, etiamſi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox aſperior eſſet accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori noſtro imputare, quam animo. Cum quid accidit triſtius, omnes rei ſunt: corporibus noſtris, quæ utique non odimus, infeſtas admovemus manus, parentes liberis ſi occurrant, & ingrati & inviſi ſunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onuſti revertimur, quis ferre nos poteſt? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia, moderata eſt. Ad omnes affectus impetu rapimur; Vituperamus, laudamus, miſeremur, iraſcimur. Utcunque præſens movit affectio, modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum

gum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter ſe colloquentium voces, ſignum tuba datum finit. In ſuos ordines quiſque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum eſt, in hoſtium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccaſſet. Proinde ad id revertar, propter quod rei ſumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetiſſe quoque nos, magnoſque ex ea fructus percepiſſe, confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum eſſe voluiſti, filium omnes pene amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis eſſe miraris? Tu hercule (ſi verum audire vis), rex, hujus nobis periculi cauſa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ aſcendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere, poſſemus. Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eoſdem nos inimicos amicoſque habituros eſſe, quos tu haberes? Hoc ſacramento pietatis obſtricti adverſamur ſcilicet, quem tu omnibus preferebas? Igitur ſi hoc crimen eſt, tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici eſſe voluerunt: totidem, quod volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos qui idem eſſe voluerunt. Quod igitur conſcientiæ affertur indicium? ut opinor. quia pridie familiariter & ſine arbitris loquutus eſt nobiſcum. At ego purgare non poſſem, ſi pridie quicquam ex vetere vita ac more mutasſem. Nunc vero, ſi, ut omnibus diebus, illo quoque qui ſuſpectus eſt, fecimus; conſuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quam Philotas detectus eſt, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui ſi nos ſuſpectos facere vult, quod illo die equos non dederim, ſemetipſum, quod eos deſideraverat, purgare non poterit.

rit. Anceps enim crimen eſt inter retinentem & exigentem, niſi quod melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quam poſcentis alienum. Cæterum rex equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam diſtribuerat iis, qui amiſerant ſuos. Omnino duos ipſe habebam: quos cum vellet abducere homo ſuperbiſſimus, certe iniquiſſimus, niſi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum eſſe me cum ignaviſſimo, & hoc unum militiæ ſuæ uſurpante, ut alienos equos pugnaturis diſtribuat: Huc enim malorum ventum eſt, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excuſem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tibi ſcripſit. Utinam prudentius eſſet ſolicita pro filio, & non inanes quoque ſpecies anxio animo figuraret. Quare enim non adſcribit metus ſui cauſam? Denique non oſtendit autorem, quo facto dictove noſtro mota, tam trepidas tibi literas ſcripſit. O miſeram conditionem meam, cui forſitan non periculoſius eſt tacere quam dicere! Sed utcunque ceſſura res eſt, malo tibi defenſionem meam diſplicere, quam cauſam. Agnoſces autem quæ dicturus ſum. quippe meminiſti, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixiſſe te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abſcondi. Præcepiſti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, ſed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exſequutus ſum imperium tuum. Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius eſt, quam me, qui, ſi tibi non paruiſſem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ perſequendi nos cauſa eſt, quam quod utilitatem tuam muliebri præpoſuimus gratiæ. VI millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi: quorum pars ſequutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo,

ergo,ut,quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis,tu mitiges matrem,qui iræ ejus nos obtuliſti.

ORATIO
COBARRIS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Beſſus Darii percuſſor deliberat inter ſcyphos cum familiaribus, quemadmodum Alexandro perſequenti reſiſtant. Ipſe ſententiam ſuam aperit, ut fuga ſalutem quærant, ſeque in remotas Aſiæ partes & profundorum fluminum divortiis diviſas abdant, ubi ſe illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc ſententiam alii: unus Cobares, ſaniore mente hoc conſilium improbat, & Beſſo autor eſt, ut ſe Alexandro dedat, & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto ſpem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fuga nulla relicta ſit.

NATURA, *inquit*, mortalium, hoc quoque nomine prava & ſiniſtra duci poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt quam in alieno. Turbida facta ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent. Obſtat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. nam in te ſuperbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipſe repererit, aut ſolum, aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite, regium inſigne. Hoc aut moderate perferendum eſt, aut (quod abominor) in te ruet. Conſilio, non impetu opus eſt. *Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo uſurpabant, Canem timidum vehementius latrare quam mordere. Altiſſima quæque flumina minimo ſono labi. Quæ inſerui, ut qualiſcunque inter barbaros potuit eſſe prudentia, traderetur. In his audientium ſuſpenderat expectationem ſui. Tum conſilium aperit, utilius Beſſo, quam gratius.* In veſtibulo, *inquit*, regiæ tuæ velociſſimus conſiſtit rex. Ante ille agmen, quam tu menſam iſtam movebis. Nunc

Nunc ab Tanai exercitum accerſes, armis flumina oppones. Scilicet, qua tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? Iter utrique commune eſt, victori tutius. Licet ſtrenuum metum putes eſſe, velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dediſque te? Utcunque ceſſerit, meliorem fortunam deditus, quam hoſtis, habiturus. Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipies forſitan juſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exequi ſupervacaneum eſt. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.

ORATIO
ALEXANDRI.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaïm trajicere cogitabat: ſed verebatur ut hoc conſilium ſatis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Cauſa cur illi renuerent, erant hæ: quod magna ſane moles negotii ſuſciperetur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur ut ne rex ſatis illam expeditionem obire ipſe per infirmam valetudinem poſſet: quippe vixdum emerſerat ex graviſſimi vulneris periculo. Agit igitur ipſe cum ducibus: quibus in ſuam ſententiam pertractis, non dubitat quin conſilium ſuum militibus quoque probet. Rationem conſilii ſui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, ſed etiam ad eorum quæ ſubegerit, defenſionem, ſibi eſſe Scythas tentandos.

DISCRIMEN, *inquit*, me occupavit, meliore hoſtium, quam meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt; maxime in bello, quo raro permittitur

mittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus, & quantum in nobis animi ſit, alieno Marte experiuntur. Haud dubie ſi omiſerimus Scythas ultrò arma inferentes, contempti ad illos qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur ſpatio quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit: quem ſi trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum alium ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere; & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, una victoria ſubita committere? At hercule ſi paullum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hærebunt. An ſoli ſumus qui flumina tranſnare poſſumus? Multa in noſmet ipſos recident, quibus adhuc vicimus. fortuna belli, artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre poſſumus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo, amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. Aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar?

ORA-

ORATIO SCYTHÆ LEGATI.
Ex eodem libro.

Argumentum.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant neſcii: ſed colloquio & compoſitione prius quam armis bellum propulſare voluerant. Itaq; legationem ad Macedonem miſerunt quæ belli illati cauſas quæreret: Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optime callere. Itaque, hos ut ſibi bene volentia adjungat potius quam ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem & caſus ancipites inculcant, multaque in hanc ſententiam dicunt. Si debellentur, ſuam cladem ſine ullo regis commodo eſſe poſſe, victoriam non ſine maximo ejus detrimento.

Si Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc aſſequutus, ſcire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiſcis quæ non capis. Ab Europa petis Aſiam; ex Aſia tranſis in Europam. Deinde, ſi humanum genus omne ſuperaveris, cum ſilvis, & nivibus, & fluminibus, feriſque beſtiis geſturus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu creſcere, una hora exſtirpari? Stultus eſt, qui fructus earum ſpectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipſis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit, etiam ab invalido. Quid nobis

nobis tecum eſt? nunquam terram tuam attigimus. Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſilvis viventibus? Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Dona à nobis data ſunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum & ſagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adverſus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæſitas: patera cum iiſdem vinum Diis libamus: inimicos ſagitta eminus, haſta cominus petimus. Sic Scythiæ regem, & poſtea Perſarum Medorumque ſuperavimus, patuitque nobis iter uſque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire; omnium gentium, quas adiſti, latro es. Lydiam cepiſti, Syriam occupaſti, Perſidem tenes, Bactrianos habes in poteſtate, Indos petiſti. Jam etiam ad pecora noſtra avaras & inſatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus eſt, quæ te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate paraſti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non ſuccurrit tibi, quam diu circum Bactra hæreas? Dum illos ſubigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria naſcitur. Nam ut major fortiorque ſis quam quiſquam: tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Tranſi modo Tanaïm, ſcies quam late pateant, nunquam tamen conſequeris Scythas. Paupertas noſtra velocior erit quam exercitus tuus qui prædam tot nationum vehit. Rurſus, cum procul abeſſe nos credes, videbis in tuis caſtris. Eadem enim velocitate & ſequimur, & fugimus. Scytharum ſolitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi. Nos deſerta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros ſequimur. Proinde fortunam tuam preſſis manibus tene. Lubrica eſt, nec invita teneri poteſt: impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Noſtri ſine pedibus dicunt eſſe fortunam, quæ manus & pinnas tantum habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non ſinit. Denique ſi

deus

deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non ſua eripere: ſin autem homo es, id quod es, ſemper eſſe te cogita. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui obliviſceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmiſſima eſt inter pares amicitia: & videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium. Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. Inter dominum & ſervum nulla amicitia eſt: etiam in pace, belli tamen jura ſervantur. Jurando gratiam Scythas ſancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & Deos invocant: nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus eſt, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Aſiæ & Europæ cuſtodes habebis. Bactra, niſi dividat Tanaïs, contingimus, Ultra Tanaim, uſque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam eſſe fama eſt. Utrique imperio tuo finitimos, hoſtes an amicos velis eſſe, conſidera.

ORATIO ALEXANDRI, ad trecentos milites.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis Petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem ſtadia 30, in orbem vero 150. undequaque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & anguſtus limes, ab hoſtibus tenebatur. Inſederant enim Petram triginta hominum millia. Alexander adverſus impedimenta omnia & naturæ & artificii enitens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuiſſet, dolo ſtatuit

tuit aggredi. Hoc igitur commentus eſt ad eludendos hoſtes ſtratagema. Negotium *dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatæ pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde aſſueverint in præcipitiis & locis deviis inſiſtere. His, terrorem incutere hoſtibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit, exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit Hortatur ut ſtrenue rem aggrediantur, & adverſus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propoſitis præmiis ampliſſimis : itaque eos demittit.*

VOBISCUM, *inquit*, ô juvenes & mei æquales, urbium invictarum ante munimenta ſuperavi : montium juga perenni nive obruta emenſus ſum : anguſtias Ciliciæ intravi : Indiæ ſine laſſitudine vim frigoris ſum perpeſſus. Et mei documenta vobis dedi, & veſtra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obſident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ ſunt, niſi qua caſtra noſtra ſpectant. Invenietis viam, ſi ſolerter rimati fueritis aditus ferenteis ad cacumen. Nihil tam alte natura conſtituit, quo virtus non poſſit eniti. Experiendo, quæ cæteri deſperaverunt, Aſiam habemus in poteſtate. Evadite in cacumen : quod cum ceperitis, candidis velis ſignum mihi dabitis : ego, copiis admotis, hoſtem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit : eademque ad x homines ſervabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

ORA-

ORATIO CALLISTHENIS.

Ex lib. VIII.

Argumentum.

Cleo aſſentator Alexandri in convivio ſermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem præſente rege, ſed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex compoſito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cœlum cœpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cœnam decernere, obſcureque libertatis defenſores, & nimio regis faſtui infenſos, perſtringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Calliſthenes, nobilis, & idem philoſophus, qui tum aſſentatoris levitatem & procacitatem diſſimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, ſed tantæ ambitionis ſuſpicione prudenter liberat, quam illi ſua oratione Cleo affingebat.

Si rex, *inquit*, ſermoni tuo affuiſſet, nullius profecto vox reſponſuri tibi deſideraretur: Ipſe enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare ſe cogeres, neu rebus feliciſſime geſtis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abeſt, ego tibi pro illo reſpondeo, nullum eſſe eundem & diuturnum, & præcocem fructum: cæleſteſque honores non dare te regi, ſed auferre. Intervallo enim opus eſt, ut credatur Deus, ſemperque hanc gratiam magnis viris poſteri reddunt. Ego autem ſeram immortalitatem precor, regi ut vita diuturna ſit, & æterna majeſtas. Hominem conſequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo, & patrem Liberum, conſecrata immortalitatis exempla, referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis morta-

lium amolita natura eſt, quam in cælum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis ſuæ autoritatem accepturus eſt rex? Potentiam tuam experiri liber. Fac aliquem regem, ſi Deum potes facere. facilius eſt imperium dare, quam cœlum. Dii propitii ſine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque curſu, quo fluxere res, ire patiantur. Noſtris moribus velint nos eſſe contentos. Non pudet patriæ, nec deſidero, ad quem modum rex mihi colendus ſit, diſcere. Quos equidem victores eſſe confiteor, ſi ab illis leges, queis vivamus, accipimus.

ORATIO HERMOLAI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Hermolaus nobilis adoleſcens ex cohorte regia acerbiore regis animadverſione irritatus, impulſore Soſtrato conſilium regis per inſidias opprimendi cum aliquot conſciis iniit. Statuit dolorem ulciſci ſuum. Res ab indice prolata eſt. Conſcii ſceleris capti, verberibus torti & necati ſunt, præter eum qui indicium fecerat. Solus Hermolaus cauſam dixit audiente militum corona. Ejus eſt hæc oratio, qua non inficiatur factum, ſed facti æquitatem defendit. Sibi enim conſtitutum fuiſſe de medio tollere non regem, ſed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, faſtidioſum, ſuperbum, ſuorum ſanguine & vulneribus gloriam ſibi quærentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur opera.

Nos vero, *inquit*, quoniam, quaſi neſcias quæris, occidendi te conſilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpiſti, ſed quaſi in mancipia dominaris. *Primus ex omnibus pater ipſius, Sopolis,* *par-*

parricidam etiam parentis ſui clamitans eſſe, conſurgit, & ad os manu objecta, ſcelere & malis inſanientem, ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magiſtro didiciſſet Calliſthene. Et Hermolaus, utor, *inquit*, beneficio tuo, & dico quæ noſtris malis didici. Quota pars Macedonum ſævitiæ tuæ ſupereſt? quotus quiſque non è viliſſimo ſanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lynceſtes Alexander, & Clytus, quantum ad hoſtes pertinet, vivunt, ſtant in acie, te clypeis ſuis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retuliſti. Alius menſam tuam ſanguine ſuo adſperſit, alius ne ſimplici quidem morte defunctus eſt. Duces exercituum tuorum in equuleum impoſiti, Perſis, quos vicerant, fuere ſpectaculo. Parmenio, indicta cauſa, trucidatus eſt, per quem Attalum occideras. Invicem enim miſere miſerorum uteris manibus ad expetenda ſupplicia. Et quos paulo ante miniſtros cædis habuiſti, ſubito ab aliis jubes trucidari. *Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao. Pater ſupremum ſtrinxerat ferrum, percuſſurus haud dubie, ni inhibitus eſſet à rege. quippe Hermolaum dicere juſſit; petiitque ut cauſas ſupplicii augentem, patienter audirent. Ægre ergo coërcitis, rurſus Hermolaus*, Quam liberaliter, *inquit*, pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Calliſthenis vox carcere incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confeſſi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo. Sunt hic qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo eſt, qui conſcium fuiſſe nobis Calliſthenem dicat, cum morti olim deſtinatus ſit à junctiſſimo & patientiſſimo rege. Hæc ergo ſunt Macedonum præmia, quorum ut ſupervacuo & ſordido abuteris ſanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices re-

laturi ſint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores ſub jugum mitteres. Perſarum te veſtis & diſciplina delectat, patrios mores exoſus es. Perſarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, perſequimur. Tu Macedonas voluiſti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum. tu Philippum patrem averſaris, & ſi quis deorum ante Jovem haberetur, faſtidires etiam Jovem. Miraris ſi liberi homines ſuperbiam tuam ferre non poſſumus? Quid ſperamus ex te, quibus aut inſontibus moriendum eſt; aut, quod triſtius morte eſt, in ſervitute vivendum? Tu quidem, ſi emendari potes, multum mihi debes. ex me enim ſcire cœpiſti, quid ingenui homines ferre non poſſunt. De cætero parce: quorum orbam ſenectutem ſuppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, conſequamur ex noſtra.

ORATIO ALEXANDRI.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, ſequebatur ut is perduellionis pœnam ſubiret & plecteretur. Sed ne indicta cauſa periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus cauſas ſuſcepti facinoris protulit has: ſævitiam regis & ſupplicia illuſtrium virorum, ſordes atque avaritiam in militibus remunerandis, faſtidium ejus & deſpicatum ſuorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim vitia, partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad ſingula ſigillatim reſpondet. Ad primum, exempla ſuppliciorum in facinoroſos, & eos convictos rerum capitalium, fuiſſe edita: ad ſecundum, ſe ſua libe-

liberalitatis locupletes habere teſtes omnes Macedones, quorum tenuitas in ſummam opulentiam munificentia ſua ſit mutata: in tertium, ſe divinos honores eſſe aucupatum, ut majorem metum inferret gentibus ſuo nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii ſtabilitatem. Eſſe enim ſtabiliora quæ benevolentia continentur, quam quæ metu.

Quam falſa ſint, *inquit*, quæ iſte tradita à magiſtro ſuo dixit, patientia mea oſtendit. Confeſſum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non ſolum ipſe, audiretis, expreſſi non imprudens, cum permiſiſſem huic latroni dicere, uſurum eum rabie, qua compulſus *eſt*, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius ſe in venatione geſſiſſet, more patrio, & ab antiquiſſimis Macedoniæ regum uſurpato, caſtigari eum juſſi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, ſervis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc eſt ſævitia in ipſum mea, quam impia cæde voluit ulciſci. Nam in cæteros qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis ſim, non ignoratis, & commemorare ſupervacuum eſt. Hermolao parricidarum ſupplicia non probari, cum eadem ipſe meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, ſuæ ſervit cauſæ. Lynceſtem vero Alexandrum bis inſidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberavi. Rurſum convictum, per biennium tamen diſtuli, donec vos poſtularetis, ut tandem debito ſupplicio ſcelus lueret. Attalum, antequam rex eſſem, hoſtem meo capiti fuiſſe meminiſtis: Clytus utinam non coegiſſet me ſibi iraſci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tuliſſet. Regum ducumque clementia non in ipſorum modo, ſed etiam in illorum, qui parent,

ingeniis ſita eſt. Obſequio mitigantur imperia. ubi vero reverentia exceſſit animis, & ſumma imis confundimus, vi opus eſt ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, iſtum crudelitatem mihi objeciſſe qui avaritiam exprobrare auſus ſit? Nolo ſingulos veſtrum excitare, ne inviſam liberalitatem meam faciam, ſi pudori veſtro gravem fecero. Totum exercitum aſpicite. qui paulo ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Menſas auro onerant, greges ſervorum ducunt, ſpolia de hoſtibus ſuſtinere non poſſunt. At enim Perſæ, quos vicimus, in magno honore ſunt. Apud me quidem moderationis meæ certiſſimum indicium eſt, quod ne victis quidem ſuperbè impero. Veni enim in Aſiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum ſolitudinem facerem: ſed ut illos quoque, quos bello ſubegiſſem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiſcum, pro imperio veſtro ſanguinem fundunt, qui ſuperbe habiti, rebellaſſent. Non eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia ſempiterna eſt. Si habere Aſiam, non tranſire volumus, cum his communicanda eſt noſtra clementia. Horum fides ſtabile & æternum faciet imperium: Et ſane plus habemus quam cupimus. Inſatiabilis autem avaritia eſt, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus eſſe video quæ non erubeſcamus imitari. nec aliter tantum imperium apte regi poteſt, quam ut quædam & tradamus illis, & ab iiſdem diſcamus. illud pene dignum riſu fuit, quod Hermolaus poſtulabat à me, ut averſarer Jovem, cujus oraculo agnoſcor. An etiam quid Dii reſpondeant, in mea poteſtate eſt? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipſis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum eſſe me credant. Fama enim bella conſtant, & ſæpe etiam quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgen-

dulgentem, putatis arma veſtra auro argentoque adornaſſe? Aſſuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum ſordida omnia & humilia ſpectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, ſed orbem terrarum ſubacturos veniſſe: Quam gloriam, tu parricida, intercipere voluiſti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut veſtris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos ſcire, quid de his ſtatuiſſem, quo triſtiores periretis, ſi qua vobis parentum memoria & cura eſt. Sed olim iſtum morem occidendi cum ſceleſtis inſontes, propinquos parenteſque, ſolvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calliſthenem, cui uni vir videris, quia latro es, ſcio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modo in me jeciſti, modo audiſti, illius quoque ore referantur. Quem, ſi Macedo eſſet, tecum introduxiſſem, digniſſimum te diſcipulo magiſtrum. nunc Olynthio non idem juris eſt.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES.
Ex libro XI.

ARGUMENTUM.

Alexander longa jam terrarum ſpatia vincendo emenſus, nondum tamen ad metam adſpiraverat quam laboribus ſuis propoſuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquieſcere quam ad Oceanum Indicum victor perveniſſet, ut idem limes ſuas victorias & orbem terrarum definiret. Sed ſciebat non eſſe eundem animum ſuis: neque id illi obſcure ferebant. Non ignorabat quin eos tædium laborioſæ & tam diuturnæ militiæ cepiſſet. Itaque relangueſcentes animos conatur hac oratione inſtaurare & revocare. Commemorat res geſtas: præ

bis reliquias quæ ſuperſunt, nihili eſſe faciendas oſtendit. Vix aliud reſtare niſi ut reliquias ſuarum victoriarum perſequantur. Labores qui adeundi relinquantur, eſſe breves & leves : præmia verò ampliſſima & perpetua. Ad extremum, quum videret eos penitus deſpondiſſe animos, nec ullam vocem mittere teſtem ſuæ comprobationis, vehementi utitur querela, qua ſuorum ignaviam incuſat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos poſſent, ab incolis Indiæ per hos dies de induſtria eſſe jactata. Sed non eſt improviſa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, ſic Meſopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado tranſivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Perſæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora ſunt vero. Noſtra quoque gloria cum ſit ex ſolido, plus tamen habet nominis quam operis. Modo quis belluas offerentes mœnium ſpeciem, quis Hydaſpen amnem, quis cætera auditu majora quam vero, ſuſtinere poſſe credebat? Olim hercule fugiſſemus ex Aſia, ſi nos fabulæ debellare potuiſſent. Creditiſne elephantorum greges majores eſſe quam uſquam armentorum ſunt? cum & rarum ſit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fuſum eſt, hoc placidius ſtagnat; quippe anguſtis ripis coërcita, & in anguſtiorem alveum eliſa, torrentes aquas invehunt: contra ſpatio alvei ſegnior curſus eſt. Præterea in ripa omne periculum eſt, ubi applicantes navigia hoſtis exſpectat. Ita quantumcunque flumen intervenit; idem futurum diſcrimen eſt evadentium in terram. Sed omnia iſta vera eſſe fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hoſtium terret? Quod pertinet ad elephantos, præſens habemus exemplum: in ſuos vehementius quam in nos incur-

curreruntr. Tam vaſta corpora ſecuribus falcibuſque mutilata ſunt. Quid autem intereſt, totidem ſint quod Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommode regunt: congregata vero tot millia ipſa ſe elidunt, ubi nec ſtare, nec fugere potuerint inhabiles vaſtorum corporum moles. Equidem ſic animalia iſta contempſi, ut cum haberem, ipſe non oppoſuerim: ſatis gnarus, plus ſuis quam hoſtibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare ſoliti eſtis, & nunc primum inconditam ſuſtinebitis turbam. Teſtis adverſus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Perſarum, & Arbella, cujus campi devictorum à nobis oſſibus ſtrati ſunt. Sero hoſtium legiones numerare cœpiſtis, poſteaquam ſolitudinem in Aſia vincendo feciſtis. Cum per Helleſpontum navigaremus, de paucitate noſtra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ ſequuntur, Bactriana auxilia præſto ſunt, Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Veſtras manus intueor: veſtram virtutem, rerum, quas geſturus ſum, vadem, prædemque habeo. Quandiu vobiſcum in acie ſtabo, nec meos nec hoſtium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque noſtrorum, ſed in exitu ſtamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, niſi obſtat ignavia, inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora ſunt periculis præmia. dives eadem & imbellis eſt regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad prædam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam. digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis. Per vos, gloriamque

que veſtram, qua humanum faſtigium creditis, perque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæſoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque veſtrum, ne dicam regem, deſeratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim; qui ſæpe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, ſi invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Ubi eſt ille clamor, alacritatis veſtræ index? Ubi eſt ille meorum Macedonum vultus? non agnoſco vos milites, nec agnoſci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulſo. averſos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimiſſis capitibus tacere perſeverarent:* Neſcio quid, *inquit*, imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In ſolitudine mihi videor eſſe. Nemo reſpondet, nemo ſaltem negat quos alloquor. Quid autem poſtulo? veſtram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi ſunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potiſſimum vulnerati regis corpus exciperent? Deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. Sed ſolus quoque ire perſeverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui deſertum à vobis ſequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum, hoſtes paulo ante, nunc milites noſtri. Mori præſtat, quam precario imperatorem eſſe. Ite reduces domos, ite deſerto rege ovantes. Ego hic à vobis deſperatæ victoriæ, aut honeſtæ morti, locum inveniam.

ORA-

ORATIO
COENI AD ALEXANDRUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Conſternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec aſſentiri regi vellent, nec præciſe denegare auderent, nec ullus communem cauſam publice ſuſciperet. Cœnus unus ducum proceſſit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium ſuorum, qui tot laboribus exhauſti non poſſent militiæ moleſtias tolerare, præſertim cum ſe infinitus oſtenderet labor ſi ea loca peteret. Servire illum ſuæ gloriæ non poſſe incolumi exercitu, quem tot annorum difficultates attrivissent.

DII prohibeant, *inquit*, a nobis impias mentes, & profecto prohibent. Idem animus eſt tuis, qui fuit ſemper, ire quo juſſeris, pugnare, periclitari, ſanguine noſtro commendare poſteritati tuum nomen. Proinde ſi perſeveras, inermes quoque, & nudi; & exſangues, ut cunque tibi cordi eſt, ſequimur, vel antecedimus. Sed ſi audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum neceſſitate ultima expreſſas, præbe, quæſo, propitias aures, imperium atque auſpicium tuum conſtantiſſime ſequutis, & quocunque pergis ſequuturis. Viciſti, rex, magnitudine rerum, non hoſtes modo, ſed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emenſis maria terraſque, melius nobis, quam incolis, omnia nota ſunt. Pene in ultimo mundi fine conſiſtimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris, Indis quoque ignotam. Inter feras ſerpenteſque degentes eruere ex latebris & cubilibus ſuis expetis, ut plura quam ſol videt, victoria luſtres. Digna prorſus cogitatio animo tuo, ſed altior no-

ſtro. Virtus enim tua ſemper in incremento erit, noſtra vis in fine jam eſt. Intuere corpora exanguia, tot perfoſſa vulneribus, tot cicatricibus putria. Jam tela hebetia ſunt, jam arma deficiunt. Veſtem Perſicam induimus, quia domeſtica ſubvehi non poteſt. in externum degeneravimus cultum. Quotocuique lorica eſt? quis equum habet? Jube quæri, quam multos ſervi ipſorum perſequuti ſunt, quid cuique ſuperſit ex præda. Omnium victores, omnium inopes ſumus. nec luxuria laboramus, ſed bello. Inſtrumenta belli conſumpſimus. hunc tu pulcherrimum excercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de induſtria barbari: magnum tamen eſſe numerum etiam ex mendacio intellig●. Quod ſi adhuc penetrare in Indiam certum eſt, regio à meridie minus vaſta eſt. Qua ſubacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit eſſe natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum poſita eſt? Hic quoque occurrit Oceanus. niſi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam ſine te cum his, loqui malui, non ut inirem circumſtantis exercitus gratiam, ſed ut vocem loquentium potius quam gemitum murmurantium audires.

ORATIO

CRATERI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex graviſſimo vulnere, & prope lethali, in Oxydracarum oppugnatione accepto, convaluerat. Sed quum eſſet infirmior, nec per imbecillitatem uſitata munia tuto obire poſſet, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque eſſet ab ea audacia periculum; amici quibus de more ſtatio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is ſibi parceret. Qui cum illis ingreſ-

ingreſſus, regi expoſuit quam omnes eſſent de ejus ſalute ſoliciti. Ea anxietate ita ſe levari poſſe, ſi Rex ſe ipſe reſpiceret, nec ita præſentia pericula ſubiret, præſertim tenuioribus victoriæ præmiis propoſitis. Pollicetur ab omnibus paratam & ſtrenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum diſcrimen abducatur, eſſe facturos.

Credisne, *inquit*, adventu magis hoſtium ut jam in vallo conſiſterent, quam cura ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avide manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo pervenimus, auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde, niſi te reduce, nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares, etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt periculum ac præmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus. Tuo vero capite ignobilem vicum emi quis ferat, non tuorum modo militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpoliis inertiſſimos manus fuiſſe injecturos, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignaminia notes, nemo recuſabit luere, id quod ne amitteret, præſtare non potuit. Patere nos,

quæſo, alio modo eſſe viles ubi. Quocunque juſſeris, ibimus: Obſcura bella, & ignobiles pugnas nobis depoſcimus. Temet ipſum ad ea ſerva quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus. nec quidquam indignius eſt, quam conſumi eam, ubi non poſſit oſtendi.

ORATIO
ALEXANDRI AD AMICOS.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet ad amicorum poſtulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obſequii ac benevolentiæ, amplexatur. Eum ſibi eſſe vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti ſibi contingat. Quod vero de periculis vitandis dixiſſent, ita ſe interpretari, & de eo ita cogitare, ut quum gloriam imprimis adamarit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum ſibi ſit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula ſubterfugere. Quos habeat ſtimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde ſe gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii ſuam illam ſolicitudinem ad inteſtinarum inſidiarum propulſationem convertant. Hanc ſibi eſſe antiquiorem cautionem, & ipſis eſſe debere. Ad extremum aliquid de matris apotheoſi mandat.

VOBIS quidem, *inquit*, ô fidiſſimi, piiſſimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non ſolum eo nomine, quod hodie ſalutem meam veſtræ præponitis, ſed quod à primordiis belli, nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omiſiſtis: adeo ut confitendum ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam caram, quam eſſe cœpit, ut vobis diu frui poſſim. Cæterum non eadem eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea;

mea ; qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis ſpatio, ſed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obſcuram & ingnobilem ſenectutem. Quamquam ne pigri quidem ſibi fata diſponunt, ſed unicum bonum diuturnam vitam æſtimantes ſæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos ſed victorias numero, ſi munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orſus à Macedonia imperium, Græciam teneo : Thraciam & Illyricos ſubegi : Triballis Mediſque imperito: Aſiam, qua Helleſponto, qua rubro mari alluitur, poſſideo. Jamque haud procul abſum à fine mundi. Quem egreſſus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſia in Europæ terminos momento unius horæ tranſivi. Victor utriuſque regionis poſt nonum regni mei, poſt viceſimum octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare ? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe ſubmoverat. In his operibus extingui mihi (ſi fors ita feret) pulchrum eſt. Ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare. Obſecro vos, cogitate nos perveniſſe in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen eſt. Quas urbes Semiramis condidit ? quas gentes redegit in poteſtatem ? quanta opera molita eſt ? Nondum fœminam æquavimus gloria. & jam nos laudis ſatietas cepit ? Dii faveant, majora adhuc reſtant. Sed ita noſtra erunt quæ nondum attigimus, ſi nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus eſt. Vos modo me ab inteſtina fraude & domeſticorum inſidiis præſtate ſecurum. Belli Martiſque diſcrimen impavidus ſubibo. Philippus

pus in acie tutior quam in theatro fuit. Hoſtium manus ſæpe vitavit, ſuorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus ſi reputaveritis, plures à ſuis quam ab hoſte interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occaſio oblata eſt: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, ſi Olympias mater immortalitati conſecretur, quandocunque exceſſerit vita. Hoc ſi licuerit ipſe præſtabo. ſi me præceperit fatum, vobis mandaſſe mementote.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES.
Ex libro x.

ARGUMENTUM.

Alexander miſſionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti eſſent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militiæ labores ſuſtinere non poſſent: ſed eam ſperabant univerſi. Et quia tum longe in orientem proceſſerat, veriti ne ſedem imperii in Aſia conſtitueret, quæ res optatam illis in patriam reverſionem eriperet, miſſionem omnes audacius & tumultuoſius flagitare cœperunt; & jam aperte impoſitos militiæ labores detrectare. Alexander eorum motuum inſolens, ut qui alacri eorum ſemper opera & parata uſus eſſet, tum commotus eſt. Augebat indignationem oblivio recentis ſuæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coërcere illorum ferociam conatur. Commemorat ſua erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obſequium à militibus requiratur, oſtendit. Indignos eſſe opibus & gloria, quam ſecum habent communem. Ad extremum exardeſcit ira, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, *inquit*, repens conſternatio, & tam procax atque effuſa licentia denunciat? Eloqui

qui timeo: palam certe rupiſtis imperium, & precario rex ſum, cui non alloquendi, non noſcendi monendique, aut intueudi vos jus reliquiſtis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo poſt deportare ſtatuerim: tam illos acclamantes video qui abituri ſunt, quam hos cum quibus præmiſſos ſubſequi ſtatui. Quid hoc eſt rei? Diſpari in cauſa idem omnium clamor eſt. Pervelim ſcire, utrum qui diſcedunt, an qui retinentur, de me querantur. *Crederes uno ore omnes ſuſtuliſſe clamorem. Ita pariter ex tota concione reſponſum eſt, Omnes queri. Tum ille,* Non hercule, *inquit,* poteſt fieri, ut adducar, querendi ſimul omnibus hanc cauſam eſſe, quam oſtenditis, in qua major pars exercitus non eſt, utpote cum plures dimiſerim, quam retenturus ſum. Subeſt nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem univerſus exercitus deſeruit? Ne ſervi quidem uno grege profugiunt dominos: ſed eſt quidam in illis pudor à cæteris deſtitutos relinquendi, Verum ego tam furioſæ conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam damno, nec ut cum militibus meis (jam enim eſſe deſtitiſtis) ſed ut cum ingratiſſimis oportet agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos, inſanire cœpiſtis: obliti ſtatus eju s, quem beneficio exuiſtis meo. Digni hercule qui in eodem conſeneſcatis: quoniam facilius eſt vobis adverſam quam ſecundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo ante & Perſarum tributariis, Aſiæ & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modo ſub Philippo ſeminudis, amicula ex purpura ſordent. Aurum & argentum oculi ferre non poſſunt. Lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia ſupellex haud amplius quam ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta;

menta ; quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſiæne pertæſum eſt , quæ vos gloria rerum geſtarum Diis pares fecit ; In Europam ire properatis , rege deſerto, cum pluribus veſtrum defuturum viaticum fuerit, ni æs alienum luiſſem ! nempe in Aſiatica præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugeſque ; quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam cæterorum,dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis , arma quoque pignori ſunt. Bonis vero militibus cariturus ſum , pellicum ſuarum concubinis. quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt,quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceſſite hinc ocius. Ego cum Perſis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo : liberate oculos meos , ingratiſſimi cives. Læti vos excipent parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes ? obviam ibunt deſertoribus transfugiſque ? Triumphabo mehercule de fuga veſtra , & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo præferendoque vobis. Jam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit.

ORATIO ALEXANDRI

ad Peregrinos milites.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ſtomacho & indignatione ardens, quod ſuperior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites ſibi aſcivit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia ſibi adjunxerat , ſic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Perſarum laudat in reges ſuos obſequium & obedientiam. Neque eam

tum primum compertam ſibi eſſe dicit, ſed teſtimonium ſe ſui judicii dare. Decreviſſe autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos ſuæ commemorationem, quam ſit novorum beneficiorum & honorum ſplendidorum acceſſione cumulaturus.

QUUM ex Europa trajicerem in Aſiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum eſſe ſperabam. Nec deceptus ſum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque acceſſit, quod video fortes viros erga reges ſuos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigre toleratis: & cum fortes viri ſitis, non fortitudinem magis quam fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, ſed olim ſcio. Itaque delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiſcui. Idem habitus, eadem arma ſunt vobis: obſequium vero & patientia imperii longe præſtantior eſt quam cæteris. Ergo ipſe Oxatris Perſæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum ſtirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximiſque amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc ſacro fœdere omne diſcrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos eſſe vos mihi, non aſcitos, milites, credite. Aſiæ & Europæ unum atque idem regnum eſt. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei eſtis, & milites. Omnia eundem ducunt colorem. Nec Perſis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Perſarum imitari, indecorum eſt. Ejuſdem juris eſſe debent, qui ſub eodem rege victuri ſunt.

ORA-

ORATIO
PERDICCÆ IN CONCIONE MILITUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primum diſcordia inter principes eſt coorta: poſt graviſſimi motus efferbuerunt. Cum enim de ſucceſſore regni creando conveniſſent, diu variatum eſt ſententiis, cum idoneus nemo & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula ampliſſimi imperii deferrent. Neque enim Alexander ſobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus, quam ex Perſis duxerat: ſed incertam prolem exſpectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat niſi probato alicui committendus. Ad ſententiam igitur dicendam admiſſus Perdicca, cenſet primum ut juſta & divini honores perſolvantur Alexandro; deinde ut partus Roxanes exſpectetur, qui ad trimeſtre ſperabatur. Succeſſorem illum poſthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, *inquit*, annulum, quo ille regni atque imperii vires obſignare erat ſolitus, traditum ab ipſo mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, qua affecti ſumus, par ab iratis Diis excogitari poteſt: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodaſſe rebus humanis: quarum ſorte completa: cito repeterent eum ſuæ ſtirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo ſupereſt, quam quod ſemper ab immortalitate ſubducitur, corpori nominique quamprimum juſta ſolvamus, haud obliti in qua urbe, inter quos ſimus, quali rege ac præſide ſpoliati. Tractandum eſt, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta eſt, obtinere poſſimus. Capite opus eſt. Hocne uno, an pluribus; in veſtra poteſtate

ſtate eſt. Illud ſcire debetis, militarem ſine duce turbam, corpus eſſe ſine ſpiritu. Sextus menſis eſt, ex quo Roxane prægnans eſt. Optamus ut marem enitatur: cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, deſtinate.

ORATIO
PTOLEMÆI.

ARGUMENTUM.

Ptolemaeus procerum unus, in eo conſilio principum ſententiam hanc dixit, ſe ab aliis diſſentire qui dixiſſent. Hoc vero optimum ſibi factu videri, ut ſenatus inſtituatur ex principibus, quorum decretis adminiſtretur imperium.

DIGNA prorſus eſt ſoboles, *inquit*, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barſines filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Perſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod juſti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantiſque claſſibus nequicquam petiverunt. Mea ſententia hæc eſt, ut ſede Alexandri in regia poſita, qui conſiliis ejus adhibebantur, coëant, quoties in commune conſulto opus fuerit: eoque, quod major pars eorum decreverit, ſtetur. duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO
MELEAGRI.

ARGUMENTUM.

In eodem principum conſeſſu Meleager, ſeditioſus homo, turbulentam & invidia in Perdiccam plenam ſententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdic-

ca

cæ dignitati, quam Ariſtonus quidam in eodem conſilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Ariſtoni ſententiam labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem ſe præbet, ne quiſquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii ſiverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantique regni faſtigium, in iſtos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quam hic eſt, ſed de viris tantum? quibus invitis nihil perpeti neceſſe eſt. Nec vero intereſt, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam, regem habeatis: cum iſte ſub tutelæ ſpecie regnum occupaturus ſit. Itaque nemo ei rex placet, niſi qui nondum natus eſt. Et in tanta omnium feſtinatione, non juſta modo, ſed etiam neceſſaria, exactos menſes ſolus exſpectat, & jam divinat marem eſſe conceptum, quem vos dubitatis paratum eſſe, vel ſubdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro ſe reliquiſſet, id ſolum ex his, quæ imperaſſet, non faciendum eſſe cenſerem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt heres.

IN-

INDEX
OMNIUM ORATIONUM,
Eo ordine digeſtus, quo eæ hic excuſæ ſunt.

Numerus Paginam indicat.

Ex Saluſtii bello Catilinario.

Oratio Catilinæ, qua ſui de conjuratione conſilii participes cohortatur. 1

Oratio alia ejuſdem Catilinæ, qua ſuos milites adhortatur. 3

Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 4

Oratio C. Cæſaris ſuam ſententiam ſenatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur. 6

Oratio M. Porcii Catonis proxime præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens. 10

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipſæ regis ad Iugurtham, qua eum officii ſui admonet, finem vitæ ſibi adeſſe intelligens. 13

Oratio Adherbalis ad ſenatum Rom. qua ſe à Iugurtha regno fortuniſque omnibus expulſum queritur. 15

Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Iugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur. 19

Oratio Marii ad Quirites, de ſe & de ea quam parabat in Africam, expeditione. 22

Oratio Syllæ ad Bochum regem. 27

Oratio Bocchi ad Syllam, qua ſuum erga illum ſtudium exponit, & ſe bellum pop. Rom. facere voluiſſe negat. 28

Ex libris Hiſt. Saluſt.

Oratio Lepidi Conſ. ad pop. Rom. 29

Oratio C. Cottæ conſulis ad pop. 32

Ora-

Orationes ex Livio collectæ.

Ex libro primo ab Urbe condita.

PRecatio Romuli ad Jovem Statorem, ut Romanis adverſus Sabinos ferat opem. 34
Verba Proculi Julii ad pop.Rom.conſolationis plena. 35
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hoſtilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 37
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 38
Verba ſeu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 39
Exhortatio Tulliæ ad L. Tarquinium maritum ſuum, de regni affectatione. 40
Lucretiæ querela ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. ibid.

Ex ſecundo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine ſibi objecto. 41
Oratio Mutii Scævolæ ad Porſenam Cluſinum regem. 42
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 43
Oratio Actii Tullii Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci. 44
Oratio Actii Tullii ad ſuos, qua eos in Rom. concitat. 45

Ex tertio libro ab Urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum. 46
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæſonis arrogantia. ibid.

Oratio

Oratio P. Valer. Publicolæ conſulis ad tribunos omnemque plebem. 47
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium. 48
Oratio L. Quintii Cincinnati ejuſdem adverſus patrum licentiam. 50
Oratio Icilii adverſus Appii decretum, ut ſponſa extra domum paternam maneret. 51
Oratio Virg. patris adverſus Appium. 52
Oratio Virg. ad milites, qua honorem ſibi delatum recuſavit. ibid.
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. inſtauratione. 53
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad poſtulata pleb. in Sacro monte. 54
Oratio App. cum magiſtratu ſe abdicare vellet. 55
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. ibid.
Oratio A. Virg. adverſus Appium reum. 56
Oratio Duill. tribuni pleb. quum poteſtati tribunitiæ modum feciſſet. ibid.
Oratio Valer. Conſulis, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur. 57
Oratio Horat. Conſulis qua ſuos cohortatur. ibid.
Oratio T. Q. Capitolini quartum conſulis ad popul. Roman. 58

Ex quarto libro ab Urbe condita.

Oratio C. Canul. tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis. 61
Oratio Vectii Meſſ. Volſcor. regis qua ſuos adhortatur. 66
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua ſuos inuſitato certamine exterritos adhortatur. ibid
Oratio Sexti Tempanii decurionis qua milites in re complorata adhortatur. 67
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adverſus Poſthumium tribunum militum. 68

Ex quinto libro ab Urbe condita.

Oratio Appii Claud. tribun. Militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando. 69
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, ſibi delatum honorem, mandaret. 75
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliſcorum in caſtris deprehenſum cum pueris. ibid.
Oratio Legator. Faliſcos Romanis dedentium in ſenatu. 76
Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capiant adverſos Gallos, adhortatur. 77
Oratio M. Fur. Camilli ad populum de non tranſmigrando Veios. 78

Ex ſexto libro ab Urbe condita.

Oratio M. Furii Camilli dictatoris, qua ſuos perterritos hoſtium numero adhortatur. 84
Oratio A. Cornel. Coſſi dictatoris ad ſuos. 85
Oratio Cornel. Coſſi dictatoris in M. Manlium. 86
Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & patribus reſpondet. 87
Oratio M. Manlii Capitol. poſt vincula ad plebem adverſus patres concitandam. ibid.
Oratio Camilli ad ſenatores Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis. 89
Oratio Legat. Tuſculan. in ſenatu, qua ſe purgant. 90
Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Sempron. magiſtrum equitum de belli ratione. 91
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites de interceſſ. ibid.
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumlatores & leges ipſas. 93

Ex ſeptimo libro ab Urbe condita.

Oratio Servii Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret poteſtatem. 97
Oratio M. Pop. conſulis, qua ſuos milites adhortatur 98

Oratio

Oratio Legator. Campanor. in ſenatu, qua auxilium adverſus Samnites petunt. 99
Oratio Roman. qua præcedenti Campanorum Legat. orationi reſpondent. 102
Oratio Legat. Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi reſpondent. ibid.
Oratio M. Valer. Corvini, qua ſuos adhortatur. 103
Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium conſulem, quum ſpes elabendi non videretur. 104
Oratio ejuſdem P. Decii qua ſuos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur. ibid.
Oratio M. Valer. Corvini dictat. ad conjuratores & ſeditioſos milit. qua dehortatur à pugna contra patriam. 106
Oratio T. Quintii ducis ſeditioſorum qua eos ad concordiam exhortatur. 109

Ex octavo libro ab Urbe condita.

Oratio Ann. Setini prætoris Latinorum, ad ſuos. 109
Oratio Ann. ejuſdem ad P. C. Roman. ut alter conſul ex Latinis fieret. 111
Oratio T. Manlii Conſulis ad legatos Latinor. 112
Oratio T. Manl. Conſulis ad T. Manlium filium, qua eum accuſat quod in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet 113
Oratio Furii Camill. Conſ. ad patres de Latin. referentis. 114
Oratio L. Papyr. dictatoris, qua Fab. Maximum accuſat quod adverſus edictum pugnaſſet. 115
Oratio M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 116
Oratio Papyr. dictat. ad populum de abſolutione Q. Fab. magiſtri equitum. 117

Ex libro nono ab Urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. poſtquam legatione nihil factum eſſe vidit. 118

Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & conſules, qua ſuam de deditione ſententiam exponit. 119
Oratio Sp. Poſthum. Conſulis, qui ſub jugum miſſus evat, in ſenatu de pace ad Caudium facta. 120
Oratio ejuſdem Sp. Poſthum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediebant. 122
Oratio Corn. Arvina Fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis. 125
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis qua feciali reſpondet. ibid.
Oratio Q. Fab. dictator. qua ſuos ad eruptionem hortatur. 127
Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen jactum eſt à nobilibus. 128
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adverſus Ap. Claudium, qui ſe intra legitimum tempus cenſura abdicare nolebat. 129

Ex decimo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Decii Muris conſulis ad populum, qua ſuadet ut ex plebe augures & pontifices fiant. 132
Verba Q. Fab. Maxim. conſulis deſignati ad populum. 134
Verba Virginia in dedicat. ara Pudicitia pleb. ibid.

Ex viceſimo primo libro ab Urbe condita.

Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto. 135
Oratio Alorci Hiſpan. ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit. 137
Oratio cujuſdem Carthag. qua legatis Roman. de conſilio oppugnationis Sagunti reſpondet 139
Oratio Volſcianorum qua legatis Roman. reſpondent. 140
Oratio Annibalis ad Hiſpanos milites. ibid.
Oratio P. Scipionis ſuos adhortantis. 141
Oratio Annib. ſuos adhortantis. 144

Ex

Ex viceſimo ſecundo libro ab Urbe condita.

Oratio M. Minut. Ruffi magiſtri equitum, qua in Q. Fab. Maxim. dictat. cunctationem acriter invehitur. 147
Aceducis Hiſpan. ad Boſtarem pro obſidibus verba. 149
Fab. dictat. de temeritate Minut. verba. 150
Oratio Minut. magiſtri equitum, qua ſuos ad conjungenda cum Fab. caſtra adhortatur. ibid.
Minut. verba ad Fab. dictatorem. 151
Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoſte. 152
Oratio P. Sempron. Tuditani trib. militum, qua ſuos ad erumpendum adhortatur. 154
Oratio Captivorum Cannenſi clade Roman. ad patres 155
Oratio T. Manlii Torquati, ne captivi redimerentur. 157

Ex viceſimo tertio libro ab Urbe condita.

Oratio Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 160
Oratio Varron. conſulis, qua legatis Campan. reſpondet 161
Oratio Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 163
Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 164
Oratio Perollæ qua Pacuvio patri reſpondet. 165
Verba Magii Decii ad circumfuſam multitudinem. ibid.
Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adverſus Hann. 166
Oratio Hannon. Himilconi reſpondentis. 167
Oratio Samnitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adverſus Romanos ferat. 168

Ex viceſimo quarto libro ab Urbe condita.

Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat. 170

Oratio T. Gracchi ad milites. 172
Oratio L. Pinar. Præfecti præſid. Rom. Ennæ qua ſuos exhortatur. 173

Ex viceſimo quinto libro ab Urbe condita.

Oratio relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit. 175
Oratio Syracuſan. ad Marcellum de dedit. 177
Oratio L. Mart. qua ſuos milites exhortatur. 179

Ex viceſimo ſexto libro ab Urbe condita.

Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, qua ut ſe dedant Roman. diſſuadet. 182
Oratio M. Marcelli ad P. C. ſe adverſus Syracuſ. oratores defendentis. 184
Oratio P. Scipion. ad veteres milites. 186
Oratio P. Scipion. ad milites. 189
Oratio P. Scipion. ad Luceium Celtiberor. principem, cum ei ſponſam reddidit. 190

Ex viceſimo ſeptimo libro ab Urbe condita.

Oratio M. Marcelli ad ſuos. 191
Oratio Annibal. ad ſuos. 192

Ex viceſimo octavo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Scipion. ad milites. ibid.
Oratio Sagunt. ad P. C. in ſenatu. 197
Oratio Q. Fab. Max. qua Scipioni Africam provinciam decerni diſſuadet. 199
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. reſpondens. 205

Ex trigeſimo libro ab Urbe condita.

Oratio Sophroniſbæ uxoris Syphacis ad Maſiniſſam. 209
Oratio P. Scipion. ad Maſiniſſam. 210
Oratio Annib. ad P. Scipionem de pace. 211
Oratio Scipion. ad Annibalem. 214

Ora-

Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod riſiſſet in communi fletu. 215

Ex triceſimo ſecundo libro ab Urbe condita.

Oratio Ariſth. prætoris Achæorum qua eos objurgat. 216

Ex triceſimo quarto libro ab Urbe condita.

Oratio M. Catonis conſulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam. 227
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam. 222
Oratio M. Porc. Catonis conſulis ad ſuos. 227
Oratio T. Quint. in conventu Græciæ. ibid.
Oratio Ariſth. Prætoris Achæor. de Ætolis & Nabid. 228
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium. 229
Oratio T. Quint. qua Nabidi reſpondet. 231
Oratio T. Quint. qua ſuos ad obſidionem Lacedæmonis adhortatur. 233

Ex triceſimo quinto libro ab Urbe condita.

Oratio Minion. ad Legat. Romanorum. 234
Oratio Sulpit. Legati Roman. qua ad præcedentem reſpondet. 235
Oratio Annibal. ad Antiochum qua ſe purgat. 236

Ex triceſimo ſexto libro ab Urbe condita.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius belli ratione & Macedon. ſententia. 237
Oratio Attil. conſulis ad ſuos. 239
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 241
Oratio Quint. ad M. Acilium conſulem pro Ætolis. 242
Oratio T. Quint. ad Ætolorum principes de reconcil. 243

Ex triceſimo ſeptimo libro ab Urbe condita.

Oratio Eumen. in concilio. 244
Oratio Scipion. qua legatis Antioch. reſpondet. 245
Oratio Zeuxis legat. Antiochi ad Rom. de pace. 246
Oratio Scipion. ad ea reſpond. ibid.

Ex triceſimo octavo libro ab Urbe condita.

Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites. 247

Ex triceſimo nono libro ab Urbe condita.

Oratio M. Porcii Caton. conſulis, ad populum, in fœdum Bacchan. ritum. 248
Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom. 252
Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Roman. reſpondet. 254

Ex quadrageſimo libro ab Urbe condita.

Oratio Phil. Macedonis de ſua liberorumque infelici conditione. 257
Oratio Perſei accuſator. in Demetrium fratrem parricid. rerum. 260
Oratio Demetr. parricid. rei. 264
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat. 269
Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum & M. Fulv. cenſores declaratos, de reconcil. 270
Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonum de regni hæred. 271

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

Vibuleni orat. 274
Clementis Centurionis orat. 275
German. Cæſaris orat. ibid.
Segeſtis orat. 277

Ex

Ex lib. II Annal.

M. Hortali orat. 279
Tib. Caſaris reſponſio. 280
Germanici orat. 281

Ex lib. III Annal.

Tiber. oratio in ſenatus. 282
Oratio Sever. Cecina, qua uxores à provinciis arceri debere ſtatuit. 283
Oratio Valer. Meſſalini, qua Cacina reſpondet. 284
M. Lepid. oratio in ſenatu. 285

Ex lib. IV Annal.

Tiber. ad ſenatum orat. 286
Cremutii defenſio in ſenatu. ibid.
Tiber. oratio in ſenatu. 288
Oratio Tiberii. 289

Ex lib. VI Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat. 291

Ex lib. XI Annal.

Neron. Caſaris orat. in ſenatu. 292

Ex lib. XIV Annal.

C. Caſſii orat. 294
Seneca oratio ad Caſarem Neronem. 296
Neronis ad Senec. reſponſio. 298

Ex lib. XV Annal.

Patii Thraſea orat. 299

Ex lib. XVI Annal.

Capitonis Coſſutiani ad Neronem Caſar. orat. 301

Ex lib. I Hiſt.

Galba imperat. oratio ad Piſonem. 302

Piſo-

Piſonis orat. 304
Othonis oratio ad milites. 306
Othonis oratio ad milites. 308

Ex lib. II Hiſt.

Othonis orat. 310
Mutiani orat. 312

Ex lib. IV Hiſt.

Curtii Montani orat. 314
Legati Tencterorum orat. 315
Agrippinenſium orat. 317
Cerialis orat. ibid.

Ex lib. V Hiſt.

Civilis oratio ſed mutilata. 320

Ex vita Agricolæ à Cor. Tacit. prodita.

Galgaci orat. 321
Agricolæ orat. 324

Orationes ex Q. Curtio collectæ.

Ex lib. III.

Charidemi orat. 326

Ex lib. IV.

Legatorum Darii oratio ad Alexandrum. 327
Parmenion. oratio ad Alexandrum. 328
Alexandri oratio ad legatos Darii. 329
Darii oratio ad milites. 330

Ex lib. V.

Euctemonis Cymæi orat. 333
Theati Athenienſis orat. 334
Darii orat. 335
Nabarzanis orat. 337

Ex

I N D E X.

Ex lib. VI.

Alexandri orat.	338
Crateri orat.	341
Alexandri orat.	343
Philotæ orat.	346
Amyntæ orat.	350
Cobaris orat.	354
Alexandri orat.	355
Scythæ legati orat.	357
Alexandri orat. ad trecentos milites.	359

Ex lib. VIII.

Caliſthenis orat.	361
Hermolai orat.	362
Alexandri orat.	364

Ex lib. IX.

Alexandri ad milites orat.	367
Cœni orat. ad Alexandrum.	371
Crateri ad Alexandrum orat.	372
Alexandri ad amicos orat.	374

Ex lib. X.

Alexandri ad milites orat.	376
Alexandri ad peregrinos milites orat.	378
Perdiccæ in concione militum orat.	380
Ptolemæi orat.	381
Meleagri orat.	ibid.

F I N I S.

A01 1463388

Digitized by Google

B6s.